

РАТКО П. ШКРБИЋ

СРЕБРЕНИЧКА ПОДВАЛА

Са освртом на Извештај Комисије Владе Републике Српске 2004

NGO Srebrenica Historical Project, The Netherlands

RATKO P. ŠKRBIĆ

THE HOAX OF SREBRENICA

Including a Critique of the Report of the Commission of the
Government of the Republic of Srpska in 2004

Belgrade
2013

Фонд „Историјски пројекат Сребреница“, Холандија

РАТКО П. ШКРБИЋ

СРЕБРЕНИЧКА ПОДВАЛА

Са освртом на Извештај
Комисије Владе Републике Српске 2004

Београд
2013

Одговорни уредник
Стефан Каргановић

Editor-in-chief
Stephen Karganović

Дистрибуцију ове књиге подржала је Информатика ад из Београда

THE HOAX OF SREBRENICA, Including a Critique of the Report of the Commission of the Government of the Republic of Srpska in 2004. Copyright © 2013 by Srebrenica Historical Project. All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, digital, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, or conveyed via the Internet or a Web site without prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical articles and reviews.

Inquiries should be addressed to:
Srebrenica Historical Project
srebrenica.historical.project@gmail.com

СРЕБРЕНИЧКА ПОДВАЛА, Са освртом на Извештај Комисије Владе Републике Српске 2004. Сва права задржана. Ниједан део ове публикације се не сме репродуковати, похрањивати у било каквој бази података, или преносити на било какав начин, дигитално, електронски, механички, фотокопирањем, снимањем, или на неким другим средством, нити се сме слати преко интернета или приказивати на интернет сајту без претходне писане дозволе издавача, са изузетком кратких навода у оквиру критичких чланака или приказа.

За дозволу контактирати:
Историјски пројекат Сребреница
srebrenica.historical.project@gmail.com

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР ИЗДАВАЧА	7
УВОД	9
1. КРЕТАЊЕ РАТНИХ ЗАРОБЉЕНИКА	13
2. БОРБЕНА ДЕЈСТВА 28. ДИВИЗИЈЕ А РБиХ	25
2.1. Резолуције Савета безбедности Уједињених нација и успостављање заштићених зона	25
2.2. Демилитаризација	36
2.3. Војне активности након успостављања заштићених зона	39
2.3.1. Реорганизација, попуна и обука А РБиХ у Сребреници и Жепи	40
2.3.2. Снабдевање А РБиХ у Сребреници и Жепи	46
2.3.3. Борбена дејства 8. ОГ (28. дивизије А РБиХ) 1994.године	51
2.3.4. Борбена дејства 28. дивизије А РБиХ 1995.године	64
2.3.5. Борбена дејства и догађају у јулу 1995. године	75
2.3.5.1. Пробој 28. дивизије А РБиХ	90
2.3.5.2. Евакуација становништва Сребренице	94
2.3.6. Разлози пада-заузимања Сребренице	100
3. ЖЕПА	103
4. РАЗМЕНА ТЕРИТОРИЈА ИЛИ НАПУШТАЊЕ СРЕБРЕНИЦЕ И КООРДИНАЦИЈА ДЕЈСТАВА УНПРОФОР-НАТО	117
5. ХУМАНИТАРНА ПОМОЋ И ЛОГИСТИКА УНПРОФОР-а	127
5.1. Хуманитарна помоћ цивилном становништву	127
5.2. Логистичка подршка УНПРОФОР-а	134
6. КОНТРОВЕРЗЕ ДОКАЗА ТУЖИЛАШТВА	137

7.	КОНТРОВЕРЗЕ ИЗВЕШТАЈА КОМИСИЈЕ ВЛАДЕ РС: „ДОГАЂАЈИ У И ОКО СРЕБРЕНИЦЕ ОД 10. ДО 19. ЈУЛА 1995“	154
7.1.	Увод	154
7.2.	Судбина Бошњака у и око Сребренице од 10. до 19. јула 1995. године	160
7.3.	Масовне гробнице	166
7.4.	Утврђивање судбине лица за којима се још увијек трага	171
7.5.	Закључци	173
7.6.	Додатак Извештају владе РС од јуна 2004. године	175
7.7.	Додатак Извештају од 1. јуна 2004. о догађајима у и око Сребренице од 10. до 19. јула 1995. године	176
7.8.	Допуна Извештаја од 30. марта 2005. 30.09.2005. године	177
7.9.	Како је вршен увиђај масовних гробница	178
7.10.	Обраћање председника Републике Српске Драгана Чавића јавности поводом Извештаја Комисије Владе РС за Сребреницу	182
	ЗАКЉУЧАК	186
	О АУТОРУ	190
	РЕЦЕНЗИЈЕ	192
	SUMMARY	195
	ПРИЛОЗИ	196

ПРЕДГОВОР ИЗДАВАЧА

Студија пуковника Ратка Шкрбића о Сребреници у рату деведесетих година је књига која је недостајала. Сребреница је проучавана из разних углова, политичког, историјског, моралног, психолошког, јуристичког, чак и анегдоталног, али на професионалан начин са војног становишта – не. Можемо одмах потврдити на кога се односи ова последња, за специјалисте нимало дискретна алузија – на заставника (warrant officer) Ричарда Батлера, дугогодишњег војног вештака Тужилаштва Хашког трибунала. Више од десет година Батлер убира сталну плату (retainer, како се за овакав радни однос у Америци каже) и седи на располагању испод црвеног фењера у излогу тог правосудног бордела, чекајући да га позову да ажурира свој стандардни Извештај и опет посведочи у неком од сребреничких предмета.

Студија врсног професионалца и војног педагога, пуковника Шкрбића, је све што би Батлеров тенденциозан „експертски“ приказ, да је савесно обрађен, требао да буде али – није. Као вештак у два предмета пред Хашким трибуналом, Шкрбић је стекао увид у огромну количину докумената и података, међу којима су многи поверљиве природе. То је послужило као неприкосновена грађа на којој се темеље тезе изнете у овој књизи. „Неприкосновена“ би требало да буде барем са становишта поборника Хашког трибунала и сребреничког култа у Сарајеву и свету, и у томе се састоји *tout de force* ове изузетне студије. Закључци које аутор излаже темеље се искључиво на доказном материјалу, условно речено, „супротне стране“, који предлаже и користи хашко Тужилаштво а судска већа су прихватила као валидне доказе и уградила у своје пресуде. Српских извора код Шкрбића уопште нема. То његове тезе априори штити од приговора да су пристрасне или непоуздане.

Пуковник Шкрбић је аналитички беспрекорно обавио два капитална посла. Разматрајући само податке које користи Тужилаштво МКТБЈ, а које су већа тог суда у пресудама оценила као веродостојне, он прати демографску слику „сребреничког геноцида“ и долази до врло интересантних закључака. Затим, ослањајући се искључиво на документацију из истих извора, разматра позадину и динамику сребреничких догађаја у јулу 1995. и склапа свеобухватну слику која дијаметрално одудара од Батлерове. Проучавањем извора који су били једнако доступни Батлеру, аутор предлаже разумно алтернативно тумачење истог феномена, али то чини на профе-

сионалан и софистициран начин који је хашком вештаку Батлеру, како се показало, недоступан.

Подробна анализа злокобног Извештаја Комисије Владе Републике Српске, изнуђеног претњама и уценама Високог представника Ешдауна, али опортунистички усвојеног и помпезно најављеног од стране тадашњег председника Републике Српске, Драгана Чавића, посебно је значајан и занимљив део ове књиге. Аутор на потпуно задовољавајући начин показује не само да је Комисија радила по директиви, него и то да резултат њеног дилетантског (али по Републику Српску деструктивног) рада не може да издржи најелементарнију критику. За творце и „бранитеље“ тог Извештаја најубитачнија је чињеница да су њихови олако и неодговорно усвојени закључци неосновани не само у светлу данашњих сазнања о Сребреници, него да нису били утемељени ни када су писани 2004. године. Аутор оправдано апелује на Владу Републике Српске да формира нову комисију да овај непоправљиво штетан докуменат преиспита и да га, у име народа који Извештај од 2004. неоправдано оптужује и брука, стави ван снаге.

Сучељавање мишљења у вези са Сребреницом неће престати са објављивањем ове књиге, али ће се после читања анализе пуковника Шкрбића многи важни аспекти проблема морати сагледати из сасвим новог угла. Ако треба да предложимо један сумаран закључак, он би гласио овако. Неразумно инсистирање на геноциду и 7.000 или 8.000 погубљених жртава у овој контроверзи је катастрофална грешка муслиманске стране, која ће имати далекосежне негативне последице. Без обзира на местимичне отпоре, српска страна би реалну слику сигурно прихватила. Да је муслиманско руководство било довољно мудро да покаже спремност да се кроз дијалог и објективно истраживање заједнички сагледају сви елементи овог комплексног питања и одреди степен одговорности фактора са обе стране, данас у БиХ клима би била много погоднија за сарадњу и решавање општих проблема на добробит следбеника и исламске и православне вере. Као стварни догађај, Сребреница не искаче претерано из уобичајене матрице балканске свирепости, осветољубивости и перфидности. Али у фиктивним оквирима наметнутог наратива, који има прецизно замишљен политички задатак али врло мало додирних тачака са стварношћу, Сребреница је подигла кобну баријеру нормалној комуникацији међу припадницима истог народа које много више спаја него што дели. Још горе, као потенцијално реваншистички симбол може се чак претворити у нови повод за патњу и крвопролиће.

Зато је сваки радикалан допринос истини, као ова књига пуковника Ратка Шкрбића, уједно племенити допринос учвршћивању мира и добрих односа међу суседима.

Стефан Каргановић
Историјски пројекат Сребреница

УВОД

Ујдурма¹, уместо подвала, био би препознатљивији израз у говорном подручју мога краја, али и Босне и Херцеговине, Србије, Црне Горе и других балканских земаља. Не зато што ујдурма заиста значи подвалу, вешту смицалицу и слично, већ зато што појам ујдурма у себи садржи намеру – покварену, смрдљиву, злу подвалу – да би се неке друге нанела штета, дугорочна и непоправљива. Али због тога што је реч страног порекла нисам је могао ставити у наслов књиге. Не би било коректно наслов књиге објашњавати у фусноти.

Познато је да је пред Међународним кривичним судом за бившу Југославију (у даљем тексту МКСЈ) до сада завршено неколико судских предмета који су у вези са догађајима у и око Сребренице и Жепе у јулу и августу 1995. године. Познат је и њихов исход. Продукт тог сазнања је питање „Која подручја интересовања и догађаји везани за Сребреницу нису довољно истражени и познати и шта је то што би се могло предочити као нове чињенице?“. Расположена сазнања су из до сада завршених суђења у више предмета. Донето је више пресуда припадницима Војске Републике Српске (у даљем тексту ВРС) и полиције Републике Српске, којима су они осуђени на вишедеценијске затворске казне за ратни злочин. У Хашком трибуналу усвојена је теза да су српске војне и полицијске снаге у Сребреници извршиле ратни злочин, укључујући и геноцид.

Подручје које ћу истраживати је комплексно. Наставићу истраживање које нисам довршио у књизи „Сребреница – геноцид над истином“ (Београд, 2011). Истраживаћу оружани сукоб ограничен по простору, времену и учесницима, али смештен у димензије грађанског рата у Босни и Херцеговини, због чега га није могуће истраживати неконзистентно – одвојено од целине, као што су, углавном, радили војни експерти тужилаштва. Њихов приступ је био у функцији потврђивања тезе да је у Босни и Херцеговини (у даљем тексту БиХ) постојала једна агресорска страна – српска, која је имала своју организовану војску и једна која је жртва те агресије – муслиманска, чија војска и њена дејства нису приказивани.

Као и у претходној књизи, и у овој сам дефинисао одређена ограничења, којих ћу се придржавати током истраживања.

¹ Ујдурма (тур. ујдурма, удешавање, подударење) вешто удешена ствар, смицалица, подвала. М.Вујаклија, Лексикон страних речи.

Пре свега обавезао сам се да, колико год је то могуће, избегнем политичку димензију догађаја у и око Сребренице и Жепе. Знао сам да то није нимало лако, јер супротстављени и непомирљиви политички интереси су и изазвали грађански рат у БиХ. Осим тога, у рату политика и оружана борба до те мере су интегрисани да представљају јединствену целину, изражену у „интегрисаној стратегији“, која подразумева усаглашавање политичких циљева и војног фактора, жеља и могућности и генералштабне карте и планова владе. Једном речју претварање политичких циљева у војне задатке, на чему је тужилаштво Хашког трибунала нарочито инсистирало само када је у питању српска страна.

Обавезао сам се, такође, да све догађаје које будем обухватио истраживањем анализирам и тумачим са војног становишта и да их сместим у војнодоктринарне оквире.

С обзиром да ће једно од подручја истраживања бити људски губици, обавезао сам се да, током анализе губитака, не користим српске изворе података, ни оне који су блиски српским, иако је самонаметнуто ограничење такве природе формално непотребно, па би се чак могло разматрати и као научно некоректно. Такође сам се обавезао да нећу истраживати губитке на српској страни, да бих избегао поређење и евентуално субјективно закључивање. То би превасходно требао бити задатак српских тужилаштава и предмет њихових оптужница. Али, нажалост, није.

На крају, обавезао сам се да учиним све што је у мојој моћи да искључим емоције и да учиним посебан напор да ме истраживање не води ка „пожељним“ резултатима. Другим речима, обавезао сам се да резултати овога истраживања буду тачни и у складу са чињеницама и стварношћу у релевантном периоду.

Посебно сам се обавезао да не анализирам рад судских Већа, осим у нужној мери, тамо где су одлуке Већа биле или контрадикторне или у супротности са Правилима Трибунала.

Циљ овога истраживања је: **прво**, да прикажем стратегијску, оперативну и тактичку реалност оружаног сукоба у и око Сребренице и Жепе од њиховог проглашења заштићеним зонама (у даљем тексту ЗЗ) од стране Савета безбедности Уједињених нација (у даљем тексту СБ УН) до окончања тог сукоба; **друго**, да проверим да ли су подаци о броју заробљених и погубљених бораца 28. дивизије Армије Републике Босне и Херцеговине (у даљем тексту А РБиХ), које Тужилаштво заступа у оптужницама, тачни; **треће**, да на основу доступних докумената проверим да ли је било ограничавања дотура хуманитарне помоћи становништву Сребренице и Жепе и да ли је било ограничавања логистичке подршке УНПРОФОР-у, а ако је било да истражим разлоге због чега; **четврто**, да утврдим како је и на основу којих докумената састављен „Извештај Комисије Владе Републике Српске о догађајима у и око Сребренице од 10. до 19. јула 1995. године“, те да, упоређивањем са документима који су мени били доступни о тим догађајима, утврдим тачност и научну објективност поменутог Извештаја. Другим ре-

чима, циљ је да тестирам резултате у вези са бројем заробљених и погубљених бораца 28. дивизије које Тужилаштво Хашког трибунала заступа у оптужницама на основу форензичких налаза (проналажење и ексхумације масовних примарних и секундарних гробница, утврђивање времена, узрока и начина смрти, идентификације познатим методама, укључујући и ДНК анализе) истражитеља, војних и других експерата Тужилаштва. Није, дакле, циљ да оспоравам и негирам податке које заступа Тужилаштво. Није ни да их потврдим и подржим. Једноставно, да их тестирам. **Пето**, да допринесем бољем сагледавању војног контекста борбених и других операција које су се у релевантном периоду одвијале, и **шесто**, да покушам да, на основу чињеница, објективно утврдим истину о догађајима у и око Сребренице у јулу и августу 1995. године. Без намере да вређам интелигенцију и знање читалаца, подсећам да је, по дефиницији, истина – установљена чињеница.

Такође истичем да тестирање резултата истраживања и анализе добијених једном методом није могуће том истом методом. То је могуће само неком другом методом. Стога сам се, у књизи „Сребреница – геноцид над истином“ одлучио за методу „Праћење кретања живих становника Сребренице пре и после операције ВРС Криваја-95“, а у овој „праћење кретања заробљених војника 28. дивизије А РБиХ“. Пратио сам, дакле пробој 28. дивизије А РБиХ из Сребренице ка Тузли и евакуацију цивила из Поточара у Тузлу и околину. Тако је, на основу броја становника Сребренице пре операције ВРС и броја тих становника после операције ВРС, могуће утврдити разлику и на тај начин сазнати колико становника недостаје после операције у односу на број колико их је било пре операције ВРС. Такође, на основу броја бораца 28. дивизије А РБиХ када су почеле борбе за Сребреницу (улазна информација) и броја бораца након ослобађања (заузимања) Сребренице, односно након завршетка тих борби (излазна информација), могуће је утврдити разлику између улазне и излазне информације, односно војне губитке током тих борби. Истовремено, на основу те разлике могуће је утврдити недостаје ли „више од 7.000“ становника колико Тужилац тврди да је погубљено војноспособних мушкараца Сребренице.

Као парадигма за ово истраживање послужиле су ми и коришћене су оптужнице и документа из списка предмета ИТ-05-88-ПТ (у даљем тексту Поповић и остали) и ИТ-05-88/2-И (Тужилац против Здравка Толимира, у даљем тексту Предмет Толимир).

Све што сам сазнао, сазнао сам читањем докумената из тих предмета и коришћењем података из њих за потребне анализе. Ти документи су као извори података одлукама судских Већа уврштени у спис као доказни предмети. Највећи број докумената је са ознаком „П“ – доказни предмет тужилаштва, а веома мали број њих је са ознаком „Д“ – доказни предмет одбране. Извори тих докумената су муслимански локални органи цивилне власти и органи власти Федерације БиХ (у даљем тексту Ф БиХ), команде јединица А РБиХ, међународне организације (МКЦК, УНХЦР, Лекари без

граница), УНПРОФОР (команде из Загреба, Сарајева и Тузле и команда холандског батаљона који је био стациониран у Сребреници), експертски извештаји војних и других експерата Тужилаштва и други. Након прикупљања података и докумената математичким методама сам извршио потребна израчунавања, а анализом ратних докумената утврдио сам чињенице о војним борбеним и другим операцијама обеју страна у сукобу. Резултате и чињенице стављам јавности на располагање.

Целокупно истраживање обавио сам потпуно самостално без ичије помоћи и сарадника, па се зато трудим да у највећој мери будем прецизан и тачан. Јер ја сам човек и могу да погрешим, иако сам се трудио да сва израчунавања и приказ борбених и других догађаја буду тачни.

Бог не може да промени прошлост (историју)². Историчари могу, али само по налогу оних који седе у удобним фотељама у својим раскошним кабинетима и носе одела од 5.000 долара. Стога сам се одлучио да пишем о садашњости или у садашњем времену или у времену постсадашњем, не за будућност већ за вечност, како историчари не би могли мењати прошлост ни у случају Сребренице. Исто тако није посве сигурно да ће сва документација Хашког трибунала бити сачувана како би, након тридесетак година, била доступна историчарима који не раде за оне из удобних фотеља и кабинета и који не би да мењају прошлост него да се озбиљно позабаве историјским истраживањима и да иду путем истине.

² Р. Елерсон: „Масонерија – завера против хришћанства“, Publius Press, Arizona Republic, САД.

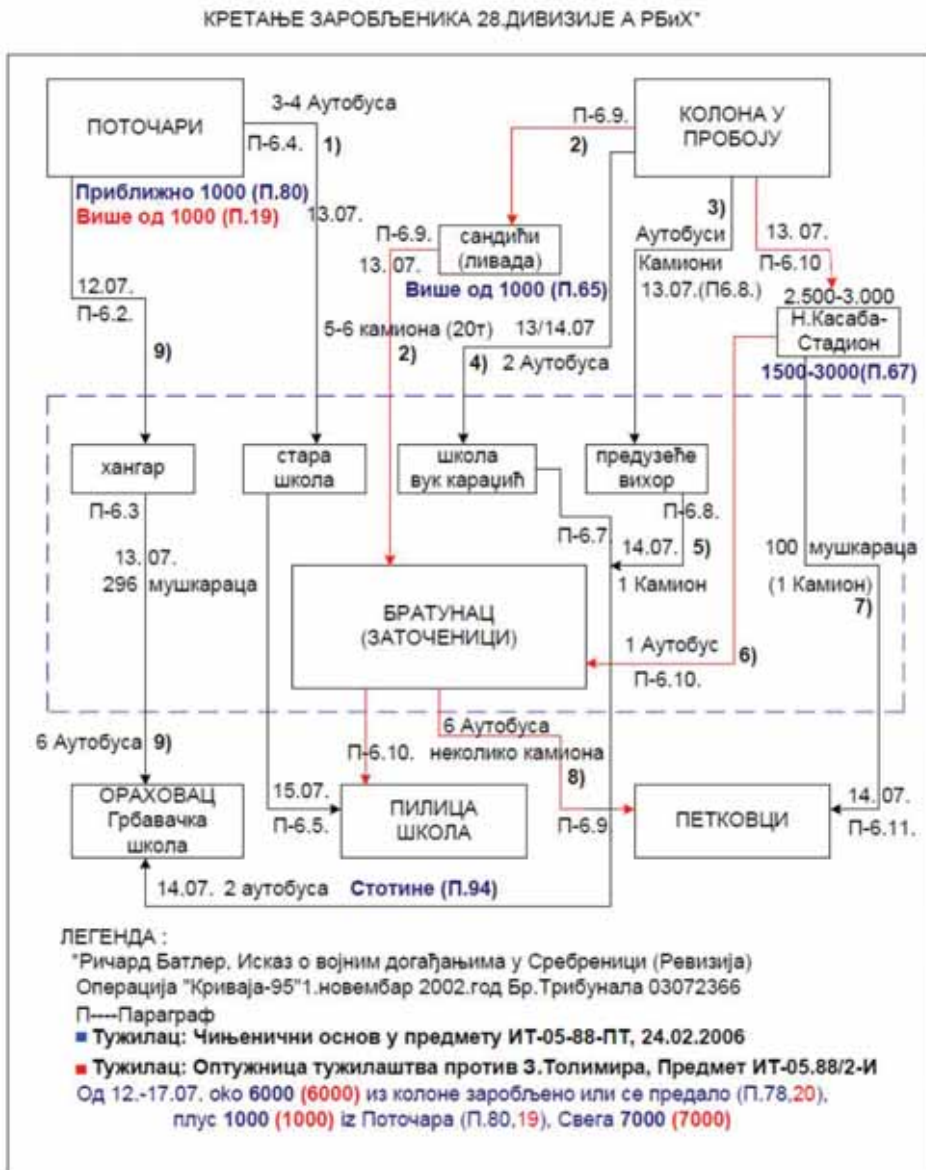
1. КРЕТАЊЕ РАТНИХ ЗАРОБЉЕНИКА

Ово поглавље има сврху да повеже садржај моје претходне књиге „Сребреница – геноцид над истином“ са овом. Наиме у претходној књизи предмет истраживања био је праћење кретања становника Сребренице пре, у току и после операције ВРС „Криваја-95“ у јулу 1995. године, тачније од 6. јула те године и ограниченог напада на јединице 28. дивизије А РБиХ. Узрок тога напада било је борбено деловање 28. дивизије А РБиХ током целог периода трајања статуса заштићене зоне, који је сребреничка енклава добила Резолуцијама 819 и 834 Савета безбедности Уједињених нација. Непосредни повод за напад ВРС на 28. дивизију јесте напад јединица те дивизије на село Вишњицу³ 26. јуна 1995. године када су у селу затечени само старији цивили и у селу није било јединица ВРС. Побили су српске цивиле и у редовном борбеном оперативном извештају Генералштаба А РБиХ (у даљем тексту ГШ А РБиХ) Другом корпусу А РБиХ (у даљем тексту 2.К А РБиХ) и 28. дивизији⁴ известили о томе нападу да су „четници... имали губитака међу цивилима“. Тако ГШ А РБиХ охрабрује и бодри своје потчињене јединице да „четнике“ (Србе) треба убијати, независно од тога јесу ли војници или цивили, истичући пример села Вишњице. Одговор ВРС је био неизбежан и, са аспекта војне доктрине, изнуђен и неопходан како би се заштитиле сопствене јединице и становништво, али и територија. Одговор је био и правно легитиман. Шта се тачно и на који начин дешавало у том периоду видећемо нешто касније у Другом поглављу, „Бобена дејства 28. дивизије А РБиХ“. За сада толико. Циљ је стицање целовите слике о догађајима у и око Сребренице у релевантном периоду.

Овде ћемо претходну анализу кретања живих становника Сребренице пре, у току и после операције ВРС употпунити значајним поглављем које се односи на кретање ратних заробљеника 28. дивизије од напада ВРС на јединице 28. дивизије, а то је од заузимања Сребренице 11. јула до краја августа 1995. године. Догађаји у Жепи биће обрађени у Трећем поглављу, „Жепа“.

³ ГШ А РБиХ „Обавјештајне податке“ бр. 1/825-525 од 27. 06. 1995. доставља 2. К и 28. дивизији.

⁴ Ibid.

Шема-1: Кретање ратних заробљеника 28. дивизије А РБиХ

Важна напомена: наредне две шеме и сви бројеви у њима и ван њих изворно су преписани из: **1.) Исказа о војним догађањима у Сребреници (Ревизија), Операција „Криваја-95“, 1. новембар 2002. године војног**

експерта тужилаштва⁵, 2.) Чињенични основ у предмету ИТ-05-88-ПТ, 24.02.2006. године (у даљем тексту Чињенични основ) и 3.) из оптужнице: Тужилац против Здравка Толимира, предмет ИТ-05-88/2-И. Ово су најважнија документа о броју заробљених, превезених на стратишта и наводно погубљених припадника 28. дивизије А РБиХ које Тужилаштво заступа у оптужницама пред Хашким трибуналом. У мањој мери коришћена су и друга документа, али само она у којима је било података о броју заробљених, превезених и наводно погубљених бораца 28. дивизије А РБиХ.

А) ЗАРОБЉАВАЊЕ:

а) Издвојено из Поточара:

1) 3–4 аутобуса $\times 60 = 180\text{--}240$

9) 6 аутобуса $\times 60 = 360$ (296, након пребројавања заробљеника 13.07.95, П.6.3.)

Свега из Поточара: 540–600 (1.000) (Ово се уклапа у сведочење пуковника Кареманса: 2–3% од 23.000 до 25.000 жена, деце и стараца, колико их је стигло у Поточаре 12. и 13. јула 95 године)⁶.

б) Из колоне која се пробијала:

2) 5–6 камиона $\times 100 = 500\text{--}600 (>1.000)$

3) 1 камион $\times 100 = 100$

4) 2 аутобуса $\times 60 = 120$

5) 1 камион $\times 100 = 100$

6) 1 аутобус $\times 60 = 60$

7) 1 камион $\times 100 = 100$

Свега из колоне која се пробијала: 1.080 (2.080)

Максимално заробљено (горња граница распона бројева): из Поточара а) и колоне која се пробијала б) и одведено на привремено заточење у Братунац је: а)+б) $600+1.080 = 1.680$ (2.080, ако се узме у обзир број 1.000

⁵ Р. Батлер, Исказа о војним догађањима у Сребреници (Ревизија), Операција „Криваја-95“, 01.11.2002. године, (у даљем тексту Исказ), број Трибунала 03072366.

⁶ Пуковник Кареманс, комадант холандског батаљона УНПРОФОР-а, Изјава од 25. 09. 1995. године (стр. 3), број Трибунала, 00818008.

издвојених у Поточарима који Тужилац наводи у оптужници) лица, под условом да је у Новој Касаби било 160. А ако је у Новој Касаби било 3.000 заробљеника, онда је укупно заробљено: $3.820 / 2$), 3) и 4) шема-1/ + $600 / 1$) и 9) шема-1/ = 4.420 (4.820). Према Извештају базираном на Дебрифингу⁷, који је Холандски институт за ратну документацију (НИОД) израдио по налогу Министарства одбране Холандије за потребе холандског Парламента (у даљем тексту, Дебрифинг), 28. јула 95, укупно је из колоне заробљено 3.000 мушкараца припадника 28. дивизије А РБиХ. Већ сада видимо значајно неслагање бројева које заступа Тужилац у оптужницама и оних које заступа референтна научна установа из области проучавања ратне документације, НИОД.

Имамо ли у виду чињеницу да су заробљени војници 28. дивизије А РБиХ приказани на ливади у селу Сандићима (1.000) на тој ливади били привремено и да су пребачени у Нову Касабу, онда број заробљеника приказаних у Новој Касаби обухвата и оне који су приказани на ливади у Сандићима. То, дакле нису посебне групе заробљеника, па се не могу сабирати (као на пример $2.500 - 3.000 + 1.000$ са ливаде у Сандићима) како би се добио коначан број заробљених војника 28. дивизије.⁸

Стога укупни максимални број заробљених војника 28. дивизије треба умањити за 1.000 и тако, супротно тврдњама Тужиоца у оптужници и војног експерта оптужбе у Исказу, добијамо стварни укупни број максимално заробљених војника 28. дивизије, који износи 3.420 (3.820)

Б) ПРЕВОЖЕЊА ЗАРОБЉЕНИКА ИЗ БРАТУНЦА у зону 1. Зворничке лаке пешадијске бригаде (у даљем тексту 1.Злпбр): (Ораховац, Пилица и Петковци)

а) Издвојених из Поточара:

$$1) 3-4 \text{ аутобуса} \times 60 = 180-240$$

$$9) 6 \text{ аутобуса} \times 60 = 360$$

б) Из колоне која се пробијала:

$$6) 1 \text{ аутобус} \times 60 = 60$$

$$4) 2 \text{ аутобуса} \times 60 = 120$$

⁷ Извештај базиран на Дебрифингу, НИОД-а (Холандски институт за ратну документацију), 28. јули 1995. стр 2, доказни предмет D101/95/19818 (у даљем тексту Дебрифинг).

⁸ Телеграм-информација Одељења безбедности 2.К А РБиХ органу безбедности ГШ А РБиХ од 20.07.1995. године, број Трибунала 00950208.

$$7) 1 \text{ камион} \times 100 = 100$$

$$5) /3/ 1 \text{ камион} \times 100 = 100$$

$$8) 6 \text{ аутобуса} \times 60 = 360$$

$$8) 5\text{--}6 \text{ камиона} \times 100 = 500\text{--}600$$

Свега превезених из Братунца у зону 1.Злпбр: а) + б) = 1.940

Максимално превезено из Братунца у зону 1.Злпбр 1.940 (2.340), ако је из Нове Касабе одвезено 160 /6) и 7) Шема-1/ и ако је из Поточара издвојено 1.000. А ако је из Нове Касабе превезено 2.500 до 3.000 заробљеника и из Поточара 1.000, рачунато и из колоне и из Поточара, онда је, према оптужници Тужилаштва и налаза војног експерта тужилаштва, максимално превезено у зону 1.Злпбр 4.940 (5.340).

Ако и на овом месту узмемо у обзир горе наведену чињеницу из Телеграма, која се односи на број заробљених војника 28. дивизије који су привремено боравили на ливади у Сандићима, па затим одатле пребачени у Нову Касабу, онда је максималан број превезених заробљеника у зону 1.Злпбр потребно умањити за 1.000. На тај начин добијамо стварни број превезених који износи 3940 (4.340).

Број заробљених из колоне и издвојених из Поточара морао би бити већи од броја превезених из Братунца на стратишта зато што је, према тврдњама тужиоца, део заробљеника погубљен на местима заробљавања: у Братунцу, долини Церске и у складишту у Кравицама, како тврде и војни експерт и тужилац (Табела 2. колона 6, редови 3, 4, 5 и 6). Међутим, како видимо стање је обрнуто. Имамо већи број превезених из Братунца на стратишта у зону одговорности зворничке бригаде од броја заробљених из колоне и издвојених из Поточара. То није логично и указује на производњу података и манипулисање информацијама. У теорији ратне вештине то је познато под појмом психолошко-пропагандна дејства или дезинформација, и представља саставни део „психолошких операција“

Кретање заробљеника довршићемо приказом и анализом наводно погубљених војника 28. дивизије.

На Шеми-2. приказан је Преглед заробљавања, заточења и погубљења мушкараца из Сребренице. На први поглед је јасно да експерт Тужилаштва уопште не зна колико је мушкараца погубљено. Он не наводи, осим у једном случају (четири), ни једну бројку јер му то и није познато. Његова пажња је усмерена на то да подупре наводе Тужиоца да би се цифре тужиоца на овај начин могле потврдити наводећи непознати број или коришћењем неодређених појмова као неколико камиона, неколико стотина, стотине, непознато, и сл.

Редни број	ВРЕМЕ	РАДЊА				МЕСТО		БРОЈ	ПРИМЕДБА
		Заробљено предало се	Заточено затворено	Превезено у 1. Забр	Погубљено	ЗАТОЧЕЊА	ПОГУБЉЕЊА		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	12.07.	ДА	ДА			Братунац		Већина мушк. из Поточара	п.9
2	13.07.	ДА	ДА			Братунац		Неколико хиљада	п.10
3	13.07. попод.				ДА		Церска Кравица	Стотине (150) 150 >1000 >1000	п.11 п.91 п.92 п.21.3 п.21.4
4	13.07. 13.07 увече			ДА	ДА		Река Јадар	15 15 Непознато	п.90 п.13 п.21.2
5	13.07				ДА		Н.Касаба	Стотињак +30 +3.група(неп)	п.21.3.1
6	13.07.				ДА	Ораховац (Грбав.шк)	Ливада Сандићи	10-15	п.21.4.1
7	14.07.		ДА	ДА		Петковци (Школа)		Стотине Неколико хиљада	п.13 п.21.6
	14/15.07	ДА			ДА	Пилица (Школа) (Дом култ.) Рочевихи	Рочевихи	500	п.21.8.1
8	13/14.07				ДА	Из колоне	Школа Луке	25 25	п.93 п.21.5
9	14.07.				ДА	Непознато - Школа -Ораховац	Непознато ¹⁾ Из школе	Непознато Прибл.1000 Прибл.1000	п.14 п.94 п.21.6
10	14/15.07			ДА	ДА	Петковци Школа	Петковачка ²⁾ брана	Непознато Прибл.1000 Прибл.1000	п.15 п.95, 96 п.21.8
11	16.07.			ДА	ДА	Пилица Школа Кула Дом културе	Војна ек. ³⁾ Брањево Дом култ ⁴⁾	Непознато Око 1200 Прибл.1200 500 500	п.15 п.99 п.97,98 п.21.11 п.21.12
						Непознато	Козлук ⁵⁾	Непознато Прибл.500 Око 500	п.19 п.100 п.21.10
12	19.07	ДА			ДА	Непознато	Незук	10-так	п.21.13

Шема-2: Преглед заробљавања, заточења и погубљења бораца 28. дивизије А
РБиХ по оптужницама и Исказу*

* Ричард Батлер, Исказ, број Трибунала 03072366.

П---- Параграф

Црна боја: Војни експерт тужилаштва

Плава боја: Тужилац, Чињенични основ у предмету ИТ-05-88-ПТ,
24. 02.2006. године.

Црвена боја: Тужилац, Оптужница против Здравка Толимира; Предмет
ИТ-05-88/2-И.

Погледајмо сада број наводно погубљених мушкараца из Сребренице према
оптужницама тужилаштва из предмета Поповић и остали (ИТ-05-88-ПТ) и
предмета Толимир (ИТ-05-88/2-И).

Ц) ПОГУБЉЕЊА:**(Ц1- Масовна погубљења)**

– Долина Церске	150 (П.91) - - - - -	150 (П.21.3)
– Кравица	1.000 (П.92) - - - - -	1.000 (П.21.4)
– Река Јадар	15 (П.90) - - - - -	15 (П.21.2)
– Н.Касаба	Нема - - - - -	20 (П.21.3.1)
– Ливада-Сандићи	Нема - - - - -	15 (П.21.4.1)
– Ораховац (Грбавачка школа)	Нема - - - - -	100 (П.21.6)
– Рочевихи	Нема - - - - -	500 (П.21.8.1)
– Школа Луке	25 (П.93) - - - - -	25 (П.21.5)
– Школа Ораховац	1.000 (П.94) - - - - -	1.000 (П.21.6)
– Петковци (школа)	1.000 (П.95,96) - - - - -	1.000 (П.21.8)
– Пилица(ВЕ Брањево)	1.200 (П.97,98) - - - - -	1.200 (П.21.11)
– Пилица(Дом културе)	500 (П.99) - - - - -	500 (П.21.12)
– Козлук	500 (П.100) - - - - -	500 (П.21.10)
– Незук	Нема - - - - -	10 (П.21.13)

СВЕГА ПОГУБЉЕНО:

– Војни експерт тужилаштва - - - - -	Непознато
– Тужилац - - - - -	5.390 (6.235)

(Ц2 Групна-појединачна погубљења после 19.јула 1995. год.)

– Преживели са ВЕ Брањево - - - - -	4 (П.21.14)
– Рањеника из болнице у Милићима - - - - -	11 (П.21.15)
– Недалеко од Снагова - - - - -	6 (П.21.15.1)

– Погубљења у близини Трнова - - - - - **6 (П.21.16)**

Свега: - - - - - **27**

(Ц3 Ситуациона убиства)

– Поточари - - - - - **26 (П.22.1)**

– Братунац - - - - - **53 (П.22.2)**

– Супермаркет у Кравици - - - - - **1 (П.22.3)**

– Школа у Петковцима - - - - - **много (П.22.4)**

Свега ситуациона убиства - - - - - 80

СВЕГА ПОГУБЉЕНО (Ц1+Ц2+Ц3)- - - - - 6.342

**Након предње анализе имамо следеће податке (све према тврдњама Ту-
жиоца у оптужницама у цитираним предметима и његовог војног експерта):**

А) Максимално заробљено бораца 28. дивизије- - - - - 4.420 (4.820)

Б) Максимално превезених у зону 1.ЗЛпбр - - - - - 4.940 (5.340)

Ц) Максимално погубљених - - - - - 5.390 (6.342)

Напомена: Број максимално заробљених (А) и максимално превезених у зону 1.ЗЛпбр (Б) није умањен за 1.000, сходно горе изнетој чињеници по документу 00950208.

Према подацима АИД-а Тузла (Агенција за истраживање и документацију, напомена аутора), број Трибунала 01007053, погубљено је:

– Кравица (Складиште), 13. 07. 95.- - - - - **Неколико стотина**

– Тишћа (основна школа) 12–14. 07. 95. - - - - - **25**

– Ораховац (Грбав.шк.), 14. или 15. 07. 95. - - - - - **Више стотина**

– Петковци (школа,брана), 14. или 15. 07. 95. - - - - - **Више стотина**

– Долина Церске 14–21. 07. - - - - - **Више стотина**

– Пилица: 14–16. 07. 95. – у и око школе- - - - - **Више стотина**

– ВЕ Брањево (10.ДОд)- - - - - **Неколико стотина**

Подаци АИД-а нису коришћени у прорачунима. Као што се види, није ни могуће користити их, јер су изражени у неодређеним бројевима, осим у једном случају. Истакли смо их ради поређења и стицања целовитије слике о мањкавости оптужнице и, у најмању руку, сумњивим доказима тужилаштва. Могло би се рећи, и непоузданим доказима.

Коначно, након предње анализе заробљавања, заточења, превозења и погубљења заробљених војника 28. дивизије, без података из предњег документа АИД Тузла, имамо следећу ситуацију:

1.) Б>А: Број превезених заробљеника из места заточења у Братунцу је већи од броја заробљених који су привремено, након заробљавања, били смештени у Братунцу, што је немогуће. Противи се законима логике, математике и законима здравог разума. Несхватљиво је да тужилаштво може на овакав начин да саставља оптужнице које очигледно садрже нетачне или, у најмању руку, контрадикторне податке. Не ради се о малим или незнатним разликама у подацима у вези са бројевима заробљених, превезених на стратишта и наводно погубљених. Као што се види, број превезених заробљеника (Б) у зону 1.Злпбр већи је од броја заробљених (А) за 520 (520) особа, а број наводно погубљених (Ц) већи је за 450 (1.002) особа од броја довозених на погубљење (Б). Природно је да ситуација буде обрнута, поготово што тужилац тврди да су погубљења извршена и на територији општине Братунац пре превозења у зону 1.Злпбр. Сходно томе, број превезених (Б) требао би бити мањи од броја заробљених најмање за 1400 војника, колико је, према тврдњама Тужиоца, погубљено у долини Церске /150 (П.91) 150 (П.21.3)/; складишту у Кравици /1.000 (П.92) 1.000 (П.21.4)/; на реци Јадар /15 (П.90) 15 (П.21.2)/; у Н.Касаб /Нема, 220 (П.21.3.1)/ и на ливади у Сандићима /Нема, 15 (П.21.4.1)/. Све се то наводно догодило у местима заробљавања и заточења на територији општине Братунац пре превозења (видети у Шеми 2, колона 5, Превозења).

Дакле, максимални број превезених у зону 1.Злпбр може бити једино 3.020 (3.420) (4.420 минус 1.400 наводно погубљених на местима заробљавања-заточења или 4.820 минус 1.400). Није могло бити да је од овог броја превезених на стратишта у зони 1.Злпбр (3.020/3.420) погубљено 5.390 (6.342) заробљеника, колико тужилац тврди у оптужницама.

2.) Ц>Б: Број наводно погубљених војника 28. дивизије (мушараца из Сребренице) је већи од броја војника који су превезени из Братунца на места погубљења у зону 1.Злпбр, што је немогуће. Наведена ситуација се такође противи законима логике, математике и здравог разума. Једном речју, противи се законима и методама науке. Природно је да број погубљених заробљеника не може бити већи од броја довозених на места погубљења. Природно је, такође, да број погубљених заробљеника (Ц) не може бити већи од броја заробљених (А). Међутим, по тврдњама тужилаца у Хашком трибуналу и то је могуће. Оно што тужиоци у Хашком трибуналу заступају је невероватно. Они тврде да

је број погубљених заробљеника (Ц) већи од броја заробљених (А) за **970 (1.522) особа.**

Ова анализа показује, ван сумње, да тужилац не располаже поузданим и тачним информацијама. Поготово се то односи на његовог војног експерта који све што тврди и наводно зна о заробљавању, заточењу, превожу и погубљеном војника 28. дивизије то исказује неодређено у стилу „непознато“, „неколико хиљада“, „на стотине“, „стотине“, „више од“ и сл. Такође је и овде разумно закључити да се ради о производњи и манипулисању информацијама. Дезинформација би се пре очекивала у оквиру војних дејстава него приликом вођења судског поступка. У сваком случају, резултати ове анализе доводе у питање кључне тврдње тужилаштва, и то у веома значајној мери.

Када се ова анализа употпуни анализом кретања становника Сребренице из моје претходне књиге „Сребреница – геноцид над истином,“ добија се јасна слика не само о наводним погубљењима већ и о раду тужилаца. Неизбежно се постављају и нека друга питања. На пример: шта раде одбране оптужених? Читају ли они прецизно оптужнице и баве ли се њиховим садржајем? Очигледно је да се они тиме не баве, са изузетком тима одбране генерала Милетића који није имао потребе да се тиме бави јер Милетић није био ни оптужен за масовна убиства. Само овај део анализе кретања заробљеника из 28. дивизије А РБиХ довољан је да оптужнице као непрофесионално састављене буду одбачене зато што садрже контрадикторне, нетачне и немогуће наводе и податке и што су непрецизне.

Коначно. Приказаћемо најједноставнију анализу становништва Сребренице пре и после операције ВРС, односно пре 11. јула 1995. године и после 11. јула исте године, до краја августа 1995. године.

Наиме, једна од пресуђених чињеница у Трибуналу је да је почетком операције ВРС на јединице 28. дивизије А РБиХ 6. јула 1995. године у Сребреници било 40.000 становника.⁹ Дана 4. августа 1995. године, у Тузли и околини Светска здравствена организација и Влада из Сарајева регистровале су 35.632 избеглица из Сребренице. Потврђено је да се ради о цивилима. Међународни комитет црвеног крста (у даљем тексту МКЦК), по подацима које је добио од А РБиХ, установио је да се најмање 3.000 војника 28. дивизије пробило и ушло у састав 2.К А РБиХ а да нису регистровани међу избеглим цивилима. Током борби за Сребреницу и током пробоја 28. дивизије јединице дивизије претрпеле су знатне губитке. Ти губици и губици који су били последица међусобних окршаја током борби за Сребреницу и пробоја дивизије су легитимне жртве и за њих нико не може да одговара. Из више извора потврђено је да се укупно пробијало 10.000 до 15.000¹⁰ војноспособних мушкараца од којих је 1/3 била наоружана¹¹ а то су били

⁹ Податак из пресуде генералу Крстићу.

¹⁰ Дебрифинг, Шема „Бијег уз Сребреницу“, Прилог 4.

¹¹ Дебрифинг.

припадници 28. дивизије А РБиХ. Према различитим изворима, губици 28. дивизије током пробоја ка Тузли били су:

– Према Извештају ГС УН о Сребреници уз Резолуцију Генералне скупштине УН 53/35 (у даљем тексту Извештај ГС УН) током пробоја погинуло је 3.000 војника 28. дивизије;

– према видео запису који је овом аутору приказан током сведочења у својству вештака у Предмету Толимир у фебруару 2012. године више војника 28. дивизије који су се успешно пробали до Тузле изјавили су да је око 3.000 војника погинуло током пробоја;¹²

– према Извештају демографа (вештака тужилаштва) током пробоја дивизије погинуло је 1.500¹³ војника дивизије, а према редовном борбеном оперативном извештају 2.К А РБиХ Генералштабу А РБиХ од 17. јула¹⁴ до тада је, према њиховим сазнањима, погинуло у пробоју 1.000 војника 28. дивизије;

– Према изјави начелника ГШ А РБиХ у Парламенту Федерације БиХ свих 5.000 његових војника 28. дивизије углавном су се неповређени пробали и ушли у састав 2.К А РБиХ;¹⁵

– Према изјавама четворице сведока из редова Муслимана, бораца 28. дивизије, у чије поверљиве изјаве је аутор имао увид у својству вештака одбране и чија имена зато не може навести, сваки од њих каже да је видео по 1.000 погинулих током пробоја. Пошто двојица од њих у својим изјавама говоре о истом месту погибије, а остала двојица о различитим местима произилази да је укупно погинуло током пробоја $1.000 + 2.000 = 3.000$ војника 28. дивизије.¹⁶

Ако сада извршимо анализу ових података добићемо следеће стање:

1) 35.632 (цивила) + 3.000 (војника) = 38.632 + 1.500 (погинулих током пробоја дивизије) = 40.132 . Овај број незнатно је већи од 40.000 колико је процењено да је било становника у Сребреници на почетку операције ВРС 6. јула 1995. године.

2) 35.632 (цивила) + 3.000 (војника) = 38.632 + 1.000 (погинулих током пробоја дивизије) = 39.632 . Овај број је за 368 особа мањи од броја становника Сребренице колико је процењено да је било 6. јула 1995. године.

¹² Доказни предмет Д280.

¹³ Хелге Брунборг, Осло, 12. април 2003. „Прилог Извјештају о броју несталих и мртвих из Сребренице,” стр.8, број Трибунала 03080316.

¹⁴ 2.К А РБиХ Редовни борбени извештај стр.пов.бр.02-1-727/37 од 17. 07. 95. Генералштабу А РБиХ.

¹⁵ Изјава генерала Р. Делића, цитира Џонатан Рупер, „Икона Сребренице“, „Информативни билтен превода“, број2/2004. Центар за војнонаучну документацију и информације, Београд 1994.

¹⁶ Изјаве четворице сведока-Муслимана : 1) 27. 10. 95. 2) 09. 10. 95. 3) 01. 02. 96. и 4) 12. 02. 96 (D268, D269, D270 и D271). Мада је идентитет сведока поверљив, бројеви доказних предмета који садрже њихове изјаве и који су ушли у спис наведени су.

3) 35.632 (цивила) + 3.000 (војника) = 38.632 + 3.000 (погинулих током пробоја 28. дивизије) = 41.632. Ово је трећа могућа варијанта на основу расположивих података.

Даља анализа је скоро излишна. Све је јасно и једноставно. У само једној варијанти, после операције ВРС недостаје 368 особа у односу на број становника пре операције.

Потребно је нагласити такође да у овој анализи нису узети у обзир подаци о броју погинулих током борби за Сребреницу у јулу 1995. и током међусобних окршаја јединица дивизије у метежу и несагласности око начина решења насталог проблема. Нису узети у прорачун ни подаци о броју размењених заробљених војника дивизије који се креће од 171¹⁷ до 255,¹⁸ у зависности од пронађених докумената о размени заробљеника из логора Батковић код Бијељине. Нису узети у прорачун ни подаци о броју војника 28. дивизије који су нашли уточиште у Србији и одатле враћени у БиХ или су се иселили у треће државе. Према доступним документима ради се о 542 особе,¹⁹ све мушкарци. Нису узети у прорачун ни 300 до 400 војника 28. дивизије који су побегли у Жепу,²⁰ па касније евакуисани. Коначно, у прорачун нису узети подаци о броју војника 28. дивизије А РБиХ („свих 5.000 војника“) који су се, према изјави генерала Делића, углавном неповређени пробили и ушли у састав 2.К А РБиХ. У случају Сребренице, када су у питању ставови Тужилаштва, Трибунала и Владе из Сарајева, али и неких невладиних организација у БиХ, Србији и шире – све је могуће.

¹⁷ Списак Муслимана размењених из логора Батковићи, 13. 03. 2002. год., број Трибунала 02169925 или доказни предмет D228.

¹⁸ Списак Муслимана размењених из логора Батковићи, 25. 05. 2004. год., доказни предмет P1733.

¹⁹ Списак лица муслиманске националности припадника МОС-а предатих ВКИ УН ради усељења у треће државе или репатријације у Сарајево, број Трибунала 03625406.

²⁰ Анализа пада Сребренице, Р 595.

2. БОРБЕНА ДЕЈСТВА 28.ДИВИЗИЈЕ А РБиХ

2.1. Резолуције Савета безбедности Уједињених нација и успостављање заштићених зона

У склопу општих настојања од стране Савета безбедности УН да се обуставе непријатељства и прекину борбена дејства и рат у Босни оконча, Савет безбедности УН је донео резолуције којима се Сребреница и Жепа проглашавају заштићеним зонама. Заштићене зоне (ЗЗ) Сребреница и Жепа установљене су Резолуцијама Савета Безбедности УН, од 16. априла 1993. године Резолуцијом број 819 (Сребреница) и 6. маја 1993. године Резолуцијом број 824 (Жепа) и потписаним споразумима између ВРС и А РБиХ.

У априлу 1993. године, након доношења резолуције Савета безбедности УН број 819 о проглашавању Сребренице заштићеном зоном, интервенцијом генерала Мориона, тадашњег команданта УНПРОФОР-а у БиХ, постигнут је први споразум између војних команданата зараћених страна, генерала Младића (ВРС) и генерала Халиловића (А РБиХ). Овај споразум потписан је 18. 04. 1993. год. Био је недовољно прецизан, па је 8. маја 1993. потписан нови споразум о демилитаризацији Сребренице и Жепе²¹ између истих команданата, након доношења нове Резолуције СБ УН број 824. Најважнији аспект тог споразума била је демилитаризација сребреничке и жепске енклаве. Било је предвиђено да се све војне и паравојне јединице повуку из демилитаризоване зоне (ДЗ) и да УНПРОФОР-у предају сво своје оружје и сву муницију, мине и експлозиве. Борцима није дозвољено да улазе или да бораве у демилитаризованој зони. Осим тога, УНПРОФОР је, по споразуму, био овлашћен да одузима оружје и муницију које је било у поседу цивила. УНПРОФОР-у је, исто тако, дата потпуна слобода кретања у и из енклаве. Ово привремено примирје било је прећутно мање или више одржавано.

У међународном ратном праву заштићене зоне дефинишу се на следећи начин:

Заштићене зоне: Унапред планиране заштићене зоне установљене су споразумом између зараћених страна или могу бити међународно признате, као:

а) болничке зоне и локалитети;

²¹ Споразум о демилитаризацији Сребренице и Жепе, D21 и P987.

b) центри који садрже споменике (углавном културна добра под посебном заштитом;

c) демилитаризоване зоне.²²

Надаље се истиче да ће локални команданти обезбедити да њихови потчињени поштују ЗЗ; да ће, у случају када су приморани да је напусте, локални команданти обезбедити да ЗЗ напусте сви припадници њихових оружаних снага; да ће напуштање ЗЗ унапред бити планирано и претходно објављено цивилним властима; да ће ЗЗ бити преузете без борбе и да оне и након преузимања морају да остану такве. Запажамо да појам „Заштићена зона“ обухвата и појам „Демилитаризована зона“, што подразумева да је појам ЗЗ и географски и правно шири од појма ДЗ.

У члану 60. Допунског протокола²³ уз Женевске конвенције, да би се стекао статус ДЗ, морају бити испуњени следећи услови: 1) да се из зоне евакуишу сви борци, покретна оружја и покретна војна имовина; 2) да се за акте непријатељства не смеју користити никакве непокретне војне инсталације или установе; 3) да власти и становништво не смеју предузимати никакве акте непријатељства према другој страни у сукобу нити према било ком у или изван енклаве; 4) да мора престати свака активност везана за војне напоре. Тачком 7, члана 60. овог Протокола предвиђено је да, ако једна страна у сукобу учини материјалну повреду претходно наведених одредаба, односно услова, да ће друга страна у сукобу бити ослобођена својих обавеза из споразума којим се стекао статус ДЗ.

Проблем у вези са демилитаризацијом Сребренице и Жепе и другим питањима регулисаним у Споразуму о демилитаризацији настао је као последица различитог схватања и тумачења појмова „Заштићена зона“ и „Демилитаризована зона“. Свака страна је ове појмове тумачила на свој начин. Разуме се, на начин како одговара њеним интересима. Непрецизност цитираних резолуција, посебно у вези појмова демилитаризација, границе ЗЗ, разоружавање бораца у ЗЗ и мандат снага УНПРОФОР-а у процесу разоружавања, произвели су и различита схватања и тумачења наведених појмова. Проблем је нарочито ескалирао доношењем Резолуције СБ УН број 836,²⁴ у којој се по први пут спомиње и поступање снага УН по одредбама Главе VII Повеље УН (Наметање мира), али и нови појам „Безбедна зона“ што је додатно искомпликовало схватање и тумачење појмова, али и тумачење мандата мировних снага УН.

„Безбедна зона“ (БЗ), био је један од уобичајених превода, мада би то на енглеском било „security zone“; други превод је био „заштићена зона“, што на енглеском значи „protected zone“. Ови изрази, коришћени увек у комбинацији са речима „Уједињене нације“, јасно су имплицирали да су Уједињене нације, према схватању муслиманске стране, имале дужност да

²² Приручник о ратном праву, параграф 418, доказни предмет D180.

²³ Допунски протокол I уз Женевске конвенције, члан 60 Протокола.

²⁴ Резолуција СБ УН број 836, P2133.

заштите безбедне зоне, уз употребу војне силе, уколико се за то укаже потреба. За Сребреницу изведен је закључак да ће, уколико град буде нападнут, НАТО-ови авиони бомбардовати нападаче.

Како су у А РБиХ схватили и тумачили цитиране појмове видећемо из следећих примера:

Прво: у параграфима 60. и 61. Извештаја Генералног секретара УН о Сребреници²⁵ (у даљем тексту Извештај ГС), наводи се:

1. Халиловић је схватио да споразум покрива само урбани део, односно уже градско подручје Сребренице, а да се не односи на рурални део регије; 2. Халиловић је наредио Бошњацима у Сребреници да не предају корисно оружје и муницију.“ Надаље ГС каже: „...Бошњаци су, према томе, предали преко 300 комада оружја, од којег велики број није био употребљив, такође су предали мали број тешког оружја и то оно за које није било муниције. Велики број лаког наоружања уклоњен је у подручја изван града.

Исто то тврди и Сефер Халиловић у својој књизи „Лукава стратегија“. На страни 129. он о демилитаризацији каже:

Вратио сам се у штаб и послао наређење у Сребреницу и Жепу да не смију ниједан исправан комад оружја предати, нити иједан читав метак.

Јасно је да су Муслимани сматрали да ДЗ треба да обухвати само град Сребреницу (градско подручје), а да рурални део ЗЗ могу користити за размештај својих војних снага. Такав приступ одговара њиховим интересима, јер се већина војних снага, поштујући принципе борбених операција и начела и принципе Војне доктрине, не распоређује у урбаним срединама, осим у случају када непосредно бране те средине. У конкретном случају јединице 28. дивизије А РБиХ нису ни биле распоређене у Сребреници нити на њеном ободу ради одбране, већ су биле распоређене на ободу енклаве (ЗЗ) у борбеном додиру са ВРС. То значи да је град Сребреница, по природи ствари, био демилитаризован и да у њему није било војника осим у случају када су одлазили или се враћали са смене и оних који су били на одмору после смене. То, надаље, значи да је А РБиХ могла да задржи 28. дивизију у енклави у руралним срединама, да настави планирана борбена дејства и да, на тај начин, изигра споразум о демилитаризацији. Тако је и било.

Друго:

Муратовић и Хајрулаховић изразили су жаљење због погибије холандског војника, оправдавајући своје поступке као легитимне јер војници УН треба да бране енклаву а не да се повлаче. Такође су питали зашто УНПРОФОР уопште није поменуо цивилне жртве у енклави. Инсинуирали су да су Ср-

²⁵ Извештај Генералног секретара у складу са резолуцијом Генералне скупштине 53/35, Пад Сребренице (у даљем тексту Извештај ГС УН о Сребреници), доказни предмет P1226.

би користили возила УНПРОФОР-а у нападу. Дискусија је постала веома жуста.²⁶

Муслимани су, дакле, схватили да снаге УН треба да бране енклаве или да бране сва подручја у БиХ која држи А РБиХ. Тако они правдају и убиство војника УН. По њиховом схватању улоге УН и њихових снага, оне никако нису смеле да се повлаче већ су требале да активно бране енклаве сукобљавајући се са ВРС. Продукт оваквог схватања улоге снага УН у БиХ јесу понашање и борбене активности А РБиХ, како из енклава, тако и изван њих, о чему ће бити речи касније.

Треће: са саслушања заменика команданта холандског батаљона у Сребреници, Роберта Франкена сазнајемо:

Наши пријатељи Муслимани на терену нестали су без ријечи.

Истражитељица Вергер-Муде:

Према извјештају НИОД-а, Муслимани су рекли да је Низоземски батаљон напустио посматрачки положај. Били су љути због тога. То су и показали.

Р. Франкен:

Да, могло би се то тако рећи. Сама по себи та тврдња је тачна. Били су љути јер смо напустили посматрачке положаје. Заборавили су поменути да су они већ отишли. Очито су сматрали да наших осмеро људи на посматрачком положају може учинити оно што они не могу, иако их је било неколико стотина, али су се повукли.²⁷

Овај део Франкенове изјаве показује да Муслимани нису бранили енклаву нити су имали намеру да је бране. Исто тако показује да су Муслимани сматрали да УНПРОФОР треба да брани енклаве уместо њих. То је било њихово разумевање 33 (ДЗ) и улоге мировних снага Уједињених нација.

Четврто: У „Ванредном извјештају команде 28. дивизије“ од 06. 07. 1995. године Команди 2. корпуса са назнаком „ХИТНО“ команда 28. дивизије извештава о нападу ВРС у рејонима Јавор, Зелени Јадар, Јасенова, Костур и на зону 281. Иблбр. Каже се да је тражен хитан састанак са командом УНПРОФОР-а у Сребреници, али да су они одбили доћи, јер им је наређено да не напуштају своје позиције. Зашто би они тражили састанак са УНПРОФОР-ом, осим да од њих захтевају одбрану енклаве и да је заједнички координирају, што показује да су они били уверени да је мандат УНПРОФОР-а да брани енклаве.²⁸

²⁶ Луис Фортин, Изјава, стр. 18, број Трибунала 00966729.

²⁷ Р. Франкен: Изјава на саслушању, стр. 20 и 21, број Трибунала L0100602.

²⁸ Ванредни извјештај команде 28. дивизије, Стр. пов. број: 11 -31/95 06.07.1995. године, команди 2.К А РБиХ, број Трибунала 00342197.

Осим тога, ни границе заштићених зона нису прецизно регулисане, што је додатно компликовало ствари. До 17. 04. 1993. године муслиманске снаге су, контраофанзивним дејствима Дринског корпуса (ДК) ВРС, потиснуте на положаје око Сребренице који су, након доласка снага УН по Резолуцији 819 СБ УН, постали линија додира 28. дивизије и снага ВРС. Доласком снага УН и распоређивањем осматрачких пунктова (ОП) на достигнутој линији додира, та линија је, практично, постала граница 33.

У параграфу 151. Извештаја, Генерални секретар УН затражио је од Савета безбедности да УНПРОФОР, на своју одговорност, успостави оперативне границе подручја за које сматра да их може штити. Рекао је: „да би утврђивање граница 33 које предложи УНПРОФОР било, са војног становишта, практично и оствариво“. Затим је затражио редефинисање концепта 33 на начин да се укључе следећа начела:

1) да сврха успостављања 33 буде у првом реду заштита људи, а не одбрана територија и да та заштита нема сврху да УНПРОФОР постане страна у сукобу; 2) да не би требало искључити мандат УНПРОФОР да подржава операције пружања хуманитарне помоћи и да кроз спровођење споразума о прекиду ватре и раздвајање локалних снага даје допринос свеукупном мировном процесу; 3) да мандат треба да узме у обзир ограничене ресурсе које УНПРОФОР има на располагању.

На сваки начин, а сада и веома прецизно, ГС УН тражи да снаге УН никако не постану страна у сукобу и да се одустане од одбране територије 33, а да се одбране и заштите људи у 33 с тим да мандат УН и даље остане у оквирима операције пружања хуманитарне помоћи.

У параграфу 201. Извештаја ГС, за време кризе талаца, Генерални секретар је СБ УН поднео опсежан извештај у којем су доминирале теме мандата, ставова страна и безбедности и сигурности 33. Укључио је и дугу расправу о разлозима због којих УН не би требале да употребе силу у БиХ. Генерални секретар се противио употреби силе, осим у случају самоодбране, по три основа: 1) са практичног становишта; 2) због ограничења која постоје у мандату и 3) из принципијелних разлога.

Команда ВРС је, ипак, прихватила чињеницу да су снаге УН поставиле своје ОП и да достигнута линија додира представља границу 33. Такође је разумела да демилитаризација, која је договорена Споразумом, треба да обухвати целу 33. То је и разумљиво, јер само на тај начин се стварају услови да убудуће неће бити јединица А РБиХ у 33 и њихових дејстава по циљевима ВРС и српским селима и цивилном становништву из 33 под окриљем УН снага, као што је до тада било.

Нису само Муслимани и Срби различито разумевали и схватали појмове 33, ДЗ, БЗ и мандат мировних снага. Разлика у разумевању и схватању концепта 33 и мировне мисије било је и у УН, пре свега између цивилних и војних структура УН. Тако на пример,

командант снага УНПРОФОР-а успротивио се концепту успостављања заштићених зона на било који други начин **осим на основу споразума зараћених страна...**

Он се није противио начелу заштите босанске владе и њених оружаних снага од српских напада, али је сматрао да у таквој операцији нема места за мировне снаге. По његовом мишљењу, „чување заштићених зона представља задатак **за операцију наметања мира**, коришћењем снага које су оспособљене за борбу“. (Извештај ГС УН, параграф 51.)

Ово је добар пример војничког приступа схватању проблема који се јављају на терену у односу на разумевање политичара који седе у канцеларијама у удобним фотељама. Јасно се распознаје да је природа предложеног концепта 33 ближа мисији „наметање мира“ у односу на мисију „очување мира“. Нема сумње да је концепт 33, осмишљен у канцеларијама политичара у УН, пристрасан и да истиче начело заштите босанске владе и њених оружаних снага. То је у директној супротности са интересима и војним циљевима друге стране у сукобу, што мировним снагама одузима неутралност, која им је неопходна за правилно обављање мисије. У начелу командант УН снага се није противио пружању заштите босанској (муслиманској) влади, што подразумева и заштиту њених оружаних снага – АРБиХ, под условом да буде јасно да би то представљало савезништво са једном од страна у сукобу, а не неутралност. На крају командант УНПРОФОР-а је пластично изразио свој професионално неутрални став реченицом да се „не може истовремено водити рат и чувати мир.“²⁹

Следећи примери још уверљивије показују како је текла еволуција разумевања мандата мировних снага УН у СБ УН, од мисије „очување мира“ ка мисији „наметање мира“.

У параграфу 72. Извештаја ГС³⁰ наводи се да је стални представник Француске у УН Савету безбедности упутио меморандум у којем су скициране измене које би требало извршити у мандату УНПРОФОР, како би му се

„изричито и јасније него у Резолуцији 824 дао задатак да обезбеди сигурност заштићених зона. У ту сврху нова резолуција би требало изричито да предвиди могућност да се прибегне употреби силе свим потребним средствима“. У меморандуму је објашњено да би „општи циљ такве схеме требао да буде да се заустави заузимање територија од стране српских снага“.

Овде се очигледно ради о намери да се само српским снагама онемогући војно деловање, а да се муслиманским снагама обезбеде повољни оперативни и тактички, а у неку руку и стратегијски, услови за постизање војног циља, поражавања српских војних снага и заузимање територије. Нимало скривена намера је да се Муслимани заштите и да им се пружи

²⁹ Извештај генералног секретара у складу са резолуцијом Генералне скупштине 53/35, Пад Сребренице, *op. cit.*

³⁰ *Op. cit.*

конкретна војна помоћ употребом силе од стране мировних снага УН. Тако би те снаге, уместо мисије очување мира, прешле на мисију наметање мира, а сила ради наметања мира била би употребљена само против једне стране, односно српских снага. Армија РБиХ може нападати јединице ВРС и заузимати територије под њиховом контролом и ширити оне под својом контролом без ограничења.

У параграфу 73. Извештаја ГС³¹ наводе се, између осталог, и критеријуми који би могли покренути примену силе, које је предложио француски представник. То су: 1) гранатирање заштићених зона од стране снага једне од фракција; 2) оружани упади у заштићене зоне; и 3) ометање слободе кретања УНПРОФОР-а и заштићених хуманитарних конвоја. Није тешко закључити да је примена силе имплицитно предвиђена само против српских снага, јер ко други може гранатирати заштићену зону осим српских снага и ко, осим српских снага, може вршити оружане упаде у заштићене зоне. А да. Могу то радити и јединице А РБиХ, јединице УНПРОФОР-а и друге ради симулирања напада ВРС, па потом оптужити ВРС и према њој применити силу. Осим тога, веома је нејасан појам „гранатирање“. У војној струци и војним речницима нигде не постоји такав појам, те уопште није јасно шта се под тим појмом подразумева. Мора бити да се ради о посебном појму осмишљеном за потребе тумачења како одговара страни која га је осмислила, а пружа неограничене могућности за креативна тумачења. Како год затреба. То је појам који су, пре свега, осмислили политичари, јер само њима требају широке и скоро неограничене могућности тумачења према потреби.

У параграфу 203. Извештаја ГС,³² Генерални секретар је оценио да су епизоде у којима је УНПРОФОР користио ваздушну силу

„показале све опасности преласка линије од очувања мира до наметања мира без претходног опремања *Заштићених снага* људством, наоружањем, логистиком, обавештајном компонентом и аранжманима за руковођење и командовање који би дали неопходни кредибилитет његовој претњи употребом силе и показали да располаже могућностима да одлучно одговори на сваку непријатељску акцију.“

Овај цитат је релевантан са аспекта војне доктрине и с тога је значајно да му се дефинише војна димензија. Јасно је да је употребом ваздушне силе, без одговарајуће резолуције, УНПРОФОР изашао из мандата и да је постао страна у сукобу. Са становишта ВРС, то практично значи непријатељска страна.

За добивање акуратне оцјене о доношењу одлуке од стране Уједињених нација о употреби зрачних снага важно је знати да је за вријеме напада босанских Срба на Сребреницу и Жепу употреба зрачних снага била подложна знатним ограничењима. Ограничења нису произлазила из самих Натових

³¹ Op. cit.

³² Op. cit.

зрачних снага, већ из инконзистенције између 'одржавања мира' на копну и 'успостављања мира' у зраку.³³

Заиста није могуће једновременно спроводити обе мировне операције: и операцију одржавање мира на копну, која осим у самоодбрани подразумева неупотребу силе и операције наметања мира, која подразумева примену силе. Према мандату снага УН у БиХ нису биле предвиђене операције наметања мира у складу са Главом VII Повеље УН. У даљем делу текста овог Писма говори се о операцији „Deliberate Force“ која у суштини представља борбену операцију против ВРС у којој су учествовале снаге НАТО, УН и Корпуса за брзе интервенције ЕУ.

Важно је истаћи и однос УН према странама у сукобу. Он се најбоље разуме читањем текста Резолуција. Однос према странама у сукобу није био неутралан какав би, иначе, требало да буде и какав се очекује од УН и СБ УН, као најважнијих међународних фактора за очување мира. Напротив, често је био пристрасан и на штету једне (српске) стране, а у корист друге. Неколико примера ће то показати.

У параграфу 55. Извештаја ГС³⁴ наводи се да се у Резолуцији 819 захтева да паравојне јединице босанских Срба сместа прекину све војне нападе на Сребреницу, да се повуку са подручја које окружује Сребреницу и да Савезна Република Југославија (СРЈ) прекине снабдевање и дотур наоружања и војне опреме српској страни. Војска Републике Српске није паравојна јединица, већ страна у сукобу, војска једне од зараћених страна, легална и легитимна барем колико и А РБиХ и Хрватско вијеће обране (ХВО). То је потврдило и жалбено веће у ослобађајућој пресуди генералу Перишићу, бившем начелнику Генералштаба Војске Југославије. У Извештају ГС се даље наводи да **никаква конкретна ограничења нису стављена на деловање А РБиХ**. Сазнавши за ово УНПРОФОР је одмах изразио своју забринутост да то неће функционисати без пристанка обе зараћене стране. И овде, као и у предњем примеру, видимо да се намећу ограничења и испостављају захтеви само једној (српској) страни, а да за А РБиХ таквих ограничења нема.

У параграфу 68. Извештаја ГС закључује се да су се, као и у Резолуцијама 819 и 824, сви захтеви СБ УН односили на босанске Србе. **УНПРОФОР је, као и раније, закључио да не може да спроведе ту Резолуцију уколико не буде склопљен споразум између страна**. Поново нема никаквих ограничења ни захтева за А РБиХ. Њима је све дозвољено. Овакав приступ не представља неутралан став и није пример равноправног третирања страна у сукобу. Међутим, представља охрабрење муслиманској страни, и у политичком и војном погледу. Могло би се рећи и подршка, што је имало непосредног утицаја на распламсавање и ширење сукоба.

³³ Дебрифинг, Писмо Министра одбране Холандије Парламенту те државе, стр.12. (у даљем тексту Писмо).

³⁴ Op. cit.

У параграфу 69. се констатује да постоји раскорак између Споразума који је потписан на терену и текста Резолуције 824. Раскорак заиста постоји. Само је српској страни наметнута обавеза да се повуче и да не напада 33, а за А РБиХ у Сребреници нема никаквих обавеза и ограничења. Али Секретаријат УН је додао да би „**след збивања који се сугерише у споразуму – да се прво разоружају владине снаге, након чега би дошло до српског повлачења – за Савет безбедности био неприхватљив**“. Политичарима у УН није прихватљиво ништа што обавезује муслиманску страну, или српској даје минималну предност или барем равноправан статус. Разлог зашто није прихватљиво није тешко докучити. Муслимани би остали без значајне војне компоненте у 33 и била би им ускраћена могућност да војно наносе губитке српској страни. Такође, били би лишени могућности координације дејстава са фронта и из 33. Нема војничке логике да се било која страна у сукобу, одредбама сличних резолуција, доводи у неповољну оперативну ситуацију и да јој се, на тај начин, онемогућава постизање својих војних циљева. Осим у случајевима када су Резолуцијом предвиђене операције „наметање мира“ (Глава VII Повеље УН).

Следећи пример ће још очигледније показати однос СБ УН према странама у сукобу. У Резолуцији 836, донесеној 4. јуна 1993. било је споменуто у вези поглавља 7. Повеље Уједињених нација (**Наметање мира**) да се за заштићене зоне проширује мандат трупа Уједињених нација. Дослован текст релевантног одломка гласи:

„Уједињене нације... овлашћују УНПРОФОР да подузме неопходне мјере, укључујући употребу силе, у самоодбрани, као одговор на бомбардирање или оружане упаде у заштићене зоне.“

Када пажљиво ишчитамо дословни текст релевантног одломка, није тешко закључити да је употреба силе предвиђена само против српских снага. Децидно се каже да се употреба силе одобрава против оних снага које би вршиле бомбардовање и упаде у заштићене зоне, а то могу бити једино српске снаге. Мора се признати да се, ипак, на суптилан начин прогуроо услов за употребу силе када је речено „у самоодбрани“. Али није јасно како самоодбрана обухвата и бомбардовање или оружане упаде у 33. По дефиницији „самоодбрана“ би морала подразумевати одговор, употребом силе, само када су снаге УНПРОФОР-а директно нападнуте. Напад на јединице 28. дивизије А РБиХ, свеједно да ли са радикалним или ограниченим циљем, није нужно и напад на заштићену зону и таквом нападу се не може давати карактер напада или упада у 33. Ако би приступ снага УН био усмерен на тумачење напада на јединице 28. дивизије као напада на 33, чега је, мора се признати, било и ако би се у том случају применила сила од стране снага УН ради одбијања тог напада и заштите или одбране 33, онда би то значило директно конфронтирање са српском страном или савезништво и садејство са муслиманском страном. То би, надаље, засигурно значило да УНПРОФОР излази из мандата који му је одређен резолуцијама. Неће, ваљда, муслиманске снаге бомбардовати сопствене јединице и вршити

нападе на заштићене зоне, мада и то није било искључено да се симулира напад на заштићену зону, па да се, онда, за то оптуже Срби. Против снага које би евентуално нападале из заштићених зона употреба силе није предвиђена, а то могу бити само муслиманске снаге јер у заштићеним зонама није било Срба ни цивила а камоли војника. Ето тако се на делу показује пристрасност мировних снага УН и пре свега СБ УН, који је надлежан за доношење резолуција.

А како су се према странама у сукобу односили највиши војни команданти УНПРОФОР-а видећемо у следећим примерима:

„...Од тада се појавио све већи број проблема при покушајима да се снабдију енклаве. ВРС би дао дозволу да само неки конвоји прођу, а затим би блокирали приступ неким од ових конвоја. Генерал Смит је тражио од мене да припремим савршенији план за снабдијевање енклава. Неки од чиниоца нужних за извођење таквог плана су били: стварање ваздушних путева, припрема за ваздушну подршку и заштиту, припрема за ваздушну допуну горива авионима, и да буду доступни хеликоптери за спасавање из ваздуха и одговарајући тимови. Овај план је припремљен уз детаљне консултације с НАТО-ом. План је објелодањен владама земаља које су дале јединице и опрему, јер се није радило о уобичајеној акцији мировних снага. То је довело до тога да неке владе нису дале пуно одобрење за такав правац дјеловања. Никад није одобрено да се овај план и примјени.“³⁵

Овај део изјаве генерала Николаја, начелника штаба команде УНПРОФОР-а за БиХ, ван сумње, показује да је генерал Смит, командант УНПРОФОР-а за БиХ и претпостављени генералу Николају у релевантном периоду, самоиницијативно и у договору са НАТО, тражио нове могућности снабдевања енклава које не спадају у уобичајене акције мировних снага, односно које су изван њиховог мандата. Јасно се види и намера генерала Смита да употреби ваздушну силу НАТО. Мора да је употреба ваздушне силе НАТО доминантни део тога плана, јер зашто би тражио ваздушну допуну авиона горивом, хеликоптере за спасавање са одговарајућим тимовима и детаљну координацију са НАТО, осим у случају да ВРС обори неки од авиона који би учествовали у операцији коју је генерал замислио. Све нас ово упућује на закључак да је генерал Смит неодољиво желео да се сукоби са српском војском у БиХ, не би ли, још једном, показао своје војничко умеће и способност, а А РБиХ остварио повољнију оперативно-стратегијску позицију.

Следи још убедљивији доказ пристрасног понашања команданта УНПРОФОР-а за БиХ. Ево релевантног дела његове изјаве:

Састао сам се са генералом Делићем 23. марта да бих јасније схватио ситуацију у подручјима Тузле и Травника и процијенио. Током априла, ситуација у Босни се још више погоршала. Енклаве су и даље биле логистички толико стиснуте да сам ја направио нови план снабдијевања енклава хеликоптером. То је било изазивање ВРС-а да нападне хеликоптер, па да их затим бомбар-

³⁵ Корнелиус Хендрик Николај, Изјава, стр.8, број Трибунала 00899488.

дујемо. Овај план је изнесен пред Заповједништва УН у Загребу и Њујорку који су га сматрали превише ризичним и конфронтирајућим.³⁶

И овде је јасно да се командант УНПРОФОР-а бавио питањима која су изван мандата мировних снага. Самоиницијативно је припремао лукави план како би намамио команду ВРС, која је требало да загризе његов мамац у виду хеликоптера, да га обори или барем да изврши дејство на њега, а онда би генерал саопштио како је ВРС извршила напад на хеликоптер УН, оборила га или оштетила и позвао НАТО да бомбардује јединице ВРС или њихове капацитете за снабдевање муницијом, горивом и слично. Саопштење би наравно било преко средстава јавног информисања, како би се светској јавности представило да ВРС не поштује чак ни снаге УН. Посматрано са војног становишта, ово је добро осмишљено. Посматрано са становишта ратног права и обичаја ратовања, овај план не испуњава услове да се сматра ратним лукавством. Пре би могло да се окарактерише као перфидија. Сама по себи перфидија је ратни злочин. План у себи садржи и велику дозу ризика за посаде хеликоптера, које би могле бити уништене од стране ВРС, што би се вероватно и десило да тај план у командама УН у Загребу и Њујорку није одбачен. Ненајављени и неодобрени летови хеликоптера били би легитимни циљеви ВРС.³⁷ Чини се да генерала више интересује да бомбардује ВРС од могућих губитака посада хеликоптера УН. А зашто би и бринуо када зна да у тој операцији не би учествовале британске посаде хеликоптера. Није га занимало ни реаговање влада оних држава чије би посаде учествовале у таквој операцији и евентуално изгинуле. Ово је опасна игра која показује да је командант УНПРОФОР-а за БиХ горео од жеље да бомбардује ВРС.

У параграфу 150. Извештаја ГС, Генерални секретар је потом навео да стране не схватају, нити у потпуности поштују концепт „заштићених зона“ и да се „УНПРОФОР нашао у ситуацији да му многе заштићене зоне нису безбедне, или да њихово постојање, како се чини, осујећује само једну од војски у сукобу, угрожавајући тиме непристрасност УНПРОФОР-а“.

Овом ставу није потребан никакав додатак. Довољно је да се истиче чињеница да мировне снаге УН не смеју бити пристрасне нити могу да осујећују било коју страну у сукобу. Фактички пристрасан однос међународних снага морао је произвести негативне последице и изнудити, од стране која је стављена у инфериоран положај, реакцију сразмерну таквом понашању и сопственим могућностима. Овде се пре свега има у виду војна реакција изазвана акцијама охрабрене А РБиХ према којој скоро да није било никаквих захтева и ограничења.

Снаге А БиХ у енклави биле су подељене у 4 бригаде са укупном снагом од 3.000 до 4.000 мушкараца... Регуларне трупе А БиХ су биле појачане од стране локалне полиције. Операције су биле релативно непредвидљиве јер

³⁶ Генерал Смит, Изјава, стр. 10-11, број Трибунала 00848867.

³⁷ Споразум УН-ВРС, „Принципи слободе кретања“, D77.

су те јединице биле готово без обуке и прилично недисциплиниране. Снаге А БиХ су из енклаве изводиле систематске акције након чега су се повлачиле у териториј под заштитом УН.

Операције изведене од стране ВРС су биле прилагођене одржавању статуса кво и пружању заштите босанско-српском становништву у енклави од напада А БиХ, који су били вршени из енклаве.³⁸

Нема уверљивијег доказа да енклава Сребреница није демилитаризована, а да су дејства јединица ВРС била прилагођена одржавању статуса кво, односно да су била сразмерна дејствима јединица 28. дивизије и усмерена на спречавање тих дејстава и заштиту сопствених јединица, народа и територије. Једном речју, дејства јединица ВРС су била изнуђена и представљала су реакцију на дејства јединица 28. дивизије.

2.2. Демилитаризација

Нема сумње да претходни цитат указује на чињеницу да Сребреница (убудуће под овим појмом ћу подразумевати територију коју је контролисала 28. дивизија А РБиХ, што је једнако 33 и Енклави) никада није била демилитаризована, нити је постојала намера А РБиХ да демилитаризацију изврши, а снаге УН нису могле или нису хтеле да је спроведу. У претходном поглављу уверили смо се да од А РБиХ тако нешто није ни захтевано.

Након доласка и распоређивања канадског контингента УНПРОФОР-а у Сребреницу 18. априла 1993. војници УНПРОФОР-а су наставили да надгледају спровођење Споразума о демилитаризацији, пре свега демилитаризацију Сребренице, али не и околних подручја. Како изгледа, и они су схватили појам демилитаризације исто као и Муслимани (параграф 61. Извештаја ГС). Наређење генерала Халиловића команди у Сребреници да се не предаје исправно оружје, већ само оно које ионако ничему не служи, могло би се сматрати „перфидијом“ – поступање супротно одредбама потписаног или договореног споразума.

У наредном 62. параграфу Извештаја ГС УН наводи се да је Секретаријат обавестио заповедника снага УН у Сребреници да, имајући у виду ставове неких чланица СБ, **„УНПРОФОР не треба да врши демилитаризацију са претераном ревношћу“**. А онда је УНПРОФОР обавестио јавност преко медија под насловом „Демилитаризација успела“ да је, до поднева 21. 04. 93. успешно извршена демилитаризација града. Уочавамо да се инсистира на демилитаризацији града, а не на ДЗ или 33 како је она у Резолуцији дефинисана. Није то случајно. Снага језика равна је снази најубојитијег оружја. Надаље, цитиран је заповедник снага УНПРОФОР-а, који је рекао:

„Могу да потврдим да је од данас у подне град демилитаризован... Тим (УНПРОФОР-а) је припремио коначан инвентар свег прикупљеног оружја и муниције, које је потом УНПРОФОР уништио“

³⁸ Дебрифинг, тачка 2.34.

Каснији догађаји ће потпуно оповрћи изречену лаж. Нешто касније ћемо видети да је команда 28. дивизије А РБиХ у јулу 1995. одбила понуђено оружје које је УНПРОФОР чувао у депоу за чување одузетог оружја приликом демилитаризације. У депоу је било само оно оружје за које је Халиловић и наредио да се преда УНПРОФОР-у у процесу демилитаризације.

На саслушању Франкена³⁹ исти је одговорио да је њихов посао био да својим присуством спрече упаде у 33. Такође је рекао да нису имали даљни задатак да изврше противофанзиву на Србе уколико они уђу у енклаву и да њихов задатак није био да бране 33 (стр. 3). На страни 7. именовани потврђује да су Муслимани нападали изван енклаве у необично време, а на страни 10. потврђује да разоружавање у оквиру демилитаризације није било могуће.

А на питање „Да ли сте тада (приликом напада јединица ДК на положаје 28. дивизије А РБиХ, напомена аутора) размотрили могућност да за одбрану енклаве употребите све оружје које је Низоземски батаљон заплијенио од војске босанске владе, муслиманске војске?“, Франкен је одговорио не само да су о томе размишљали, већ да је о томе обавештена и 28. дивизија и да су хтели могли су доћи и однети све оружје из сабирног центра. „Али то их није занимало“ каже Франкен. „Није им требало оно што се нудило. Није могло допринијети одбрани. То је било истина—оружје на сабирном пункту је било врло истрошено или врло старо. Они су имали много боље и много модерније оружје“. (стр. 32)

Ово је још један, из низа, несумњивих доказа да демилитаризација енклаве није извршена. Запажамо да је у потпуности испоштовано наређење генерала Халиловића који је наредио да се не предаје употребљиво и новије наоружање, већ да се преда само оно трофејно, које, ионако, ничему не служи и које не може испољити ефикасно дејство. Пошто је одбила да изузме оружје које им је понуђено, разумно је закључити да команда 28. дивизије није ни имала намеру да енклаву брани. Да јесте, сваки комад, макар и старије оружја, би им добро дошао. Исто тако ово је потврда да је заповедник УНПРОФОР-а, када је изјавио да је град демилитаризован, да је сво оружје одузето, да је састављен његов инвентар и од стране УНПРОФОР-а уништено, лажно извештавао и своје претпостављене и јавност.

Да је команда 28. дивизије А РБиХ одбила да прими оружје из депоа за његово чување, након што јој је командант холандског батаљона пуковник Кареманс понудио то оружје, можемо се уверити и на основу изјаве генерала Николаја.⁴⁰

„До средине јуна сам три до четири пута са јединицом из базе одлазио у правцу Сребренице. То се увијек дешавало након жестоке размјене ватре између муслиманских бораца и српских војника. Пало ми је у очи да је сваки пут кад смо излазили било више муслиманских бораца у граду него раније. У то вријеме више нисмо били у могућности да испоштујемо услове демилитаризације.“

³⁹ Р. Франкен: Изјава на саслушању, број Трибунала L0100602.

⁴⁰ Хендрик Николаи Корнелис, Изјава, број Трибунала 00899488.

литаризоване зоне. Кад то кажем мислим да је било толико муслиманских бораца који су се наоружани кретали окол да смо ми, војници УН-а, били немоћни да их разоружамо⁴¹ (стр. 5).

Ето, још једне потврде да у Сребреници није извршена демилитаризација. Да јесте, јединице 28. дивизије не би дејствовале или вршиле „жесточку размену ватре“ са српским снагама, како каже овај сведок, а ВРС не би имала потребе да реагује на та дејства и узвраћа ватру. Да су енклаве демилитаризоване, на начин како је било регулисано међусобним споразумом, изостао би сваки разлог за војне акције ВРС према њима. А под претпоставком да је ВРС напала демилитаризоване енклаве УНПРОФОР би имао довољно разлога да употреби сва средства да одврати напад и одбрани енклаве.

„На основу информација добијених од Дачбат-а (холандског батаљона, примедба аутора) и од мог главног штаба, оперативна претпоставка је била та да снаге босанске војске унутар енклаве нису потпуно разоружане, што су потврђивали напади на Србе из енклаве.“⁴² (Генерал Смит, Изјава, стр. 5)

То само потврђује да енклава није била демилитаризована и да је А РБиХ желела да изигра споразум о демилитаризацији. И то је својеврсна „перфидија“. Ако су то толерисале и снаге УН, које су биле задужене за прикупљање и чување одузетог наоружања, муниције и мина у процесу демилитаризације, онда се може рећи да су и те снаге, барем посредно, допринеле да се не изврши демилитаризација Сребренице.

„Концепт ‘заштићених зона’ је овисио о сурадњи зараћених страна. Додатна компликација у Сребреници је био договор Уједињених нација и зараћених страна о разоружавању муслиманских бораца који се није могао реализирати. Дачбат није имао мандат употребе силе при разоружавању; исто тако, мјесне власти нису сурађивале.“⁴³

Као што видимо и овде имамо потврду да се демилитаризација или разоружање муслиманских бораца у Сребреници није могла реализовати. Имамо и оправдање зашто се није могла извршити демилитаризација. Каже се да холандски батаљон није имао мандат употребе силе при разоружавању, а ни локалне власти нису сарађивале. Ако 28. дивизија није пристала на демилитаризацију Сребренице и разоружање својих јединица, онда је разумно закључити да је команда те дивизије имала намеру да настави оружана дејства и нападе на српске циљеве, како би на тај начин испољила борбена дејства из позадине и координирала дејства са јединицама 2.К А РБиХ са фронта. Ако то није разлог одбијања разоружања, зашто би онда задржали наоружање?

⁴¹ Костер, Изјава, број Трибунала 00916826.

⁴² Генерал Смит, Изјава, број Трибунала 03400948.

⁴³ Дебрифинг, Писмо.

На крају, навешћу још један доказ да демилитаризација Сребренице није извршена. У два Писма бригадног генерала Ридерштада, команданта Сектора Сјевероисток УНПРОФОР-а са седиштем у Тузли команданту 28. дивизије (8. ОГ) Насеру Орићу, генерал каже да му је жао што се данас неће моћи састати из техничких разлога. Затим наставља:

„Ја бих исто тако требао додати да субјекат у вези енклаве је увијек на врху моје листе приоритета. Ми смо потпуно свијесни да демилитаризација регије није била реализована. Обадвије стране нису помагале у овом процесу. Моје гледиште је да једини начин напријед је Заједничка комисија да се одржи у Сарајеву. Ја ћу наставити моја најбоља настојања да реализујем тај циљ.“⁴⁴

У другом писму генерал наводи да Споразум о демилитаризацији никада није реализован, да су обе стране борбено дејствовале за читаво време сукоба: 28. дивизија изнутра из енклаве а ВРС из вани на јединице 28. дивизије и да су споразуми о прекиду непријатељстава веома захтевни. Шта се може закључити из ових писама? **Прво:** да никада, током целог сукоба у БиХ, није престала да постоји оружана формација у Сребреници, ма како се она звала, 8. ОГ или 28. дивизија. **Друго:** да снаге УН нису извршиле демилитаризацију за шта су имале мандат и Резолуцијом и Споразумом о демилитаризацији. **Треће:** реакција на муслиманске поступке према снагама УН су веома благе и скоро да не изазивају никакве мере и ефекте.

Да закључимо. На основу Резолуција СБ УН потписан је Споразум о демилитаризацији Сребренице, а затим и Споразум о демилитаризацији Сребренице и Жепе. Споразуме су, у присуству тадашњег команданта УНПРОФОР-а за БиХ француског генерала Мориона, потписали, са српске стране генерал Младић, а са муслиманске стране генерал Халиловић. Споразум никада није реализован, јер је 28. дивизија А РБиХ одбила да се разоружа извршавајући наређење своје претпостављене команде да не предаје исправно оружје. Како ћемо касније видети 28. дивизија А РБиХ није пристала на демилитаризацију Сребренице из разлога настављања борбених дејстава у координацији са јединицама са фронта са циљем ослобађања Сребренице и Жепе и спајања њихових територија са територијом у централној Босни.

2.3. Војне активности након успостављања заштићених зона

Два су догађаја од пресудног значаја за разумевање садржаја који ће уследити на наредним страницама, али и за предмет истраживања у целини. Једнако су важни и за реално схватање војних акција које су уследиле након успостављања заштићених зона. Ти догађаји су: **први**, успостављање, резолуцијама СБ УН, заштићених зона и потписивање споразума о демилитаризацији истих и **други**, Потписивање Споразума о комплетном

⁴⁴ Писма генерала Ридерштада Насеру Орићу, број Трибунала 01837510 и 01837512.

прекиду непријатељстава 31. 12. 1994. године⁴⁵. У претходном поглављу смо се уверили да 28. дивизија А РБиХ и А РБиХ, у целини, нису имали намеру да изврше одредбе Споразума о демилитаризацији Сребренице и Жепе и навели смо разлоге за то. У продужетку бавићемо се борбеним и другим активностима А РБиХ који подржавају нашу тезу.

2.3.1. Реорганизација, попуна и обука А РБиХ у Сребреници и Жепи

Успостављањем заштићених зона, доласком и распоређивањем мировних снага УН у енклаве, постављањем њихових осматрачких пунктова на линијама додира сукобљених страна и потписивањем Споразума о прекиду непријатељстава и демилитаризацији Сребренице и Жепе успостављено је какво-такво примирје. Зауостављена је контраофанзива Дринског корпуса ВРС на јединице 28. дивизије које су до марта 1993. године знатно прошириле територију енклаве. Контраофанзива ВРС је изведена као одговор на дејства 28. дивизије (8. ОГ) и заузимање територија које је контролисала ВРС и стављање тих територија под контролу А РБиХ. Али примирје које је успостављено је било крхко, а разноврсна активна борбена дејства су из енклава извођена континуирано са краћим или дужим прекидима. Последица тих дејстава били су губици у људству, како у ВРС, тако и међу српским цивилима у околним селима. Претила је опасност даљег ширења територија под контролом А РБиХ и њиховог спајања са територијама у североисточној Босни (шири регион Тузле). У том случају, избијањем на Дрину, А РБиХ би пресекла територију Републике Српске и довела до њеног раздвајање на источни и западни део. То за Републику Српску није било прихватљиво. Осим активних борбених дејстава ово привидно примирје А РБиХ у Сребреници и Жепи је искористила и за реорганизацију, попуну, одмор, обуку и снабдевање јединица у складу са плановима које је та армија имала. О борбеним дејствима и плановима А РБиХ биће више речи нешто касније. Требало је успоставити организацију, попунити и обучити команде и јединице, како би на најбољи начин могли одговорити захтевима планова за наредна дејства. Успостављање организације, попуна, опремање, обука и оспособљавање команди и јединица приоритетни су захтеви војне доктрине и основни су услови за успешно функционисање и извршавање задатака, пре свих борбених. Како су ова питања решавана у А РБиХ у Сребреници и Жепи видећемо у примерима који следе.

„Ранија регија Жепа, а садашња општина, до сада је развијала брдску бригаду која је формирана 27. 01. 1993. године, од првог и другог одреда ТО Жепа који су до сада дјеловали на овим просторима.

Увидом у организацијско-формацијску структуру лаке и брдске бригаде коју је прописала Врховна команда ОС Републике Босне и Херцеговине дошли

⁴⁵ Споразум о комплетном прекиду непријатељстава од 31.12.1994. године, P1011 (или параграф 175 Извештаја ГС УН, П1226).

смо до сазнања да можемо формирати лаку бригаду. Стога Вам предлагемо да извршите регистрацију бригаде под називом 1. ЛАКА ЖЕПСКА БРИГАДА. Посао око реструктурирања смо готово привели крају тако што смо формирали: ...⁴⁶

Затим тачно наводи које команде и јединице су, до тада, самоиницијативно формирали и како се креће попуна као и могућности додатне попуне формирањем резерве за ту намену. Предлог за формирање бригаде датира после успостављања ЗЗ. Стога је разумно закључити да у А РБиХ никада нису озбиљно размишљали о демилитаризацији енклава и разоружавању бораца, односно расформирању јединица у процесу демилитаризације. Зашто би после демилитаризације формирали нову јединицу? За употребу у борбеним дејствима, наравно. Не за параду.

У циљу довршетка реорганизације А РБиХ у источним енклавама начелник штаба (НШ) у ГШ А РБиХ је издао Наређење о претпочињавању командама 2. Корпуса, ОГ-8 Сребреница, 1. Жепачке бригаде и 10. ОГ Горажде којим се 285. бригада Жепа од 15. 11. 1994. године претпочињава 8. ОГ Сребреница. Дефинисани циљ овог претпочињавања је повећање ефикасности РИК-а (Руковођења и командовања, напомена аутора)⁴⁷. Поставља се питање због чега је циљ претпочињавања ове бригаде 8. ОГ дефинисан као „повећање ефикасности РИК-а“? Одговор је само један. Без добре организације, како јединица, тако и команди нема ни ефикасног РИК-а, а без ефикасног РИК-а нема ни успеха у борбеним дејствима. Систем РИК-а противника и јесте објекат од посебног значаја, његова критична тачка. Онемогућавање или онеспособљавање функције РИК-а, код противника нужно доводи до хаоса. Критичне тачке представљају најважније циљеве на стратегијском, оперативном и тактичком нивоу на које се усмеравају дејства снага и средстава, како би приморали противника да ради оно што ми желимо. Све борбене снаге, организације и системи имају критичне тачке. Према томе и РИК има своје критичне тачке, а оне се, пре свега, огледају у команданту и систему веза. Зато је НШ ГШ А РБиХ и одредио овакав циљ претпочињавања бригаде. Ефикасност система РИК-а у 8. ОГ, као и у осталим јединицама А РБиХ обезбедиће извршавање будућих планова.

У уводу предлога за пријем у АВС (Активна војна служба, напомена аутора) и произвођење⁴⁸ се каже: „На основу вашег акта број 03/158-19 од 14.02.1994. године достављамо вам попуњене обрасце за пријем у АВС, те производјење у чин. Поред тога у прилогу вам достављамо описни дио ангажовања у досадашњем току рата, као и приједлог за произвођење у чин.“ Предлози су учињени по следећем:

⁴⁶ Предлог за формирање 1.лаке „жепске бригаде“, Оружане снаге општине Жепа, број 21/94 од 02. 02. 1994, године, Команди 1.К „Оружаних снага“.

⁴⁷ ГШ А РБиХ: Наређење о претпочињавању број 01-1423-1 од 15.11.1994.командама 2.К, ОГ-8 Сребреница, 1.Жепачке бригаде и 10. ОГ Горажде, број Трибунала 0183922.

⁴⁸ Приједлог за пријем у АВС и произвођење број 57/94 од 28.02.1994, Команда 8. ОГ Команди 2.К А РБиХ.

Команда 8. ОГ Сребреница:

1. Начелник штаба Бећировић (Османа) Рамиз,
2. Помоћник К-данта за морал ИПД и вјерска питања Мачић (Адема) Нијаз,
3. Помоћник К-данта за безбједност Бектић (Раме) Нецад,
4. Помоћник К-данта за попуну и перс. послове Мујчиновић (Ибре) Сулејман,
5. Помоћник К-данта за логистику Смајић (Хајрудина) Ибрахим.

Затим следи предлог за сваку бригаду као и за команду 8. ОГ.

То показује да Муслимани нису ни имали намеру да изврше демилитаризацију, односно да јесу имали намеру да наставе планска борбена дејства из енклаве у садејству, кординацији и синхронизацији са осталим јединицама 2.К А РБиХ и другим снагама које су борбено деловале са фронта ка енклавама. Да су имали намеру да се изврши демилитаризација и да су извршили обавезе из Споразума о демилитаризација отпала би ова потреба за постављењима, унапређењима, произвођењима и пријем у АВС. Максимално се користе услови успостављени проглашењем Сребренице и Жепе 33-а за организацију, преформирање, обуку и попуну јединица А РБиХ у сребреничкој и жепској енклави. Један је циљ ових радњи. То је континуитет борбених дејстава из енклава у координацији и синхронизацији са јединицама на фронту.

У извештају о попуни под тачком 1. стоји: „У оружаним снагама распоредено је 5.254 војна обвезника. Старосна структура: до 35 година има 4176 в/о, од 35 до 45 година има 839 в/о и преко 45 година има 185 в/о. Под појмом ОС исказани су: припадници Армије Р БиХ, МУП-а и јединица везе“⁴⁹

Ради се о извештају о попуни људством и материјалним средствима оружаних снага Сребренице и других корисника попуне. Извештај је упућен на основу захтева Окружног секретаријата одбране Тузла број 13-72/93 од 16. 12. 1993. године и члана 18. Уредбе о одбрани са законском снагом. У извештају се приказује стање распореда људства и материјално-техничких средстава (МТС) у фебруару 1994. године.

Затим се истиче колико лица је распоређено у јединице Радне обавезе и колико МТС и стоке је распоређено по јединицама и како су распоређени. То показује да је ГШ А РБиХ 8. ОГ-у и даље попуњавао војницима, МТС и стоком. Зашто би то радили осим за борбу и војне акције против ВРС? Дакле, учожавамо да је сво време у Сребреници постојала војна јединица са прилично великим бројем војника и добрим наоружањем. То су респектабилне снаге за које се може, без сумње, рећи да су у позадини непријатеља и да представљају потенцијалну опасност, па макар и не изводили никаква борбена дејства. Увек имају потенцијалну енергију на коју је ВРС морала да рачуна и издваја знатне снаге за обезбеђење од те опасности. Посебно је

⁴⁹ Извјештај о попуни људством и материјалним средствима ОС и других корисника попуне, Секретаријат за одбрану Сребреница број 03-3/94 од 09.03.1994. године, Окружном Секретаријату за одбрану Тузла.

значајно што та енергија није увек била само потенцијална него ефективна на шта је ВРС била приморана борбено деловати, како би умањила или елиминисала ефекте те енергије јединица из енклава Сребреница и Жепа. Ни један озбиљан командант на било ком нивоу (стратегичком, оперативном или тактичком) не би трпео ситуацију да иза леђа има непријатељских јединица. Јединице у позадини непријатеља увек могу да, из потенцијалног стања, изврше стварни или потенцијални замах и да непријатељском команданту наметну проблем који захтева приоритетно решавање. Дејства јединица из позадине снагама са фронта даје повољнију оперативну предност за појачавање дејстава. У таквој позицији се нашла ВРС, те је због самог постојања 28. дивизије (8. ОГ) морала да одвоји знатне снаге ради безбедности сопствених јединица и територије.

„У вези Ваше Наредбе стр. пв.број 03/96-53 од 14.03.1994. године, достављамо Вам податке о попуни јединица ОГ. Подаци су приказани у обрасцу РП-1 са свим промјенама“.

Попуњеност 8. ОГ по овом извештају је следећа: официра 429, подофицира 562 и војника 4.535, што је укупно 5.526 припадника 8. ОГ Сребреница на дан 04. 06. 1994. године. (Извод из Извештаја о попуни)⁵⁰

Неопходно је запазити да се бројно стање 8. ОГ „Сребреница“ константно повећава, скоро сваког месеца за око 100 нових припадника. Повећање бројног стања 8. ОГ Сребреница се дешава у време када је енклава требала бити демилитаризована, уз присуство снага Уједињених нација. Одговор на питање зашто се снаге 8. ОГ у Сребреници константно увећавају у овом периоду добићемо у делу анализе о борбеним активностима муслиманских снага у другој половини 1994. године и касније, а овде само треба напоменути да је повећање бројног стања било предуслов за извођење планираних нападних дејстава у другој половини 1994. године с циљем „ослобађања и спајања територија подручја Сребренице и Жепе са територијом Тузле и Кладња“.

Можемо закључити да су борбене акције муслиманских снага и намере да се оне наставе биле планске. Чак се јасно виде и циљеви борбених дејстава снага из заштићених зона: спајање зона међусобно и њих са регијом Тузла и Кладањ. Заузимање територија или ослобађање, како они кажу, свеједно је, али то нам само потврђује чињеницу и сазнање да је у грађанском рату суштина борбених дејстава – борба за територије. А њихово заузимање или обезбеђивање представља атрибут коначног исхода сукоба.

Из Извештаја 1.НРЦ (Наставно регрутног центра, напомена аутора) Сарајево⁵¹ види се да је у овом центру извршена обука 5 полазника-случаца из састава 285. бригаде у периоду од 01. 02. до 30. 03. 1995. године. Настава и обука су се у главном односили на употребу противоклопних

⁵⁰ Команда ОГ Сребреница број 130-29-25/94 од 04.06.1994. године; Извештај Команди 2.К А РБиХ, Органу за попуњу и персоналне послове.

⁵¹ Обука припадника 1.Жепске бригаде, Извештај Команде 1. Наставно регрутног центра у Сарајеву Команди 1.Жепске бригаде број 02/5-106 од 26.04.1995. године.

средстава којима располаже Армија БиХ. То доказује да је А РБиХ користила сваку прилику, па и примирје које је обострано потписано, да одморе, попуне, обуче и оспособе јединице и изврше потребне измене у њиховим организацијама како би се припремили за наставак оружаног сукоба и евентуалном победом у том сукобу остварили војнички и политички циљ.

У извештају Команде 285. Иблбр Жепа⁵² Команди 28. дивизије о попуњености бригаде јасно се види да је бригада попуњена људством са 92,71%, што ће рећи да је претпочињавање и преформирање бригаде успешно извршено и да је она спремна за извршавање наредних задатака који јој буду додељени. Наведени проценат попуње имају оне јединице којима предстоји борбени задатак. Али суштинско је питање откуд у ДЗ бригада са толиким процентом попуње. То значи да А РБиХ није ни крила да нема намеру да изврши демилитаризацију енклава. Напротив.

2.15. У наређењу Штаба врховне команде ОС БиХ команди 2.корпуса (Тузла) од 1.јануара 1994.год.⁵³, дакле више од пола године од демилитаризације Сребренице, налаже се формирање 8. Оперативне групе „Сребреница“ састава пет бригада и један самостални батаљон, наводи се њихово прецизно нумерисање и назив. Наређење је потписао магистар Стјепан Шибер, пуковник техничке службе-бивше ЈНА, у то време заменик команданта Штаба врховне команде ОС БиХ. Како је уопште било могуће предузимати тако опсежне војно-организацијске и војно-техничке радње у заштићеној зони у којој је то по споразуму забрањено, те у којој није смело бити никаквих наоружаних лица сем војника УНПРОФОР-а?

Статус ЗЗ се интензивно користи за реорганизацију А РБиХ у енклавама. А како је вршена реорганизација А РБиХ у зони 2.К А РБиХ и по чијој одлуци најбоље ћемо видети из наредног примера.

На основу Одлуке Предсједништва Републике Босне и Херцеговине о шеми организације Армије РБиХ број ПР: 02-8-841/94 од 24. 10. 1994. године, те Наређења Начелника Генералштаба Армије Р БиХ стр. пов.бр. 4/19-2 од 12. 01. 1995. године, а у циљу што рационалнијег одбрамбеног организовања Армије РБиХ, а тиме и ратних јединица у з/о 2. Корпуса, ради њене што веће ефикасности у вођењу ослободилачке борбе против агресора на РБиХ, Н А Р Е Ђ У Ј Е М

I – ОРГАНИЗАЦИЈСКЕ ПРОМЈЕНЕ

1. – Ф о р м и р а њ е

У зони одговорности 2. Корпуса формирати слиједеће јединице:

а) – Команду 21. дивизије...

⁵² Извјештај Команде 285 Иблбр Жепа број 08-15-79/95 од 31.01.1994. године Команди 28. дивизије.

⁵³ Наређење Штаба Врховне команде ОС БиХ Команди 2.К Тузла од 1. јануара 1994. године, број Трибунала 01060704.

е) – Команду 28. дивизије са приштапским јединицама и сједиштем у Сребреници, по привременој ратној формацији број БХ-100.301.

Затим се наводе које јединице улазе у састав 28. дивизије у Сребреници.⁵⁴

Важно је уочити због чега се врше организацијско-мобилизацијске промене 2.К. Разлози су Рационализација одбрамбеног организовања, повећање ефикасности јединица 2.К, па и новоформиране 28. дивизије у односу на досадашњу 8. ОГ.

Зашто рационализација кад је требала бити извршена демилитаризација? Зашто повећање ефикасности јединица, па и 28. дивизије, која је, по споразуму, требала бити разоружана и расформирана? За борбена дејства, наравно. Располагати јединицама, трошити средства за њихово опремање, обуку и остале активности, а не употребљавати их, глупо је. Иза рационализације и повећања ефикасности јединица, као значајних војних принципа, стоји само једна намера: за употребу тих јединица у наредним борбеним дејствима. Дакле од решавања сукоба у БиХ оружаном борбом се није ни у једном тренутку одустало.

Уласком 285. Иблбр Жепа у састав 28. дивизије са 1.127 припадника те бригаде, укупно бројно стање 28. дивизије на дан 31. 05. 1995. године износи 6.450 бораца⁵⁵. Дакле, не само да су вршили реорганизацију, већ су и перманентно повећавали бројно стање јединица. Ако ово повећавање бројног стања 28. дивизије доведемо у везу са споразумом о демилитаризацији неће нам бити тешко да закључимо да, уместо разоружавања и расформирања у процесу демилитаризације, имамо нарастање бројног стања 28. дивизије. То није зато што је А РБиХ имала добре намере. Разумно је закључити да је то чињено са циљем да се, у периоду примирја, јединице припреме кадровски, материјално и организационо за наредна дејства, а да се период примирја на најбољи начин за то искористи.

Измене и допуне ратних формација су донете на основу одлуке Председништва Босне и Херцеговине број: Пр 02-8-841 и наређења ГШ А РБиХ број 4/44-78 од 26. 05. 1995. године.⁵⁶

И из овог наређења о изменама и допунама у привременим ратним формацијама, као и многобројних других, експлицитно се може утврдити потпуна интегрисаност муслиманских војних снага у „ДЗ“ и „БЗ“ Сребреница и Жепа, оличених у 28. дивизији КоВ, у целокупан и јединствен систем руковођења и командовања Армијом Р БиХ.

Напред наведена документа јасно указују на планску реорганизацију ОС А РБиХ са циљем обезбеђивања ефикасније организације ОС и РиК-а.

⁵⁴ Наређење Команде 2.К А РБиХ број 03/73-2 од 18.01.1995. „Реорганизација Армије РБиХ, Организацијске промене РЈ у з/о 2.Корпуса, ОГ 1, 2, 4, 5, 6. и 8“.

⁵⁵ Извјештај Команде 28. дивизије број 03-183-196 од 01.06.1995. године Команди 2.К; Стање попуне на дан 31.05.1995. године; Повећање броја припадника 28. дивизије.

⁵⁶ Наређење Команде 2.К број 03/13-1/95 од 15.06.1995, Команди 28. дивизије, „Измјене и допуне у привременим РФ“.

Све то је урађено крајем 1994. године и почетком 1995. године што, ван сумње, указује на намере Муслимана у БиХ да наставе са оружаним акцијама и да на тај начин остваре циљеве. Посебно је индикативна реорганизација ОС у заштићеним зонама, што указује на чињеницу да те зоне никада нису демилитаризоване, али и да није постојала ни воља ни намера да се оне демилитаризују. Осим тога не може се порећи ни закључак да је целокупна реорганизација, али и попуна и обука команди и јединица, извршена, највећим делом, за време потписаног примирја 31. 12. 1994. године. Другим речима, потписано примирје је искоришћено за наведене радње. Такође би се могло, ван сумње, закључити да је примирје од стране муслиманске стране и потписано ради напред планираних активности на реорганизацији, попуни и обуци. Примирје је плански изиграно са наведеном намером или је искоришћено у ту сврху. Примирје је посебно искоришћено за извођење и наставак операције „Скакавац“ која је подразумевала материјално и логистичко снабдевање снага у Сребреници, посебно са борбеним средствима. О тој операцији биће речи нешто касније.

2.3.2. Снабдевање А РБиХ у Сребреници и Жепи

Осим реорганизације, обуке и попуне примирје и статус заштићене зоне А РБиХ је у енклавама искористила и за снабдевање наоружањем, муницијом, експлозивима, минама и другим убојним средствима (УБС) потребним за вођење борбених дејстава. Како ћемо видети организована је и изведена комплетна операција снабдевања јединица 8. ОГ (28. дивизије.) под шифрованим називом „Скакавац“. Како је текло снабдевање видећемо из следећих примера.

На саслушању мајора Франкена 11. 11. 2002. године⁵⁷ именовани је изјавио да је 28. дивизија у Сребреници имала новије, модеррније наоружање од онога које им је понуђено из депоа за чување одузетог током процеса демилитаризације. То би могао бити и разлог због чега су одбили да приме то оружје из депоа. О томе је већ било речи. Исто тако је изјавио да негде у мају (1995. године, напомена аутора) су приметили муслиманске борце у Сребреници у сасвим новим униформама, маскирним наравно. Нагласио је да то време коинцидира са мистериозним слетањем великог транспортног авиона на аеродром у Тузли. Такође је рекао да су из даљине видели да борци 28. дивизије носе потпуно нове пушке калашњикове. На питање да ли су могли ишта предузети да спрече и да ли су могли спречити дотур наоружања и друге опреме конкретним путем, Франкен је одговорио да је на том делу пута био посматрачки пункт „Делта“, али када су чули за то они су (Муслимани) једноставно променили руту. Као што видимо снабдевање је вршено и у мају 1995. године.

Уместо да је Сребреница демилитаризована још у априлу 1993. године имамо ситуацију да се врши снабдевање 28. дивизије у мају 1995. године,

⁵⁷ Франкен: Изјава на саслушању, број Трибунала L0100602.

две године откако је то подручје требало бити демилитаризовано и без наоружаних бораца. Тако се А РБиХ односила према потписаним споразумима и преузетим обавезама. Нису они ни имали намеру да се 28. дивизија разоружа и да Сребреница остане без наоружаних бораца. Није им се уклапало у план спајања територија енклава са слободним територијама у ширем региону Тузле. Под појмом „Слободне територије“ су у А РБиХ звани територије које су они контролисали. Посматрано са војног становишта има ту логике. Добро је имати једну јаку и добро наоружану формацију величине дивизије у позадини непријатеља са којом, у сваком тренутку, можете координирати и синхронизовати борбена дејства. Осим тога, ако не може постизати велике борбене резултате, сигурно је да, самим постојањем такве јединице у позадини непријатеља, везују се знатне снаге противника, конкретно ВРС, чиме се увелико олакшавају дејства јединица са фронта.

У Ванредном извештају Врховном команданту⁵⁸ (у даљем тексту ВК), ГШ А РБиХ извештава о мерама које је ГШ предузимао за Сребреницу. Набраја те мере, да би на крају извештаја доставили преглед борбених средстава које је ГШ доставио 28. дивизији. Преглед достављених борбених средстава је подугачак. Нема сумње да је достава тих средстава намењена за извођење борбених дејстава и да тај чин одступа од одредаба потписаног споразума о демилитаризацији. Снабдевање убојним средствима има само један циљ, а он се може дефинисати као извођење разноврсних активних и офанзивних борбених дејстава.

У времену од 27. 02. 1995. до 07. 05. 1995. за потребе енклава одржаван је „ваздушни мост“⁵⁹ са основним циљем „дотур и обезбеђење средстава за вођење оружане борбе, евакуација рањеника, функционисање цивилних власти и одржавање везе“. Затим, уз анализу „ваздушног моста“, Команда РВ и ПВО А РБиХ доставља преглед летова за сваку енклаву. Не може бити очигледнији пример и доказ да А РБиХ никада није одустала од оружане борбе и да је то једини разлог зашто Сребреница и Жепа нису демилитаризоване. Свака војна јединица добро дође. Ако не за постизање конкретних резултата у оружаном борби, наношењем губитака непријатељу у директној борби, онда везивањем снага и на тај начин олакшавањем борбених дејстава осталим јединицама.

Операција „Скакавац“⁶⁰

Операција „Скакавац“ је планирана и изведена у склопу Директиве бр. 4 врховног команданта А РБиХ, из друге половине 1994. године.

⁵⁸ ГШ А РБиХ „Ванредни извештај“ Председнику (Врховном команданту), доказни предмет D67.

⁵⁹ Команда РВ и ПВО А РБиХ „Завршна анализа ваздушног моста ка Сребреници и Горажду“, D63.

⁶⁰ Једанаест борбених докумената наведено је изворно у тексту ове операције.

Циљ операције „Скакавац“ јесте снабдевање јединица 28. дивизије у Сребреници и Жепи борбеним средствима, пре свега, муницијом и минама, ваздушним путем. Рок за завршетак снабдевања је ограничен до пролећа 1995. Намера је да се 28. дивизија опреми како би крајем пролећа и у лето 1995. године могла да извршава добијене задатке који би били синхронизовани са остатком ОС РБиХ у склопу велике пролећне офанзиве А РБиХ на ВРС и РС, коју су планирали и припремали у Сарајеву.

Операција „Скакавац“ је извођена за сво време рата, чак и пре успостављања 33, током целе 1994. године, а посебно је интензивирана у периоду од децембра 1994. до маја 1995. године, што, само по себи, јасно говори о муслиманским намерама које су канили остварити у 1995. години.

Операција је изведена хеликоптерским снагама авијације А РБиХ транспортовањем наоружања, муниције и других МТС из рејона Кладња, преко територије Републике Српске до енклаве Жепа (хелидрома у рејону Орловог камена), одакле се део МТС, под веома јаким борбеним обезбеђењем, упућивао копненим путем до енклаве Сребреница, а део остављао за потребе снага у Жепи. Према доступним подацима изведено је око 20 хеликоптерских налета, иако се, ценећи количину дотурених МТС, може закључити да је број налета био већи. Летови су извођени ноћу од стране најiskusнијих пилота А РБиХ.

Поред операције „Скакавац“ муслиманске снаге су изводиле и операцију „Чико-Кале“ која је, такође, имала за циљ снабдевање наоружањем и борбеном опремом 28. дивизије али копненим путем. Ова операција је трајала током друге половине 1993. и константно 1994. године, кад год су то омогућавале временске прилике. Ипак, због значаја и ограниченог простора пажњу ћемо усмерити на операцију „Скакавац“.

– У првом броју листа „Прва ваздухопловна“, издатом од стране 1. Ваздухопловне бригаде А Р БиХ у Живиницама 22. 05. 1995. године, (Број Трибунала 02631399) на страни 2. чланка „Надмашили небеске висине“, поред осталог се каже дса су први хеликоптери полетели крајем фебруара, а до краја 1993 обављено је 10 летова за Сребреницу. Даље се наводи да је до краја године набављено још неколико хеликоптера чиме је повећана ефикасност летова за енклаве.

– Наређење НШ ГШ А РБиХ број 02-1/1613-1 од 14. 12. 1994. године, командантима ОГ – 8 из састава 2. корпуса и 1. Жепске бригаде (Жбр) НШ тражи да доставе податке да ли су спремни да упуте људе на договорене локације, а онда их набраја појединачно за 8. ОГ и 1. Жбр, да преузму договорену опрему и средства.

– Наређење број 02-1/1730-1 ШВК Армије БиХ, команди 1. Жепске бригаде

„Ваше јутрошње писмено обавјештење смо у потпуности схватили. Везано за јучерашње моје наређење и разговор. Оно је актуелно и будите спремни за прихват.“

– Команда 1. Жепске лаке бригаде под бројем 180-141/94 дана 31. 12. 1994. године упутила је лично генералу Хаџихасановићу, НШ ГШ А РБиХ извештај следеће садржине:

„Са наше стране све је урађено по вашем наређењу доста успјешно, брзо је истоварен терет, пребачен на сигурно мјесто, трагови уклоњени. УНПРОФОР је при улазу у зону видео хеликоптер и своме команданту пријавио у Жепи да су у близини Зловрха слетила три хеликоптера вјероватно због кружења при слијетању. Подузео сам све мјере да УНПРОФОР онемогућим да било шта уради неповољно по нас и о томе ћу вас извјестити када буде вријеме. Ову локацију Хелиодрома је предложио вама Бригадир Орић Насер. Доставићу вам касније све приједлоге за даље активности да се ово убудуће одвија изван зоне, има добрих локација удаљених од зоне 05–10 км...“

– Наређење ГШ А РБиХ, НШ број 1-1/58-1 од 04. 01. 1995. године, Командантима 8. ОГ и 1. Жепске бригаде следеће садржине:

„ВЕЗА: Акт 1. Жепске лаке бригаде број: 08-20-3/95 од 03. 01. 95. Добијена средства подијелите по спецификацији, а ако се другачије договорите извјестите ме о томе“.

– Извештај Команде 1. Жепске бригаде број 08-20-14/95 од 07.01.1995. године, НШ ГШ А РБиХ

„Веза Ваш број: 1-1/81-1 од 07.01.1995. године.

Морамо промјенити мјесто, имали смо проблема са УНПРОФОР-ом. Нову изабрану локацију ћемо јавити за два дана. Интензивно пада снијег и неповољни су метео услови већ неколико дана. Највјероватније нова локација је рејон Купусна.

Насер је однио своје по спецификацији“.

– Командант 1. Жепске бригаде, пуковник Авдо Палић је, по наређењу ГШ А РБиХ, дана 09. 01. 1995. године у акту број 08-20-17/95 упутио генералу Хаџихасановићу „Спецификацију потребних МТС за убацивање“.

„Уколико будете у ситуацији да нам поново вршите убацивање МТС хеликоптерима молимо Вас да нам првенствено доставите следећа МТС и опрему.

1. Бестрајни топ (бар један)
2. Граната за БСТ (кумулятивна, бар 20 ком.)
3. Лансер РПГ-7 (бар три комада)
4. Ракета за РПГ-7 (кумулятивна, бар 15 ком.)
5. ЗОЉА или мина за РБ (бар 30 ком.)
6. Граната за МБ 60 мм (бар 50 ком.)
7. Муниција (7,62х39; 7,9; 7,62 за ПМ м-84; 7,62 и 7,65 пиштољска)
8. Тромблони (тернутних и кумулативних бар 50 ком.)
9. Ручне бомбе (бар 100 ком.) итд. ...“

– Генерал Хаџихасановић је дана 18.01.1995. године пуковнику Палићу послао „Наређење“ број 1-1/126-1 које гласи:

„Одмах обезбједите прихват хеликоптера на договореном мјесту (ложење ватре, обезбједјење ширег рејона хелиодрома) Ова назначена пошиљка ће се довући у двије туре а распоредити по следећем:

Жепа

И терет рашчистите одмах како би хелиодром остао чист.

Зејнилагих – утоварено...”

Затим наводи како расподелити терет који се углавном састоји од муниције и других убојних средстава.

– Командант 1. Жепске бригаде актом 08-20-48/95 дана 19. 01. 1995. године извештава Генералштаб А РБиХ:

„Обавјештење у вези Вашег акта број 1-1/126-1.-

Терет који је дошао са хеликоптером 18. 01. 1995, уредно смо примили и смјестили на сигурно мјесто. Људе смо повукли са терена, јавите нам орјентирно кад долази друга тура да би имали спремне људе и припремљен хелиодром. Даље наводи да још увек имају проблема са УНПРОФОР-ом...”

– „По овлашћењу команданта, Начелник штаба“ мајор Бећиревић је дана 12.02.1995. године упутио командама свих бригада и самосталног батаљона у саставу 28. дивизије КоВ наређење број 01-32/95 (Број Трибунала 01837514)

«Обезбјеђење пролаза Сребреница-Жепа“, Наређење:

У циљу безбједног пролаза и дотура МТС на релацији Вукоњин стан – Буче (Ложња) односно кроз Сушицу и Подравање

Н А Р Е Ђ У Ј Е М (прецизира свим бригадама и самосталном батаљону које рејоне и делове комуникација да обезбеде, примедба аутора)...»

– Генералштаб Армије Р БиХ под бројем 1-1/224-1 дана 07.02.1995. године послао је командама 8. ОГ Сребреница и 1. Жепске бригаде „Обавјештење и расподјела ТМС“ у којем се наводи:

„1. Одмах сутра извршите посједање хелиодрома и обавите потребне радње ради пријема робе.

Напомене из наређења:

– Пушке давати у предвиђену маневарску бригаду ОГ-8 Сребреница.

– Новац (308.000 ДМ) које је Бргуља преузео од пилота предати К-ди ОГ-8 Сребреница.

– Сва средства која шаљемо не смију бити ни за грам нити комад продавана – ко то учини тешко ће одговарати. Средства намјенски расподјеливати и користити за шта устројити прецизну евиденцију и учинити одговорне људе који се тиме баве.

– Потврдите у једном документу сва до сада примљена средства. Посебан документ за Жепу посебан за Сребреницу“.

Паралелно са реорганизацијом, попуном и обуком јединица и команди вршено је и снабдевање тих јединица муницијом, наоружањем, опремом и убојним средствима, како би се 28. дивизија спремила за борбена дејства која је очекују у наредном периоду. Све је то у функцији усавршавања борбене спремности и вредности 28. дивизије А РБиХ. Све што смо сагледали у овом и претходном поглављу указује на чињеницу да се ради о јединици која има озбиљну борбену вредност и респектабилну борбену моћ која је могла ВРС-у нанети озбиљне губитке и проблеме у наредном периоду.

Обавештајне и службе безбедности ВРС и РС су својим радом откриле скоро све ове активности 28. дивизије. ГШ ВРС је располагао са тим информацијама. Стога је морао извршити одговарајуће припреме за одговор на изазов који ВРС очекује, по свим проценама, у пролеће 1995. године. Са војног становишта одговор је морао бити правовремен, ефикасан и ефектан, како би се спречило свако изненађење и одбранила Република Српска. Другим речима ВРС је морала предузети „предупређење“, као један од важних принципа Војне доктрине. Није јасно зашто ВРС није спречила ове летове хеликоптера за енклаве иако је за њих, како смо видели, знала. Мотив за непредузимање одговарајућих мера на спречавању снабдевања јединица у енклавама је, у најмању руку, сумњив. Са становишта војне доктрине то је недопустиво. Напротив. Све се чини да се логистичка пупчана врпца непријатеља пресече или издужи, као један од најзначајнијих услова његовог пораза. И то не било каквог пораза, већ пораза без борбе. На која дејства 28. дивизије и начин како је ВРС морала на њих да узвраћа, видећемо у наредним поглављима.

2.3.3. Борбена дејства 8. ОГ (28. дивизије А РБиХ) 1994. године

Уместо демилитаризованог подручја у и око енклава и даље су присутне значајне војне снаге. У енклавама непрекидно егзистира 28. дивизија А РБиХ. Испољава извиђачка, диверзантска и друга активна борбена дејства из енклава, а потом се враћа у њу под окриљем снага УН. Присуство УН снага, успостављање 33 и потписивање Споразума о прекиду непријатељстава и демилитаризацији енклава, 28. дивизија А РБиХ, по плану и наредбама претпостављене команде, непрекидно користи за усавршавање организације, обуке, планирања и извођења борбених дејстава, логистике и борбене готовости. У то смо се на претходним страницама уверили. ВРС-у је, на основу информација обавештајне службе и из потчињених команди, то познато. Са становишта војне доктрине на делу смо имали „безбедносну дилему“⁶¹. Са војног становишта, а и из практичних разлога, ВРС је на

⁶¹ „Безбедносна дилема“: Када једна држава предузима мере на плану организацијских промена у својим оружаним снагама, измену војне доктрине, попуно новим борбеним системима, распоређивање јединица ван гарнизона или маневре, онда друга држава, пре свих суседна, то схвата као претњу сопственој безбедности па на основу тога предузима контрамере као одговор на угрожавање сопствене безбедности. И трка у наоружању је последица „безбедносне дилеме“.

„безбедносну дилему“ била приморана одговорити. Одговорила је јачањем одбрамбених капацитета око енклава и узвратним дејствима које је 28. дивизија А РБиХ непрекидно провоцирала. Да је муслиманска страна извршила обавезе преузете споразумом о демилитаризацији, ВРС не би имала потребу издвајати значајне снаге за одбрану од дејстава из енклава. Изо-стала би и „безбедносна дилема“, а тиме и реаговање ВРС. Са војног становишта ангажоване снаге ВРС је могла употребити на другим подручјима, посебно на оним где су територија и становништво Републике Српске (РС) били значајно угрожени. Тих подручја је било и 1994. године, а посебно у 1995. години на западном делу РС. Из прегледа борбених акција 28. дивизије који следи видећемо како је ова дивизија стварала „безбедносну дилему“ и приморавала ВРС на реаговање и узвратна дејства.

„... Путем информација које смо добили од Вас, као и путем средстава јавног информисања обавијештени смо да су јединице 2. Корпуса у протеклим данима постигле значајне успјехе на ратиштима из правца Кладња, Калесије, Зворника и другим теренима, што нас радује. Вама и свим припадницима 2. Корпуса упућујемо најискреније честитке за постигнуте успјехе.

Жеља нам је да и припадници 8. ОГ узму учећа и дају свој допринос ослобађању окупираног простора те Вас стога молимо да нам дозволите изводјење б/д у позадини агресора на правцима према вама и о томе нас обавјестите и дате нам конкретне задатке по мјесту и времену.“⁶²

Јасно је дакле да се ради о планираним борбама чији је циљ координација дејстава јединица са фронта и оних у позадини „агресора“, како командант 8. ОГ каже. Такође је јасно да он своју јединицу види као значајну војну силу чија снага је повећана чињеницом да се налази у позадини непријатеља и може да дејствује ка фронту. Осим тога јасна је намера и жеља Муслимана да ослободе, како командант каже, окупиране територије, како би објединили енклаве са територијом у ширем региону Тузла и Кладањ. А да би обезбедио успех у жељеним борбеним дејствима за које тражи од претпостављеног одобрење, како би борбе биле синхронизоване са онима на фронту, команда 8. ОГ од Штаба Врховне команде, члана Ратног предсједништва Сребреница у Сарајеву Ефендић Мурата и Команданта 2. Корпуса тражи „Обезбеђење и дотур МТС-а“. Релевантни део захтева гласи:

„У вези са обављеним разговором са чланом РП општине Сребреница 21. 07. 1994. године достављамо вам потребе неопходних материјално техничких средстава и молимо Вас да иста обезбједите и доставите на слободну територију општине Сребреница и то... (затим набраја која су им средства и наоружање као и муниција потребни, примедба аутора).“⁶³

⁶² Захтев команданта 8. ОГ број 130-01-23/94 од 25.05.1994. „Извођење борбених дејстава-тражи”.

⁶³ Команда 8. ОГ, акт број 130-01-63/94 од 26.07.1994. године, „Обезбеђење и дотур МТС-а-тражи”.

На овом месту пажњу заслужују и два појма којима се служи командат 8. ОГ. То су „агресор“ под којим он подразумева ВРС, и „окупиране територије“, под којима он подразумева територију под контролом ВРС. Нећемо, због ограниченог простора, шире коментарисати те појмове. Али било би занимљиво чути муслиманско мишљење и објашњење о томе како то Срби, једини у целом свету, могу извршити агресију на сопствена имања и како их могу окупирати.

„У разговору са представницима УНПРОФОР-а у Сребреници дана 29.07.1994. год. дошли смо до сазнања да су исти обавјештени и располажу подацима о припремама за извођење борбених дејстава јачег интензитета са правца Кладња, према Хан Пјеску и Власеници, а која ће се изводити ових дана.

Такође представник снага УН-а у разговору са једним од К-даната армије Р БиХ који тренутно борави у Кладњу дошли су до података да се на подручју Кладња формира бригада од становништва општина Хан Пјесак и Власеница која ће изводити б/д и ослобађати ове градове. Преставници УН-а располажу и податком да командант другог корпуса већ дуже вријеме борави на просторима општине Кладањ и лично припрема извођење б/д.

Исто тако постоји сумња да су српски обавјештајни извори ушли у систем сателитских веза снага УН-а и да располажу подацима за припреме и извођење б/д на овим просторима.⁶⁴

Овај кратки одломак Обавештајног извештаја команде 8. ОГ садржи више значајних информација о намерама А РБиХ и припремама за њихово остварење. **Прво:** јасно разоткрива учешће УНПРОФОР-а као посредника и сарадника у обавештајној делатности у корист муслиманских ОС; **друго:** 2.К А РБиХ припрема напад на територију РС, а да су намере озбиљне показује чињеница да командант 2.К борави у Кладњу где лично врши припреме за тај напад; **треће:** руководство А РБиХ формира нову јединицу од припадника расељеног становништва из подручја на која се планира напад, очекујући да би они требали бити највише мотивисани за тај напад и, **четврто:** обавештајна служба ВРС је открила намере А РБиХ, што нам, са предњим закључцима, показује значај обавештајне делатности за извођење борбених дејстава.

У другом Обавештајном извештају се наводи:

„Дана 06.08.1994. год приликом извиђања непријатељских положаја, група од 7 војника са командантом 280.иблбр, је исувише близу пришла непријатељским положајима (на 10 метара од непријатељских ровова) и том приликом наишла на минско поље постављено од агресора. Од гелера противпјешадијске одскочно-распрскавајуће mine смртно су страдала два (2) припадника Армије Р БиХ, а тројица од којих и командант 280.иблбр су рањени.

⁶⁴ „Обавјештајни извјештај“ број 130-26-16/94 од 29. 07. 1994, референта за обавјештајне послове 8. ОГ Команди 2.К.

Тјела мртвих су извучена и покопана, а рањени се налазе у градској болници у Сребреници.⁶⁵

Информација да командант бригаде лично предводи извиђачку групу, да извиђање врши прихватајући ризик превеликог приближавања предњем крају јединица ВРС, потврђује нам чињеницу да јединице 28. дивизије имају озбиљне намере. Када командант лично врши извиђање онда то подразумева да предстоји борбена акција за коју он тражи најповољнију прилику и услове; борбене, земљишне и временске. Извиђање од мањег значаја не врши командант јединице лично. То раде извиђачке јединице и групе обучене и оспособљене за прикупљање података извиђањем. Евентуални губитак команданта бригаде, а овај се том ризику изложио, за свачију војску је, чини се, ненадокнадив губитак. У конкретном случају евентуални губитак команданта бригаде за А РБиХ би био превелик јер ни та армија као ни ВРС нису располагали значајним бројем професионалних официра оспособљених за командовање јединицама ранга бригаде. Чињеница да је ушао у минско поље нимало не чуди. Све јединице испред предњег краја одбрамбених положаја постављају минска поља, нарочито на међупросторима или деловима бојишта који се могу бранити такозваним „фортификацијама без људских посада“. Топографска структура земљишта и борбени распоред јединица пресудно утиче на одлуку где ће се те препреке и фортификације поставити.

„Цијенећи сву сложеност ситуације у Сребреници и Жепи како у погледу могуће одмазде због успјеха Армије Р БиХ, тако и због одмазде баш према Сребреници, Жепи и Горажду у случају скидања ембарга на увоз оружја у БиХ тражим да се обезбједи максимални ниво б/г јединица. (Затим наводи да су у могућности да им доставе све врсте муниције и да буду спремни да их преузму, на локацијама које ће сами одредити, примедом аутора.)

У случају скидања ембарга УНПРОФОР планира напуштање РБиХ, а тада сви морамо бити спремни да офанзивом извршимо наше спајање. Морају се координирати б/д споља и изнутра и ви радите на припреми. Када се обезбједи пуна готовост и на једној и на другој страни и када успјех буде извјестан кренуће се у планиране активности. Држите у пуној б/г војску и чувајте наш народ. Ја вам честитам на свему до сада урађеном. До слободне Босне и Херцеговине!⁶⁶

Цитат је из Наређења команданта ШВК ОС РБиХ. На делу је јасан доказ, са највишег војног врха, које борбене операције се планирају у наредном периоду на свим нивоима (стратегичком, оперативном и тактичком) и шта се на политичком плану очекује. Очекује се могућност да међународна зајдница укине ембарго БиХ на увоз наоружања, на основу чега политичко

⁶⁵ „Обавјештајни извјештај“ помоћника команданта 8. ОГ за обавјештајне послове број 130-26-17/94. од 08. 08. 1994. Команди 2.К.

⁶⁶ Наређење команданта ШВК ОС РБиХ Стр.пов.бр. 01-1/21-641 од 29. 08. 1994. године командама ОГ Сребреница, бригаде Жепи и НШ ШВК Какањ.

и војно руководство БиХ очекује слободан увоз наоружања и војне опреме у великим количинама. Ако се то деси они ће се знатно наоружати, те се за ту ситуацију треба припремити непрекидним одржавањем борбене готовости на највишем нивоу и извршити оперативну тактичке припреме за дејства ширих размера ради спајања са енклавама. Намере нису скривене. Они знају да ће, у случају укидања ембарга, и УНПРОФОР напустити БиХ, што је један од значајних услова за несметану реализацију њихових намера и остварење циљева. Значи ли то да је УНПРОФОР у БиХ био због тога да муслиманској страни обезбеди повољне услове за борбу и да их у случају већих операција ВРС заштити? Осим тога, координација и операције ширих размера на јесен су кључне речи у овом наређењу. То значи координација дејстава јединица са фронта и оних у енклавама, односно јединица у позадини непријатеља. Интересантно је да у овом наређењу командант ШВК А РБиХ упозорава на могућу и очекивану „одмазду“ ВРС због успеха А РБиХ и то, посебно, одмазду према Сребреници и Жепи. Најављује ли то генерал Делић наредне догађаје који ће се десити у јулу 1995. године? Постоји ли, дакле, план у ГШ А РБиХ да ВРС изврши одмазду према 28. дивизији? Ако не постоји зашто би то генерал у наређењу потенцирао? Са којом намером? Ради постизања вишег степена борбене готовости (б/г) није, јер би се таква предвиђања и упозорења могла негативно одразити на морал јединица у енклавама, а то би, са своје стране, урушило б/г јединица на најефикаснији начин. Резултат овога наређења су најмање три операције оперативно-тактичког значаја које је предузела А РБиХ после њега. То су, **прво**: операција „Скакавац“ за дотур наоружања и МТС у енклаве Сребреница и Жепа ваздушним путем; **друго**: операција „Чико-Кале“ за дотур наоружања и муниције копненим путем у Сребреницу и Жепу; и **треће**: операција 2. Корпуса синхронизовано са снагама 8. ОГ Сребреница и 1. Жепске бригаде „с циљем пресецања територије Републике Српске у захвату подручја Кладањ-Зворник и тиме спајање наведених муслиманских војних снага и територија“.

Знала је изгледа и ВРС, путем својих обавештајних служби, да би УНПРОФОР могао у одређеним околностима напустити територију па је у Директиви Оп. бр. 7 ВК РС и наређено шта да се, у том случају, ради, односно шта да уради ВРС и које задатке да изврши, о чему ће бити речи касније.

Командант 2.К А РБиХ издао је Наређење⁶⁷ на основу наређења ШВК А РБиХ стр. пов.бр. 02-1/1070-1 од 30. 08. 1994. године, у којем од свих потчињених јединица захтева предузимање мера на заштити јединица од извиђачко-диверзантских акција и наређује команди 8. ОГ да до 10.00 часова 04.09.1994. године извести о предузетим мерама. Посебно је важна 8. ОГ јер њој предстоји значајан део задатка у наредним операцијама. С тога је неопходна посебна заштита те ОГ, како се не би откриле њене намере. То и јесте један од значајнијих принципа војне доктрине – посебна контраобаве-

⁶⁷ Наређење команданта 2.К А РБиХ број 02/1-1505/1 од 31.08.1994. године, свим Оперативним групама.

штајна заштита оних јединица које ће извршавати најважније задатке, и са осталим јединицама изводити демонстративна дејства. Следеће Наређење ШВК ће нам то најбоље показати.

„Одмах извршите извиђање старих линија слободне територије:

Цевање-лијеву обалу Дрине до ушћа Дрињаче-Паљевићи-Дрењак-т.т. 665-Г.Брана-Крушик – с. Мратињу-Мратињско брдо-Јасиковача: даље – с. Каменица – т.т. 560 Превила- с. Свиљевићи – лођак до Нове касабе.

Лијево од Н. Касабе, старе положаје до Дрињаче, извиђа 1. Подрињска муслиманска бригада.

Извиђање извршити до 07. 10. 1994. године и пакетом пошаљите детаљан извјештај да ли је линија посједнута, број четника, број оруђа, рејони размјештаја интервентних јединица и њихова јачина.

За сваки објект дати прецизне податке.

По сваку цијену настојати да се не открију ваши покрети.

Не ступати нигдје у борбу с четницима.

Остале податке из плана слаћемо Вам према потреби и према активностима како се која одвија.

МАКСУЗ СЕЛАМ! И нека Кале пошаље одговор на оно писмо“⁶⁸

Ово је цитат из Наређења ШВК А РБиХ. Наређене извиђачке активности и наређење да се оне обаве у строгој тајности, да се, због захтева тајности, избегавају борбе са непријатељем, како се те активности не би откриле, упућују на разуман закључак да А РБиХ врши припреме за офанзивна дејства ширих размера.

„Извршавајући ваше наређење стр. пов.број: 01/KZ-4954/94 од 04.10.1994. год утврђен је распоред снага агресора како слиједи:“⁶⁹

Затим су, на две странице извештаја, детаљно изнети резултати извиђања положаја ВРС и територије Републике Српске у дубини 20–30 километара. Ништа се не препушта случају. Комуникације иду у оба смера: наређења потчињеним јединицама и извештаји из потчињених јединица о реализацији наређених задатака. Следи борбени документ који потврђује предње ставове о планираним офанзивним дејствима А РБиХ.

„ЗАМИСАО ДЕЈСТВА ЗА ИЗВРШЕЊЕ ЗАДАТКА“

„Цијенећи ситуацију, планирајући и припремајући предстојећа б/д на ширем простору Каменице, Церске и Коњевић Поља у складу са договорима

⁶⁸ Наређење ШВК А РБиХ број 01/KZ-4954/94 од 04. 10. 1994. године.

⁶⁹ Извјештај команде 8. ОГ број 01-130-202 од 11. 10. 1994, Начелнику ШВК, ИКМ (Истурено командно место) Живинице.

са Вама планирам ангажовати јединице 8. ОГ по следећем распореду: (затим прецизно наводи јединице, правце и објекте њиховог дејства, примедба аутора).

Молим да ми се одобри да лично идем са једном од група на извршење задатка, а да на КМ одредим другог старјешину, и бићу у вези са истим.

У духу договора са Касимом (Кале) неопходно је да јединице 2. Корпуса борбено дјелују и чине спој са нама од Нове Касабе – Лемино брдо (тт 613) – Снагово – Кула град – Дивич гдје поставити барикаду.

Да би извршили замишљен задатак неопходно је одмах обезбједити и убаци-ти што већу количину муниције и то: ...

Очекујем одговор и даље инструкције за рад. Сретно на путу до побједе.⁷⁰

Ово је предлог замисли команданта 8. ОГ за извођење борбених дејстава који он упућује на разматрање у ГШ А РБиХ. По значају ово је најважнији део Одлуке команданта у којој он изражава намеру. По стандардној војној процедури овај предлог би требало да иде у команду 2.К која је непосредно претпостављена команди 8. ОГ. Процедура је нарушена, јер се командат 8. ОГ, како се види, договорио са НШ ГШ АРБиХ лично. Мора да се ради о веома значајном договору, али и борбеним дејствима, јер предлог Замисли се упућује у највишу команду А РБиХ. Вероватни разлог томе је координација дејстава на највишем, стратегијском, нивоу. Како ћемо касније видети ради се о јединственој операцији, те је ради њеног успеха, координација дејстава веома важна. Командант 8. ОГ је у предлогу прецизирао свакој јединици правце, објекте и циљеве дејства. **„Општи циљ дејства је да се 8. ОГ споји са остатком 2.К и територије енклава споје са територијама ширег региона Тузла“.** И овај документ потврђује намере А РБиХ и њене Врховне команде да наставе оружана дејства и да војном силом остваре постављене политичке циљеве. Изгледа да су и они присталице и поборници старе изреке да се мир ствара победом, а не уговором или споразумом.

„Веза Ваш акт број: 02-1/1347-1

У вези Вашег акта број 02-1/1347-1 од 01. 11. 1994. године обавјештавамо вас да и ми интензивно радимо на припреми предстојеће операције. Раније смо вам доставили нашу замисао извршења задатка“.⁷¹

Из овог релевантног дела Извештаја 8. ОГ претпостављеној команди (опет не својој непосредно претпостављеној команди, већ команди за два степена више, што није уобичајена војна процедура) јасно је да се ради на прецизној координацији и синхронизацији борбених активности. Затим

⁷⁰ „Замисао дејства за извршење задатка“ број 01/130-204/94: од 30. 10. 1994. године, команданта 8. ОГ, Начелнику ШВК А РБиХ и команданту ОГ-6

⁷¹ Извештај Команде 8. ОГ број 01/130-204 од 03. 11. 1994. године, начелнику ШВК А РБиХ.

наводи да је са командантом жепске бригаде извршио координацију убацивања и преузимања МТС, да ће упутити једног старешину у ШВК да их лично упозна са могућностима 8. ОГ и тражи контакт са председником ради обезбеђења новчаних средстава за породице погинулих бораца. На крају закључује да је морал бораца и народа изузетно велики.

Нема сумње да се ради о јединственој операцији 2.К А РБиХ у којој учествују све јединице 2.К укључујући и оне у енклавама, а да је операција 2.К А РБиХ саставни део јединствене стратегијске операције А РБиХ. Јединице 8. ОГ ће борбена дејства изводити из позадине синхронизовано са осталим јединицама корпуса. Тако се и изводе операције оперативног значаја. Јединствено, синхронизовано, са јединственим циљем и усаглашеним задацима.

„Појавила се велика жеља припадника 8. ОГ да учествују у офанзивним Б/Д на ослобађању територијалног простора који раздваја слободну територију Сребренице са слободном територијом округа Тузла. У ту сврху извршена су сва детаљна извиђања непријатеља. Извршен је одабир људства за извршење Б/Д и психо-физичка припрема.“

А у закључку овог извештаја се каже:

„Највећи проблем ће представљати убацивање великог броја војника из Д/З на одредиште, а да не примјети УНПРОФОР, те избегавање минских поља на путу Сребреница – одредиште... Суштински је закључак да јединице у саставу 8. ОГ могу успјешно извршавати тренутно постављени задатак. Активности у јединицама, а посебно успјеси бораца А Р БиХ су утицали позитивно на побољшање борбеног морала свих бораца. Добивени задаци за припрему могућих офанзивних и дефанзивних Б/Д и сарадња са дијелом других јединица изван 8. ОГ да се изводе задаци видно су побољшали борбени морал.“⁷²

Спајање територија енклава са територијама које контролише А РБиХ у ширем рејону Тузла и пресецање територије РС избијањем А РБиХ на Дрину стратегијски је циљ А РБиХ и у сваком борбеном документу има доминанту позицију. С обзиром да је ВРС била упозната са намерама и циљевима непријатеља она је била приморана да припреми одговоре на те претње и узврати на испољена дејства, како би одбранила и заштитила сопствено становништво и територију. Посматрано из угла војне професије, легитимно је право ВРС да спречи свака дејства муслиманских снага и губитке у сопственим редовима и заштити становништво и територију РС. Легитиман циљ за ВРС је поражавање и уништење муслиманских снага ма где се сукобили, рачунајући и енклаве. Занимљиво је како овај старешина 8. ОГ, помоћник команданта, идентификује највећи проблем у предстојећој операцији. **„Највећи проблем ће представљати убацивање великог бро-**

⁷² „Извјештај за мјесец октобар 1994. год. о стању борбеног морала“ број 13-28-169/94 од 07. 11. 1994. године Помоћника команданта 8. ОГ за морал, Команди 2.К А РБиХ.

ја војника из Д/З на одредиште, а да не примјети УНПРОФОР, те избјегавање минских поља на путу Сребреница – одредиште“.

То и јесте проблем. Откуда у демилитаризованој зони велики број војника?

Наређењем команданта 283.бригаде⁷³ је прецизирано учешће 200 војника ове бригаде са одговарајућим наоружањем у нападу на шири рејон села Нова Касаба и садејство са суседима: десно бригада 284, лево бригада 281, у склопу операције спајања 8. ОГ са јединицама 2.К А РБиХ. Нећемо шире коментарисати ово наређење. Истакли смо га са намером да покажемо и докажемо да је А РБиХ имала план операције за спајање 8. ОГ са остатком 2.К А РБиХ, а тиме и територија енклава са регионом Тузла. На основу тога плана вршили су и координацију и синхронизацију дејстава јединица, како овде видимо, до најнижих нивоа, самосталних батаљона-бригада. ВРС-у је једино преостало да, на основу обавештајних сазнања о намерама А РБиХ, буде борбено спремна да план А РБиХ осујети и спречи његову реализацију.

Штаб ВК А РБиХ одговорио је команди 8. ОГ на предлог „Основне замисли“ ове ОГ.

„Ваш приједлог строго пов. број: 01/1300-204/94 од 30.10.1994. године пажљиво смо проучили и након усаглашавања у 2. Корпусу дошли до следећих закључака: ...“⁷⁴

Затим следи текст из којег недвосмислено сазнајемо да је прихваћен предлог 8. ОГ за убацивање снага у дубину положаја ВРС, да је циљ дејства спајање са територијом Тузла, да је дубина убацивања снага мала у односу на предвиђени циљ и не обезбеђује његово достизање, да је главни лимитирајући фактор немогућност несметаног снабдевања јединица 8. ОГ убојним средствима и муницијом и да би евентуални напад четничких снага, како он назива ВРС, пореметио њихове планове. Затим следи предлог „Основне замисли за наредна дејства“ команде 2.К А РБиХ и тражи се мишљење команде 8. ОГ. Овде има одступања од уобичајених војних процедура. Али циљ предстојеће операције, ослобађање енклава и спајање територија енклава и Тузле, одређује метод рада на доношењу одлуке.

Једно је сигурно. Ради се о стратегијском плану и стратегијској операцији за А РБиХ. У то нема сумње. Стога се усаглашавање и врши на највишем нивоу и то за два степена више и два степена ниже. Тако се поступа само када се планирају и изводе најзначајније борбене операције. Предстојећа, коју планира А РБиХ, је несумњиво то.

„1. Замисао је: (2.К А РБиХ, напомена аутора) Активним борбеним дејствима ослободити дио привремено запосједнуте територије Босне и Херцегови-

⁷³ Наређење Команданта 283. бригаде 8. ОГ број 191-10/94, од 07. 11. 1994. године, потчињеним јединицама.

⁷⁴ „Основну Замисао за извршење задатка“, Начелник ШВК ОС РБиХ број 02-1/1394-1 од 09. 11. 1994. године, Команданту 8. ОГ, доказни предмет Р2369.

не општина Братунац, Власеница, Шековићи, Зворник и Калесија и спојити слободне територије Жепе и Сребренице са слободним територијама Зворника, Калесије и Живиница с циљем стварања сталног слободног коридора за снабдевање становништва и логистичко обезбјеђење јединица Армије РБиХ и основице за даљња ослобађања сјевероисточне Босне као цјелине.“.

Затим следи одређивање граница коридора који би требало успоставити, начин извршења задатка свих јединица у саставу 2.К и оних које ће му садејствовати из чега се јасно уочава синхронизација борбених активности јединица по времену и простору. Услов за извршење задатка, и то битан услов, је снабдевање јединица 8. ОГ муницијом и убојним средствима, а потом се даје објашњење како ће се вршити снабдевање 8. ОГ. Прецизно, са највишег нивоа (ШВК) су издати задаци борбеним групама (БГ) које треба убацити, њихов састав, места убацивања у позадину ВРС и задатке сваке групе и подела у подгрупе. Издавање задатака јединицама за три и више степени ниже није чест случај у војној пракси. Напротив, то је веома ретка ситуација и у војној литератури се спомиње и доводи у везу са савременим системима за командовање и управљање ЦЗИ, (командовање, контрола, веза-комуникација и обавештајна делатност-извиђање) који командантима омогућавају везу и комуникацију са најнижим нивоима јединица, до посада тенка, и тако их доводи у искушење да то и учине уместо потчињеног команданта. Наређено је формирање 4 (четири) борбене групе (БГ) са 16 (шеснаест) подгрупа које се све убацују у позадину ВРС. Зашто је овим БГ-а прецизирао задатке ШВК? Зато што је он вршио координацију и синхронизацију борбених дејстава свих јединица са главним (општим) циљем дејства А РБиХ. Носилац дејстава је 284.Иблбр. Затим следи задатак осталим јединицама 8. ОГ у којем је командант ове ОГ овлашћен да он, по својој одлуци, употреби остале своје потчињене јединице.

Затим следи:

„4.8. Објективна су наша сазнања да се четници спремају да ударе на вас када и како то још незнамо. У том случају вам слиједи мукотрпна одбрана и у крајњем пробој из окружења што је веома сложена радња јер ћете имати народ на леђима, губљење слободне територије и кретање окупираном територијом. У односу на то ова операција нема тако битне проблеме. Суштина је да ми отпочнемо са операцијом прије него се четници одлуче за напад.

За пробој из окружења можемо и хоћемо помоћи али сигурно мање и мање ефектно у односу на реализацију операције...

4.11. Све задатке који се односе на Жепу увезиват ћете лично са К-дантом 1. Жепачке бригаде.“

Шта је у тачки 4.8 значајно? Јасно се распознаје процена највише војне команде А РБиХ да ће ВРС, ако прва изврши напад на 8. ОГ, остварити предухитрење и на тај начин осујетити извршење планиране операције 2.К А РБиХ и нужно наметнути промену плана. Промена плана је директно

најављена упозорењем 8. ОГ-и да им, „у том случају, следи прелазак у мукотрпну одбрану и у крајњем случају у пробој из окружења“. Не бих се заклео да ова, у овом моменту, претпостављена ситуација није, већ, била сазрела у главама највиших политичких и војних личности Федерације БиХ. Зашто би је, иначе, у „Основној замисли“ износили, ако знамо да је Замисао, уствари, визуализација бојишта, односно изражавање намере? Поред тога, ван сумње је јасно да највиша војна команда А РБиХ најављује губљење слободне територије и исељавање становништва („**јер ће те у пробоју 'имати народ на леђима'**“). Они су знали да народ у енклавама неће остати ако 8. ОГ (28. дивизија) буде поражена и присиљена да напусти енклаве пробојем из окружења. То је било неписано, и у пракси, успостављено правило понашања цивилног становништва сва три народа у БиХ од самог почетка сукоба. Становништво једноставно није хтело да живи на територијама које не контролишу њихове оружане снаге. О овоме ће више бити речи касније. На овај начин јасно је изражена и намера да се Сребреница у том случају неће бранити и да она није више интересантна за политичко руководство у Сарајеву. Жепа такође. Осим тога јасно им се каже да је пробој тешка борбена радња и због чега, али да пробој из окружења који очекује 8. ОГ-у нема битне проблеме у односу на операцију ОС РБХ. Дале каже да хоће да им током пробоја помогну, али не толико ефектно колико захтева циљ операције А РБиХ. Следи да општи циљ операције А РБиХ у односу на територије не обухвата и енклаве Сребреницу и Жепу. Осим тога, јасно се види да команда ГШ А РБиХ има на уму предухитрење као значајан принцип војне доктрине што би требало да им обезбеди предност у старту операције 2.К, али не и да донесе предност 8. ОГ. 8. ОГ-и је остављено да се сами бране и да се пробијају како умеју и знају, па ко се пробије пробио се, а ко није, настрадао је. Али страдање и жртвовање мањине зарад интереса већине није непознато у историји и то је одавно један од водећих принципа политике оних који се заклањају иза општих интереса већине.

„Примио сам и темељито изучио основну замисао извршења задатка и у вези са тим износим своје мишљење и сугестије“.⁷⁵

Тачка 1. – замисао, прихватљива, затим прецизира границе коридора који би требало успоставити предвиђеном операцијом; тачка 2, такође прихватљива. Тачка 3, Ангажовање снага, истиче се да, по ономе како је предвидео ШВК, није могуће да 8. ОГ изврши задатак без додатног убацивања снага у дубину ВРС са фронта, зато што нису добро наоружани и што се морају предвидети јединице за обезбеђење слободне територије са правца 3.Јадра, односно са југа енклаве. Затим наводи још неке недостатке у начину извршења задатка. На крају, командант 8. ОГ предлаже, сходно својој процени ситуације, начин ангажовања снага 8. ОГ, па онда истиче шта му је потребно од муниције и убојних средстава да би задатак успешно извршио.

⁷⁵ Команда 8. ОГ број 01/130-125 од 15. 11. 1994. године, ШВК-е н/р НШ, „Основна замисао за извршење задатка-мишљење“, доказни предмет D302.

Несумњиво је да је ово добар пример координације борбених дејстава, али и истицање значаја тога принципа борбених операција. Координацијом руководи ШВК А РБиХ, а намера је да се сва дејства усмере ка остваривању општег стратегијског циља А РБиХ и Владе у Сарајеву.

Посебно је важно запазити упозорење команданта 8. ОГ:

„Морал код бораца је изузетно висок и ако се од ове операције одустане у наредном периоду нико неће бити у стању зауставити одлазак бораца на простор Тузле“.

Овако изражен став, без сумње, указује да и командант 8. ОГ, као и НШ ШВК разборито претпостављају шта ће се десити са Сребреницом и Жепом, па сваки од њих унапред пребацује одговорност са себе на онога другог за догађаје који би се могли десити. Или на неку другу непознату адресу. Дакле, догађаји који су се десили после тога у јулу 1995. године су били предвидиви, а важније од тога је да је то на време најављено свима заинтересованима које ће ти догађаји обухватити и који ће непосредно у њима учествовати, а као што смо видели и из „Основне замисли“ ШВК, као уосталом и из предлога и сугестија команданта 8. ОГ, постојао је и резервни план, или план „Б“, који је предвиђао напуштање ових територија и одлазак и војске и становништва у Тузлу. Зашто је онда ВРС оптужена за присилно премештање становништва као злочин против човечности када је ВК ОС РБиХ то предвидела и најавила 7 (седам) месеци унапред? Како се временом драматизовала војна и политичка ситуација, тако се и комуникација између потчињених и претпостављених мењала и прилагођавала ситуацији. Следећи пример ће то разоткрити у неуобичајеном начину комуникације, када команда 8. ОГ директно комуницира са ВК-ом.

„... Цјењена господе: хуманитарна ситуација у Сребреници је више него драматична. Већ дужи период у Сребреницу није дошао конвој са хуманитарном помоћу. Народ енклаве је на ивици глади. О стању у Сребреници говорио вам је и Кале, мада је сада много горе стање. Искористите ваш утицај и положај као наши искрени пријатељи и представници, да би се та ситуација довела у нормалније стање. Уколико нисте у могућности учинити горе наведено ми смо присиљени да идемо на све или ништа. У том случају предлагемо: искористите хеликоптере и доставите нам ситну муницију и ПО средства у рејон Игришника, координате су: 7480. × 5130. (сјеверозападно од Зловрха)“⁷⁶

Шта је овде значајно? Драматизација ситуације почиње са тешком хуманитарном ситуацијом која је још тежа него што је била када их је о томе известио Кале. Потом следи предлог шта да учине највиши политички и војни руководиоци и на који начин, а затим иде најзначајнији део овога апела: **да ако нису у стању извршити предлоге команде 8. ОГ, онда следи претња да ће сви у Сребреници ићи на све или ништа, што значи или**

⁷⁶ Команда 8. ОГ, Писмо-апел број 130-01-SL/94 од 27. 11. 1994. године, Штабу ВК и Председнику Алији Изетбеговићу.

ће те нам помоћи на начин који ми предлажемо или ћемо ми напусти-ти ову територију и отићи за Тузлу. Најважнији аспект предлога је да се тражи снабдевање муницијом и потивоклопним средствима, а не храном коју су на почетку навели као основни проблем, због којег не могу опстати на овој територији. Веома интересантан је коначни предлог команде 8. ОГ. Не истичу да ће ићи на пробијање ка сопственим снагама у правцу Тузле и Кладња, што је један од најзначајнијих принципа пробоја из окружења, пробој ка сопственим снагама, већ кажу да ће напасти Братунац како би преживели. Нападати Братунац је много теже него се пробијати ка Кладњу и знатно сложеније и ризичније. Напад ширих размера на Братунац довео би ВРС и њену команду пред свршен чин да се одмах обрачуна са 28. дивизијом и да коначно реши проблем који та дивизија намеће.

Одговор је стигао врло брзо. Брзина одговора указује на значај координације и синхронизације дејстава и задатка деблокаде Сребренице и Жепе.

Вама је врло добро познато да је ово први пут да смо увезали било какве конце и да желимо војнички стварати предуслове за успјешну деблокаду Сребренице и Жепе. Извршили смо размјену података о циљевима и начину реализације операције и то је јако добро. Истини за вољу вријеме нам не иде на руку али сналазит ћемо се. Из предложеног плана вашег одговора о могућности реализације истог потребно је урадити и наћи рјешење за просторе Церске и Каменице (Прва и друга борбена група), што на терену практично радимо ја, К-дант 3.К, К-дант ОГ-6 и К-дант 1.подрињске муслиманске бригаде. Ја и данас у вези с тим идем на терен.

Твоја основна замисао је у потпуности прихватљива заједно са К-дантом 1. Жепацке бригаде и у вези са тим вршите припреме. Лично сам и животнo заинтересован да учиним и чинићу и даље све што могу за ову операцију. Она је стратегијски важна за државу БиХ, а посебно за тај народ. Коначну одлуку добит ћеш чим на терену увежемо остале детаље.⁷⁷

Ослобађање енклава и њихово спајање са Тузлом операција је од стратегијског значаја, како каже начелник ШВК. Предлог основне замисли команданта 8. ОГ је прихватљив, а овим прихватањем и наређењем замисао је стављена у функцију. Преостало је још да команда 8. ОГ своју замисао преведе у одлуку и изда наређење потчињеним јединицама да је реализују.

Али откривене су им намере. У Обавештајном извештају⁷⁸ се наводе прецизни подаци добијени углавном извиђањем о снагама ВРС у додиру са 8. ОГ. На крају се закључује:

„Четници су вјероватно сазнали за предстојећа офанзивна дејства наших јединица, због тога врше обимне припреме, како би спријечили убацивање наших снага у дубину ПЗТ-је“.

⁷⁷ ШВК ОС РБиХ, Одговор и наређење број 02-1/1504-1 од 28. 11. 1994. године, Команди 8. ОГ.

⁷⁸ „Обавјештајни одјел“ Команде 8. ОГ број 130-26-31/94 од 11. 11. 1994. године, Команди 2.К А РБиХ, „Обавјештајни извјештај“.

2.3.4. Борбена дејства 28. дивизије А РБиХ 1995.године

Борбена дејства 28. дивизије А РБиХ одвијала су се у 1995. години како следи.

ГШ А РБиХ наређује јединицама⁷⁹ у енклавама и њиховој претпостављеној команди у Тузли које мере да предузму ради подизања борбене готовости. Никада се не наређују мере унапређења и подизања борбене готовости јединица ако се не предвиђа употреба тих јединица, независно од тога да ли је та употреба у сврху претње, одвраћања или извршења неког конкретног борбеног задатка. Значајно је уочити да је ово наређење датирано око 2 (два) месеца после потписивања споразума о комплетном прекиду непријатељстава, што указује да је А РБиХ тај споразум потписала, како би то време искористила за припреме јединица, планирање, организацију и извођење операција у наредном периоду, што ће се и догодити.

У првом делу информације о стању у Жепи⁸⁰ команда 285. бригаде наводи податке о активностима ВРС, да би касније упозорила: „У предстојећим планираним борбеним дејствима од Вас ка нама, то прво морамо неутралисати, и одрадићемо то кад буде требало на вријеме...“

Шта треба неутралисати? Активности ВРС, наравно. Најважнији аспект ове информације садржан је у њеном наслову. Пише „Информација о стању у ДМ зони“, а извештај доставља командант бригаде из демилитаризоване зоне. Ето, у демилитаризованој зони Жепа постоји „само“ бригада која ће, када буде требало, у садејству са јединицама 2.К које планирају напад ка енклави неутралисати активности ВРС. Како је могуће да у ДЗ постоји јединица ранга бригаде? Жепа је требала бити демилитаризована.

... Урађен је темељито изнова план предузимања б/д у садејству са осталим јединицама 2. Корпуса А Р БиХ. Стари план је одбачен из разлога наведених у ранијим извјештајима због издаје истог агресору од лица која су недавно ухваћена у Србији приликом покушаја бјегства за Македонију. По мом личном утиску нови план који предвиђа спајање слободних територија Сребренице и Тузле је лакше реализовати, али је кључни проблем одбране слободне територије од агресорске контраофанзиве...

Позитивно по морал бораца и расположење становништва утиче сазнање да се требају састати војна и цивилна делегација из Сребренице са претпостављеним командама у Тузли и Сарајеву, као и са органима највише кантоналне и државне власти. Негативно на расположење народа и војске утиче чињеница о сазнањима да цивилна делегација треба да остане у Тузли да ради неке послове у Повјереништву за Сребреницу са сједиштем у Тузли.⁸¹

⁷⁹ ГШ А РБиХ, број 1-1/280-1 од 17. 02. 1995, Наређење за предузимање мјера за подизање б/г јединица, Командама 2.К, 8. ОГ и 1.Жбр, доказни предмет D76.

⁸⁰ Информација о стању у ДЗ Жепа команде 285 бригаде број 08-20-296/95 од 16. 03. 1995, Команди 28. дивизије.

⁸¹ „Извјештај о стању борбеног морала за мјесец март“ број 04-21/95 дана 05. 04. 1995. године, Команде 28. дивизије, Команди 2.К А РБиХ.

По ко зна који пут видимо да постоји план операција А РБиХ за спајање слободних територија са енклавама и да је све подређено том плану. И примирје је потписано како би се то време искористило за припреме за реализацију тога плана. Осим тога примећује се и сумња у добре намере представника цивилне власти који су одлучили да остану у Тузли да тамо раде у повереништву које би заступало интересе Сребренице. Сумња је постала негативни фактор који отупљује жељу и вољу за даљом борбом, па приоритет, уместо борбе, постаје размишљање о плану како се са породицом извући из те ситуације и са тога подручја. Размишљање о томе је постало доминантно. То је очигледно. А самовољно напуштање територије енклава се дешавало и пре и после ове информације⁸².

„Неопходно је да нам у што краћем року (до 24.00 часова) 10. 04. 95. г.) доставите следеће податке:

- линију одбране агресора;
- линију одбране наших снага;
- зона одговорности по бригадама;
- КМ и ИКМ бригада и дивизије.

Подаци су нам потребни ради праћења и планирања борбених дејстава.“⁸³

Ово је доказ о борбеним намерама и припремама за борбена дејства А РБиХ. С обзиром да је ГШ А РБиХ сигурно располагао са траженим подацима и да се подаци траже хитно (до краја дана када је документ упућен) разборита је претпоставка да се ради о непосредним припремама за скорија дејства, а за то су потребни ажурирани подаци или стање јединица на положајима у приближно реалном времену. Не може се порицати да до тада тражене податке нису имали, јер је обавеза свих јединица да достављају редовне оперативне борбене извештаје са свим променама, ако их има, а на основу тих извештаја оперативни орган у штабу ажурира радну карту штаба. Оваква процедура је прописана и важи за све нивое јединица.

На почетку Извештаја о стању морала⁸⁴ за април 95. године истиче се да у протеклом периоду није било борбених дејстава. Затим извештај наставља о активностима снага УН на успостављању нових осматрачких пунктова. Онда истичу:

„Коначно је делегација 28. дивизије на челу са командантом отишла у команду 2. Корпуса да са вишим претпостављеним изврши коректну припрему ослобађања Сребренице и њено повезивање са преосталим дијеловима

⁸² Команда 28. дивизије стр. пов. бр. 01-57/95 од 27. 05. 95, Наређење стр.пов.бр. 01-132/95 од 21. 06. 95, Извјештај стр. пов. бр. 130-13-75/94 од 09. 09. 94. Седмични извјештај, доказни предмети D61, D144 и P1807.

⁸³ Наређење број 1-1/596-1 Начелника штаба ГШ А РБиХ од 10. 04. 1995. године, Командама 81. дивизије, 28. дивизије и 285. бригаде Жепа.

⁸⁴ Извјештај о стању морала за месец април 95. године, број 04-60/95 од 05. 05. 1995. године, Команде 28.дКоВ Команди 2.К А РБиХ.

слободне територије Р БиХ. Борци и цјелокупни народ на овој слободној територији од овог путовања очекују много. Цјелокупни дио становништва са зебњом очекују да се нешто уради на плану ослобођења Сребренице. У противном доћи ће до новог таласа одлазака најспособнијег људства без обзира на којој се дужности налази, дали у органима цивилне власти, или А Р БиХ...”

Коначно су највиши представници 28. дивизије лично отишли у претпостављену команду ради заједничког планирања операција за ослобађање Сребренице и њено спајање са слободном територијом ка Тузли. Припреме за операцију спајања енклава са „преосталим дијеловима слободне територије“ мора да су ушле у завршну фазу, чим је командант 28. дивизије лично отишао у претпостављену команду ради учешћа у планирању и припреми операције. Потчињени команданти долазе на Командно место (КМ) претпостављене команде у фази планирања операција само када су операције од посебног значаја и циља, па је неопходно да потчињени команданти лично учествују у планирању операције, како би се обезбедила што прецизнија координација и усаглашавање задатака. У свим другим случајевима команда припрема и планира операције са својим штабом. Штаб за то и постоји. Још је, у овом случају, један детаљ важан и захтева појашњење. То је „ослобађање Сребренице“. Није јасно шта се под тим појмом подразумева. Од кога ослобађање? Муслимани, односно њихова војска, контролишу територију енклаве. Можда од УНПРОФОР-а? Од ВРС никако, јер она и не држи ту територију под контролом. То нам показује да је суштински циљ спајање територија енклава са остатком „слободних територија“. Међутим испољавају и претњу. Претња је упућена својој претпостављеној команди иако је, са становишта војне професије, претња намењена непријатељу. Располажу и средством претње, а то је народ. Истичу и метод остваривања претње, а то је напуштање територије и јединице и то од стране лица на високим војним и политичким положајима. Било би значајно разумети како и зашто они упућену претњу сматрају уверљивом. Да би постигла циљ, претња мора бити уверљива. У конкретном случају она то јесте јер је јасно да би, у случају напуштања територије од стране највиших војних и цивилних руковођилаца, то било јасна порука народу да Сребреница више није у пољу интересовања Владе из Сарајева па ће и он (народ) исто поступити. Разумно је закључити да би то могло бити увод и најава догађаја који би могли наступити у одређеним околностима. Заједно са претходним ставовима из наведених докумената је јасно да се врше припреме за напуштање Сребренице. Надаље, истичу и догађаје који негативно утичу на морал бораца и народа, а пад морала додатно подстиче и борце и народ на размишљање о безбедности и збрињавању породица. Најбољи начин да се то постигне сдржан је у испољеној претњи. Ево још једног доказа за то:

„Негативно на морал утичу сазнања да за сваку нашу активност дознају представници УН-а, а вјероватно и посредством истих и агресорска страна. Такође је недавни одлазак нашег к-данта у Тузлу ХОЛБАТ (Холандски

батаљон, напомена аутора) сазнао и инсистирао од нас да ми то објелоданимо. Случајним путем наш преводилац код УНПРОФОР-а дошао је до увида у документ по коме команда УНПРОФОР-а за сјевероисток у Тузли обавјештава своју команду у Сребреници да се у Тузли налази бригадир Насер Орић и да са властима у Тузли и 2. Корпусом уговара борбена дејства у Сребреници...⁸⁵

Команда 28. дивизије је 11. 05. 95.године свим јединицама издала борбене задатке⁸⁶ прецизно по месту и времену извршења. Очигледно је да су отпочеле борбене активности А РБиХ ради реализације велике пролећне офанзиве.

Борбена дејства 28. дивизије нису престала ни у мају 1995. године. Напротив наређује се интензивирање свих облика активности, а на основу наређења из претпостављене команде.⁸⁷ Значајно је уочити да се наређење издаје посебно 285. бригади у Жепи, јер је та бригада на потпуно самосталном правцу и више од других бригада је ослоњена на сопствене снаге. Дакле, ништа се не предузима на своју руку, иако је самоиницијатива значајан принцип операција. Све је плански и по стандардној процедури. Наређења долазе из претпостављене команде где се врши координација и усаглашава садејство јединица. Да је све по плану и да није могуће самоиницијативно изводити акције према агресору, како они кажу, најбоље упућује следећи цитат из овога наређења:

„Акције планирати и изводити тамо гдје је сигуран стопостотни успех и у дубини агресора најмање 5 километара од њихове линије одбране з/о дивизије. За извођење ових акција потребно је претходно добити сагласност од Команданта дивизије и поднети јој план извођења акције са свим детаљима“.

Свака, дакле, акција мора бити добро испланирана и план достављен команди дивизије на одобрење. Зашто? Зато да би команда дивизије координисала дејства између потчињених јединица и синхронизовала их са дејствима осталих јединица корпуса, али и између потчињених јединица међусобно по времену и простору. Ово је још увек период када је на снази Споразум о комплетном прекиду непријатељстава. Тако А РБиХ поштује потписане споразуме и преузима обавезе из њих.

Команда 2.К А РБиХ, наређује команди 28. дивизије⁸⁸ да, у оквиру борбених акција према ВРС, преузме и напуштене осматрачнице холандског батаљона, да прати активности агресорских снага и да, уколико и даље буду трпили артиљеријску ватру агресора, преузму тешко наоружање

⁸⁵ Ibid..

⁸⁶ По овлашћењу команданта 28. дивизије, мајор Зулфо Турсуновић је дана 11. 05. 1995. године упутио Наређење број 02-27/95, свим потчињеним јединицама, број Трибунала 01837558.

⁸⁷ Наређење Команде 28. дивизије од 22. 05. 1995. године број 01-47/95 Команди 285. бригаде Жепи „Интензивирање свих облика активности према агресору, Наређење“. Ово Наређење произилази из Наређења Команде 2.К А РБиХ, број Трибунала 01837494.

⁸⁸ Команда 2.К А РБиХ стр. пов. бр. 08/593-4 од 04. 06. 95. Наређење, доказни предмет D68.

из депоа за његово чување, које су предали током процеса демилитаризације. Даље наређује да из тога наоружања узврате ватру по агресору, ако могу. Ово „ако могу“ је значајно зато што је команданту 2.К А РБиХ познато да је у депо предато неисправно оружје, али ако које може да испали неки пројектил, онда то треба и учинити. То значи да су Муслимани имали још увек чврсту намеру да наставе оружана дејства, по могућности да непријатељу нанесу губитке и споје територије енклава са преосталим деловима слободне територије. Другим речима имали су намеру да и даље оружаном борбом остваре постављене политичке циљеве, што значи да политичке циљеве претачу у задатке војсци, односно ОС.

Даље стоји да су команде 282.Иблбр и 283.Иблбр дужне су формирати заједничку диверзантску извиђачку групу коју ће упутити на привремено запоседнуту територију од стране агресора на релацији: Подравање – Крагљивода – Језеро.

Задатак диверзанске групе је да извиди терен на поменутом правцу у ширини колико то прилике и конфигурација тла буду дозвољавале.⁸⁹ Континуитет борбених акција се наставља. Извиђање непријатеља је значајна активност обавештајног деловања и изводи се непрекидно, а интензивира када непосредно предстоје борбене акције. Ако се током извиђања укаже прилика за какву диверзантску акцију, никако је не треба пропустити.

„Команда 284.Иблбр. формират ће ДИВ групу, добро наоружану и бројчано довољно јаку, коју ће упутити на ПЗТ ради извиђања терена на релацији Буљим – К.Поље – Церска – Зворничка Каменица – Снагово и назад.

Задатак диверзантске групе је да, на поменутом правцу, и у ширини колико је то могуће извиди терен, сними све безбједносно интересантне податке на поменутом терену као што су: распоред и јачина агресорских снага, врсте и количине МТС-а за вођење оружане борбе, евентуалне смјене људства и сл.“⁹⁰

Интензивирање активности извиђачких јединица и њихових дејстава указује на интензивне припреме за борбена дејства. Борбеним дејствима претходе извиђачке активности у склопу општих обавештајних операција. У претходном наређењу смо видели да су сличне задатке добиле 282. и 283. бригада, а сада и 284. бригада. Циљ је да јединице ВРС око енклаве буду обухваћене борбеним и извиђачко-диверзантским дејствима на свим правцима како би се стекао утисак код њихових команди да ће непрекидно бити изложене разноврсним борбеним и другим дејствима на сваком месту и, на тај начин, изнураване.

⁸⁹ „Предузимање мјера на припремању извођења диверзантске акције, Наређење број 01-80/95, од 05. 06. 1995. године, команде 28. дивизије.

⁹⁰ Команда 28. дКоВ, Наређење број 01-102/95 од 14. 06. 1995. године, Команди 284. Иблбр, број Трибунала 01837492.

ГШ А РБиХ наређује 28. дивизији и 285. бригади⁹¹ припреме и извођење офанзивних борбених дејстава. Значајно је запазити да наређење 28. дивизији издаје директно командант ГШ а не команда 2.К А РБиХ, како би требало бити по стандардним војним процедурама. Али и у случају 285. бригаде јединици за два степена ниже. Разборита је претпоставка да се ради о намери да наређење добије на значају, ако га издаје непосредно главнокомандујући А РБиХ. Као што видимо подиже се ниво дејстава од активних на офанзивна дејства, а то подразумева да се изводе напади најмање тактичког значаја. То је зато што се нападима ефикасније вежу јаче снаге непријатеља, а тиме слаби одбрана на правцима где ће А РБиХ изводити нападне операције. Такву операцију А РБиХ планира да изведе на деблокади Сарајева што се може идентификовати из циља наређених офанзивних дејстава 28. дивизије Циљ наређених офанзивних дејстава садржан је у тачки 1. овог наређења како следи:

„1. У К-ди 28. див. КоВ извршити све припреме за **извођење офанзивних б/д** у циљу ослобађања територије Р БиХ, развлачења и наношења губитака А/С (агресорским снагама, напомена аутора), чиме садејствовати снагама А Р БиХ које изводе б/д у ш.р. Сарајева“.

Дакле, најзначајнија улога и задатак 28. дивизије је развлачење непријатељских снага и садејство снагама на фронту које треба да деблокирају Сарајево. Ово је тачка на којој можемо препознати и идентификовати стратегијске приоритете А РБиХ. То је деблокада Сарајева и ослобађање територија око истог. ВРС је располагала обавештајним информацијама да А РБиХ припрема велику пролећну офанзиву на ВРС и РС, а то све у координацији са хрватском војском која је већ заузела западну Славонију и из ње протерала целокупно српско становништво и вршила припреме за коначно заузимање остатка Републике Српске Крајине у ширем рејону северне Далмације и Лике. Ако се начас вратимо на „Основну замисао“ дејства А РБиХ и улогу јединица у енклавама Сребреница и Жепа и поново се упознамо са садржајем тачке 4.8 тог документа разумећемо зашто је та тачка баш тако дефинисана. Приоритет је деблокада Сарајева и ако би ВРС напао 28. дивизију ГШ А РБиХ неће моћи да помогне дивизији. При таквом развоју, Сребреница и Жепа заједно са дивизијом неће бити од значаја за А РБиХ, у односу на стратегијску операцију и циљ, те ће се с тога морати мукотрпно бранити и пробијати. У том случају, шта им Бог да. Наредни документ ће нам потврдити претходне закључке. Погледајмо:

„... Стратешки циљеви Армије РБиХ су: упорна одбрана већ ослобођених територија и кориштење свих могућности за активна дејства ради ослобађања окупираних територија...“

Разбијање четничких снага око Сарајева је најважнији задатак на путу остваривања циљева наше ослободилачке борбе. Без успјешног извр-

⁹¹ Наређење команданта ГШ А РБиХ број 1/825-84, од 17. 06. 1995. године 28. дивизији и 285. бригади Жепа, доказни предмет D53.

шења тог задатка није могуће уништити парадржаву такозвану Републику Српску, што значи да без извршења тог задатка није могуће остварити цјеловитост Републике БиХ. Без реализације тог задатка велики број становништва које живи у РБиХ настањени у Сарајеву би остали у оковима. То би живот на овим просторима чинило све мање могућим, па би се отворио процес на штету резултата ослободилачке борбе који су већ постигнути.⁹²

Анализом ове информације, инструкције и наређења истовремено, може се закључити:

- Све борбене активности Армије Р БиХ у току 1995. године су подређене једином циљу: деблокаде Сарајева,

- Општи стратегијски циљ је био уништити ВРС и РС, а без деблокаде Сарајева то није могуће постићи,

- У наређењу су набројане све заштићене зоне: Бихаћ, Тузла, Сребреница, Горажде и Жепа, а из Информације је јасно видљиво да је свим јединицама, које се налазе у тим зонама, наређено да изводе офанзивна дејства како би се развукле снаге ВРС и олакшала деблокада Сарајева, а тиме остварио и стратегијски циљ А РБиХ.

„Једна ДИГ јединица 28. дивизије 22. 06. 1995. г. на путу Крагљивода – Зелени Јадар ликвидирала је 4 непријатељска војника, уништила агресорски ’комби’. Заробљене су двије аутоматске пушке, један пиштољ, одређена количина муниције 7,62мм и 5 ручних бомби.“⁹³

Затим истичу да је појава самовољног напуштања енклаве све учесталија и да све више бораца и становника напушта енклаву. Напуштање енклава је посатало масовно. Сви су изглед да становништво енклава дефинитивно зна каква им је судбина, и њихова и енклава, па свако жели што пре и безбедније да их напусти и да се пресели у Тузлу или Кладањ. Човек се, када му је живот угрожен, понаша инстинктивно и чини му се да је бежање најбољи начин да се живот спаси. У сваком случају ефикаснији је од борбе. То није непознато војним старешинама.

Следи борбени документ ГШ А РБиХ који је, уствари, обавештајни извештај потчињеним командама у којем достављају, како кажу, обавештајно интересантне податке. Колико су ови подаци обавештајно интересантни, толико је и овај документ интересантан. Пре би се могло рећи да се ради о охрабрењу свих јединица А РБиХ за убиства „четника“ па макар они били и цивили. То потврђује чињеница да ГШ А РБиХ упућује важну обавештајну информацију 28. дивизији и 2.К А РБиХ, чије су јединице извршиле задатак за „похвалу“, задатак „вриједан пажње“ и за пример осталим јединицама А РБиХ. На први поглед чини се као да команде 28. дивизије и 2.К А РБиХ нису упознате са извршењем задатка којег су извршавале њихове

⁹² Информација о политичком и стратешком значају разбијања четничких снага око Сарајева Команданта ГШ А РБиХ број 1/973-1 од 22. 06. 1995. године, свим потчињеним јединицама, Инструкција и Наређење.

⁹³ „Борбени извјештај број 02/2-13-481 од 25. 06. 1995. године Команде 2.К А РБиХ ГШ-у А РБиХ.

потчињене јединице. Али није тако. Ово неодољиво подсећа на уобичајени начин слања информација потчињеним јединицама где се жели истаћи успех неке јединице ради охрабрења и подстицања осталих, а документ се по инерцији шаље свим јединицама па и онима које су задатак извршавале. Погледајмо.

Достављамо вам Обавјештајно-интересантне податке на даље кориштење: (...)

09:45 У јутарњим сатима, дана 26. 06. 1995. године наше снаге из рејона Сребренице нападе су и запалиле село Вишњицу. Четници су имали жртава међу цивилним становништвом.⁹⁴

Шта рећи? ГШ А РБиХ се хвали почињеним злочином и бодри остале јединице примером оних из Сребренице. Признаје да су из енклава нападали српска села у којима нема јединица ВРС. Нису нападали јединице ВРС на положајима или у току кретања. Нападали су села и убијали цивиле. Војнички је невероватно да ГШ А РБиХ доставља значајну обавештајну информацију команди 2.К А РБиХ и 28. дивизији о дејствима и „успесима“ тих јединица из енклаве Сребреница. Чак ни ГШ А РБиХ не крије да су убијали цивиле. За ВРС таква ситуација је неприхватљива и принуђена је да убудуће спречи такве и сличне акције А РБиХ. Понављање таквих и сличних борбених акција од стране јединица 28. дивизије А РБиХ изнудиће, нема сумње, реакцију ВРС. Стратегијски задатак ВРС је одбрана територије РС и заштита народа. ВРС је то морала спречити јер би, ако то не уради, изгубила кредибилитет и поверење свога народа, а ни једна војска то не жели.

„Честитам вам на успјешно изведеним борбеним дејствима, чиме сте знатно допринијели успјешнијем извођењу операције за деблокаду Сарајева и а/с нанијели тешке губитке, у борби за коначно ослобођење Р БиХ и сламање србо-црногорског фашизма“.⁹⁵

Затим се наводи проблем хуманитарне помоћи због тешкоћа око уласка конвоја са том помоћи, али да то није најважније. Најважније је да они буду спремни за наредне сличне акције и да имају разрађене планове које ће, када дође време, реализовати. Сада је јасно да су јединице у енклави Сребреница имале основни задатак да, активним дејствима, вежу за себе што јаче снаге ВРС и на тај начин садејствују јединицама А РБиХ које изводе стратегијску операцију деблокаде Сарајева. Сарајево је важно. Сребреница и Жепа нису. Јесу само у оној мери колико могу допринети стратегијском циљу – деблокади Сарајева.

⁹⁴ ГШ А РБиХ „Обавјештајне податке“ број 1/825-525 од 27. 06. 1995. доставља Командама 2.К А РБиХ и 28. дивизије.

⁹⁵ Честитка Команданта 2.К А РБиХ број 02/1-670/4 од 29. 06. 1995. године Командама 28. дивизије и 285. бригаде Жепа за „успјешно изведена диверзантска б/д.

У Редовном борбеном извештају⁹⁶ команда 2.К А РБиХ извештава ГШ А РБиХ о успешно изведеној диверзантској акцији у близини Хан Пијеска у којој су нанели велике губитке ВРС (40 погинулих и још толико рањених). Извештавају и о броју заробљеног наоружања и муниције. Надаље се каже да су за ту акцију добили честитку али да је упућена другој јединици а не 28. дивизији како не би навукле гнев четничких (српских, напомена аутора) јединица на Сребреницу и како не би и од УНПРОФОР-а имали негативних последица. Ни лаж није забрањена, и то јавна преко доделе награда и похвала путем борбених докумената. Само да се не наљуте четници и да не крену у одмазду или освету. Команда зна 2.К А РБиХ да ће ВРС реаговати. Својим акцијама напосто су непрекидно изазивали и провоцирали, а у крајњем и изнудили реакцију ВРС да коначно уништи сваку могућност јединицама 28. дивизије А РБиХ да у наредном периоду српским снагама и становништву наносе губитке. Сваки одговор ВРС је, са становишта војне доктрине и професије, легитиман. Ово доказује тезу да је за цело време рата у БиХ постојао оружани сукоб 28. дивизије А РБиХ у Сребреници и Жепи и јединица ДК са или без ојачања. Никада није постојала ситуација у којој са једне стране (српске) постоји војска, а са друге стране (муслиманске) цивилно становништво делимично наоружано лаким наоружањем и без организоване војске, како тужилаштво представља стање у оптужницама. У сукобу су биле две војне јединице за сво време грађанског рата у БиХ. ВРС, односно ДК је цело време сукоба бранио становништво и територију коју је контролисао, а повремено, када је то било неопходно, јаче узвраћао како би осујетио акције 28. дивизије АРБиХ. Зато је свака борбена акција ВРС изведена према 28. дивизији легитимна. Што је 28. дивизија изводила борбена деловања из урбаних средина или из насељених места у којима је било и цивилно становништво то је требало да буде њихова брига. Брига за сопствено цивилно становништво најбоље се води тако што се јединице удаље из насељених места и не дејствују из њих, осим ако их непосредно не бране. Свакако је за очекивати да ће узвратна ватра доћи на положаје одакле непријатељ испољава дејства. У том случају становништво је изложено ризику од узвратне ватре, а захтев безбедности сопственог људства нужно намеће потребу за узвратном ватром и неутралисањем непријатељских дејстава, независно од тога да ли се дејства испољавају из насељеног места или са других положаја.

Истиче се да се више припадника 28. дивизије, који су самовољно напустили енклаву, кретало из Сребренице ка Кладњу и

„Према њиховом свједочењу, око Сребренице нема елитних јединица нити већих војних формација. Више од 50% ровова је празно, а на линијама су у главном старци.“⁹⁷

⁹⁶ „Борбени извјештај“ команде 2.К А РБиХ број 2/2-13-484 од 28. 06. 1995. године ГШ-у А РБиХ.

⁹⁷ НШ ГШ А РБиХ „Обавјештајни подаци“, број 1/825-564 од 28. 06. 1995. године, достављено Командама 2.К А РБиХ и 28. дивизије. Доказни предмет D132.

Није ни било елитних јединица. Биле су само јединице ДК и нико више. Касније ће се испоставити да су само делови ДК изводили активна борбена дејства према јединицама 28. дивизије са ограниченим циљем су-жавање енклава и пресецање комуникације Сребреница-Жепа.

Командант 285. бригаде позивом на наређење к-де 28. дивизије бр.01-127/95, 20.06. о предузимању мера за диверзантске акције каже да је одлучио да формира 9 (девет) диверзантских група које је убацио у позадину непријатеља.⁹⁸ Затим истиче да су групе ступиле у борбу са јединицама ВРС, да су им нанеле губитке и да су имале и сопствених погинулих и рањених. Дејства из енклава, како видимо, не престају. Напротив. То додатно провоцира ВРС и коначно ће изнудити узвраћање ради неутралисања таквих акција и заштите сопственог људства, цивилног становништва и територије.

„1. Борци 28. дивизије КоВ лоциране у енклавама Сребреница и Жепа, иако опсједнути великим проблемима везаним за исхрану и обавезу чувања л/о (линија одбране, напомена аутора) слободне територије коју држе одлучили су да дају што већи допринос А Р БиХ у борби са агресором те су у ту сврху појачали своју дјелатност у дубини ПЗТ од стране агресора. У овом извиђачком периоду постигнути су слиједећи резултати...“: (Затим се наводи који су то успеси који су постигнути, односно које губитке су нанели ВРС, напомена аутора.)

У тачки 2. наводе да су, „у циљу спријечавања непријатељских снага да са подручја око Сребренице и Жепе не упућују додатне снаге на Сарајевско ратиште, изведене су двије диверзије у близини Сребренице и то: 23. 06. 1995.године у мјесту Осмаче и 23. 06. 1995. године у мјесту Бијело Стијење код Копривна“ и наводе које су губитке нанели ВРС.

У тачки 3. наводе да су у циљу одвраћања непријатељских снага од Сарајевског ратишта и њиховог развлачења према Сребреници и Жепи да-на 26. 06. 1995.године „извели више успјешних диверзија у дубини ПЗТ под агресорском контролом од 20–40 км на подручју општина Хан Пијесак и Власеница“ и наводе локалитете где су те акције изведене и губитке које су нанели снагама ВРС.⁹⁹

Сада је потпуно јасно због чега енклаве нису демилитаризоване. То није било ни за очекивати. Није команда А РБиХ хтела да се одрекне ре-спектабилних снага у позадини непријатеља. Те снаге су еквивалент де-сантним јединицама, независно од тога што оне немају борбени кредибили-тет и моћ тих јединица. Уместо тога имају потенцијалну енергију претње која је за противничког команданта неприхватљива, па би за њега то тре-бало да буде приоритет да се реши тог ризика. Овде укупно наводе три

⁹⁸ 285. бригада, „Борбени извјештај број 08-21-244, од 20. 06. 95, К-ди 2.К и 28. ди-визије“, доказни предмет D62.

⁹⁹ „Оперативни извјештај“ Команде 28. дивизије број 04-114/95 од 30. 06. 1995. годи-не „Помоћ бораца Сребренице и Жепе А РБиХ“, Одјељењу за морал команде 2.К А РБиХ, доказни предмет P986.

акције и све губитке које су нанели ВРС. У овом извештају закључује се на следећи начин:

„4. Непријатељ је након ових изведених б/д (борбених дејстава, напомена аутора) појачао концентрацију својих снага око Сребренице и Жепе, те са ових подручја престао да шаље нове снаге у Сарајево, а дио снага из унутрашњости довео око Сребренице и Жепе“.

Везивањем што јачих снага за себе, а ово је прави пример за то, 28. дивизија је помагала Сарајеву, а то и јесте био циљ садејства са главним снагама А РБиХ које су приоритетно вршиле деблокаду Сарајева. То што је ВРС појачала концентрацију снага око Сребренице након свих провокација и диверзантских акција 28. дивизије А РБиХ, команду 28. дивизије не занима много нити је узнемирава. Њој је важно да вежу што јаче снаге ВРС за себе, како би олакшали дејства главних снага А РБиХ и на тај начин дали што већи допринос главној операцији.

У складу са наређењем ГШ А Р БиХ, команде 2. К, и раније датих упута мајору Чардаковићу, од стране НШ Команде ГША, за везивање снага агресора, команда 28.дКоВ је, од ИД водава из 280, 281. и 284. Иблбр, ИД десетине из 28.бб и једне лахке чете из 285. Иблбр, формирала, припремила и упутила ИДГ (јачине од по једне дестине до вода) на девет различитих мјеста – рејона са слиједећим објектима и циљевима извршења задатка...¹⁰⁰

Затим истичу да су формирали девет ИДГ (извиђачко-диверзантских група, напомена аутора) и места убацивања са прецизним задацима свакој од њих. Одређен је и заједнички циљ и наређено деловање у исто време на што већој површини ради развлачења непријатељских снага. Затим износе губитке које су нанели ВРС-четницима: од дејства поменутих ДИГ побијено је око 40 четника, више десетина рањено, заробљена значајна количина п/н (један ПМ М-53, 6 АП, 1 карабин, 2 радио станице, 5.000 метака и друга војничка опрема). Надаље истичу да су заробили једног српског борца и наводе његово име и презиме.

„Команда 2. К А РБиХ је доставила писмену похвалу јединицама 28.дКоВ, за постигнуте успјехе, а преко средстава јавног информисања објавила да је то учинила ИД јединица 24.дивизије, како не би агресор и УН негативно дјеловао према енклавама Сребреница и Жепа.“

Крајем јуна 1995. године, у команди 2.К А РБиХ су проценили да би наставак масовних диверзантских акција према јединицама ВРС и српском становништву могао изазвати реакцију ВРС, јер ни они ни било која друга војска то не би толерисали. Стога је команда 2.К А РБиХ упутила наређење команди 28. дивизије¹⁰¹ с циљем ограничавања даљих акција и припреме за одбрамбена дејства.

¹⁰⁰ „Ванредни извјештај К-де 2.К А РБиХ број 02/1-604/112 од 30. 06. 1995. године ГШ-у А РБиХ.“

¹⁰¹ Команда 2.К А РБиХ; Наређење команди 28. дивизије „Ограничавање даљих акција и припреме за одбрамбена дејства“, број Трибунала 01837651.

То наређење доказује да су јединице 28. дивизије А РБИХ до тада у потпуности извршиле постављене задатке од стране претпостављених и да је престала потреба за садејством са јединицама које су изводиле главну операцију. А главна операција, „деблокада Сарајева“, није ни успела. ВРС је напосто разбила снаге А РБИХ које су отпочеле велику пролећну офанзиву чији главни циљ је био деблокада Сарајева. С тога наређују команди 28. дивизије припреме за прелазак на одбрамбена дејства, што је логично јер знају да су довољно испровоцирали ВРС да ова не може више толерисати акције 28. дивизије те да ће, нужно, узвратити удар ради неутралисања јединица 28. дивизије и сламања њихове борбене моћи за дужи период.

2.3.5. Борбена дејства и догађаји у јулу 1995. године

У претходним поглављима сагледали смо борбена деловања 28. дивизије А РБИХ из енклава од 1993. године до јула 1995. године. Да су енклаве биле демилитаризоване изостала би борбена дејства и не би дошло до значајнијих сукоба са ВРС или се ти сукоби не би ни догодили. Сагледали смо и учинке тих деловања и уверили се да су јединице 28. дивизије А РБИХ, осим циљева ВРС, нападале и села у којима није било јединица ВРС и спаљивали их и убијали цивиле. Све је то појачавало напетост у ВРС, а када се томе дода и стање у РСК и у западном делу РС, ситуација за ВРС је била доста компликована и захтевала је одређивање нових приоритета на стратегијском нивоу. Да би се стратегијски приоритети могли уопште решавати било је нужно решити проблеме на тактичком нивоу који су на стратегијски имали знатан утицај. Један од тактичких проблема који је захтевао брзо решење била је и ситуација у вези са нападима 28. дивизије А РБИХ на јединице ДК, чиме је испољена претња да би дејства јединица 28. дивизије А РБИХ у координацији са осталим јединицама 2.К А РБИХ и суседним јединицама са фронта, могла довести до спајања територија енклава са остатком територија под контролом А РБИХ. На тај начин би територија РС била пресечана и раздвојена на источни и западни део, што би РС довело у стратегијски неповољну ситуацију. Такво стање за РС је било неприхватљиво. Задатак ВРС је био да то онемогући и да неутралише и спречи дејства 28. дивизије А РБИХ у наредном периоду.

Реакцију ВРС на дејства 28. дивизије А РБИХ из заштићених зона очекивали су и у УН. У Извештају ГС од 16. марта 1994. године изражене су одређене резерве у погледу заштићених зона. У њему је Генерални секретар изразио забринутост због тога што А РБИХ 33 користи „као места на којима њени војници могу да се одмарају, обучавају и опремају, као и да отварају ватру на српске положаје, изазивајући тиме српску одмазду.“ (Параграф 128 Извештаја ГС)

Реакција је очекивана јер је, напосто, војнички логична. Са војног становишта, неприхватљиво је трпети ватру и нападе непријатеља, губитке међу својим борцима и код народа и губитак територија. Захтеви задатка ВРС, пре свега ДК и захтеви безбедности сопственог људства, народа и

територије, обавезивали су команде ВРС на свим нивоима да неутралишу дејства непријатеља и обезбеде пуну безбедност људства и територије. Цитирани захтеви пресудно утичу и на количину силе која ће се употребити. Ово је уједно и одговор на чест појам „прекомерна употреба силе“ који најчешће користе политичари када им одговара да некога оптуже. На бојишту не постоји „прекомерна употреба силе“, нема милости нити сентименталности. Постоји задатак и намера команданта. Захтеви задатка и безбедност људства које извршава задатак одређују количину силе која ће бити употребљена. О томе је надлежан одлучити само командант јединице и нико више.

„3. Успостављањем „заштићених зона“ од стране Савјета безбједности УН-а, линије војних сукоба око Сребренице су се стабилизовале. Али успркос присуству мировних снага УН-а, настављене су активности наоружаних војних јединица босанских Муслимана унутар сребреничке енклаве, што је приморало ВРС да одржава одбрамбену линију насупрот границе „заштићене зоне“.¹⁰²

И Батлер, војни вештак тужилаштва, зна да су у енклавама постојале наоружане војне јединице А РБиХ и да су из енклава изводиле борбене активности. Што је још важније, Батлер зна и да су те активности приморале ВРС да одржава одбрамбену линију на супрот границе 33. У условима када јединице 28. дивизије А РБиХ подигну интензитет борбених дејстава није довољно одржавати одбрамбену линију. Држањем одбрамбене линије није могуће неутралисати дејства непријатеља. Неопходно је предузимати ефикасније методе и видове борбених дејстава ради неутралисања непријатеља и његовог уништења. Неутралисање и уништење непријатеља је услов да му се спрече будућа борбена деловања и утицај на противника. То се постиже офанзивним дејствима.

У пролеће 1993. године ВРС је, ради спречавања напада из енклаве Сребреница и губитака у сопственим редовима, као и ради ширења енклаве на рачун територија под контролом ВРС, извела контраофанзиву и потиснула снаге А РБиХ, угрожавајући и сам град Сребреницу. Ова легитимна акција ВРС је и довела до усвајања резолуција СБ УН и проглашења Сребренице 33. Али напади из, сада, заштићене зоне су настављени па је ВРС обновила активна борбена дејства на јединице А РБиХ које су браниле линију сукоба око 33.

„Командант УНПРОФОР-а је заступао гледиште да српски напад на снаге босанске владе које бране линију сукоба око заштићене зоне не може, према критеријима Заштитних снага, да задовољи дефиницију напада на заштићену зону.“ (Параграф 130. Извештаја ГС)

С тога је у првој половини априла 93. године командант УНПРОФОР-а, генерал Смит, организовао низ састанака, али они нису довели ни до каквог споразума.

¹⁰² Р.Батлер, Исказ.

„На крају овог низа састанака ја сам дошао до закључка да су босански Срби закључили да су даље борбе неизбјежне и да морају доћи до неке врсте рјешења у току те године. Источне енклаве су биле сувише јаке и Армија БиХ унутар њих представљала је јасну пријетњу, посебно јер је ВБС (Војска босанских Срба, примедба аутора) осјећала да има изгледа да се суочи са нападима на више фронтова...“¹⁰³

Нема сумње да генерал Смит војнички озбиљно закључује да су енклаве, односно муслиманска војска у њима, сувише јаке и да су представљеле озбиљну претњу. Са стајалишта војне доктрине постојање таквих снага у позицији на којој се налазила 28. дивизија је неприхватљиво за ВРС и то је представљало оперативни проблем који командант мора хитно да реши. Сазнање да иза леђа има јаке снаге непријатеља сваком команданту доноси велику главобољу и намеће му обавезу да тај проблем приоритетно решава. То је слична или најсличнија ситуација као када сазнате да вам је непријатељ у позадину убацио јаке десантне снаге са којима он настоји да брзо постигне успех и достигне циљ.

У наставку ове изјаве генерал Смит истиче да се ситуација погоршавала (временски период о коме говоримо је март 1995), да је А РБиХ покренула офанзиву на два правца, да је брзо доживела углавном неуспех. Затим истиче да је, након састанка са генералом Делићем, схватио да се ситуација у БиХ и даље погоршава, а да су источне енклаве и даље логистички стишнуте, па је он одлучио да их снабдева на нов начин о чему је било речи. Нема сумње да су Муслимани припремали велику пролећну офанзиву на ВРС и РС и да су им снаге у енклавама биле скоро једнако значајне као и оне које ће нападати са фронта. Са тим снагама је требало извршити координацију и синхронизацију борбених дејстава. То је, са аспекта војне доктрине, неприхватљива позиција и снаге у енклавама је требало што пре решити или демилитаризацијом енклава, што се није могло остварити, јер су снаге УН упорно тврдили да немају мандат употребе силе приликом одузимања наоружања нити су, како сами кажу, локалне снаге биле кооперативне на том послу, нити је А РБиХ хтела извршити демилитаризацију, у шта смо се већ уверили. Пошто проблем није решен демилитаризацијом, са војног аспекта, те снаге је било нужно уништити, на било који легални војнички начин, од стварног физичког уништења до стављања у позицију да не могу испољити ефективна дејства или их једноставно поразити и довести до уништења. Требало је, дакле, уништити њихову борбену моћ.

„Армија БиХ је 16. јуна почела дуго најављивани напад да би се разбила блокада Сарајева. Они су имали неке почетне успјехе али су врло брзо одбијени уз тешке жртве, те се напад постепено исцрпио. Овај неуспјех и неуспјех који су сматрали УН-овим водили су све снажнијем ставу у влади да они желе да УН или поново преговара о свом уговору (мандату) и практично се стави

¹⁰³ Генерал Смит, Изјава страна 9, број Трибунала 00848867

на страну Босанаца или да иде. На УНПРОФОР се гледало као на сметњу ваздушним нападима и укидању ембарга на оружје¹⁰⁴.

Коначно имамо потврду да су обавештајни извори ВРС располагали релевантним информацијама на основу којих је ГШ ВРС правилно проценио ситуацију и закључио да Муслимани спремају велику пролећну офанзиву на ВРС и РС на више праваца. То сазнање наметнуло је ВРС, у још оштријем облику, задатак да проблем у вези 28. дивизије А РБиХ приоритетно реши и елиминише њен утицај и допринос очекиваној офанзиви А РБиХ, а ВРС омогући стварање слободних снага за употребу на другим, значајнијим, правцима и бојиштима.

„Ја сам у оквиру своје тезе предвидио да ће Срби неутрализовати ове енклаве како би елиминисали потребу да тамо распоређују трупе ВБС-а (Војске босанских Срба, напомена аутора). Конвоји су редовно одбијани. Такође су оборена два босанска хеликоптера од којих је један летио за Горажде, а други за Сребреницу. Помислио сам сам: **’Шта бих ја урадио да сам на Младићевом мјесту?’ Шта бих урадио да промјеним равнотежу снага у корист Срба? Притиснуо бих те енклаве, учинио бих их неважњима, изгладњео бих их.**“¹⁰⁵

Не треба сумњати у то да су размишљања генерала Смита о томе шта предвиђа и шта би он учинио у потпуности у складу са ставовима војне доктрине и да у потпуности одговарају претходном објашњењу. Ради се о војном професионалцу, генералу угледне армије и државе, искусном учеснику великог броја мисија широм света. Други део одломка из његове изјаве још очигледније одсликава ставове војне доктрине о употреби ОС и начину решавања војних борбених проблема. Ето, и опсаде су методе које предвиђа војна доктрина, а и изгладњивање, што подразумева, између осталог, и да се спречи логистичка подршка јединицама противника. (Изгладњивање помоћу поморске блокаде, тадашњег противника Немачке, да би се приморала на предају, било је суштина ратне стратегије Велике Британије за време Првог светског рата.) У овом случају појам изгладњивање не треба схватати буквално и он се не односи само на храну, већ и на наоружање, муницију, погонско гориво и другу војну опрему, посебно опрему за везе и комуникације или за командовање и управљање. Није вероватно да генерал размишља ван оквира војне доктрине коју најбоље познаје.

Континуирани напади муслиманских бораца на циљеве босанских Срба око енклаве су појачали напетост око Сребренице и исти су били искориштени од стране босанских Срба као оправдање за њихов напад на енклаву.¹⁰⁶

Континуирани напади Муслимана из заштићене зоне на циљеве Срба око енклаве и брзо враћање и склањање у заштићену зону након тих напада, су појачавали напетост око Сребренице и имали за последицу војне ак-

¹⁰⁴ Генерал Смит, Изјава страна 16, број Трибунала 00848867.

¹⁰⁵ Генерал Смит, Изјава страна 4, број Трибунала 03400948.

¹⁰⁶ Дебрифинг, Писмо страна 10.

ције ВРС, односно јединица Дринског корпуса. Те акције су, пре свега, биле усмерене на безбедност и заштиту својих бораца и становништва, а као што смо се напред уверили операције ВРС су биле прилагођене одржавању статус квоа и пружању заштите српском становништву. Дејства јединица 28. дивизије А РБиХ нису српској страни послужила „као оправдање“. Она су била разлог за акције ВРС према 28. дивизији. Дејства 28. дивизије из заштићених зона изнудила су код ВРС примену другачијих метода борбеног деловања од пуког држања и обезбеђивања линије додира. Команда ДК је била принуђена на активнију одбрану која подразумева, осим класичних одбрамбених дејстава, и активну одбрану извођењем низа активних борбених дејстава.

Такође, према „Дебрифингу“ холандског батаљона у Сребреници,

„војни задатак Холандског батаљона је био очување статуса кво, као резултат присуства Уједињених нација. Војска Републике Српске је требало да буде одвраћена од покретања офанзивних дејстава на енклаву, а Армија Босне и Херцеговине је требало да респектује демилитаризовани статус енклаве и не врши нападе из њих према српским снагама и селима око енклаве“.¹⁰⁷

Како А РБиХ није респектовала демилитаризовани статус енклава и вршила је нападе из њих по српским снагама и селима око њих, то је ВРС била принуђена спречити будуће сличне акције непријатеља. Са аспекта војне професије и војне доктрине то није спорно.

Када су напади и диверзантске акције муслиманских јединица из енклаве на положаје јединица Дринског корпуса ВРС и цивилно становништво у дубини територије Републике Српске учестали и постали неподношљиви и неприхватљиви за ВРС, команда Дринског корпуса је одлучила да те нападе коначно неутралише, да заштићене зоне физички раздвоји и да их сузи ради спречавања координирајућих дејстава јединица А РБиХ. У том смислу команда ДК је и издала одређене задатке потчињеним јединицама. Као резултат одлуке команде Дринског корпуса интензивирани су активна борбена дејства дела јединица корпуса према јединицама 28. дивизије А РБиХ са намером да се 285. бригади Жепа онемогући физички контакт са остатком 28. дивизије, да се, на тај начин, раздвоје енклаве Сребреница и Жепа и да се веже што већи број јединица 28. дивизије А РБиХ за себе и на тај начин спречи координација и синхронизација борбених дејстава муслиманских јединица са фронта и јединица у енклавама и ослаби општа муслиманска пролећна офанзива на снаге ВРС и Републику Српску, посебно на деловима ратишта око Сарајева и према источним енклавама, као и на западу Републике Српске. За отпочињање активних борбених дејстава према 28. дивизији А РБиХ, команда ДК је издала „Заповест за активна борбена дејства Оп.Бр.1“.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Дебрифинг, параграф 2.30.

¹⁰⁸ Заповест за активна борбена дејства Оп.бр.1, стр.пов.бр 04/156-2 од 02. 07. 1995. „Криваја-95“, доказни предмет P1202.

Неколико важних запажања у вези са овом заповешћу. **Прво:** заповест није достављена свим потчињеним јединицама из чега је разборито закључити да није био дефинисан радикални циљ, већ ограничени; **друго:** командант корпуса у параграфу 2. заповести каже да, на основу Директива Оп.бр.7 ВК¹⁰⁹ и Оп.бр.7/1 ГШ ВРС¹¹⁰, команда ДК има задатак да слободним снагама изводи офанзивна дејства, а у дубини зоне ДК да што пре раздвоји енклаве Сребреница и Жепа и сузи их на градско подручје; **треће:** ништа од изнетог није тачно. У директивама на која се командант ДК позива корпусу су додељени задаци за активна и демонстративна борбена дејства и за одбрану, а не за офанзивна борбена дејства. Осим тога ДК није добио задатак да сузи енклаве на градско подручје, већ да их што пре раздвоји. Задатак за извођење офанзивних дејстава ДК је добио само у случају да УНПРОФОР напусти подручје енклава и то на правцу ка Тузли. Толико о Заповести „Криваја-95“. Најзад, **четврто:** изводи се закључак да је команда ДК самоиницијативно, на основу сазнања о стању 28. дивизије А РБиХ и борбених могућности сопствених снага, донела одлуку и одредила циљ дејства у односу на 28. дивизију А РБиХ. У директивама и у овој заповести нигде није дефинисан циљ и задатак заузимање енклава.

У првом делу Борбеног извештаја команде 28. дивизије¹¹¹ доминантно место заузимају подаци о агресору, како они називају ВРС. На крају команде дивизије закључује:

„Предпостављамо да је овим возилима довежена регуларна војска или агресор врши концентрацију снага за офанзивна б/д са вјероватном намјером да пресјече комуникације између заштићених зона Сребренице и Жепе. НАШЕ СНАГЕ: Стање без промјена у односу на предходни извјештај. На снази су и даље мјере посебног опреза а линије одбране су ојачане додатним снагама“.

Тако закључују војни аматери и незналице. У војној теорији и пракси много је важније равнати се према могућностима непријатеља, него губити време на нагађање о његовим намерама. Тако и команда 28. дивизије А РБиХ тежишно цени о намерама ВРС, а не о могућностима јединица које се концентришу. То је због тога што су очекивали да ће одбрану енклаве вршити УНПРОФОР. Свеједно, команда дивизије је очигледно упозната са намером ДК да расече 28. дивизију са циљем да раздвојеним јединицама (285. Иблбр од остатка дивизије) онемогући њихово међусобно комуницирање и координацију дејстава. У том смислу у заповести „Криваја-95“ у параграфу 4. у одлуци намера је и дефинисана.

Као датум званичног стављања у оперативну функцију заповести „Криваја-95“ сматра се 6. јули 1995. године, а заузимање Сребренице је извршено 11. јула 1995. године. Просечном професионалном официру чини

¹⁰⁹ Директива Оп.бр. 7 Врховне команде Републике Српске, доказни предмет Р1214.

¹¹⁰ Директива Оп.бр. 7/1 ГШ ВРС, број Трибунала 00868778.

¹¹¹ Команда 28. дивизије, Борбени извјештај Стр.пов.бр. 01-161/95, 05. 07. 1995. године, Команди 2.К АРБиХ број Трибунала 00342185.

се невероватним да помоћне снаге Дринског корпуса ВРС, које су добиле задатак да изводе активна борбена дејства, могу за тако кратко време сломити отпор непријатеља, разбити 28. дивизију и раздвојити енклаве Сребреницу и Жепу и заузети и сам град Сребреницу. Поготово ако се има у виду топографска структура и карактеристике земљишта око енклава, што је уз добру организацију одбране, упорност и пожртвовање пружало услове за дуготрајну и успешну одбрану енклаве.

Команда 28. дивизије извештава о нападу ВРС у рејону Јавор, З.Јадар, Јасенова, Костур и на зону 281 ИБлбр.¹¹² Командант дивизије извештава да је тражио хитан састанак са командом УНПРОФОР-а у Сребреници, али да су они одбили доћи, јер им је наређено да не напуштају своје позиције. Ова информација нас упућује на закључак да је команда 28. дивизије била уверена да ће УНПРОФОР бранити енклаву. А у борбеном извештају Стр. пов. бр: 01-165/95 од 07. 07. 1995.године¹¹³ извештавају да се и даље воде борбе, истичу да се основано плаше да би становништво због тешке хуманитарне ситуације могло да се покрене и крене ка Тузли, што би онда била катастрофа, јер то они више не би могли контролисати и моле државне органе да, у том смислу, предузму све што је у њиховој моћи. Осим тога моле да се изнађе начин за дотур борбених МТС како би наставили вођење борбених дејстава.

У првом делу борбеног извештаја од 06. 07. 95. године¹¹⁴ командант дивизије информисе претпостављену команду о активностима агресора. Те информације јасно упућују на закључак да су снаге ВРС на челу са ДК или тежишно јединице ДК предузеле активна борбена дејства према јединицама 28. дивизије А РБиХ како би те јединице дефинитивно учинили неефикасним и неефективним. Коначно то је легитмна војна операција ВРС да непријатеља учини неефикасним неефективним, односно да га, по могућности, на други начин уништи. У оружаном сукобу то јесте основни циљ обију зараћених страна, уништење оне друге. У тачки 2. овог извештаја истиче се да су због дејства агресора увели стање пуне борбене готовости, да су одбили два пешадијска напада и да су имали погинулих и повређених бораца. Такође истичу да је било жртава и међу цивилима од артиљеријске ватре. У тачки 3. командант дивизије истиче да је поново покушао разговарати са представником холандског батаљона, да је то остварио само средствима везе и да је захтевао од команде батаљона да узврате ватру на српске снаге и коначно разочарано закључује да је добио одговор да ће батаљон то учинити само када команда батаљона одлучи, на основу сопствене процене.

¹¹² Команда 28. дивизије, Ванредни извјештај Стр.пов.бр. 11 -31/95 од 06. 07. 1995. год. доставља Команди 2.К А РБиХ, број Трибунала 00342197.

¹¹³ Команда 28. дивизије, Борбени извјештај Стр.пов.бр. 01-165/95 од 07. 07. 1995. године.

¹¹⁴ Команда 28. дивизије, Борбени извјештај број 01-163/95 од 06. 07. 1995. у 17.00 часова, Команди 2.К А РБиХ.

Наново и по ко зна који пут се уверавамо да су Муслимани у Сребреници, као уосталом и у другим енклавама, очекивали да ће им снаге УН пружати помоћ у виду учешћа у борбеним дејствима против ВРС заједно са њима. У једном моменту делови холандског батаљона су покушали пружити помоћ 28. дивизији А РБиХ, покушавајући ватром са својих положаја да узврате на јединице ДК које су нападале, али су се јако разочарали. Наиме, десило се да су их Муслимани једноставно напустили и оставили саме повлачећи се ка граду и даље ка селима Шушњари и Јаглићи спремајући се за најављивано напуштање енклаве и пробој дивизије ка Тузли. Тако су снаге УН увучене у сукоб са ВРС и остављане да се саме боре што ни њима није било лако, јер нису, на основу мандата који им је дат резолуцијом, имале тешко наоружање, поготово не оно за подршку, па су се нашли у деликатној ситуацији из које се требало извући. Ово је добар пример који показује да је улазна стратегија веома једноставна, или једноставнија, од излазне. Лако је ући борбу, али је веома тешко из ње изаћи.

У већ цитираној изјави на саслушању 11. 11. 2002. год на страни 20. мајор Франкен, заменик команданта холандског батаљона, износи такву ситуацију. Понудио је начелнику штаба 28. дивизије да заједно бране једно ОМ. Ево релевантног дела те изјаве.

Вергер-Муде: То није било дозвољено под тим мандатом.

Франкен: Не, јер чим почињете координирати, нисте више неутрални. Имао сам заиста чудан разговор с начелником штаба 28. дивизије. Рекли смо да сматрамо да ће један посматрачки положај бити нападнут. Питао нас је шта ћемо учинити ако се тако догоди? Одговорили смо да бисмо наравно остали на положају и да бисмо се очито покушали одбранити. Осим тога, рекли смо да би то било потпуно бесмислено ако нас могу проћи и с лијеве и с десне стране. Онда сам рекао: „Замислите само да сте с наше лијеве и десне стране, тада нас не би могли заобићи и задржали бисмо линију.“ Затим сам додао да наравно то не би била координисана одбрана, већ случајност да смо се тамо нашли заједно, што је он сматрао врло смијешним. Нас двојица смо се добро насмијали, али је било јасно шта обојица мислимо.

У борбеном извештају¹¹⁵ од 07. 07. 95. године команда 28. дивизије о агресору наводи све познате податке из чега се јасно може закључити да јединице ВРС врше ограничена дејства само са југа. А у делу о властитим снагама наводи следеће:

„Л/о (Линије одбране, напомена аутора) наших снага се чврсто држе и појачане су људством и МТС-ом. Борбени задаци се извршавају без проговора и за сад је ситуација под контролом.... **Основано се бојимо масовнијег покрета цивила у правцу Тузле или Кладња и ако се то деси стање неће бити могуће контролисати.** Молимо све државне органе Р БиХ да уложе додатне напоре за превазилажење овог стања. Неопходно је покренути

¹¹⁵ Команда 28. дивизије, „Борбени извјештај“ број 01-165/95, од 07. 07. 1995. године Команди 2.К А РБиХ.

медијску кампању и упознати цјелокупну свјетску јавност о хуманитарној катастрофи невиђених размјера која пријети становништву Сребренице и Жепе...“

По ко зна који пут најављују предстојеће догађаје за које су очигледно знали да ће се десити. Најављују да се основано плаше масовних покрета становништва према Тузли или Кладњу и још кажу да ако се то деси они то неће моћи контролисати. То је резервни план. Или можда у том тренутку и главни. План Б, покрет и одлазак становништва за Тузлу и Кладањ. Затим у познатом маниру моле све надлежне државне и војне органе и институције да им помогну, а нарочито упозоравају да је потребна јака медијска пропаганда о хуманитарној катастрофи народа Сребренице и Жепе. Знају добро да је таква пропаганда раније доносила добре резултате. На крају ипак моле за изналагање могућности дотура МТС за продужетак борбе.

„На основу незваничних извјештаја из Сребренице, у току је офанзива четничких снага на заштићену зону Сребренице“.¹¹⁶

Шта рећи? За команданта корпуса су редовни борбени извештаји које је, до тада, примио од команде 28. дивизије из Сребренице – незваничне информације. Он је борбене извештаје добио и упознат је са њиховим садржајем. Упознат је са ситуацијом каква стварно јесте званично. Изгледа да то њега много не брине. Поставља се питање, зашто се онда обраћа команди УНПРОФОР-а у Тузли. Ето, мора и он нешто да ради у вези са Сребреницом. Да не буде да није баш ништа предузимао. Покушај је интересантан. Он наређује команди УНПРОПФОР-а да одмах предузме акцију на одбрани енклаве, нарочито у вези ваздушних удара по српским снагама. И акције снага за брзе интервенције морају одмах почети. На крају закључује:

„У случају да снаге УНПРОФОР-а и друге снаге под командом сектора С/И, не предузму ефикасне мјере, у спречавању офанзиве на цивилно становништво заштићене зоне Сребренице, сматрамо ваше даље присуство непотребним и штетним“.

Очигледно је да су добро савладали лекције пропаганде. Видите како командант корпуса суптилно каже „у спречавању офанзиве на цивилно становништво...“, а не на 28. дивизију.

Команда 28. дивизије извештава претпостављену команду 08. 07. 95. године¹¹⁷ о дејствима ВРС и борбама њихових снага а о непријатељу закључује:

„По интезитету агресорских дејстава, на з/о 28. див.КоВ врши се до сада незапамћен артиљеријско пјешадијски атак, тако да су наредни сати и дани потпуно неизвјесни.“

¹¹⁶ Команда 2.К А РБиХ, Информација број 02-1-700/3 од 08. 07. 1995. Команди УНПРОФОР-а Сектор С/И Тузла и ГШ А РБиХ.

¹¹⁷ Комада 28. дивизије, Борбени извјештај Стр.пов.бр. 01-166/95 од 08.07.1995.године, Команди 2.К А РБиХ, број Трибунала 00842229.

Затим наводи активности јединица 28. дивизије и каже да су за све јединице уведене посебне мере мобилности, да врше прегруписивање снага и да пружају отпор да би сачували простор и становништво на овом простору. Затим команда дивизије извештава о активностима УН снага. **На крају каже да ће, ако им не помогну све структуре, па и међународна заједница, врло брзо бити присиљени напустити ово подручје.** Дакле, војни старешина А РБиХ већ 8. јула најављује да ће војска напустити ово подручје, а подразумева се да ако војска оде, народ ће такође подручје напустити. Разборито је закључити да су они хипотетичку ситуацију овакве врсте већ разматрали и да су имали представу, или део плана, шта ће се десити или шта би требало да се догоди уколико ВРС нападне енклаву.

Коначно, разборито је претпоставити да команда 28. дивизије А РБиХ нема конкретан план, да нема предлог ни захтев претпостављеној команди, осим што упорно захтевају да неко други реши њихов проблем, укључујући и међународну заједницу. Тако су они схватили улогу међународне заједнице. Другим речима, да их она брани и обезбеди достизање циљева које су дефинисали. Такво схватање није случајно. То је непосредан плод понашања релевантних фактора међународне заједнице према муслиманској страни у дотадашњем току грађанског рата у БиХ. Према стандардним војним процедурама, свакако би команда дивизије требала претпостављеној команди поднети предлог решења насталог проблема и захтеве које претпостављена команда треба да испуни, како би дивизији помогла да успешно реши проблем, а не да најављује напуштање територије. Показаће се да ова команда није ни бринула о одбрани положаја, већ је била опседнута замисли како да напусти територију и безбедно се извуче у Тузлу. Све указује на то да је управо ово за 28. дивизију и био резервни план или можда главни, што је чак вероватније. Каснији догађаји ће то, нема сумње, и показати, као што ћемо видети.

А у борбеном извештају 28. дивизије¹¹⁸ заступник команданта дивизије извештава о борбама и каже да је по жестини ово до сада најјачи напад ВРС; он очекује да ВРС напад продужи и да ће бити угрожен и град. За снаге УН каже да не предузимају ништа како би одбраниле заштићену зону и становништво. На крају каже да немају залихе хране и да већ од сутра неће моћи храном снабдевати линије одбране. Ето десило се управо оно што би урадио и генерал Смит. Изгладнио би их и на тај начин учинио безбедним и неефективним. Пошто команда 2.К А РБиХ не предузима ништа да им обезбеди снабдевање и да им на други начин упуту помоћ, то значи да њима више ово подручје није од интереса. Има приоритетнијих задатака и 2.К и А РБиХ од одбране Сребренице. Да су били заинтересовани за Сребреницу, у најмању руку би упутили команданта дивизије да, као доказани успешни командант, преузме командовање дивизијом коју је, уз сагласност претпостављених, можда и ВК, напустио још у априлу 1995. године. На крају извештава да имају већи број погинулих и рањених међу којима и цивила. Шта

¹¹⁸ Команда 28. дивизије, Борбени извештај Стр.пов.бр. 01-167 од 09. 07. 1995.године.

стварно намеравају представници локалне власти у Сребреници и команда 28. дивизије показати нам следећи документ.

У Извештају Председништва општине Сребреница¹¹⁹ од 09.07.95. године који је упућен председнику Алији Изетбеговићу и НГШ Расиму Делићу каже се да је војна команда 28. дивизије у распаду, да јединице више нису у стању да се боре и пружају било какав отпор, да влада хаос и паника те је на цивилним органима власти

„остао последњи непопуларан корак на спашавању становништва а исти је да се ургентно на нивоу државних и војних органа Р БиХ под хитно аранжира састанак са Српском агресорском страном у циљу изналажења могућности отварања коридора за иселење становништва до прве слободне територије Р БиХ под контролом међународних фактора. Тражимо хитан одговор а најкасније до 24,00 часова.“

Налазимо се на тачки која нам омогућава боље разумевање постојања резервног плана на који смо претходно указали. (Или можда уствари главног, то је са аналитичког становишта за сада спорно питање.) Овај цитат омогућава да схватимо оно што није спорно. Цивилно руководство тражи од владе из Сарајева и војске да омогуће разговоре са ВРС да ова отвори коридоре да се становништво исели до прве слободне територије под којом су они подразумевали само оне територије које контролише њихова војска. Тако су сматрали и припадници остала два народа, што указује на чињеницу да није било присилног премештања ни пре нити ће бити после ових борби. Једноставно је долазило до миграција становништва по принципу: куда војска туда и народ. Ако није постојао резервни план зашто би, иначе, цивилно руководство тражило од највишег политичког и војног руководства БиХ да се преговара са ВРС, како би ова обезбедила отварање коридора да се становништво исели у Тузлу и околину? Није спорна ни чињеница да је команда у распаду, да јединице више нису у стању да се боре, да команда 2.К не предузима никакве конкретне мере да се ситуација барем стабилизује, ако се не може решити. Све су то логичне последице резервног плана, који је постао доминантан у односу на било који други. Уствари, од овога датума то је главни план. У то више нема сумње. Размишљања, како код војне команде, тако и код цивилних руководилаца, али и код бораца, усмерена су на иселење и спасавање породица. Спасавање голих живота.

На основу информација у демилитаризованој зони као и писма Председника прелазног општинског вијећа цијенимо да је ситуација веома сложена, али да је неочекивано и неоправдано драматизована још прије било каквих жешћих офанзивних дејстава агресора...

ГША предвиђајући даљи развој ситуације предузео је мјере да у вријеме примирја обезбиди одређене количине МС за вођење оружане борбе и ти-

¹¹⁹ Општина Сребреница, Председништво број 01-/95 од 09. 07. 1995. године, доказни предмет Р990.

ме створи неопходне услове за одбрану демилитаризованих и заштићених зона.

НАРЕЂУЈЕМ

1. Организовати одбрану свим снагама и средствима демилитаризоване зоне и спријечити упад агресора на територију.

3. У случају ескалације напада позвати команданта снага УНПРОФОР-а стационираних у демилитаризованој зони и захтијевати да се дозволи узимање и коришћење наоружања под контролом истих у циљу одбијања напада и заштите територије и становништва.¹²⁰

Појам „демилитаризована зона“ у овом наређењу командант ГШ А РБиХ је употребио 6 пута, а у ставу 3. преамбуле наређења је навео да је, за време примирја, тим зонама достављао наоружање, муницију и друга средства ратне технике за вођење борбе. Тако је ГШ А РБиХ схватао и разумео појам демилитаризоване зоне и обавезе преузете споразумом о комплетном прекиду непријатељстава. Произилази да је муслиманска страна потписала Споразуме о демилитаризацији и комплетном прекиду непријатељстава управо из разлога да то време искористи за цитиране активности. У тачки 1. Наређења наређује се организовање одбране демилитаризоване зоне свим снагама и средствима. У демилитаризованој зони ме би требало бити бораца, ни наоружања, са изузетком полиције, а још мање средстава ратне технике за вођење оружане борбе. Тако би требало бити. Ко онда да организује одбрану? Али ето, командант ГШ А РБиХ наређује „непостојећим снагама и средствима“ одбрану ДЗ. Затим наређује да се од УНПРОФОР-а изузме наоружање које му је предато у процесу демилитаризације, а команда 28. дивизије је понуду УНПРОФОР-а да преузму то наоружање већ одбила. Све је то ГШ-у ВРС било познато. Обавештајна служба ВРС је правовремено прикупила релевантне информације о активностима и намерама А РБиХ у току примирја и после њега. На основу тих информација ГШ ВРС је био принуђен да припреми одговор на изазове које ће А РБиХ наметнути током и после примирја.

У УН снагама су сматрали да ће 28. дивизија А РБиХ пружити адекватнији отпор од онога којег су испољили током борби за Сребреницу. Услови земљишта, бројно стање 28. дивизије А РБиХ, активна дејства ДК помоћним снагама јачине једног до два батаљона, неколико година уређивани положаји за одбрану, постављене фортификацијске препреке, добро наоружање, све је то могло да пружи повољне услове за одбрану. Али није. Био је довољан напад веома малих размера, са одмереном артиљеријском ватреном подршком, која је претежно била усмерена на војне циљеве („Гранатирање је углавном било усмјерено према војним циљевима и не директ-

¹²⁰ Командант ГШ А РБиХ, Наређење за предузимање мјњра за одбрану енклаве број 1/825-1010 од 09. 07. 1995. године, Командама 2.К А РБиХ и 28. дивизије.

но према цивилном становништву¹²¹) да јединице 28. дивизије приступе повлачењу, прво ка Сребреници, а потом и ка селима Шушњари и Јаглићи одакле ће кренути у пробој ка Тузли, прихватајући највећи могући ризик. О томе нешто касније. Пошто су 6, 7. и 8. јула јединице 28. дивизије А РБиХ пружале само спорадичан отпор, очекујући да ће енклаву бранити УН-ПРОФОР подржан ваздушним ударима и блиском ваздушном подршком НАТО, а јединице ДК су скоро неометано напредовале ка граду, извештен је ВК РС о успесима јединица ДК и могућности да се заузме и сам град Сребреница. ВК је то и одобрио.¹²² Овај документ има историјску димензију са аспекта поштовања ратног и хуманитарног права. Наиме ВК ОС РС је задовољан успесима јединица ДК и сагласан је да се борбена дејства наставе и заузме и град Сребреница, али при томе изричито наређује да се у наредним дејствима опбездеди пуна заштита припадницима УНПРОФОР-а и муслиманском цивилном становништву. Овакве наредбе су права реткост у грађанским ратовима и скоро да нису забележене у историји тих ратова.

Са војног становишта експлоатација успеха је значајан део операција. Команданти који остваре почетне успехе и којима се укаже прилика за његово проширење дужни су то чинити све дотле док је успех сигуран, а безбедност људства загарантована. Такође, ако се уочи да је стање код непријатеље лоше, ако он не пружа јачи отпор, ако је присиљен на одбрану и повлачење, ако му је нарушен систем руковођења и командовања, задатак се може проширити. Управо то је учинио ВК РС када је наредио да се заузме и град Сребреница, иако, као што знамо, то није био првобитни план.¹²³ То се и догодило. Јединице ДК су ушле у град без борби јер су јединице 28. дивизије А РБиХ већ 10. јула увече напустиле град и повукле се у северозападни део енклаве, у села Шушњари и Јаглићи, што је било полазна тачка за пробој ка Тузли.

4.5. „Окупација енклаве је била пропраћена активношћу артиљерије, минобацачком паљбом, тенковима и кориштењем ручног наоружања од стране ВРС. За време гранатирања, нису биле погађане само јединице А РБиХ, већ и куће, групе избеглица, један број осматрачких места и базе Дачбата. За време напада на енклаву, куће локалних становника су намерно циљане. На пример, зграде у Сребреници, Поточарима, Крмарушама, Бојни, Бучју и Догазима су погађане.“¹²⁴ (Из Дебрифинга холандског батаљона, напомена аутора)

У најмању руку, чуди порука текста ове тачке. Аутори Извештаја базираних на Дебрифингу су били, колико је познато, углавном војни стручњаци. Зато није јасно како они сматрају да употреба артиљерије, минобацача, тенкова, чак и ручног наоружања у оружаном сукобу, спада у недозвољена средства борбе. Ако то није њихов став зашто би то истицали? Све указује

¹²¹ Хендрик Корнелис Николај, Изјава, страна 9, број Трибунала 00899488.

¹²² Одобрење ВК РС да се заузме и град Сребреница, доказни предмет D41.

¹²³ Р. Батлер, Исказ, параграф 5.

¹²⁴ Дебрифинг, параграф 4.5.

на чињеницу да су то тако написали по наруџби тужилаштва Трибунала или у најмању руку да подрже његову тезу. То су средства борбе, а њихова употреба је дефинисана војном доктрином, чији смисао и јесте да дефинише најбоље начине оружане борбе (тактику-оператику) са борбеном техником, најбоље начине управљања наоружањем и ефектима наоружања. Ако јединице неће употребљавати наведена средства чиме ће се онда борити? (Долази на ум чувено реторичко питање које је поставила америчка Државна секретарка Медлин Олбрајт: „Шта је сврха првокласне војне технологије ако то не можемо користити?“; на енглеском: „What’s the point of having this superb military that you’re always talking about if we can’t use it?“, видети аутобиографију М. Олбрајт, *Madam Secretary* (2003), с. 182) Можда су погођене и неке куће, али нису све куће нелегитимни војни циљеви. Можда су погођене и неке из којих није вршено дејство, али у борбама у насељеним местима то није могуће избећи. У тим борбама није могуће избећи ни цивилне жртве.

Поређења ради:

«Секретар одбране САД Доналд Рамсфелд изјавио је на почетку да ће удари у операцији „Слобода Ираку“ бити извршавани са запањујућом прецизношћу. Од команданата ваздухопловних снага захтевано је да добију одобрење од Рамсфелда за сваки планирани ваздухопловни удар за који се претпостављало да може да изазове више од 30 жртава цивила. Предложено је преко 50 таквих удара и сви су били одобрени“.¹²⁵

Ето, на другим местима и када други воде војне операције, колатерална штета од 30 цивила је прихватљива. А ВРС није имала оруђа са запањујућом прецизношћу.

Што се тиче тврдњи да су циљане и базе УН и осматрачка места, да је то тачно барем један војник УН био би рањен, макар и лакше. Али ни један војник УН није усмрћен ни рањен од стране ВРС. Од стране АРБиХ јесте¹²⁶. Подразумева се, онда, да ВРС није дејствовала по базама УН. Ако је нека граната и пала у близини базе онда је то последица гађања муслиманских јединица и средстава подршке који су се вероватно намерно приближавали базама УН одакле су вршили дејство по српским снагама, како би ове испровоцирали да дејствују по њима рачунајући да нису толико прецизни и да ће због тога погодити базу и тако изнудити интервенцију војника УН. У жаргону НАТО пакта погибија цивила, када се циљају војни циљеви у градовима, назива се колатералном штетом. Послужићемо се истим термином. У конкретном случају у грађанском рату у БиХ ни једна од зараћених страна није располагала савременим наоружањем са најбољим системима за управљање ватром и са најпрецизнијим наоружањем и паметним бомбама и гранатама. Стога је вероватноћа колатералне штете много већа.

¹²⁵ Ендру Брукс: „Ваздухопловна кампања против Ирака, како је стварно било“, чланак, Информативни билтен превода број 2/2004, Центар за војнонаучну документацију и информације, Београд 2004. године.

¹²⁶ Дебрифинг, параграф 3.15.

„Напад на Сребреницу почео је 6. јула и сматран је локалном ствари и казном за нападе које су Босанци изводили из енклаве... АБиХ је пружала отпор пјешадијским оружјем и минобацачком ватром али су их, према извјештајима, лако надјачали.“ (стр. 17)

Даље у изјави генерал Смит наводи да је „... против ВРС кориштена ваздушна подршка. Упркос овој подршци, босанска одбрана је здробљена и ВБС је ушла у град без икаквих стварних борби.“¹²⁷

Таква је била одбрана Сребренице. Превасходно се размишљало како остварити план напуштања Сребренице, како спасити породице и како ће 28. дивизија да се пробије из окружења ка Тузли.

У првих неколико дана (6. до 8. јула) јединице ДК ВРС су помоћним снагама изводиле активна борбена дејства, претежно на јужном делу линије додира са јединицама 28. дивизије А РБиХ, која су, испоставило се, била довољно јасан сигнал команди 28. дивизије А РБиХ да се повлачи према граду, јер су очекивали да ће холандски батаљон зауставити српска дејства. Пошто су и Холанђани добили наређење од команде УНПРОФОР-а да се повуку, стављајући у први план безбедност људства и они су се повлачили ка граду, иако нико од њихових војника није страдао од ватре јединица ДК. Повлачењем јединица 28. дивизије ка граду и становништво из јужних села се такође повукло у град. То је почетак стварања таласа расељених цивила. Тако су настајале миграције цивилног становништва током целог периода сукоба у БиХ. Заједно са повлачењем војске повлачило се и становништво. Или нешто пре повлачења војске. Сви су тако поступали: Срби, Хрвати и Муслимани. Те миграције су, као што видимо, последица борбених дејстава. Политичари су у својим кабинетима осмислили термин „етничко чишћење“. Ако и прихватимо тај термин опет остајемо на становишту да су се све стране у сукобу једнако понашале, па се онда не може само једној страни (српској) приписати одговорност за то. У параграфу 35. Извештаја генералног секретара УН се каже:

„Како су Бошњаци напредовали користили су технике етничког чишћења сличне онима које су користили Срби на тим подручјима, палећи куће и тероришући цивилно становништво“.

Становништво захваћено борбеним операцијама војних јединица или офанзивама, како каже генерал Смит у својој Изјави на сведочењу у Трибуналу, расељава се повлачећи се испред противничке војске:

„Почетком октобра ВБС је извршила контра офанзиву у правцу Бихаћа, али је АБиХ, ојачана подршком Хрвата, успјела да задржи оно што је освојила. Онда је дошло до интензивног таласа етничког чишћења у Бањој Луци и Приједору, пошто су Срби расељени офанзивама протјерали последње остатке хрватских и муслиманских мањина“.¹²⁸

¹²⁷ Генерал Смит, Изјава, број Трибунала 00848867.

¹²⁸ Ibid.

Први талас становништва расељеног офанзивама је из јужних села енклаве дошао у град Сребреницу и окупио се са мештанима из Сребренице испред базе УНПРОФОР-а у граду. Увече 10. јула командант холандског батаљона обавестио је војне и цивилне руководиоце Сребренице да ће су-тра уследити ваздушни удари НАТО, али му они нису поверовали, а нису били убеђени, и када би се десили ваздушни удари, да би се ишта могли променити.¹²⁹

Стога су донели одлуку да се становништво Сребренице раздвоји у две групе. Једна група (жене, деца и старци) да се упуту у базу УН у Поточаре, а друга група, 28. дивизија А РБиХ са остатком војноспособних мушкараца и неколико жена (10.000 до 15.000 мушкараца), упутила се у Шушњаре и Јагли-ће где ће извршити припреме за пробој ка Тузли и одакле ће кренути у про-бој. Одлуку су донели војни и цивилни руководиоци у Сребреници. Истог дана командант холандског батаљона је наредио мајору Отеру да са 30 људи оде у Поточаре и припреми отвор у бази УН за прихват избеглица из Сре-бренице. Пролаз је тога дана и отворен и формиране су три групе за прихват избеглица.¹³⁰ На повратку у Поточаре срели су четворицу војника А РБиХ који су им потврдили да станивништво те вечери неће бежати у Поточаре, а ако то и ураде они ће их вратити. Дакле Холанђани су знали да ће избеглице стићи у Поточаре барем један дан пре него су кренули, а А РБиХ је брижљи-во пазила да избеглице из Сребренице не крену у Поточаре пре времена. Не само да су знали већ су и одлучили да избеглице из базе Б чете из Сребре-нице пребаце у Поточаре.¹³¹ Али то се није десило тога дана (10. јула), јер су избеглице које су већ биле на путу за Поточаре враћене назад у Сребреницу на интервенцију градоначелника Сребренице и војника А РБиХ. Зашто су их вратили? Није се уклапало у план који је, разумно је закључити, постојао. И ово понашање у потпуности подржава претходни став о постојању резервног плана за случај да ВРС предухитри остваривање плана А РБиХ о спајању територија. Прилика је сада да се још једном подсетимо на садржај тачке 4.8 „Основне замисли“ и да ове догађаје ставимо у контекст садржаја те тачке. Садашње догађаје у потпуности препознајемо у „Основној замисли“ из но-вембра 1994. године. Пробој, мукотрпни, са народом на леђима, како каже начелник ШВК А РБиХ. Сувише је уверљиво да би била коинциденција. Ре-зервни план је вероватно постојао. Садржај тачке 3.64 Дебрифинга потврђује припреме холандског батаљона за прихват избеглица у Поточаре.

2.3.5.1. Пробој 28. дивизије А РБиХ

Војни вештак Хашког тужилаштва Батлер и главни истражитељ ту-жилаштва Ж.Р Руез¹³² су сагласни да се једна група (10.000 до 15.000) ста-

¹²⁹ Р. Батлер, Исказ, параграф 3.16.

¹³⁰ Костер, Изјава, страна 7, број Трибунала 00916826.

¹³¹ Дебрифинг, параграф 3.38.

¹³² Ж.Р.Руез, Изјава, број Трибунала 40307456.

новника Сребренице издвојила и кренула у пробој ка Тузли. Али ни један од њих не каже да су се упутили у пробој. Батлер каже да су кренули на марш кроз минска поља, а Руез да су се један по један почели извлачити преко минских поља. Ни један од њих не каже да је то била 28. дивизија А РБиХ са остатком војноспособних мушкараца који су одлучили да се пробијају. Они су знали због чега су донели одлуку да се пробијају. Знали су због чега су послушали наређење команде 28. дивизије, које је ова издала на основу договора са цивилним руководства да се пробијају, иако нису сви били наоружани. Није неопходно посебно објашњавати настојање истражитеља и војног вештака да прикажу како су се мушкарци кретали маршем преко минских поља. О томе нешто касније. Још увек ћемо се бавити одлуком за пробој. Ево неколико извода из изјава сведока тужилаштва, пре свега из муслиманских редова.

„Свим војним обвезницима и другима који су могли на ногама изићи из села наређено је да иду у Шушњаре. Жене су требале ићи у Поточаре. Мислим да је наређење стигло од заповједништва босанске Владе (БиХ) у Сребреници. Ишли смо ми заједно, мушкрати и жене, док нисмо стигли до села Леховићи гдје смо се одвојили“.¹³³

Нема сумње да је ово потврда да су Муслимани сами донели одлуку да се раздвоје по старосној доби и по полу тако да жене, деца и старци иду у базу УН у Поточаре одакале ће бити даље евакуисани у Тузлу и околину, а припадници 28. дивизије и остали војноспособни мушкарци да се окупе у зони села Шушњари и Јаглићи, да се ту формира колона за пробој и да се пробијају ка Тузли, где ће се спојити са својим породицама. За породице су били готово сигурни да ће бити евакуисане у Тузлу и да им српске снаге неће ништа лоше учинити. Да у то нису били сигурни не би се раздвајали од њих. Не би имало логике. Ко би пристао да заклетом непријатељу остави своју породицу на милост и немилост? Нико, ако није сигуран у безбедност своје породице. Није вероватно да је страх за сопствени живот надјачао бригу за децу и родитеље. Лично искуство аутора потпуно је супротно. Понашање бораца ВРС, када наступи опасност по њихове породице, је супротно од понашања бораца 28. дивизије А РБиХ. Борци ВРС су напуштали положаје и што пре радили на евакуацији породице на безбеднија места. Ова одлука Муслимана је веома интересантна са аспекта психологије и социјалне психологије али и са аспекта религије јер је потпуно супротна од ставова према ближњем своме и у Хришћанству и у Исламу.

И Зулфо Турсуновић у својој Изјави каже да су се пробијали, да су они донели одлуку да се пробијају ка Тузли, да је на челу колоне, која је вршила пробој, била 284. бригада и још један батаљон, да су током пробоја наилазили на српске заседе и да су се водиле повремено жестоке борбе (од

¹³³ Халиловић Осман, Изјава, страна 2, број Трибунала 00818527.

којих наводи две велике), да су пробили линију одбране српских снага и да су се пробили ка Тузли и избили у Незук 16.07.95. године.¹³⁴

„Сви војно способни мушкарци, укључујући и локалне команданте Армије БиХ у Сребреници, окупили су се у селу Шушњари. Разговарали смо о томе шта бисмо требали урадити пошто би нас могли побити ако одемо са конвојем жена и дјеце. Чуо сам како нам је командант Армије БиХ у Сребреници, Рамиз Бећировић, наредио да формирамо колону и кренемо према Тузли. Бећировић је наредио наоружаним војницима Армије БиХ да иду на челу и на зачелју колоне, како би пружили неку врсту заштите.“¹³⁵

Нема више никакве сумње да су Муслимани (њихово политичко и војно руководство) донели одлуку да се 28. дивизија А РБиХ одвоји од народа, ојача остатком војноспособних мушкараца, те да се, без терета народа „на леђима“, упусти у опасну авантуру пробијања ка Тузли. Заменик команданта дивизије им је наредио да формирају колону и формирао борбени поредак у складу са знањем и конкретним условима. Али га је формирао. Одредио је јединицу за пробој и наредио да она иде на челу са циљем да отвара коридор за извлачење остатка дивизије, одредио је зачелно осигурање (наоружану јединицу) и издао јој задатке зачелног осигурања. У средини је била мешовита колона, са и без оружја. Највећи део без оружја.

Пробој је војна борбена активност, најчешће тактичког значаја, а у одређеним околностима може имати и оперативни. Одсечене и окружене јединице, ако то стање окружења потраје за дужи период (као 28. дивизија А РБиХ) и ако у више покушаја изведу неуспешне пробоје или ако их нека јединица споља не деблокирају и на тај начин ослободе, ако одлуче да наставе борбу имају две опције. Прва је да наставе борбу и чекају шансу да се пробију. На тај начин и војници и старешине те јединице или тих јединица ризикују да сви изгину у тим борбама. Друга опција је да престану да се боре и да се предају. У том случају шансе да преживе су реалне. На старешинама тих јединица је одговорност да донесу исправну одлуку након детаљне процене ситуације и саслушања предлога команданата потчињених јединица.

Дакле, за команду и јединицу која је принуђена да се пробија нема теже борбене ситуације. За успешно пробијање из окружења непходни су предуслови – тактички, материјални, морални, обавештајни и др. Тактички предуслов је да се може остварити садејство са јединицама на фронту, да са њима постоји добра комуникација и координација, да оне нису превише удаљене од јединице која се пробија, јер је принцип да се пробијање врши ка сопственим јединицама, које могу пружити одговарајућу помоћ. Материјални предуслов подразумева да јединице које се пробијају морају имати довољно оружја, муниције, хране и друге опреме. Довољно, пре свега, средстава ватрене подршке. Што се, пак, моралног предуслова тиче јединице

¹³⁴ Зулфо Турсуновић, Изјава, број Трибунала 03572440.

¹³⁵ Мевлудин Орић, Изјава, број Трибунала 00798690.

и борци, у првом реду, морају имати поверење у своју команду и уверење да ће пробој успети. Ови из 28. дивизије морали су бити и уверени да се њиховим породицама неће ништа лоше десити. Обавештајни предуслов подразумева да су требали имати довољно релевантних информација о непријатељу, земљишту и времену, барем на правцу пробоја. У конкретном случају 28. дивизија није ништа од тога имала, осим уверења у сигурност њихових породица. Осим тога за пробој је потребна и посебна припрема и планирање. Потребне су и обучене снаге за пробијање и отварање коридора. Неопходна је и посебна организација и снага и задатка. Ништа ни од тога 28. дивизија није имала: ни времена за планирање, ни посебне снаге за отварање коридора, ни довољно средстава ватрене подршке, ни муниције, ни хране. Упркос томе ипак су одлучили да се пробијају. Зашто нису били са својим породицама? Они знају, а ми можемо изнети само претпоставку. Мора да су били јако уплашени, јер су знали како су се понашали и какве су акције изводили против ВРС и српског цивилног становништва на ободима енклаве, дејствујући из ње. Радије су, како изгледа, прихватили чињеницу да се боре и да у борби изгубе живот, него ли да буду заробљени. Пробој је, као што смо видели, високоризична борбена радња. Ризик се, пре свега, огледа у вероватноћи великих жртава или пада у заробљеништво. У конкретном случају ризик је знатно повећан, јер се пробој вршио у неповољној обавештајној ситуацији. Додатно увећавање ризика представљала је и чињеница да се пробој вршио преко територије коју контролишу снаге ВРС (око 60 км). Трбало је савладати више прстенова српске одбране. Команда дивизије је морала рачунати и са чињеницом да ће ВРС свакако настојати да спречи пробој. Свим средствима, укључујући и запречавање. Морали су рачунати и на чињеницу да ће, вероватно, наилазити и на минска поља која су од раније постављена. Што је најзначајније, морали су рачунати и на то да ће током пробоја јединице 28. дивизије бити легитиман војни циљ за ВРС. Независно од тога што нису сви били наоружани. Да нису били сви наоружани то сада знамо. А да ли је ВРС то тада нужно морала знати? Наравно да није. Није ВРС имала савремене системе осматрања да би могла дознати да ли су сви мушкарци који се пробијају наоружани. Чак и да је ВРС располагала са таквом информацијом и у том случају та колона је, према војном становишту, легитиман циљ. Муслимани су одлучили и прихватили такав ризик. То је подразумевало да ће јединице дивизије морати водити жестоке окршаје са јединицама ВРС на правцу пробоја. Онима који су донели одлуку за пробој све је ово било познато, а ипак су се одлучили за тај корак. Војни мотив за пробој је увек исти: сачувати војне снаге од великих губитака или потпуног уништења, а затим их одморити, попунити и припремити за наредна дејства. А било им је и најављено да ће се пробијати и да неће бити у приоритету у односу на општи циљ А РБиХ, деблокаду Сарајева, и то још у новембру 1994. године.

Пробили су се захваљујући чињеници да ВРС није имала довољно снага да јаче затвори правце пробијања 28. дивизије, али уз велике губитке при пробоју и отварању коридора. Око 3.000 је погинуло током пробоја¹³⁶

„Дана 4. августа 1995, у свом говору пред босанским Парламентом у Зеници, генерал Р. Делић, заповједник војске босанске владе, изјавио је да би одбрана сребреничке и жепске енклаве била врло тешка и да је он захваљујући, по његовом мишљењу, успјешном продору бораца из Сребренице успио сачувати дио своје 28. дивизије. Дакле, босански војни врх је одустао од енклаве због њене необрањивости“¹³⁷

Дебрифинг холандског батаљона баца додатно светло на ову тему:

„2.1. Борбене и друге активности

У току дана на достигнутим л/о успостављеног коридора за пролазак снага 28.дКоВ нису извођена б/д због сталног пристизања, у мањим групама, нових бораца 28.дКоВ а који је до сада укупно пристигло око 4-4.500“¹³⁸

Према томе, скоро сви борци 28. дивизије су се до 17. јула 1995. пробали, али има и оних који свакодневно још пристижу успостављеним коридором.

2.3.5.2. Евакуација становништва Сребренице

Одлуку о раздвајању становништва у две групе донели су војни и политички представници Муслимана у Сребреници. Одлуку да се расељена лица из Сребренице преместе у базу УН у Поточаре донели су представници холандског батаљона УНПРОФОР-а¹³⁹. Када се вратимо до априла 1993. године видећемо да је међу Муслиманима Сребренице још тада постојала идеја да ово подручје напусте и да се преселе у Тузлу и околину. Из садржаја параграфа 54. Извештаја ГС УН¹⁴⁰ сазнајемо да су у априлу 1993. године, после контраофанзиве ВРС на 8. ОГ, муслиманске власти Сребренице, након што је и сам град Сребреница био угрожен, биле спремне на предају и понудиле су да се предају под три услова: 1) да се рањени војници евакуишу ваздушним путем; 2) да се евакуишу сви цивили; и 3) да се гарантује безбедан пролаз свим војним лицима који ће пешке отићи у Тузлу.

Такође сазнајемо из Извештаја војног експерта тужилаштва Ричарда Батлера да су последице те контраофанзиве потискивање А РБиХ и река

¹³⁶ Извештај УНПРОФОР-а од 17. 07. 95. године, доказни предмет П588.

¹³⁷ Дебрифинг, Писмо, страна 10.

¹³⁸ Команда 2.К А РБиХ, Дневни борбени извјештај број 02/1-13-505 од 17. 07. 1995. године у 21.45 часова, ГШ-у А РБиХ.

¹³⁹ Дебрифинг, параграф 3.38.

¹⁴⁰ Извештај ГС УН, параграф 54.

избеглица која се упутила ка Сребреници и Тузли¹⁴¹ и да је УНПРОФОР већ тада вршио евакуације становништва из Сребренице у Тузлу, те да је до априла 1993. успешно евакуисао приближно 9.000 Муслимана.¹⁴² Евакуације су, дакле, у организацији УНПРОФОР-а почеле две године пре пада или заузимања Сребренице. Муслимани су, као што видимо, још 1993. године желели да напусте подручје Сребренице и да се преселе у Тузлу. Касније ћемо видети да је жеља Муслимана да се преселе у Тузлу поново истакнута у јулу 1995. године.

Пуковник Кареманс, командант холандског батаљона, започео је преговоре са командантом ГШ ВРС увече 11. јула у хотелу „Фонтама“ у Братунцу, а наређења и инструкције за те преговоре добијао је телефоном и писмено од претпостављене команде УНПРОФОР-а из Сарајева: „Чим смо зауставили ваздушне нападе, схватили смо да из Сребренице треба евакуисати цивилно становништво. Није било хране, лекарске помоћи или чак заштите од временских услова за људе који су се тамо налазили.“¹⁴³ Преговори у хотелу „Фонтана“ у Братунцу између холандског батаљона и ВРС почели су на иницијативу команде УНПРОФОР-а. У видео запису који је приказан на сведочењу у Трибуналу генерал Младић се обратио пуковнику Каремансу речима „тражили сте преговоре, изволите шта вам треба“.¹⁴⁴

Као што видимо у команди УНПРОФОР-а су схватили да треба евакуисати цивилно становништво и, како ћемо видети, у складу са тим схватањем су и предузимали одговарајуће кораке у том правцу.

„На дан 11. јула, обавијестио сам холандског министра одбране о планираној евакуацији и нашој намјери да користимо камионе УНПРОФОР-а и он се а тим сложио. Ова евакуација је започела у 12:00 сати у сриједу 12. јула. Младић је претпоставио шта је нужно и обезбједио је много аутобуса за ову сврху. То је било веома добро припремљено.“¹⁴⁵

Несумњиво је да су у команди УНПРОФОР-а већ имали план и намеру како да план спроведу. О томе су обавестили и министра одбране Холандије. Такође је јасно да је командант ГШ ВРС добро предвиђао шта је план команде УНПРОФОР-а и са којим проблемима ће се суочити током реализације плана.

УН и Младић су се договорили да УН обезбиједи дизел гориво за евакуацију. То се касније и догодило.¹⁴⁶ Значи постојао је договор УН снага са ВРС у вези са евакуацијом цивила у „сигурнија подручја“. То, надаље, зна-

¹⁴¹ Р.Батлер; „Извештај о командној одговорности у ГШ ВРС“, парагеаф 3.4, страна 17, број Трибунала 06006255.

¹⁴² Ibid., параграф 3.5.

¹⁴³ Хендрик Корнелис Николај, Изјава, број Трибунала 00899488.

¹⁴⁴ Доказни предмет Р991.

¹⁴⁵ Хендрик Корнелис Николај, Изјава, број Трибунала 00899488.

¹⁴⁶ Р. Франкен, Изјава страна 5, број Трибунала 00920138.

чи да ВРС није на своју руку или по сопственој одлуци вршила евакуацију. Евакуацију, као што се види, а не присилно премештање.

Том приликом је Младић рекао да не намјерава напасти особље УН-а. Хтио је да разговара са цивилним и војним руководством енклаве. Младић је рекао да евакуација мора бити на добровољној бази.¹⁴⁷

Дакле они који не желе да буду евакуисани у Тузлу могу да остану у Сребреници. И пуковник Кареманс је такође посведочио да је командант ГШ ВРС рекао да нико никог не смије присиљавати на евакуацију¹⁴⁸

У наставку пратићемо саслушање мајора Франкена и одговоре у вези са евакуацијом становништва из Поточара.

Де Вриес: Шта је генерал Николај рекао о тим аутобусима?

Франкен: Не знам. Морам се вратити на чињеницу да нисам био присутан кад су разговарали телефоном. У сваком случају, резултат је, колико знам, био тај да је УН питао шта батаљон може да уради – што је било необично – а потом је истакнуто да нису у стању сами спровести евакуацију. (стр. 51)

То би требало да одклони сумњу да су УН биле умешане у евакуацију.

Де Вриес: На то ћемо се вратити. Жељела бих да се вратимо на аутобусе. Ви кажете да је потпуковник Кареманс такође знао за то?

Франкен: Да.

Де Вриес: Је ли мислио да ће аутобуси УН-а стићи?

Франкен: Не, колико је мени познато, објашњено му је да УН није у положају да то учини. Међутим, није важно шта је он мислио. Колико знам, речено му је да се то неће догодити. (стр. 52)

Де Вриес: О томе ћемо разговарати касније. Управо сте нешто набацили. Да ли је Низоземском батаљону наређено да сарађује при евакуацији, а ако јесте, ко је то наредио?

Франкен: Наређено нам је да сарађујемо и да колико год можемо побољшамо хуманитарну ситуацију избјеглица или спријечимо да се знатно погорша. Не знам ко је издао то наређење, али знам који орган. Дошло је ланцем УН-а. (стр. 58)

Све је дакле текло уз знање и договор са УН. У реализацији плана евакуације има проблема, али настоји се изнаћи решење да се план реализује.

Де Вриес: Можете ли нам рећи зашто нисте одбили да помогнете у евакуацији? (стр. 58)

¹⁴⁷ Ibid. страна 5.

¹⁴⁸ Пуковник Т. Кареманс, Изјава, број Трибунала 00815047.

Франкен: Већ сам описао ситуацију у којој су се људи налазили. Није се радило о добро одмореним и нахраћеним грађанима који се одмарају прије депортације. Кад су стигли с нама, већ су били у жалосном стању. То нисам могао предвидјети. То се односи на оно што сам рекао о љекарској бризи, хигијенској ситуацији и сл. Младић је УН-у понудио да то сами изведу, али је УН рекао да нису у стању и затим су одобрили Младићу да то направи и то је тако и било. Наравно да смо могли размотрити неки други начин да се обезбиједи да ти људи живи и здрави дођу на сигурно што је могуће брже и удобније, уз најбољу могућу пратњу. То је одговор на Ваше питање.

Де Вриес: На основу тих аргумената, зар нисте и сами размишљали о томе да прекинете евакуацију? Судећи према ономе што сте управо рекли, Ви сте били за евакуацију?

Франкен: Да. Изговор за прекидање евакуације је заправо дошао много касније. То може звучати цинично, али би то довело до ситуације у којој би умро велик број људи, а да Младић томе ни на који начин директно не би придонио. Као што је већ постало јасно, вријеме је увијек радило за Младића. (стр. 59)¹⁴⁹

То значи да је постојало одобрење УН ВРС-у да се изврши евакуација цивила из Поточара. Није вероватно да су снаге УН одобрење донеле само-стално без знања Владе из Сарајева.

„А онда је стигла бомба: стигло је наређење (наравно усмено) да се помогне Србима, који су добили дозволу за депортацију становништва сопственим возилима. Тада можете урадити само једну ствар: покушати да одржите присуство што је то дуже могуће. Све је познато о отимању и пљачкању наших тимова за пратњу, тиме је наш допринос окончан“¹⁵⁰

Овај извод из саслушања мајора Франкена несумњиво показује да је евакуација становништва из Поточара била планирана у УН и да, уствари, представља наставак који је започет још 1993. године и тада прекинут од стране муслиманске владе из Сарајева.

Питање: Сматрало се да би евакуација могла да се изврши мирније без присуства босанских Срба. Ви сте, међутим, били мишљења да он (официр Дачбата Ван Дуијн, напомена аутора) не треба да учествује у евакуацији. Имали сте различито мишљење од Ван Дуијна у погледу те надлежности. Можете ли нам рећи какве сте приговоре имали на тај ток догађаја?

Рутен: Оног јутра кад се то десило, прије свега су у вези били поручници ван Дуијн и Костер. Костер је фактички командовао на цести, гдје се налазио наш последњи запречни положај. Костер је имао другачије мишљење од ван Дуијна, који је сматрао да већ треба да започне. Другим ријечима, разилажење у мишљењу није било између мене и ван Дуијна. Касније тог дана, након што сам снимио фотографије...

¹⁴⁹ Р. Франкен, Изјава, број Трибунала 00920138.

¹⁵⁰ Р. Франкен, Изјава, доказни предмет Р611.

Коендерс: Каква је била природа тог разилажења у мишљењу између ван Дуијна и Костера?

Рутен: Поручник Костер је сматрао да још не треба да започну с превозом избјеглица.

Коендерс: Шта су требали да чекају?

Рутен: Да дођу босански Срби. Није био наш задатак да сами започнемо превоз. Наш задатак је био само да пружимо хуманитарну заштиту и спрјечимо или проматрамо звјерства и насиље.(стр. 10/11)¹⁵¹

Шта значи констатација у питању г. Коендерса „Сматрало се да би евакуација могла да се изврши мирније без присуства босанских Срба“? Ова констатација упућује на закључак да је евакуација већ испланирана и одобрена у УН, те да су евакуацију требале извршити снаге УН без присуства Срба јер би то, наравно, по њиховом мишљењу, било сигуирније. На исти зкљаучак упућује и део одговора Рутеновог да „наш задатак није био да сами започнемо евакуацију“. Осим тога видимо врло јасно да се прича о евакуацији, а не о депортацији или присилном премештању. Да се, тада када је о томе одлучивано у ланцу командовања УН-а, сматрало да је то депортација или присилно премештање, онда они то сигурно не би планирали, одобрили и спроводили. Не би пристали да учествују у „етничком чишћењу“. Тако би се то могло тумачити у неким западним државама.

Специјални изасланик Генералног секретара Уједињених нација, Јасуши Акаши је 11. јула упутио телеграм УН у Њујорк који је садржавао његове предлоге везано за ситуацију са избјеглицама у Сребреници. Постигавши договор о овоме са највишим војним и политичким саветницима УНПФ, он је предложио следеће: „... Морају се учинити напори да се постигне договор са ВРС како би се дозволило комплетном становништву енклаве, укључујући и све мушкарце, да оду за Тузлу. Уз подршку УНХЦР, УНПРОФОР ће покушати да постигне договор са ВРС да све конвоје за Тузлу прати особље УН.“¹⁵² У истом телеграму специјални представник Генералног секретара УН обавештава надлежне да Муслимани желе да оду из Сребренице. Такође је истакао да је предлог сачињен и у консултацијама са босанском (муслиманском) владом.

Дакле, Акаши је већ 11. јула предложио Уједињеним нацијама да се евакуише цивилно становништво у Тузлу. Разборито је закључити да је муслиманско руководство у Сарајеву учествовало у креирању предлога специјалног представника ГС УН. Није вероватно да би, без консултација владе из Сарајева, био поднет такав предлог, јер би политичари у Њујорку то могли окарактерисати као допринос „етничком чишћењу“.

¹⁵¹ Ј. Рутен, Изјава, број Трибунала 03080515.

¹⁵² Специјални представник ГС УН Јасуши Акаши, Извјештај Анану, доказни предмет P589, D174.

Специјални представник ГС је обавестио Секретаријат 12. јула о најновијој ситуацији у Сребреници и истакао да холандски батаљон нема довољне резерве хране и да избеглицама у Поточарима може доделити само по два obroka и тиме ће се исцрпити резерве. „Нагласио је да се надлежни из босанске владе противе плану Уједињених нација да се из Поточара евакуишу сви они који желе да оду из Сребренице.“¹⁵³

Не могу се имати никакве резерве у погледу постојања плана УН за евакуацију избеглица из Поточара у Тузлу. Али ни у погледу одлуке владе из Сарајева да не могу сви напустити Сребреницу. Мора бити и жртава. О томе је на најбољи начин сведочио Ибран Мустафић, оснивач СДА у Сребреници и, такође, жртва мафије из Сребренице и Сарајева. У интервјуу „Вечерњим новостима“ од 21 фебруара 2013. године, на страни 16, Мустафић тешко оптужује Алију Изетбеговића и Насера Орића. Он је изјавио да је политичко-војни врх БиХ, у сарадњи са тадашњим председником САД Билом Клинтонем, договорио геноцид у Сребреници:

„Бошњаци су чинили злочине над Бошњацима у Сребреници. Орићеве снаге су ликвидирале између 500 (пет стотина) и 1.000 (хиљаду) људи за које су проценили да су им претња ако се домогну слободне територије. Због жртава, боли и манипулације, нећу се смирити све док Орић и његови војници не буду иза решетака...“ Припремио је, каже, обимну документацију, на стотину страница, са изјавама сведока – браће и синова ликвидираних Бошњака, записе Армије Р БиХ о пробоју из опкољене Сребренице и спискове „неподобних“ Бошњака, који никако нису смели да изађу из Сребренице.

Враћајући се на исказе припадника Холандског батаљона у Сребреници у јулу 1995:

Де Вриес: Сјехате ли се јесу ли избеглице добровољно ушле у аутобус?

Франкен: Да, опште узев, ушли су добровољно јер су заиста жељели отићи, што је било разумљиво.¹⁵⁴

Муслимани нису желели да остану у Сребреници. Желели су да је напусте и да се преселе у сигурнија подручја под контролом А РБиХ. У Тузлу, наравно. Желели су то још 1993. године.

„У четвртак 13. јула, настављено је са транспортима у 06,30 часова. Могуће је да није било присутних војника ВРС до 08,30 часова. Избеглице су очајнички желеле да оду, тако да је Дачбат преузео организацију и речено је да су такође дали могућност мушкарцима да користе аутобусе до Кладња заједно са својим породицама. „Људски кордон“ од војника Дачбата је побољшан касније тог јутра додатним кориштењем два оклопна возила како би се спроводио проток избеглица. Тиме је спречена могућност да људи буду изгажени.“¹⁵⁵

¹⁵³ Ibid.

¹⁵⁴ Р. Франкен, Изјава страна 58, број Трибунала 00920138.

¹⁵⁵ Дебрифинг, параграф 5.22.

Видимо, дакле, да су избеглице очајнички желеле да оду за Тузлу, па је холандски батаљон, да би удовољио тој жељи, преузео организацију транспорта. Ако ово имамо у виду онда би то пре била хуманитарна операција а не присилно премештање.

Дана 09. 07. 1995. године Председништво општине Сребреница је упутило Алији Изетбеговићу и армијском генералу Расиму Делићу обавест са седнице Председништва општине у којем од челних људи из муслиманског руководства траже преговоре са ВРС за отварање коридора за иселење становништва из Сребренице. Важно је приметити да је овај захтев упућен 9. јула, када још није било ни назнаке да ће ВРС заузети Сребреницу.¹⁵⁶

Шта би се на крају могло закључити? У конкретном случају, постоје јаки докази да се радило о становништву расељеном офанзивама које је тражило и желело да се исели са подручја Сребренице у Тузлу и околину и да је иселење становништва извршено евакуацијом, заједничким напорима УН и ВРС.

Имајући у виду стање муслиманског становништва у Поточарима: преморено, претрашено, забринуто за чланове породица који су се упутили у пробој, изгладнело, жедно, високу температуру ваздуха (преко 30°C), а да би се што пре спречила већа хуманитарна криза, било је неопходно брзо реаговати. У Уједињеним нацијама је несумњиво постојао план за евакуацију, али нису га могли сами спровести, те је ВРС, обезбеђујући аутобусе и камионе, Уједињеним нацијама пружила потребну помоћ. Зато је евакуација муслиманског становништва из Поточара пре била хуманитарна операција, него ли присилно премештање и депортација.

2.3.6. Разлози пада и заузимања Сребренице

„Исто тако, ни три до четири хиљаде војника А БиХ (а према званичним извештајима А РБиХ било их је око 5.000, напомена аутора) који су се налазили у енклави очигледно нису вјеровали да се енклава може одбранити. У предвечерје завршне офанзиве босанских Срба 10. јула они су се окупили заједно са тисућама других мушкараца и напустили енклаву.“¹⁵⁷

Вера у сопствене могућности је морални темељ од највећег значаја. Одсуство те вере није било карактеристика само команде и бораца 28. дивизије. И у ГШ А РБиХ више су веровали у немогућност одбране него ли у њен успех.

На другом месту, морало би се истаћи одсуство команданта дивизије у критичним тренуцима. Наиме, познато је да је командант дивизије Насер Орић напустио Сребреницу и команду дивизије још у априлу 1995. са групом најистакнутији старешина и да се више никада није вратио. То није у складу са војним правилима. Командант јединице не сме исту напшта-

¹⁵⁶ Општина Сребреница, Председништво број 01-/95 од 09. 07. 1995. године, доказни предмет Р990.

¹⁵⁷ Дебрифинг, Писмо, страна 10.

ти без одобрења, поготово не сме бити одсутан из јединице када јединици предстоји тежак задатак. За 28. дивизију није било сложенијег задатка од одбране када су јединице ДК ВРС испољиле активна борбена дејства. Нема сумње да му је неко из власти одобрио одсуство, јер како тумачити чињеницу да због одсуства из јединице у критичним тренуцима није одговарао, барем дисциплински? Када нема команданта и када је најтеже онда борци извлаче реалне закључке и сумњају у његове добре намере и на тај начин губе поверење у команду и команданта.

„Највероватније је постигнут споразум с решењем да Сребреница и Жепа остану у Републици Српској.“¹⁵⁸

О могућој и вероватној нагодби за размену територија Сребренице и Жепе цуриле су информације и међу народом и међу борцима 28. дивизије, те им је то отупљивало вољу за борбом, а концентрацију усмерило у правцу спашавања живота, свог и својих породица.¹⁵⁹

„Ми смо контактирали непрекидно са Сребреницом, али они нису слушали наше сугестије и наређења. Нису радили по већ предвиђеним плановима чиме не би задржали Сребреницу, али би се извукао народ. Да закључим:

Главни узрок пада Сребренице је издаја од стране међународне заједнице и Сребреница се поред предузетих мјера у датим условима тешко могла одбрани. Међутим, посљедице су могле бити далеко лакше да није било:

1. Политичког и војног превирања
2. Јаког утицаја психолошко-пропагандног деловања српског агресора и УНПРОФОР-а, те је народ већ у прољеће био спреман за напуштање Сребренице
3. Лоше организације 28. дивизије, посебно система РиК-а (на што смо утицали колико смо могли)
4. Несналажење и неизвршавање задатака органа власти и команде 28. дивизије које су добили од нас
5. Сувише очекивања од УНПРОФОР-а
6. Не пружање отпора примјереног имајућим МТС, терену и мотиву (одбрана народа)

¹⁵⁸ Хамдија Торлак, Изјава доказни предмет D109.

¹⁵⁹ Извјештај ГС УН, параграфи 115, 154, 449. и 485.

7. Доношењем одлуке о напуштању Сребренице, необавјештавање народа и не предузимање мјера да се то уради организовано и уз кориштење имајућих МТС.“¹⁶⁰

Овим закључцима генерала Делића није ни потребан посебан коментар. Ипак, његов би се закључак могао поновити на мало другачији начин. Постојали су планови у влади и ГШ А РБиХ у Сарајеву у којима је предвиђено да Сребреница неће бити сачувана, а да се народ извуче и спаси. Тако је и било. Сребреница није одбрањена, а народ је евакуисан у подручја где је желео да буде исељен.

¹⁶⁰ Генерал Р. Делић, Војни узроци пада Сребренице, излагање у Скупштини Р БиХ, доказни предмет Р984.

3. ЖЕПА

Након што су јединице ДК 11. јула ушле у Сребреницу, без борби, команди корпуса је било јасно да је главнина 28. дивизије А РБиХ разбијена и уништена. После цитираног датума дивизија више није могла испољавати ефективна дејства. Одсечена је 285. Иблбр у рејону Жепа. Са командом 28. дивизије више није имала комуникацију те је командант бригаде био присиљен да самостално одлучује и делује, а када је могао да оствари комуникацију то више није радио са командом 28. дивизије, јер она није ни функционисала. Комуницирао је директно са ГШ А РБиХ и Врховном командом, заједно са ратним председништвом општине Жепа. Ситуација у којој се нашао са бригадом била је оперативно и тактички веома неповољна. Одсечен од матичне јединице, окружен, био је удаљен од осталих јединица А РБиХ које би му евентуално могле пружити борбену помоћ. Што је најбитније, морао је сам са својим помоћницима доносити одлуке, а то је најтеже. Увек је лакше да други донесе одлуку.

Користећи ефекте дејства на главнину снага 28. дивизије А РБиХ у енклави Сребреница, команда ДК је одлучила да продужи дејства, да разбије и уништи остатке 28. дивизије у Жепи (285. Иблбр) и на тај начин створи слободне снаге које би ГШ ВРС могао употребити на осталим деловима ратишта у РС, где су јединице ВРС трпиле велике губитке, присиљене на повлачење и губљење територије РС. У западном делу територије РС то је било најизраженије. У том смислу, командант ДК је одлучио 13. јула 1995. да одмах пређе у напад и разбије 285. бригаду у Жепи и да ослободи енклаву и очисти је од муслиманских војних снага. За реализацију одлуке издао је Заповест за напад на енклаву Жепа, Оп.бр.1 под шифрованим називом „Ступчаница-95“¹⁶¹ 13.јула 1995. године. Догађаји у 285. Иблбр у Жепи одвијали су се, углавном, у складу са хронологијом која је описана у документу „Пад Жепе“¹⁶² уз напомену да ови догађаји не могу бити посматрани одвојено од догађаја који су се одвијали у 28. дивизији А РБиХ у Сребреници.

1.1. – У разговору, преко пакет радија, НШ 285. Иблбр, Р. Чардаковићем и НШ 2.К, обављеном у 09,00 сати 13. 07. 1995. године извјештени смо, да се з/о

¹⁶¹ Заповест за напад на енклаву Жепа Оп. бр. 1 „Ступчаница-95“, доказни предмет Р1225.

¹⁶² „Пад Жепе“, доказни предмет D55.

Жепе повремено гранатира и да за сада нема пјешадијских напада али има груписања око з/о Жепе.

Ратном Предсједништву Жепе уручен је захтјев, од стране агресора, за обављање преговора и да им треба до 11,00 сати 13. 07. 1995. године одговорити да ли ће се преговори одржати или не.¹⁶³

Ратном предсједништву Жепе није упућен захтев већ предлог да се проблем Жепе после решења Сребренице реши преговорима уместо оружаном борбом, како би се избегле жртве на обе стране. Предлог за решење ситуације у Жепи преговорима и мирним путем је, са аспекта војне доктрине, легитиман, јер је увек боље решити проблем без борбе него борбом. Дакле намера ВРС да проблем Жепе реши на миран начин-преговорима је војнодоктринарно исправна и могла би, уколико до преговора дође и на тим преговорима се постигне решење, бити и легална. Међутим из извештаја команде 2.К А РБиХ јасно је њихово опредељење да се не прихвата ништа што предлаже српска страна, јер за њих ни један предлог са српске стране није добар, макар он садржавао и одредбе које су на добробит становништва и војске у Жепи. Они су и даље чврсто на стајалишту да треба да се бране и одбране како би, по могућности, спојили енклаву Жепа са слободном територијом под контролом А РБиХ. Овакав став и одлука, после пада Сребренице, су војнички неутемељени и немају никаквог војног основа. Војнички нелогично. То не значи да је нелогично и политички, јер је у политици скоро све логично и могуће. Команда 2.К А РБиХ оставља у задатак политичким и војним органима у Жепи да они сами смире становништво, да ураде све на подизању морала који је падом Сребренице потпуно нарушен, а поготово је срушена вера у могућност опстанка и одбране Жепе у садашњем стању.

Већ 13.јула, када је команда ДК издала заповест за напад на Жепо, ГШ АР БиХ обратио се ВК ОС А РБиХ и тражио мишљење и став у вези са начином решења проблема Жепе.¹⁶⁴ У првом ставу овог документа ГШ А РБиХ упознаје председника са ситуацијом и истиче да се народ окупио и тражи од председника ратног Предсједништва општине Жепа да иде на преговоре са четницима (ВРС), да на тим преговорима ништа не прихвата, не би ли се нешто на међународном плану решило. Председник ратног Предсједништва Жепе моли да му се одобри да иде на преговоре. Затим истичу да су пренели став председника Изетбеговића да не треба ићи на преговоре и да ће се покушати помоћи Жепи војно и политички. Консултовали су и премијера Силајџића и он им је изнио став да треба ићи на преговоре да би се сазнало шта четници желе, али да не треба ништа прихватати на преговорима. На крају ГШ А РБиХ моли став председника. Када се пажљивије

¹⁶³ Команда 2.К А РБиХ број 02/2-13/500 од 13. 07. 1995. „Ванредни извјештај о стању у 28. дивизији“, ГШ-у А РБиХ.

¹⁶⁴ ГШ А РБиХ, број 1/825-1133 од 13. 07. 95, доказни предмет D59.

проучи садржај овога документа јасно је да ГШ А РБиХ нема предлог, што би било уобичајено са војног становишта, већ тражи став ВК.

ГШ А РБиХ, преко 285. Иблбр, 13. 07. 95. обавештава ратно Председништво општине Жепа да је став председника Председништва Федерације БиХ да не треба преговарати са агресором и да се од њега може очекивати само ултимативни захтев за предају. Народ и борци треба да наставе са припремама за организовани отпор и треба, одлучним мерама и наступом, учинити све да се народ увери у могућност одбране. Председништво и влада чине све да се проблем реши војно и политички.¹⁶⁵

Ратно председништво општине Жепа извештава Председништво Р БиХ о стању у Жепи где истичу да чине све да помогну војсци у одбрани, да повереници из ратног председништва на терену раде на јачању морала, да је морал код народа и војске добар, да агресор и даље врши пешадијске нападе и предлаже да би било добро да из председништва упуте поруку у смислу охрабрења и подршке.¹⁶⁶

Командант 285. Иблбр обавештава др. Хељића у Сарајеву, који је Же-пљак и у Сарајеву заступа интересе Жепе, о стању у Жепи истичући да српска страна има јаку артиљеријску подршку, да су борци исцрпљени, да не зна колико дуго ће моћи издржати, да разоружава УНПРОФОР како су се договорили. Затим каже да је од њега добио инструкције и да све иде по плану.¹⁶⁷

Председник Р БиХ упутио је 18.07.95. сугестије начелнику ГШ А РБиХ у виду предлога и каже:

„Управо сам завршио разговор са генералом Смитом. Можда би могао помоћи евакуацију жена, дјеце и старијих особа из Жепе путем УНПРОФОР-а. Да ли би то прихватио? Можда би у овом случају могли оним шумским стазама убацити једну бригаду (или батаљон) војника према Жепи и успјешније наставити борбу. Ови Жепљаци тврде да би се могло наћи 500 до 1.000 добровољаца. Треба убацити и групе у Горажде (копном). Било би то велико охрабрење. Има заинтересованих. Овдје је сачињен и план евакуације становника Жепе у случају да не иде ни ово под тачком 1. и 2. Шаљем ти га (план, напомена аутора). Очекујем твоје одговоре по тачкама.“¹⁶⁸

Нема сумње да је муслиманско политичко и војно руководство одмах након краха 28. дивизије размишљало како евакуисати Жепу и да је евакуација била у фокусу интересовања. Тражили су помоћ од команде УНПРОФОР-а и сачинили план евакуације који је достављен и начелнику ГШ А РБиХ. План је, како изгледа, сачињен пошто је генерал Смит обећао да би могао помоћи око евакуације жена, деце и старца. Шта је овде још значај-

¹⁶⁵ ГШ А РБиХ број 1/825-1135 од 13. 07. 95, доказни предмет Р734.

¹⁶⁶ Ратно Председништво Жепе, број 01-119/95 од 15. 07. 95, Извјештај, доказно предмет D103.

¹⁶⁷ 285.бригада Жепа, број 08-22-189/95 од 16. 07. 95 Планирање, доказни предмет D105.

¹⁶⁸ Изетбеговић генералу Делићу од 18. 07. 95, доказни предмет D60.

но? Чињеница да ВК упућује сугестије у виду предлога Начелнику ГШ А РБиХ казује нам да је систем руковођења и командовања у ОС федерације БиХ потпуно нарушен. Предлози за доношење одлуке и издавање задатака долазе од потчињених ка претпостављеном, а овај их усваја или не усваја. Усвојени предлози постају део одлуке и задатака који ће бити издати на основу одлуке. Оперативно-тактичка ситуација у којој се нашла 285. бригада је толико неповољна да не пружа ни минимум шансе да се проблем реши настављањем борбених дејстава у окружењу и то заједно са народом. Не поставља председник питање откуд у Сарајеву 1.000 Жељака који би сада, ето, хтели као добровољци да се убаце и помогну бригади да се пробије. Да су они хтели да се боре не би ни били у Сарајеву, остали би у Жепи и борили би се у саставу 285. бригаде. Или би их ВК преко полицијских снага похапсио и упутио, под полицијском пратњом, у 285. Иблбр.

„1. Свим вашим расположивим снагама и средствима ОДМАХ зауставите напад агресора на демилитаризовану зону Жепа.

Немојте чекати, да буде касно, као што нисте предузели мјере за заштиту и спасавање становништва и демилитаризоване зоне Сребреница.

2. Обезбједите и ОДМАХ омогућите несметану допрему хране, лијекова и хуманитарне помоћи становништву демилитаризоване зоне Жепа...

4. У случају да не предузмете благовремене и адекватне мјере према демилитаризованој зони Жепа, господине Генерале, снесите личну одговорност као и цијели УНПРОФОР, а ми нећемо бити у могућности да спријечимо масе народа које ће вам се осветити за исто на слободној територији БиХ“.¹⁶⁹

Шта сада закључити после овога протеста команди УНПРОФОР-а? Када се мало прецизније проанализира текст и погледа његова структура, то није протест већ наређење команди УН С/И. Командант 2.К А РБиХ даје себи за право и у надлежност да може командовати снагама УН, што и није чудно. То би могло зачудити само на први поглед, али када се вратимо уназад на већ обрађена документа видели смо да је то био образац понашања А РБиХ према снагама УН које су биле у најмању руку лојалне према тој армији. Дакле понашање снага УН до тада давало је за право командантима А РБиХ да им се на најдиректнији начин инфилтрирају у систем командовања и управљања и да им издају задатке и то, као што у овом случају видимо, у веома оштром и заповедничком тону.

У првом делу Инструкције „Предузимање мјера за одбрану – сугестије“ команда 2.К А РБиХ упознаје команду бригаде у Жепи шта су до сада урадили у вези борбене помоћи 28. дивизији, где се посебно истиче пробијање коридора којим се дивизија извлачи. На крају стоји:

У циљу стабилизације одбране сугеришем вам следеће:

¹⁶⁹ Команда 2.К А Р БиХ Стр.пов.бр. 02/1-421/2 од 14. 07. 1995. године, Протест.

...

3. – Битно је да издржите до 21. 07. 95.г. јер се тада одржава Конференција Европске заједнице о Босни. Имамо података да је четницима прешутно омогућено да до 21. 07. 95. остваре што могу, а после тог датума неће моћи ништа чинити јер ће имати велику политичку и војничку штету.¹⁷⁰

Посматрано из угла војне професије и војне доктрине овај документ је веома интересант. Прво, није уобичајено да војни команданти на овом нивоу упућују потчињеним командантима Инструкције, а још је мање уобичајено да се у борбеним документима који се односе на вођење операција или борби потчињеним командантима нешто сугерише. Њима се на основу одлуке претпостављене команде издају задаци и то прецизно о томе шта треба да ураде у наредној или наређеној операцији, а не и како то да ураде, као што је „наређено“ команди УНПРОФОР-а, што смо видели у претходном документу. Осим тога потчињеном команданту у Жепи се каже да издржи до 21. 07. из разлога који је наведен у овом документу. Али интересант је начин и фактор мотивације да се до тада издржи. То је лаж потчињеном команданту да претпостављени има податке да ће четници, ако до 21. јула не заузму Жепу, претрпити велику политичку и војну штету. Опасна мотивација. Опасна по најмање два основа. Прво: ако се открије да то није тачно губи се поверење у ланац командовања, и друго: ако противник и даље настави извођење планиране операције као да се ништа није десило и ако оствари успех, а потчињени, који је добио инструкцију, доживи тежак пораз, онда обавезно долази до међусобног оптуживања.

„Времена за чекање више нема, на измаку смо снага, непријатељ силовито напада и отвара нове правце. Ми више сами не можемо бранити Босну, сад Вам остаје да спасите народ и борце. Растерећење не осјећамо. Борци чине чуда али неће моћи дуго. Понављам први интерес мора бити СПАС НАРОДА а сви остали интереси морају бити у другом плану. Молимо да будете у сталном контакту и да нас одмах извјештавате о сваком новом контакту.“¹⁷¹

Апел је потпуно јасан са аспекта значаја територије општине Жепа за БиХ. Ни становништво општине Жепа нема више интереса за том територијом. Сада им је приоритет заштита и спасавање становништва. Као што се види они више не размишљају да остану у Жепи. Фокус је потпуно усмерен на евакуацију.

На овај апел двојице челних људи Жепе Председник Р БиХ је упутио акт начелнику ГШ А РБиХ у којем му, између осталог, истиче:

„Након данашњег писма које су потписали Хајрић и Палић мислим да морамо припремити план за повлачење из Жепе. План представља резервну опцију (прва опција остаје наставак отпора), а тренутак његовог спровође-

¹⁷⁰ Команда 2.К А РБиХ, Инструкција „Предузимањ мјера за одбрану-сугестије број 1/825-1317 од 17. 07. 1995. Команди 285. бригаде.

¹⁷¹ Предсједник РП Жепа и командант 285.бригаде, Апел број 08-22-214/95 од 18. 07. 1995. године, Предсједнику предсједништва БиХ Алији Изетбеговићу.

ња одредили би зависно од даљњег развоја ситуације, али план треба да буде припремљен. Морамо да покушамо да спасимо народ и војску ако ће то бити могуће. Повлачење треба да буде организовано, а једини начин су они шумски путеви којима се раније одржавала веза. План извлачења, уз твоју сагласност, треба да сачини Палић“.¹⁷²

Затим прецизира како би све то требало да се уради, ко би шта требао урадити и како би требало искористити УНПРОФОР. На крају ипак додаје да су, по писмима, како изгледа у питању сати, и тражи да му се хитно изнесе став.

Нема сумње да је план који је начелнику ГШ А РБиХ већ, како смо видели, достављен, сада проширен. Новим планом фокус је усмерен на спасавање народа и војске. Али ни сам председник не верује у тај план јер каже „ако је то могуће“. А зна да јесте могуће. Само је потребно прихватити преговоре са ВРС и проблем преговорима решити уз помоћ УНПРОФОР-а. Оперативно-тактичка ситуација не пружа могућност других опција. Или наставак борбе и ризик да сви изгину или преговори и решење проблема без борбе, чиме се избегавају жртве и код војске и код цивила. Било је за очекивати да су научили лекцију из Сребренице. Претходним планом је било обухваћено цивилно становништво и то само жене, деца и старије особе. Целокупна пажња је усмерена на извлачење народа и војске из Жепе или њено иселење. Зашто? Зато што је највишим руководиоцима у БиХ јасно да нико у овом моменту не жели да остане у Жепи. Али председник је и даље сумњичав. Каже „ако није психологија у питању“. Он дакле има став и мишљење да га руководиоци, цивилни и војни, из Жепе можда и лажу и врше психолошки притисак на њега када кажу да су у питању не дани него сати. Мора да је већ имао слична искуства са лажним извештавањем од потчињених за која се касније испоставило да су била у функцији психолошких притисака, па је сада врло резервисан. И то доказује да је систем РиК-а у А РБиХ скоро у потпуности нарушен. Нарушено је поверење – један од најважнијих принципа на којима се заснива систем РиК-а.

Под ознаком „хитно“ ратно Председништво општине Жепа поново је упутило апел А. Изетбеговићу, у којем између осталог стоји:

1. Шта је до сада постигнуто у рјешавању нашег проблема, каква је даљња перспектива и за који период? Ако може детаљније.
2. Како замишљате евакуацију рањених и болесних, изнемоглих и сл. и са којим циљем? Ради ли се можда о нечем другом?
3. Је ли међународна заједница дефинитивно дигла руке од Жепе?
4. Можемо ли бити сигурни да рјешење за нас неће услиједити прекасно?

¹⁷² Акт Председника Р БиХ начелнику ГШ А РБиХ, доказни предмет D106.

Нагласите да ли да добивене податке задржим само за најужи круг или их могу предочити и народу? Разлог што ово питам вам је познат! Молим хитност одговора! О тренутној ситуацији у Жепи вјероватно сте упознати преко Генералштаба!¹⁷³

Прво: тражи се детаљан план шта је до сада учињено на одбрани Жепе и шта ће се још предузети. **Друго:** тражи се одговор на питање како се планира евакуација рањеника и болесних и који је циљ те евакуације. Када добију одговор на то питање њима ће бити још штошта јасно. Моћи ће, из тога циља, закључити планира ли се и евакуација целокупног становништва из Жепе. Ово је јасно из самог питања „ради ли се можда о нечему другом“. Сумња и неповерење је опште па чак и у највише руководство у Сарајеву. А сумња је, у тешким ситуацијама као што је ова, веома опасна и може довести до погрешних одлука и великих страдања због њих. Осим тога веома је јасно да је информисање и до сада било веома селективно јер се и сада тражи одобрење да ли да се добијене информације задрже за најужи круг људи из рководећих структура, војних и цивилних, или да се у танчине упозна и народ па онда нека се народ понаша у складу са тим информацијама са највишег врха. Очигледно је да је раније било и лажног информисања за најшире али и за најуже руководство. Како изгледа, научили су лекцију из неповерења и сумње.

Одговор Алије Изетбеговића уследио је 19. 07. 1995. године:

Поштовани предсједниче,

Одговарам на Твоја питања од синоћ:

1. Много и стално смо радили на питању Жепе, али смо још увијек мало урадили, упркос даноноћном труду.
2. Евакуација је могућа само копненим путем под контролом УНПРОФОР-а. Свакодневно разговарам са генералом Смитом. Четници намјерно одуговлаче разговоре. Генерал Смит гарантује сигурност за жене и дјецу. Ви знате да апсолутне сигурности нема. Четници су за мушкарце тражили као први услов полагање оружја и њихову истрагу и слично, што сам ја категорички одбио из разлога које Вам не треба објашњавати.
3. Мој је план: измјестити што више цивила, ако је могуће све. Војници остају и настављају отпор. Ми ћемо чинити све да вам помажемо (1) доставом МТС, (2) добровољцима и (3) офанзивним дејствима у вашем правцу (мислим да ово данас креће). Ако у овоме не успијемо, ви се пробијајте оним путевима (ви их знате), али сада без терета жена и дјеце који би у међувремену били извучени.

¹⁷³ Ратно предсједништво Општине Жепа, Апел број 01-121/95 од 18. 07. 1995. године Алији Изетбеговићу.

У продужетку, Изетбеговић каже да је др.Хељић сачинио и други план, али да се генерал Делић не слаже. Хељићев план предвиђа заједничко извлачење народа и војске или практично заједничко пробијање ка Тузли. Тражи да јаве који план прихватају. Ово је доказ да је дефинитивно разбијен систем РиК-а А РБиХ. Свако за себе има свој план, а ниједан није усаглашен са оним другим. Хаос. Изетбеговић се затим двоуми:

5. Да ли ће све бити прекасно, не знам. Чинимо све што можемо као и ви. Многе ствари нису у нашим рукама. Уздајмо се у Божију помоћ и вашу и нашу борбу.

Пренеси селаме Авди и свима другима.¹⁷⁴

Разборито је закључити да је одлука Владе у Сарајеву гласила да се то подручје напусти и да се становништво евакуише у друга сигурнија подручја. План евакуације сигурно постоји јер се, како се види, нуди и правац и начин евакуације али само цивила. Никако војника. Треба војнике ослободити терета цивила и онда они по планинама могу и даље у окружењу да наставе борбу, па ако буду стиснути и окружени остаје им да се пробијају, али сада без терета цивила. То им је, ваљда, помоћ коју им нуди Влада из Сарајева али и ГШ А РБиХ јер, како ВК каже, Делић мисли да алтернативни план, да се сви заједно пробијају, није добар. Изгледа, по свој прилици, да је на исти начин требало бранити и Сребреницу тако што ће 28. дивизија бити ослобођена цивила који су избегли у базу УН у Поточаре и одатле по плану је требало да буду евакуисани, а припадници војске да остану и да наставе да се боре у окружењу како би и даље снаге ВРС везивали за себе и олакшали деблокаду Сарајева. Али у Сребреници није ишло све како је планирано. Није ни могло, јер командант дивизије није ни командовао дивизијом. Било му је безбедније да из Тузле и Кладња пружа моралну подршку остатку команде којима је вероватно обећао помоћ у случају да нешто крене наопако. Зашто би, иначе, његов заменик по један примерак сваке пошиљке или документа који је упућивао претпостављеној команди слао и своме команданту? Изгледа да већина команданата бригада и бораца нису били спремни да наставе борбу у окружењу па су одлучили да се пробијају ка Тузли, како би се спојили са својим породицама које су већ биле евакуисане тамо.

Одговор на Ваш акт од 19.07.95.г. који смо добили у 13:17 сати достављам:-

Поштовани предсједниче, телеграм је обесхрабрујући али не треба губити наду у Алахову милост. Упутио бих неколико питања:

1) О чему је расправљао Савјет Безбједности и могу ли УН присилити четнике да допусте евакуацију цјелокупног становништва, по могућности хеликоптерски?

2) Је ли Савјету Безбједности понуђен захтјев да обезбједи овакву евакуацију?

¹⁷⁴ У недостатку цитираног документа истичемо одговор на исти: „Ургентно број 08-22-235/95 од 19. 07. 1995. године Предсједник РП Општине Жепија Мехмед Ефендија Хајрић одговара Алији Изетбеговићу.

3) Имате ли заробљених четника које би могли искористити као вид уцјене?

Пренесите наш позив и молбу Армији да помогне и да све од себе! На ваш план не знам шта да кажем. У сваком случају боље да се било ко спаси него нико али стално инсистирајте да се обезбједи евакуација цјелокупног становништва. Свјесни смо ситуације, избора немамо, борити се до задњег мо-рамо. Молим Алаха да нам свима помогне. План др. Хелџића нисмо добили.

СЕЛАМ!!¹⁷⁵

Конечно препознајемо захтев ратног Председништва Жепе да се обезбеди безбедна евакуација целокупног становништва и да то обезбеде УН. Ништа од намере да се остане на том подручју. Нико не жели да остане на територији која неће бити под контролом А РБиХ. Никако. Нешто је у овом одговору невероватно. Невероватно је то да ови из Жепе моле свога ВК да пренесе њихов позив Армији да се више ангажује на помоћи њима. Па зар ВК није у стању да то нареди генералштабу А Р БиХ? То упућује и на закључак да је постојало више планова за Жепу као што их је вероватно било неколико и за Сребреницу и да нико није координирао те планове. Поред тога, то још значи да је систем руковођења и командовања А РБиХ био потпуно нарушен и деградиран до те мере да није могао ефикасно функционисати.

Договарајте, али не заборавите:

1. Нема полагања оружја, превариће вас.
2. Ако прихвате евакуацију жена и дјеце, припадници УНПРОФОР-а ће моћи изаћи тек када се са наше стране потврди да су жене и дјеца стигла на слободну територију.
3. Гаранције генерала Смита лично за сигурност конвоја и довољну пратњу. Надлијетање хеликоптерима над колоном.

Тражите хеликоптерски превоз и прекид ватре. Инсистирајте на томе. Ако вам треба наша помоћ, тражите.

Ако изричито траже сусрет са УНПРОФОР-цима, омогућите им виђење појединачно које желе видјети, никако свих, нити контакт са њима. Објасните им да се они налазе у малим групама по читавој територији и да их као цјелину не могу видјети. Гарантујте им њихову безбједност. Приједлог др. Хелџића вам је достављен у прошлој поруци. То је онај дио који почиње са „Расиме...“¹⁷⁶

Ово је просто невероватно. ВК упућује руководство Жепе шта да захтева и од ВРС и од УНПРОФОР-а и каже „ако вам наша помоћ буде потребна ви се обратите и пружићемо вам помоћ“. Све што смо до сада анализирали од докумената из Жепе није тражење помоћи већ вапај за њом, али је очигледно да је до сада нису добили ни од ГШ ни од Владе из Сарајева. Овде се очигледно ради о томе да нико из Сарајева не жели да преузме од-

¹⁷⁵ Ibid.

¹⁷⁶ Алија Изетбеговић; Инструкција Ефендији Хајрићу Предсједнику РП Жепе од 19. 07. 95. године у 15.30 часова, доказни предмет D106.

говорност за доношење одлуке. Одлуку препуштају локалном руководству, па ако нешто крене наопако онда имају на кога да свале кривицу. Као и у Сребреници. Како вели генерал Смит „имали смо реку избеглица из Сребренице, а влада из Сарајева није хтела ништа да има са њима“.

Информација о преговорима са српском страном, тражење мишљења.

Дана 19.07.1995. год. на састанку између представника цивилне власти Општине Жепа којем су присуствовали Торлак Хамдија и Куловац Бењамин и представника четничке стране генерали Младић и Толимир и начелник мисије Украјинске чете.¹⁷⁷

Затим истичу које услове је поставила српска страна, како би се извршила евакуација и којим редоследом, шта да се захтева у вези са војно-способним мушкарцима, како би, након што положи оружје, војноспособни мушкарци били размењени као ратни заробљеници по принципу „сви за све“ и коме да се обрате у вези с тим.

Ми хитно тражимо од Владе слиједеће:

а) да обезбједи 400 агресорских војника за размјену по списку који посједује Амор Машовић.

б) да обезбједи хеликоптерски превоз свих категорија становништва осим рањених, болесних и старих особа.

Ово се мора ријешити до сутра до 06.00 часова са агресорском страном уз посредство генерала Смита. Ради се о судбини 7.000 становника Жепе, а од тога 2.000 војно-способних мушкараца.

Дакле, јасно се види да српска страна нуди Муслиманима слободан избор. Ко хоће да се евакуише – може, ко неће биће му омогућено да остане на свом имању. Да војници положи оружје то је легитиман захтев. Ко би пристао, у тим условима, да се војницима супротне стране омогући да остану под оружјем и остану на том подручју? Захтев за разоружањем је легитиман јер припадници бригаде треба да обуставе дејства, да се предају и да положи оружје. И локални руководиоци Жепе траже да се изврши, после предаје и разоружања бригаде, размена по принципу „сви за све“ од чега ће влада у Сарајеву, како ћемо касније видети, одустати. Само они знају зашто нису пристали на тај принцип размене, јер је он потпуно легалан, легитиман и поштен. Ово је први састанак у Жепи са представницима локалних власти на којем је учествовао командант ГШ ВРС. Све преговоре који ће се после овога дана водити са српске стране предводио је командант ГШ ВРС, и оне са локалним војним и цивилним органима и оне са представницима УНПРОФОР-а.

На састанку са командантом УНПРОФОР-а 18. јула 1995. председник Р БиХ Изетбеговић је пристао да се изврше припреме за евакуацију Жепе.¹⁷⁸

¹⁷⁷ РП Општине Жепа и Команда 285. бригаде број 08-22-245/95, Извјештај А. Изетбеговићу, Силајџићу, генералу Делићу и Хељићу, доказни предмет D58.

¹⁷⁸ Извјештај ГС УН, параграф 398.

1. Без обзира на ток преговора, очувању постојећих л/о посветити максималну пажњу.

2. Одмах приступити, са најужим дијелом к-де са изразом плана за пробој из окружења за случај да се постигне политички договор о евакуацији становништва са подручја Жепе и то на два правца.¹⁷⁹

Ово наређење је упућено само два дана после прихватања ВК да се изврше припреме за евакуацију Жепе.

Као што се види, ни највиша војна команда не дозвољава да се бригада преда иако се налази у безизлазној ситуацији и у положају који јој не пружа скоро никакве шансе за опстанак. Напротив, наређује јој се да се, када се ослободи становништва које ће вероватно бити евакуисано, пробија из окружења. Нису извукли никакву лекцију из пробијања колоне 28. дивизије из Сребренице. Нису научили лекцију да је пробој из окружења опасна тактичка радња и веома ризична у погледу могућих губитака. А требали су. Било је за очекивати. У овом случају ризик је још већи јер је и ВРС научила лекцију из пробоја колоне из Сребренице, али и за жепачку бригаду пробој је много компликованији јер треба савладати већу територију него они из Сребренице. Поред тога, жепачка бригада је борбено слабија и немоћнија од 28. дивизије која се пробијала из Сребренице.

7. За ово наређење и реализацију истог, цивилне структуре власти не смију знати. (Ibid.)

Ову тачку наређења ГШ А РБиХ непотребно је коментарисати, јер сама по себи све говори.

Радио – извиђањем дошли смо до слиједећих података:

– Јуче је договорена предаја Жепе од стране председника извршног одбора скупштине Жепа и непознатог љекара, члана ратног председништва општине Жепа са ген. Младићем и ген. Толмиром, под условом да се данас у 10.00 сати из Жепе евакуишу рањени и болесници у Сарајево, у 14.00 сати жене, дјеца и омладина до 18 година и мушкарци изнад 55 година уз арбитражу међународног ЦК који би дошао из Рогатице.

Предаји је предходио међусобни сукоб Нс/с (наших снага, напомена аутора), којом приликом су се обрачунавали употребом ватреног оружја.

У Власеницу треба да се доведе 30 аутобуса и 5 шлепера за прогнаницима. А/С (агресорске снаге, напомена аутора) су тренутно обуставиле преговоре са нашом страном. Долазак цивила према Кладњу на л/о очекујемо ноћас око 22.00 сати.¹⁸⁰

¹⁷⁹ ГШ А РБиХ број 1/825-1445 од 20. 07. 1995 „Пробој из окружења-израда планова, Наређење Команди 285. бригаде.

¹⁸⁰ Команда 2.К А РБиХ, „Дневни борбени извјештај“ број 02/2-13-508 од 20. 07. 1995, ГШ-у А РБиХ.

Шта је овде супротно међународном хуманитарном праву и противно обичајима и законима ратовања? Нуди се бригади да се преда, да их МКЦК попише и да после буду размењени по принципу сви за све. Нуди се евакуација свих који нису војници или који нису били војници бригаде и опет уз контролу МКЦК који би дошао из Рогатице. Али је видљиво, такође, да је и у Жепи као и у Сребреници било међусобних окршаја међу Муслиманима и то окршаја употребом наоружања, што ће рећи да је морало бити и погинулих у тим окршајима али и рањених. До сукоба је долазило из разлога не-слагања око начина решења проблема. Проблем је јако сложен. Свако има некакав свој захтев. Неко да иде заједно са својом породицом, неко да му се гарантује за безбедност породице, а да он остане у војсци и сл. Захтева је скоро колико и људи. Тешко је у оваквим околностима наћи заједничко решење којим би били сви задовољни.

Дана 23. јула 1995. године министар у Влади у Сарајеву Муратовић је, на преговорима о Жепи, објаснио став његове владе и изјавио да се босанско руководство састало у Сарајеву и да је донело следеће одлуке:

... прво: енклава се неће предати и неће бити у потпуности евакуисана; друго: треба да се изврше припреме које ће да омогуће ограничену евакуацију оних људи које босанска влада жели да повуче из Жепе и, треће: треба да се изврши размена заробљеника по принципу „сви за све“¹⁸¹

Сада видимо и чињеницу да у влади у Сарајеву еволуирају ставови. Час хоће преговоре и решење проблема Жепе час неће или хоће под њиховим условима, иако нису у позицији да постављају било какве услове. Барем не са војног аспекта. Просто је невероватно да босанска (муслиманска) влада у Сарајеву има људе у Жепи које жели да евакуише, што подразумева да има и оне које не жели. Нема одговора шта би било са њима. Је ли то жртвовање мањине зарад добробити већине? Не може се другачије тумачити оваква одлука владе у Сарајеву. Ако се присетимо изјаве Ибрана Мустафића коју је дао „Вечерњим новостима“,¹⁸² понашање сарајевске владе у оба случаја, и у Сребреници и у Жепи, скоро да је истоветно. Имали су своје људе које је требало евакуисати, али и људе који су се могли жртвовати.

Дана 24. јула 1995. године потписан је споразум о разоружању Жепе који су потписали: са српске стране командант Плбр Подрињске лаке пешадијске бригаде ВРС а испред муслиманске стране Торлак Хамдија; оверили: испред УНПРОФОР-а Семјон Дудњик и испред ВРС командант ГШ ВРС.¹⁸²

Аутор се сусрео са генералом Младићем 25. јула у Хан-Краму да бисмо расправили ситуацију у Жепи и пратили аспекте споразума потписаног 19. јула. Младић је био у пратњи генерала Гвере. Тема Жепе је доминирала састанком. Младић је стигао носећи споразум који су потписали босански функционери а којим се обезбеђује прекид ватре, евакуација цивила осим војно способних мушкараца и договори за размену затвореника под покровом

¹⁸¹ Извјештај ГС УН, параграф 415.

¹⁸² Споразум о разоружању Жепе, доказни предмет D51.

витељством УНПРОФОР-а. Након двочасовног састанка одлучио сам да пређем у Жепу и тамо наставим састанак са Младићем да бих лично проценио ситуацију и помогао код босанског споразума о евакуацији рањених¹⁸³. До 29. јула генерал Смит је још два пута имао састанак са командантом ГШ ВРС ради решења питања Жепе.

Дана 26. јула кад сам се вратио на положај ОП2, Смит, Младић и Палић су имали састанак. Радило се о размјени ратних заробљеника. Босански министар Муратовић је затражио да се изврши размјена по принципу „сви за све“. Младић је желио размијенити све мушкарце са брда око Жепе, отприлике 2.000 мушкараца, за 500 заробљених припадника ВРС-а, које су држали Босанци. Палић се сложио с тим, али не и Муратовић.¹⁸⁴

Дакле Муслимани нису хтели размену по принципу сви за све. Разборито је закључити да Муратовић, као представник Владе из Сарајева, није на то пристао из тачно одређених разлога. Изгледа да оно што су жртвовали у Сребреници није било доста па је требало још жртава а није имало где осим у Жепи, а те жртве је лако повезати са онима из Сребренице. Зашто њима није одговарао принцип размене заробљеника „сви за све“ када овај принцип у себи не садржи никаква условљавања ни специјалне захтеве. Овај принцип је једноставан и ако је био прихватљив за ВРС, која је нудила готово три пута више заробљеника од Муслимана, зашто то није било прихватљиво и за владу у Сарајеву, а команданту жепске бригаде Палићу јесте?

Командант 285. бригаде је упутио акт председнику Алији Изетбеговићу и министру Муратовићу у којем их обавештава да су завршени преговори на Бокшаници у присуству команданта УНПРОФОР-а генерала Смита. Није ништа договорено, каже командант бригаде, јер генерал Смит није донео уговор о размени по принципу „сви за све“. Затим наводи још неке детаље да би на крају завршио да је „генерал Смит рекао да ви не пристајете на размјену по предложеном принципу и да тај уговор нисте потписали. Молим Вас одговорите ми на ово што прије.“¹⁸⁵

Сада тачно знамо ко није хтео да врши размену по принципу „сви за све“. Од тога принципа нема поштенијег.

Сутрадан, 27. јула 1995, командант 285. бригаде обавештава председника да су добили оба писма и споразум и додаје:

... ја вас питам, а то да буде само за нашу употребу, јесте ли спремни замијенити нас Жепљаке, којих нас има укупно око 2.500 са људима који су дошли из Сребренице, за све четнике? Само да нагласимо да више од пола овог људства нема оружја и да немамо шанси за пробој. Ово нам одговорите до јутра до 08.00, како би знали да се понашамо јер се на Бокшаници и даље налази злочинац Младић и наш представник Хамдија Торлак. Још једно питање:

¹⁸³ Генерал Смит, Изјава страна 19, број Трибунала 00848867.

¹⁸⁴ Диб Томас Неасон, Изјава, стр. 4.

¹⁸⁵ Командант 285. бригаде Жепа – Алији Изетбеговићу, доказни предмет D56.

јесте ли спремни да платите Ви трошкове хеликоптера за нашу евакуацију, ако на то УНПРОФОР не пристане?¹⁸⁶

Опет конспиративно, „а то да буде само за нашу употребу“. Коментар се чини сувишним.

Наставља се евакуација становништва из Жепе, обезбеђена је пратња барем по један војник УН у сваком возилу, а „... људи нису били присиљени да оду већ су одлучили да то учине у оквиру тоталне евакуације енклаве.“¹⁸⁷ Генерал Толимир је у Жепи и изгледа да је задужен за ВБС, а бригадир Палић је такође присутан и може се кретати унаоколо, стоји у извештају УН са терена (доказни предмет Д175).

Са српске стране захтевано је да се сви војноспособни мушкарци пишу и размене „за наше ратне заробљенике у муслиманским затворима“. Процена је била: „све избеглице у Жепи су се определиле за исељење као и дио домаћег становништва. Очекујемо да ће дио муслиманских војника напустити линије одбране ради организовања породица за исељење. Извештаван је командант ГШ ВРС о најновијим информацијама. На пример, извештен је да су муслиманске снаге нападе и заузеле одређене УНПРОФОР-ове осматрачнице и истакао какве губитке је УНПРОФОР претрпио.“¹⁸⁸

УНПРОФОР-ова служба Г-2 Сектора Сарајево (обавештајна), оценила је да „Изгледа да је Жепа, на овај или онај начин, под контролом војске босанских Срба“. Г-2 је такође напоменуо да на терену нема представника УНХЦР-а и МКЦК и да генерал Толимир поштује споразум о евакуацији, као и да војска босанских Срба очигледно настоји да евакуацију заврши до 26. јула.¹⁸⁹

Последњи дан када је генерал Толимир – чија је улога била да, у име ВРС, координира активности договорене на састанцима са Палићем и представницима цивилне власти Жепе и УНПРОФОР-а – био у Жепи је 29. јули, када је одржао састанак са генералом Гобиљаром. Теме на том састанку су биле преостала нерешена питања у вези разоружања 285. бригаде и слободе кретања и изласка УНПРОФОР-а из Жепе.¹⁹⁰ Већ 31. јула је био са командантом ГШ ВРС у Бањалуци због догађаја у западном делу Републике Српске, када су пали Грахово и Гламоч, а јако угрожени Дрвар, Петровац и Кључ.¹⁹¹

¹⁸⁶ Обавјештење команданта 285. бригаде Жепа Предсједнику, доказни предмет Д171.

¹⁸⁷ УН, Најновије информације о Жепи, Телеграм из Жепе Специјалном представнику ГС УН 26. 07. 1995. године, доказни предмет Д175.

¹⁸⁸ „Пад Жепе“, доказни предмет Д55.

¹⁸⁹ Ibid.

¹⁹⁰ Састанак Толимир–Гобиљар, доказни предмет Р582.

¹⁹¹ Састанак Толимир–Гобиљар, доказни предмет Р582.

4. РАЗМЕНА ТЕРИТОРИЈА ИЛИ НАПУШТАЊЕ СРЕБРЕНИЦЕ И КООРДИНАЦИЈА ДЕЈСТАВА УНПРОФОР – НАТО

115. Представници бошњачке заједнице окупили су се у Сарајеву 28. и 29. септембра да гласају о том мировном пакету. УНПРОФОР је хеликоптером превезао делегацију Бошњака из Сребренице у Сарајево, како би суделовала у расправи. Пре почетка седнице делегација се приватно састала са председником Изетбеговићем који је њеним члановима рекао како постоје српски предлози да се Сребреница и Жепа размене за територије око Сарајева. Делегација се успротивила тој идеји и о тој теми се више није дискутовало. Неки преживели чланови сребреничке делегације изјавили су да им је председник Изетбеговић такође рекао да је сазнао како је у Босни и Херцеговини могућа интервенција снага НАТО, до које би могло доћи само уколико би се Срби пробали у Сребреницу и тамопоубијали најмање 5.000 људи. Председник Изетбеговић је глатко одбацио тврдњу да је ишта слично изјавио. Након тог приватног састанка бошњачка скупштина се састала у пуном саставу и изгласала да се не прихвати пакет договорен на броду Инвинсибл у форми у којој је презентирао, и позвала на даљне разговоре и враћање свих територија узетих силом.¹⁹²

Позив је дошао од председника Изетбеговића, ми смо на састанку ратног представништва општине одредили делегацију која ће ићи у Сарајево. Одмах смо имали неке слутње да ће се ту дешавати крупне ствари, јер први пут излазимо из Сребренице и обезбеђује нам се превоз с два хеликоптера. Како то да је нама сигуран излаз, а за све вријеме, откако смо постали демилитаризована зона, није нам могла доћи ни једна цивилна ни војна делегација. Било је предвиђено да иде и Насер Орић, али он није желео ићи. Са Сарајевског аеродрома су нас транспортерима одвезли пред хотел Холидеј Ин. Било је то вријеме одржавања Бошњачког сабора, на којем се одлучивало и о оном мировном плану о подјели Босне. Ту нас је примио председник Изетбеговић и одмах након поздрава питао: Шта ви мислите о замени Сребренице за Вогашћу? Неко вријеме је била тишина па сам се ја јавио и рекао: Председниче, ако сте нас звали на готову ствар, онда то нисте требали радити, јер се ваља вратити пред народ и прихватити терет те одлуке на нас. Новинар је и даље инсистирао на томе да ли је таква понуда децидно одбијена. Мехољић је изјавио: „Ми смо то одбили без дискусије. Онда је он (Изетбеговић) рекао: Знате, мени је Клинтон нудио у априлу 1993 године (након пада Церске и Коњевић Поља) да четничке снаге уђу у Сребреницу, изврше покољ пет хиљада муслимана и тада ће бити војна интервенција. Наша делегација је била

¹⁹² Извештај ГС УН, параграф 115.

састављена од девет људи. Када је почео сабор, председник је ушао да нас најави и када је то учинио сви су устали на ноге и дочекали нас аплаузом, као хероје. Ми смо имали захтјев, уколико се прихвати план, да Сребреница има физичку везу са Тузлом.“ У прилог овога говори и чињеница да је три месеца пре почетка операције ВРС из Сребренице, наредбом Расима Делића, команданта ГШ А РБиХ, од марта 1995 године, повучен Насер Орић, командант 28. дивизије, са већом групом нижих команданата и командира.¹⁹³

Да је муслиманска страна желела сопствени војнички пораз у Сребреници, то је најсликовитије изразио Сефер Халиловић, некадашњи командант муслиманске војске, у својој књизи „Лукава стратегија“. Он наводи да је Сребреница предата Србима и тврди да је била одбрањива, са чиме би се сваки професионални војник сложио. Он каже да је у Сребреницу ушло мање српских војника него што је то бројало обезбеђење на скупу СДА у време када се решавала судбина енклава. Иако се по Халиловићевом мишљењу радило о најбитнијем делу стратегијског фронта, та одбрана није ојачана већ напротив снаге су скинуте и њихов део упућен на извршење операције за деблокаду Сарајева. Штавише, на том конгресу СДА није било ни слова о Сребреници, већ су се команданти и највиши генерали муслиманске војске утркивали ко ће гласније изразити своју лојалност Алији Изетбеговићу. Чак су уприличени и свечана смотра остатака 28. дивизије и подељена бројна признања која наравно, нису ничим заслужена.

И Насер Орић, који се у време операција за Сребреницу са још 17 старешина из 28. дивизије нашао на школовању у Зеници у свом писму Алији Изетбеговићу изјављује да се није слагао са Изетбеговићевим планом да се Сребреница преда, нарочито не са оним што ће се касније десити, а то је ликвидација муслиманских цивила и ратних заробљеника. И поред тога, Орић се захваљује Изетбеговићу за 2 милиона марака које је добио на Жутком мосту код Братунца када је пре битке напуштао Сребреницу.¹⁹⁴

Коначно, план за Сребреницу је постојао у Сарајеву. У одређеном тренутку донет је закључак да енклава више није била у сфери стратегијског интереса Федерације БиХ. Требало ју је предати, али уз мамац Србима да изврше ратне злочине, а ако их, којим случајем, не би учинили онда злочине треба измислити и приписати их Србима манипулисањем информацијама. Сада знамо и од команданта 28. дивизије да је постојао План за Сребреницу са којим се он није слагао и сада исто тако знамо зашто он није командовао дивизијом када је ВРС испољила намере у вези са Сребреницом. Једноставно није добро да јединицом командује старешина који се на слаже са својим врховним командантом јер онда он не би дисциплиновано, војнички без поговора извршавао наређења и одлуке врховнога команданта. Не би пристао да ту територију војнички изгуби, што би пружило повољну могућност политичарима као Изетбеговић да размене већ изгубљене територије. То би

¹⁹³ Хакија Мехољић, „Дани“, 22. јун 1998.

¹⁹⁴ Р. Радиновић, Експертиза за Сребреницу у предмету Крстић, страна 66, број Трибунала 01060704.

се политички чак могло приказати и као успех јер је, ето, успео да размени већ изгубљене територије. Зато га је требало померити са места команданта али га не смењивати, јер би и то могло имати негативне последице. Може се предпоставити да је зато измишљено његово „школовање и усавршавање“ у Зеници са још око двадесетак војних старешина нижег ранга, како би га у релевантном периоду могао замењивати начелник штаба.

Треба ли бољи доказ да је Сребреница послужила политичком врху у Сарајеву за постизање „виших“ циљева? Груба аналогија са нападом на Перл Харбор у децембру 1941. године просто бode очи:

Ипак, нас још увек уче да Председник није знао за напад. На ово страшно питање одговор није дат, јер га нико не поставља. Како би председник Рузвелт, ако је унапред знао о предстојећем нападу, допустио да се он догоди? Одговор гласи да је знао и да ништа није предузео, јер мора да је читао и веровао учењу Алберта Пајка о „жртви једнога човека за друге“... Када бисте веровали, као што председник Рузвелт очигледно јесте, да „један човек може бити жртвован због мноштва“, лако је закључити да је његов став о догађајима око Перл Харбура био прихватљив за веће добро људскога рода.¹⁹⁵

Један од преживелих функционера из Сребренице, тадашњи челник странке СДА у Сребреници, Хакија Мехољић, у филму норвешке телевизије који је приказан и на националној телевизији Шведске и који је изазвао велике протесте бошњачке заједнице у Скандинавији, која је захтевала повлачење филма и обустављање његовог приказивања, потврдио је пред камерама свој исказ да је 1993. у Сарајеву Изетбеговић изразио спремност да жртвује Сребреницу и Жепу за територије под контролом Срба око Сарајева (Вогошћа и још нека предграђа).

179. Следећа назнака несрећености ситуације у Сребреници постала је видљива 3. фебруара, када је Сребреницу посетио командант снага УНПРОФОР-а. Он се састао са командантом бошњачких снага у енклави Насером Орићем, који је изразио жељу да се са генералом врати у Сарајево његовим хеликоптером. Упитан због чега то жели, Орић је рекао да жели да разговара са председником Изетбеговићем и руководством босанске владе који су се, по његовом мишљењу, припремали да преговарају о уступању бошњачке контроле над Сребреницом као делом мировне нагодбе. Командант снага УНПРОФОР-а није могао да на то пристане. Орић је на крају отишао из енклаве у априлу 1995. године и никада се у њу није вратио.¹⁹⁶

То поткрепљује сумњу да је ипак било договора и намере владе из Сарајева за размену Сребренице и Жепе за друга подручја. Ако је тако, онда није тешко схватити зашто је исконструисан сребренички масакр и договорено да Срби наводно покољу више од 5.000 муслимана да би НАТО интервенисао, како је Изетбеговић обавестио представнике локалне власти из Сребренице још 1993. године. Одлазак Насера Орића са групом најспособ-

¹⁹⁵ Ралф Еперсон, „Масонерија-завера против хришћанства“, Publius Press, Arizona Republic, САД.

¹⁹⁶ Извјештај ГС УН, параграф 179.

нијих старешина из дивизије очигледан је знак и доказ да је он сасвим поуздано био упознат о аранжманима за размену Сребренице и Жепе за друге територије, тако да је његов даљи ангажман на терену изгубио смисао.

449. Командант УНПРОФОР-а се током паузе састао са председником Изетбеговићем, који је изразио знатан оптимизам у вези са операцијом „Намерна сила“ и њеним могућим утицајем на мировни процес. Председник је објаснио да је босанска влада након пада Сребренице и Жепе показала наклоност ка могућности да се та подручја размене са Србима. У замену за уступање Сребренице и Жепе Србима у оквиру мировног споразума, босанска влада је хтела да јој се уступи онај део Сарајева који је према мировном плану Контакт групе додељен Србима. Председник Изетбеговић је даље објаснио да ће проблем код сваког мировног споразума бити у томе да се „стварност уклопи у линије нацртане на мапи.“¹⁹⁷

По свему судећи, овај план је одавно осмишљен, само што раније није било могуће предложити га јавно или реализовати отворено. Сада, под притиском и претњом бомбардовања НАТО, створени су услови да се размена дефинитивно изврши: Сребреница и Жепа за подручја Сарајева која су планом Контакт групе била предвиђена да припадну Србима. Размештај коцкица поприма све више политичког смисла: муслиманска страна је хтела да Сребреницу и Жепу размени за територије у околини Сарајева које су за њу стратегијске, као што су Сребреница и Жепа стратегијске територије за РС зато што обезбеђују континуитет територије између источног и западног дела РС, али и суседство са Србијом дуж целе границе. Политичари понекад остварују своје циљеве омогућавајући сопственој војсци да изгуби неке територије. И то не било које већ баш оне које су део аранжмана за договоре и размену. Много је једноставније разменити територије које су војнички већ изгубљене. Зато политичари чине све да војска те територије изгуби. Прихватљивије је објаснити да је, ето, територија већ изгубљена, а за њено враћање ризиковали би се многи животи. На овакво објашњење политичари очекују позитивне реакције од свога народа. Поготово када се медијски добро обраде. На такав начин, они насамаре сопствену војску па чак ако треба могу да окриве и поједине војне команде и јединице за губљење територије. Као што смо видели, када успеју да их размене онда се тиме хвале како су ипак успели већ изгубљене територије ставити у пакет аранжман за размену. И у Републици Српској било је сличних ситуација. Могло би се аргументовано тврдити да је територија коју је контролисао 2.КК ВРС војнички изгубљена смишљено од стране политичког врха РС како би се територија РС на лакши начин могла свести на договорених 49% од укупне територије БиХ, што је по плану Контакт групе требало да припадне РС.

У параграфу 454. Извештаја ГС јасно се види признање команданта УНПРОФОР-а за БиХ да су снаге УН изашле из мандата УН и да су са очувања мира прешле на наметање мира употребом силе. А у параграфу 456. дефинитивно се помиње појам Република Српска и подела територије БиХ на два

¹⁹⁷ Ibid., параграф 449.

дела, односно између два ентитета, и то Федерације БиХ и Републике Српске, са уставним уређењем БиХ као једне државе са два ентитета и три народа. И овакво уставно уређење је нелогично, али Хрвати из БиХ су пристали да им се призна статус равноправног народа и прихватили да остану без свога ентитета.

485. Прво питање се тиче могућности да су се босанска влада и страна босанских Срба, можда уз знање једне или више држава чланица Контакт групе, договориле да Бошњаци неће свим силама бранити Сребреницу под условом да се Срби обавезу да неће свим силама бранити своју територију око Сарајева. Међутим и пре него што су Срби напали Сребреницу, Бошњаци су покушали да направе пробој из Сарајева и Срби су одбили тај напад. Чини се да би то обезвредило сваки разлог из ког би бошњачке власти могле да дозволе Србима да заузму Сребреницу. Нема никакве сумње у то да је заузимање Сребренице и Жепе од стране Срба олакшало Бошњацима и Србима да се сложе око територијалних основа за мировни споразум. Срби, који су сматрали да граница са Србијом из стратешких разлога треба да буде под њиховом контролом, имали су територију коју су желели и нису хтели да је враћају. Бошњаци који су сматрали да Сарајево и прилази Сарајеву треба да буду под њиховом контролом, могли су да то траже у замену за Сребреницу и Жепу. Чињеница да је исход трагедије у Сребреници на одређен начин допринео закључењу мировног споразума – тако што је пробудио вољу међународне заједнице, одвратио пажњу Срба од предстојећег напада Хрвата и умањио степен ризика да припадници УНПРОФОР-а буду узети за таоце, те тако што је омогућио да стране лакше реше одређена територијална питања – не представља доказ о завери. Ради се о трагичној иронији. Ниједан доказ који је размотрен у процесу припреме овог Извештаја не указује на то да је иједна страна, из Босне или међународне заједнице, организовала или пристала на пад Сребренице, осим оних који су наредили и извршили напад на ту енклаву. Моје лично мишљење је да људски и институционални пропусти на многим нивоима, а не нека смишљена завера, представљају разлог из ког Срби нису спречени да прегазе заштићену зону Сребренице.¹⁹⁸

Ипак су се договорили око поделе територија и пре Дејтонског споразума. Свака од страна је имала своје стратешке територије које је требала задржати. Муслимани око Сарајева, а Срби Сребреницу и Жепу.

Моје убеђење да су се стране договориле о будућности енклаве Сребреница може објаснити чињеницу да је Младић све унапред припремио. У среду, 12. јула, око 5.000 избеглица налазило се у нашој бази у Поточарима, а још их је 20.000 било у околним фабрикама. Мислим да је Армија БиХ саветовала те људе да потраже уточиште у објектима холандског батаљона, а војска босанских Срба одлучно тјерала према холандском батаљону. Највише 2 до 3% ових избеглица били су мушкарци у доби између 16 и 60 година. Ми смо прво сместили што је могуће више избеглица у базу. Када је база била пуна, почели смо да их примамо око базе.¹⁹⁹

¹⁹⁸ Ibid., параграф 485.

¹⁹⁹ Пуковник Т. Кареманс, Изјава од 29. 09. и 09. 10. 1995. године страна 3, број трибунала 00818008.

Имали смо пред собом озбиљан проблем. Таоци Дачбата, итд. УН је изгубио заштићену зону, људи из ње су били затвореници, нисмо успијевали добити приступ затвореницима Босанцима, имали смо 35.000 избјеглица које су на-вирале у Босну, а Босанци нису ништа хтјели да имају с њима.²⁰⁰

Нема бољег доказног предмета и чињенице да је Влада из Сарајева на челу са Изетбеговићем жртвовала свој народ из Сребренице и да је о томе на-роду више бринула ВРС на челу са својим војним командантом. Жртвовање цивила и њихово довођење у позицију небезбедности да би се стекла каква војна или политичка предност над противником је такође злочин и то злочин већих размера, јер се жртвује сопствени народ. Зар у овој небризи за сопстве-ни народ није садржана намера да се тај народ жртвује зарад некаквих виших политичких циљева? Овде је намера много јаснија и очигледнија него навод-на намера српске стране за истребљењем и извршењем „локалног геноцида“.

Исхрана војника 28. д КоВ на линијама је доведена у питање ради недостат-ка хране а 13 грађана је данас умрло од глади од којих 10 су чланови поро-дица бораца...

3. Захтјеви: ... Команда и становништво Сребренице тражи од Команде 2. К, Генералштаба А Р БиХ, Предсједништва Р БиХ и свих других релевантних фактора одговор, хоће ли им се помоћи или неће, или да крену напуштати енклаву пошто немогу гледати умирање својих најмилијих.²⁰¹

Несумњиво је да и у овом случају команда 28. дивизије наговештава будуће догађаје, у ком правцу ће се они кретати, односно шта намеравају да ураде команда дивизије и цивилно руководство Сребренице са целокуп-ним становништвом. Јасно је да је и једнима и другима постала потпуно схватљива чињеница да је Сребреница и од стране владе из Сарајева и од ГШ А РБиХ напуштена да се сама сналази са својом командом и са својим цивилним представницима власти. Очигледна је њихова намера да Сре-бреницу напусте и да оду за Тузлу и Кладањ, односно у подручја БиХ које контролише А РБиХ или у сигурнија подручја, како их они називају. Тако-ђе се види и чињеница да Муслимани Сребренице прете Влади у Сарајеву умирањем цивилног становништва од глади због тешке хуманитарне ситу-ације. Претња смрћу сопственој влади је поступак очајника који нема више опција за решење ситуације у коју су сами запали нападајући српске циље-ве, како војне тако и цивилне, из енклаве, а потом склањањем у енклаву под окриљем снага УН. Када је ВРС предузела мере да то даље спречи, тада су Муслимани схватили да неће моћи без помоћи Владе из Сарајева или ГШ А РБиХ да реше новонасталу ситуацију па су се онда определили да користе средства претње према својој влади и највишој војној команди. И то чиме? Претњом да ће напустити Сребреницу и преселити се у сигурнија подручја

²⁰⁰ Генерал Смит, Изјава од 08. 11. 2002. године, број Трибунала 03400948.

²⁰¹ Команда 2.К А РБиХ, Борбени извјештај број 02/2-13-491 од 05. 07. 1995. године, ГШ-у А РБиХ.

под контролом Армије Р БиХ. А за владу у Сарајеву, као што смо видели, такав аранжман је и одговарао.

Ако повучемо паралелу о хуманитарној ситуацији после 20. јуна 1995. године и почетком јула 1995. године видимо да је она у суштини иста. Међутим, у периоду од 20. јуна до почетка јула претежно се изводе и извештава се о успешним борбеним дејствима и наношењу непријатељу, огромним губицима нанетим супротној страни, уместо о хуманитарној ситуацији. Почетком јула, када непријатељ предузима мере да узврати и онемогући даље убијање из заседе својих војника и цивила, и када муслиманско руководство схвата да је то озбиљно и да ће бити кажњени за сва убиства и друге злочине, почињу да извештавају о „катастрофалној“ хуманитарној ситуацији у којој људи умиру од глади, за шта је опет крив непријатељ, а не погубна политичка и војна активност која се из Сарајева, Тузле и енклава проводи према српским цивилима и ВРС, али и према сопственом становништву у енклавама.

Ситуација од 1993. у Сребреници и Жепи била је следећа. Ни Сребреница ни Жепа се нису могле бранити без војне подршке. Могли су се борити, али се нису могли одбранили и остати независне. Та два подручја су била у веома тешком положају, пошто су била тако близу границе са Србијом. Можда су због тога остале мета Срба, пошто су Срби хтјели Дрину. Највјероватније је постигнут споразум да Сребреница и Жепа остану у Републици Српској. То је вјероватно једини разлог зашто Сребреници и Жепи није пружена међународна војна помоћ. А и босанска армија није могла да дође до Сребренице и Жепе и уклони блокаду. Мислим да су ти услови довели до пада Сребренице и Жепе.²⁰²

Након овог цитата све је толико јасно да коментар није ни потребан.

154. Контакт група је обелоданила свој мировни план 4. јула 1994. године. Територијални аранжмани предвиђали су да 51% земље буде под управом бошњачко-хрватске федерације, а преосталих 49% земље под управом владе босанских Срба. (Погледати мапу на крају овог поглавља). Чланови Контакт групе су били свесни да тај мировни план можда неће бити прихватљив за све стране, а нарочито за босанске Србе.²⁰³

Конечно, међународни представници, и то они из најбитнијих земаља или земаља које представљају релевантне политичке чиниоце у међународној заједници, сматрају да треба да се изврши расподела територије БиХ између заједница које у њој живе. Предложен је и принцип по коме би требало извршити расподелу територије.

462. Крајем јула босански Срби су под контролом држали приближно 70% територије Босне и Херцеговине. До 22. септембра, УНПРОФОР је проценио да Срби имају контролу над приближно 49%, а Хрвати око 21%. Мапа на којој су уцртане линије фронта углавном се подударала са територијалним поделама које је предложио тим Сједињених Држава.²⁰⁴

²⁰² Хамдија Торлак, Изјава, доказни предмет D109.

²⁰³ Извјештај ГС УН, параграф 154.

²⁰⁴ Ibid., параграф 462.

И тако су вођене војне операције под надзором групе генерала из САД све дотле док партнери ХВО и А РБиХ нису заузели 52% територије БиХ да би касније на мировним преговорима у Дејтону нешто било враћено РС, пре свега Мркоњић Град и део његове територије, па је територија БиХ коначно подељена у приближном односу 51% према 49%, али тек пошто су територије војнички заузеле, након потискивања ВРС.

463. У тој завршној фази рата, расељено је приближно 90.000 Срба, углавном из западне Босне. Расељено је и 25.000 Бошњака, од којих су већина били присталице Фикрета Абдића који су побегли пред продором снага босанске владе и бихаћкој енклави. У сенци те војне ситуације, министри спољних послова Босне и Херцеговине, хрватске и савезне Републике Југославије су се 26. септембра договорили око низа даљних договорених основних принципа у којима су потанко наведена начела која ће бити темељ за Устав Босне и Херцеговине око којег треба да се постигне сагласност у оквиру мировног споразума. Председник Изетбеговић је у одређеној мери подржао те принципе, а г.Карацић издао саопштење у коме је обавестио народ Републике Српске да је, на основу Даљних договорених основних принципа, „могуће да ће се у блиској будућности постићи политичко решење.“²⁰⁵

Имамо одличан пример како се такозвана међународна заједница односила према српској страни у сукобу у БиХ. У овом случају није извршено етничко чишћење, депортација и присилно премештање. По стандардима западних земаља није, јер се ради о Србима. Према њима је све допуштено. То су Срби „расељени офанзивама,“ како лаконски каже генерал Смит.

437. Крајем августа генерални секретар НАТО је представнику Секретаријата рекао да је свестан везе између ваздушних удара и политичког процеса који ради г. Холбрук. Истог дана, командант снага је добио упутство да генералу Кларку, који је путовао заједно са г. Холбруком, шаље редовне ажуриране извештаје о стању на терену и контактима са Србима. То је и учињено и УН-ПРОФОР је ускоро почео да саставља дневне мапе које су приказивале војну ситуацију у Босни и Херцеговини и на којима је био прецизно наведен посто-так територије коју је држала свака од страна у сукобу. Те мапе су састављане све чешће и чешће, како се територијална подела ближила размери 51:49%.²⁰⁶

Чињенице које се овде наводе су – фрапантне. Снаге УН су, како видимо, фактички потчињене НАТО-у и командант снага УН у Загребу има обавезу да шаље редовне извештаје генералу Кларку у НАТО. Пошто се команда УНПРОФОР-а налазила у подређеном положају у односу на НАТО и САД, командант снага УН морао је да редовно саставља извештаје са мапама, и то што је могуће прецизније наводећи постотке територија које стране држе под контролом, што је за НАТО и САД била тачка од посебног интереса. Опремљен оваквим подацима са терена, НАТО је могао, са ХВ, ХВО, АРБиХ и другим снагама (Снаге за брзе интервенције ЕЗ), да наноси поразе деловима ВРС и да омогућава заузимање територија које су до тада

²⁰⁵ Ibid., параграф 463.

²⁰⁶ Ibid., параграф 437.

биле под контролом ВРС, све дотле док се те територије не сведу на 49% што је требало да припадне српској страни у подели БиХ. Тако је оствариван План Контакт групе о подели територије БиХ међу странама, на два дела, између три конститутивна народа. Ово је најбољи пример како политичари војнички стварају повољне услове за преговоре. То је још и доказ да се мир ствара победом а не преговорима. Преговори и уговор склопљен након њих су последица војничке победе. Један од та три народа је морао остати ускраћен за своје интересе, односно није могао остварити своје циљеве које је поставио почетком сукоба. То је хрватски народ у БиХ, који је под притиском председника Хрватске Фрање Туђмана пристао да са Муслиманима формира један ентитет под називом Федерација БиХ.

441. Командант УНПРОФОР-а је окренуо кључ у приближно 20.00 часова 28.августа, а да се претходно није консултовао са својим претпостављенима у Уједињеним нацијама, нити с иједном од држава које су дале војнике у састав УНПРОФОР-а. (Секретаријат је са забринутости прометио да је за ту одлуку сазнао тек шест сати касније, и да још увек није добио никакве информације које потврђују ко је одговоран за сам минобацачки напад). Међутим, командант УНПРОФОР-а је неколико пута разговарао с командантом јужне команде НАТО-а, који је држао кључ НАТО-а за потврђивање веродостојности наређења за покретање ваздушних удара. Потоњи је послао депешу у којој је навео да су, према заједничкој процени команданта УНПРОФОР-а и њега лично, испуњени услови за покретање ваздушних удара против низа циљева на подручју Сарајева. Рекао је да су се командант УНПРОФОР-а и он сложили да ваздушни удари почну чим то дозволе временски услови и техничке околности. Додао је да ће се ваздушни удари наставити све док, по заједничкој процени војних команданата НАТО и Уједињених нација, напади на Сарајево или претње том граду не престану.²⁰⁷

Командант УН снага у БиХ по свему судећи једва је дочекао да се освети ВРС и Младићу лично. Како смо видели на томе је одавно радио, припремајући Младићу чак и перфидије. Прво је на суптилан начин учињено да његов надређени из Загреба због личних разлога буде одсутан, онда је наредио напад на Маркале да би имао разлог за напад на ВРС, па је у договору са Кларком закључио да су испуњени услови када два команданта сматрају да је дошло време да се Срби могу бомбардовати из ваздуха НАТО снагама, па је онда заједно са Кларком то и предузео. Да ли је одсутност команданта снага УН из Загреба у јеку ових догађаја пука коинциденција или је део Плана команданта УНПРОФОР-а за БиХ и команданта јужног крила НАТО пакта за Европу? Са сигурношћу вероватно никада нећемо знати, али била би примерена извесна доза скепсе да је у питању само коинциденција.

²⁰⁷ Ibid., параграф 441.

5. ХУМАНИТАРНА ПОМОЋ И ЛОГИСТИКА УНПРОФОР-а

5.1. Хуманитарна помоћ цивилном становништву

За све време, које је обухваћено овом анализом, у Републици Босни и Херцеговини постојао је оружани сукоб, што и Тужилац Хашког трибунала наводи у параграфу 63. оптужнице против генерала Здравка Толимира. У том сукобу, на подручју БиХ, стране у сукобу су биле Армија Републике Босне и Херцеговине (А РБиХ) и хрватске паравојне формације са једне стране и Војска Републике Српске (ВРС) са друге.

Подручје релевантно за ово истраживање обухвата муслиманске енклаве у иточној БиХ, Сребреницу и Жепу. Практично, енклаве су биле окружене територијом Републике Српске. У енклавама и из њих борбено су деловале: у Сребреници 8. Оперативна група, касније 28. дивизија, а у Жеппи 1. жепска бригада (самостална), касније у саставу 28. дивизије као 285. Иблбр. Сво време које покрива ово истраживање у сукобу су биле јединице А РБиХ у енклавама и јединице ВРС, претежно Дрински корпус. То, са своје стране, указује на чињеницу да је свака хуманитарна помоћ морала проћи преко територије РС, а што је још важније кроз зоне операција које су се у континуитету изводиле скоро непрекидно током релевантног периода. Још важнија чињеница је то да је свака пошиљка хуманитарне помоћи или сваки конвој са том помоћи морао проћи преко линије додира сукобљених страна.

Да би хуманитарна помоћ могла бити достављена становништву стране у сукобу, којој је она потребна, неопходно је обезбедити претходне услове за њену несметану пошиљку.

Ти услови су пре свега:

– прекид борбених дејстава и његово надгледање од стране неутралних снага, у конкретном случају од стране УНПРОФОР-а. То и јесте био мандат УНПРОФОР-а: надгледање спровођења споразума сукобљених страна, обесхрабтивање напада и прекид непријатељстава и регулисање хуманитарне ситуације. Прекид дејстава се остварује споразумом заинтересованих страна, писаним или усменим, у присуству представника УНПРОФОР-а;

– морају се обезбедити гаранције да ће споразум бити поштован у потпуности и да конвој са хуманитарном помоћи неће бити злоупотребљен за допремање материјалних средстава за вођење рата или изненадна борбена дејства;

– одобрење заинтересоване стране у сукобу (члан 104. Женевске конвенције, у даљем тексту Конвенција), а као услов за то одобрење може бити и захтев да се расподела корисницима врши на лицу места под надзором сила заштитнице, конкретно УНПРОФОР-а (члан 123. став 3. Конвенције);

– да заинтересована страна буде уверена да неће имати никаквог озбиљног разлога за бојазан:

а) да пошиљке могу бити употребљене у друге сврхе, а не у оне за које су намењене,

б) да контрола може бити неуспешна, или

с) да непријатељ може из њих извући очигледну корист за своје војне потребе или за своју привреду, замењујући тим пошиљкама робу коју би на други начин морао да набави или произведе.... (члан 123. Конвенције) и

– да се заинтересованој страни обезбеди могућност провере хуманитарних пошиљки и регулише њихов пролаз по утврђеном возном реду и по одређеним путевима, као и да од силе заштитнице добије довољно уверења да су те пошиљке намењене помагању потребном становништву. (члан 59. став 4. Конвенције)

Допремању помоћи уопште, а посебно за подручја под опсадом или у окружењу, биће дата свака подршка коју дозвољава тактичка ситуација, чак и ако је таква помоћ намењена за непријатељско цивилно становништво (нпр. биће омогућен брз и несметан пролаз хуманитарних добара, опреме и особља).²⁰⁸

Комаданти са локалним задужењима даће подршку активностима помоћи, када то и онолико колико тактичка ситуација дозвољава (нпр. транспорт, пратња, стража).²⁰⁹

Само војни коаданти могу дати оцену тактичке ситуације и они су једини надлежни да ту оцену дају на основу процене и сазнања о њеном стању и очекиваном развоју. Нико други за то није надлежан. На основу оцене те ситуације и процене њеног даљег развоја коадант ће одлучити да ли стање тактичке ситуације и њен развој обезбеђују повољне услове за пролаз хуманитарних пошиљки. Због тога је неопходно да се постигне споразум о прекиду борбених дејстава којим ће се тактичка ситуација довести у стање које ће заинтересованим коадантима омогућити доношење одлуке о пропуштању хуманитарних пошиљки. Потребно је, на тај начин, релаксирати тактичку ситуацију.

У конкретном случају доставе хуманитарне помоћи становништву Сребренице и Жепе, тактичка ситуација је углавном била неповољна, јер су јединице 28. дивизије континуирано изводиле активна борбена дејства

²⁰⁸ Приручник о ратном праву, параграф 494, доказни предмет D180.

²⁰⁹ Ibid., параграф 495.

из енклаве према ВРС, а борбене активности ВРС усмерене на осујеђивање тих дејстава су биле адекватне циљу безбедности сопствених јединица и очувању територије. То значи да су борбена дејства била континуирана, без обзира на повремена затишја и недоговорене прекиде. (О овим дејствима било је речи у претходном поглављу). У условима док трају војне операције, а није обезбеђен њихов прекид споразумом, није могућа достава хуманитарне помоћи. Улазак и пролаз кроз зону операција док оне трају никоме није дозвољен без одобрења комаданата јединица. Свако ко, без одобрења комананта, уђе у зону операција док оне трају, излаже се ризику да буде захваћен дејствима и погођен те је лично одговоран за последице.

Видели смо да је један од услова да би хуманитарна помоћ становништву стизала то да се она не користи у војне сврхе ради стицања одређене војне предности над противником. Ако би се десила таква ситуација то би представљало злоупотребу хуманитарне помоћи од стране цивилног и војног руководства стране којој се помоћ упућује, али и од стране хуманитарних органиуација у чијој организацији се помоћ доставља. Током сукоба у БиХ достављана је хуманитарна помоћ од међународних хуманитарних организација, МКЦК и УНХЦР-а првенствено, али и од стране многих регионалних, религијских и других хуманитарних организација. Током тих достава било је и злоупотреба, како конвоја са хуманитарном помоћи наведених организација, тако и од стране локалних команди А РБиХ и цивилног руководства. Злоупотреба је вршена, с једне стране тако што су у конвојима са храном, одећом, обућом и другим артиклима неопходним цивилном становништву у више наврата пронађени муниција, експлозиви и друга убојна средства или војна опрема, а с друге стране тако што је велики део артикала који је био намењен становништву дељен јединицама А РБиХ.

Примери злоупотребе хуманитарне помоћи заштићеним енклавама:

Амбасада Републике БиХ у Републици Хрватској упутила је 5.К А РБиХ пошиљку у којој је експлозив, муниција, артиљеријска муниција и пуњења, упаљачи, бомбе и друга убојна средства. Камсион за превоз број УНХЦР-10379.²¹⁰ Тако је УНХЦР свесно прихватио да, под својим окриљем, снабдева А РБиХ муницијом и другим убојним средствима. Исто тако је свесно прихватио ризик да му се, у случају откривања таквих пошиљки, ограничи кретање и пооштри контрола садржаја пошиљака.

Команда 5.К А РБиХ одговара амбасади да је уредно и без проблема примила пошиљку и наглашава да је и даље потребно обезбедити потпуну конспиративност овог канала снабдевања. На крају захтева да им се у наредној пошиљци достави: муниција разних калибара, детонатори, нитроглицерински и други експлозиви, нишанске справе за минобацаче, ракетно гориво и друга средства.²¹¹

²¹⁰ Документ Амбасаде БиХ у Загребу, 5.К-у А РБиХ, доказни предмет D197.

²¹¹ Акт команде 5.К А РБиХ, Амбасади БиХ у Загребу, доказни предмет D198.

Амбасада БиХ из Хрватске доставила је округу Бихаћ контингент погонског горива из којег је Уред за округ Бихаћ 70 тона издвојио за потребе 5.К А РБиХ. Превозник горива УНХЦР.²¹²

У конвоју УНХЦР (претежно храна), натовареног у Панчеву, на контролном пункту у Рогатици откривени су муниција и друга војна опрема. Службеници у пратњи конвоја изјављују да ништа о томе не знају.²¹³

Током саслушања заменика команданта холандског батаљона у Сребреници, мајора Роберта Франкена, на питање истражитељице Тужилаштва Де Вриес, „Јесу ли избјеглице могле доћи до хране, неовисно од хране из Низоземског батаљона? Је ли стизала на некакав 'незаконит' начин или некако другачије?“ Франкен је одговорио:

УНХЦР је био законит начин, наравно. То је јасно. Тужно је то што се 28. дивизија сматрала толико важном да је стално резервирала релативно велик дио тих залиха за себе. Постојао је и такозвани пони експрес – одлазак у Же-пу ради шверца, у набавку хране и сличних ствари. Цигарете и пиће су се изгледа такође сматрали храном јер смо наилазили на велике количине тих производа на црној берзи сваки пут кад би се пони експрес вратио.²¹⁴

Секретаријат за одбрану општине Сребреница обавештава Секретаријат у Тузли о донацијама које су додељене 8. ОГ Сребреница и наводи количине брашна, пасуља, конзервиране и друге хране, али и нафте и уља. Каже да је та донација издвојена из контингента хуманитарне помоћи који је пристигао преко УНХЦР-а, а да је део тога добијен од холандског батаљона.²¹⁵

Документ команде 8. ОГ штабу ВК-е²¹⁶ почиње драматизацијом хуманитарне ситуације за коју се каже да је још гора него пре и да ће они, ако им се не помогне, ићи на све или ништа, што подразумева напуштање енклаве. Претња напуштањем енклаве је команди 8. ОГ служила као уцена да им се доставе храна, одећа, обућа и други артикли. Али у овом документу команда 8. ОГ ипак предлаже да им се, ради решења тешке хуманитарне ситуације, достави ситна муниција и противоклопна средства. Није јасно како се муницијом и противоклопним средствима решава тешка хуманитарна ситуација, или увод документа о тешкој хуманитарној ситуацији представља преувеличавање и уцену да би се тражена средства доставила што пре.

У тачки 1. „Извјештаја за мјесец октобар 1994. о стању борбеног морала“ Команде 8. ОГ „Сребреница“ од 07.11.1994. године, којим се извештава претпостављена команда, односно Команда 2. Корпуса А РБиХ у Тузли стоји:

²¹² Документ Амбасаде БиХ у Загребу о достави погонског горива 5.К-у А РБиХ, доказни предмет D199.

²¹³ Инцидент са конвојем хуманитарне помоћи у Рогатици, доказни предмет 1D216.

²¹⁴ Р. Франкен, Изјава на саслушању, страна 53, број Трибунала L0100602.

²¹⁵ Донација из хуманитарне помоћи 28. дивизији, доказни предмет D80.

²¹⁶ Команда 8. ОГ, Писмо-апел број 130-01-SL/94 од 27. 11. 1994. године ШВК-у А РБиХ и Председнику Изетбеговићу.

... Успјело се из контингента хуманитарне помоћи издвојити 2.000 пари гумених чизама и дјелити припадницима Армије РБиХ на првој линији. Ово су фактори који су допринијели побољшању борбеног морала бораца.²¹⁷

О злоупотребама хуманитарне помоћи може се још видети и у другим документима²¹⁸ Овај последњи се односи на инцидент на контролном пункту у Рогатици када су пронађена средства и опрема која није пријављена.

Ови и други случајеви недозвољеног снабдевања и логистичке подршке А РБиХ у Сребреници и Жепи јасно и ван сумње такође указују и на пристрасно понашање међународних хуманитарних организација, у првом реду снага УНПРОФОР-а, недозвољеним помагањем једној страни (муслиманској) да стекне војну предност над другом страном. То није било у мандату снага УН, како је ГС УН, изјавио рекавши да

... стране не схватају нити у потпуности поштују концепт заштићених зона и да се УНПРОФОР нашао у ситуацији да му многе заштићене зоне нису безбедне, или да њихово постојање, како се чини, осујећује само једну војску у сукобу, угрожавајући тиме непристрасност УНПРОФОР-а.²¹⁹

Како смо раније навели, командант снага УНПРОФОР-а успротивио се концепту успостављања заштићених зона на било који други начин осим на основу споразума зараћених страна. То подразумева да мандат УНПРОФОР-а за „очување мира“ подразумева сарадњу страна и споразум о тој сарадњи.

Дуго времена се сматрало да је примарни мандат за УНПРОФОР у БиХ помоћ у испоруци хуманитарне помоћи, а то је циљ који се могао постићи само уз активну сарадњу страна. Неки од тих нових задатака (дефинисан Резолуцијом 824 и другима које су касније уследиле, напомена аутора) ставили су УНПРОФОР у позицију да осујећује војне циљеве једне од страна и тако компромитује своју непристрасност.²²⁰

Задатак ВРС је био да пресече такозвану „логистичку пупчану врпцу“ или логистичку подршку јединицама А РБиХ у Сребреници и Жепи. То је један од лакших начина да се непријатељ порази. На такав начин избегавају се борбе, а тиме и жртве, како сопствене тако и код непријатеља. Занимљиво је како генерал Смит, командант УНПРОФОР-а за БиХ у релевантном периоду, размишља о начину да се 28. дивизија порази без борбе. Ево релевантног дела те изјаве:

Помислио сам: „Шта бих ја урадио да сам на Младићевом мјесту?“ Шта бих урадио да промјеним равнотежу снага у корист Срба? Притиснуо бих те енклаве, учинио бих их неважнима, изгладњео бих их.²²¹

²¹⁷ Команда 8. ОГ Извјештај о стању борбеног морала за мјесец октобар 1994. број 130-28-169/94 од 07. 11. 1994. године.

²¹⁸ Злоупотреба хуманитарне помоћи у војне сврхе, доказни предмети D214 и D125.

²¹⁹ Извјештај ГС УН, параграф 150.

²²⁰ Ibid., параграф 129.

²²¹ Генерал Смит, Изјава страна 4, број Трибунала 03400940.

Ово размишљање генерала Смита нашло је скоро буквални ехо у првој верзији оперативног плана за раздвајање Сребренице и Жепе 1995. године, „Криваја-95“, где се говори о томе како би живот у енклавама требало „учинити немогућим.“ Реченице из оперативног плана Дринског корпуса ВРС, истргнуте из контекста, пред Хашким трибуналом биле су коришћене као један од кључних доказа геноцидне намере српске стране приликом заузимања Сребренице. Међутим, размишљања британског генерала, која су била примењена у пракси током вишегодишњих санкција и блокаде СР Југославије и Ирака, са предвидљивим катастрофалним хуманитарним последицама, нису изазвале никакве сумње у његове геноцидне склоности.

Изгладњивање се постиже пресецањем логистичког канала. То не подразумева буквално само спречавање или отежавање исхране непријатељских јединица него и изгладњивање муницијом, гранатама, експлозивима и погонским горивом првенствено. Све се уклапа у начела и принципе ратовања и операција. Професионалним официрима то је веома добро познато, а генерал Смит то на најбољи начин показује. Мора да је његово размишљање у складу са војном доктрином војске чији је он генерал.

Наведени примери злоупотребе хуманитарне помоћи су само неки од многих. И преувеличавање броја становника у енклавама спада у те злоупотребе. Наиме пријављивањем да у енклавама живи више становника него што их је стварно живело разумно је закључити да се циља на добијање веће количине намирница и других артикала из хуманитарне помоћи који су затим преусмеравани јединицама и војницима 28. дивизије.²²²

Од образовања Државне комисије за сарадњу са Уједињеним нацијама и међународним хуманитарним организацијама и у њеном склопу „Координационог тела за хуманитарне операције“ у марту 1995. године²²³, ГШ ВРС није имао надлежности у вези хуманитарних конвоја који се односе на хуманитарну помоћ цивилном становништву. Једина обавеза ГШ ВРС и његових потчињених команди и јединица је била да потчињене јединице обавести о пролазу конвоја кроз њихове зоне одговорности које је одобрило Координационо тело наведене Државне комисије. Дакле, од тада ГШ ВРС није одлучивао о хуманитарним конвојима већ је то био задатак Координационог тела владе РС. ГШ чак није имао ни задатак да даје сагласност да одобрени конвој са хуманитарном помоћи може бити упућен у неко подручје, без обзира што на већини докумената којима ГШ ВРС обавештава потчињене јединице да ће конвој проћи кроз њихову зону одговорности и да је одобрен од стране Координационог тела стоји реч „сагласност“. Задржао је право да контролише конвој, рачунајући и товар и људство конвоја. Контрола је, с обзиром на злоупотребе, била неопходна и то није у супротности ни са једним прописом. И данас на прелазима између Србије и Косова и Метохије КФОР је успоставио контролу прелаза возила носивости

²²² Општина Сребреница, број становника 01. 01. 1994. године, доказни предмет D116.

²²³ Одлука о формирању државне комисије за сарадњу са УН, СГ РС број 3/95, доказни предмет P689.

више од три тоне, рачунајући и контролу товара, правдајући то потребом да се спречи преношење оружја, дроге, муниције и друге недозвољене робе. Ригорозна контрола се и данас у миру врши. У рату потреба за контролом је појачана чињеницом да сукоб још увек траје, а свака страна настоји оној другој отежати достизање планираних циљева. Пресецање логистичке врпце је ефикасно средство да се то постигне.

Без обзира на цитиране злоупотребе хуманитарна помоћ је непрекидно достављана угроженим структурама становништва на најугроженијим подручјима. Тако је било и у Сребреници и Жепи. Навешћемо најважније доказе.

Од мјесеца априла 1993. године овом становништву долази редовна храна коју обезбјеђују УНХЦР. Храна је једнолична и углавном овдје за сада пристиже само брашно у потребним количинама, а у просјеку је долазило 588.000 кг. мјесечно. Велике невоље и проблеме овог становништва изазива недостатак соли као и других разноврсних прехранбених производа које обезбјеђује УНХЦР али у недовољним количинама, а што се у великој мјери одражава на здравље дјете, трудница и старих лица...“.

Потпис: Салиховић Фахрудин, предсједник предсједништва општине Сребреница и Фејзић Хамдија, командант општинског штаба цивилне заштите (ОШ ЦЗ).²²⁴

Преглед достављене хуманитарне помоћи²²⁵ указује да је у Сребреницу у току новембра 1994. године достављено: 271 тона брашна, 12,1 тона пасуља, 5,34 тоне соли, 23 тоне шећера, 3,9 тона сувог квасца, 15,4 тоне конзервиране говедине, 1,4 тоне уља, 5 тона сапуна, 64 палете медицинског материјала, 62 кутије лекова за спољну употребу, 26 кутија лекова за оралну употребу, 18 кутија инјекција, 217 кутија инфузионог раствора, 16,200 пари половне обуће, 30 бала половне одеће, 100 бала пластичне фолије и 3,600 килограма ексера.

У Жепу је од 1. децембра 1994. до 15. фебруара 1995. године достављена хуманитарна помоћ у знатним количинама. У извештају о пристиглој помоћи се наводи да су количине у висини од 85% од уобичајених.²²⁶ На основу тога не може се закључити да је ВРС ограничавала доставе хуманитарне помоћи.

У документима ДК прегледно су приказане количине хуманитарне помоћи које су достављене Сребреници (у марту и априлу 1995.) и Жепи (у 1994. години).²²⁷ Уз обилату помоћ неких држава, у првом реду из ислам-

²²⁴ „Извјештај о раду Цивилне заштите Сребреница за 1993. годину, број 220-1/94 од 10. 01. 1994.

²²⁵ Преглед достављене хуманитарне помоћи у енклаве, број Трибунала 02122176 и 02122177.

²²⁶ ШВК А РБХ број 01-021-962/95 од 27. 02. 95, Обавештење Жепи, доказни предмет D212.

²²⁷ Команда ДК ВРС број 10/375 од 03. 05. 95, Преглед хуманитарне помоћи, доказни предмети D209 и D213.

ског света, али и Запада, влада из Сарајева је вршила интензивну пропаганду о такозваној хуманитарној кризи, негде је називајући и хуманитарном катастрофом, очекујући да ће то на најбољи начин побољшати њену позицију како у свету тако и у самом сукобу. У оквиру те пропаганде износи се тврдња да у угроженим подручјима, а највише у енклавама, хуманитарна помоћ одавно не стиже и да ће то изазвати хуманитарну катастрофу међу тамошњим становништвом. Нетачност те тврдње најбоље се огледа у следећем документу.

ХУМАНИТАРНА СИТУАЦИЈА: И даље је изузетно тешка. У јучерашњем конвоју УНХЦР-а пристигло је по један кг брашна по становнику, што је изузетно скромно и може ублажити глад за само један-два дана. Молимо да се непрестано чине напори за деблокирање хуманитарног коридора за Сребреницу и редован доток хране овдашњем становништву.²²⁸

Упркос сталном инсистирању да одавно не примају хуманитарну помоћ, овде видимо да је конвој УНХЦР-а са хуманитарном помоћи стигао само два дана пре отпочињања операције „Криваја-95“. Мало, како кажу, али стигло је, насупрот тврдњама да су српске снаге одавно ограничавају или спречавају пролаз конвоја хуманитарне помоћи за Сребреницу. Интересантно је да на крају овог извештаја као „пост скриптум“ захтевају или моле да се један примерак овога извештаја пошаље и команданту дивизије на знање. Очигледно је да његов заменик није знао да је командант, Насер Орић, одавно одлучио да се на терен више не враћа.

Конечно, јасно је да је за сваку испоруку хуманитарне помоћи угроженим подручјима захваћених ратним дејствима неопходно створити услове за безбедну испоруку помоћи, што подразумева прекид дејстава, споразум о томе, активну сарадњу заинтересованих страна и спречавање било какве могућности злоупотребе хуманитарних конвоја, што подразумева и детаљну контролу истих.

Пошто је злоупотреба било, код ВРС то је изнудило потребу за строжијим режимом контроле конвоја. Поређење са уистину драконским контролним режимом који је западна Коалиција у одприлике истом временском периоду наметнула Ираку, што је резултирало смрћу око пола милиона ирачке деце и било повод за чувену изјаву Мадлен Олбрајт да је то „цена која се исплатила,“ било би у сваком погледу примерено и умесно. Зашто се у једном случају такав режим тумачи као елеменат геноцида, док се у другом оцењује као нужна и прихватљива последица легитимно спроведене политике?

У зонама операција, све док оне трају уз мале прекиде и затишја, није могуће кретање никоме осим јединица које у операцијама учествују, а осталим лицима само уз одобрење комаданта и уз строго придржавање режима који им је наметнут.

²²⁸ Команда 28. дивизије, Борбени извјештај Стр.пов.бр. 01-161/95, од 05. 07. 1995.године, број Трибунала 00342185.

Одлуку о испоруци хуманитарне помоћи и кретању конвоја доноси државно тело (Координационо тело владе), а обавештавање о одобрењу и проласку конвоја кроз зоне одговорности јединица ВРС и преко линије додира са непријатељем и начин контроле садржаја конвоја, укључујући и људство, у надлежности је ГШ ВРС. Обавештење јединицама се доставља да би команде тих јединица знале да ће конвој одређеног састава у одређено време проћи кроз њихов борбени распоред, како би се избегли могући инциденти и спречиле нежељене последице. Циљ тог обавештења је да се обезбеди пуна безбедност конвоја, али и јединица и поштовање договорене испоруке.

О начину обавештавања јединица, правцу кретања, обиму и начину контроле конвоја и другим значајним питањима у вези с тим одлучује командант, или његов заменик ако је он спречен да то учини. То искључује било какву улогу осталих старешина у штабу.

5.2. Логистичка подршка УНПРОФОР-а

Да сумаризујемо претходно излагање. За било које и било чије кретање у зонама захваћеним ратним дејствима неопходно створити претходне услове за кретање и боравак у тим зонама. Ти услови се, пре свега, односе на прекид борбених дејстава, успостављен писаним или усменим споразумом. Прекид борбених дејстава мора бити гарантован, надгледан од неке непристрасне силе и одржив, како би се сва кретања одвијала безбедно по лица и групе које се крећу у зонама борбених дејстава, али и по јединице кроз чији борбени распоред се врши кретање. Неопходно је, дакле, да тактичка ситуација дозвољава да се кретање обави безбедно. О оцени стања тактичке ситуације и процени њеног даљег развоја одлучује командант. То нужно подразумева активну сарадњу заинтересованих страна, договор и одобрење команданта кроз чију зону ће се кретање обављати.

За кретање логистичких конвоја УНПРОФОР-а преко територије Републике Српске и кроз зоне јединица ВРС исти су услови као и за конвоје са хуманитарном помоћи за цивилно становништво. И за ова кретања, било да су се обављала копном или ваздухом, био је потребан споразум, којим се регулишу сва питања у вези са тиме. То се односило и на појединачна или групна кретања припадника снага УН и њихових јединица. И за овај случај важи ограничење које се односи на забрану присуства и кретања у зонама операција док оне трају. Одлуку о одобрењу кретања, правцу и времену кретања и о другим питањима из ове области такође доноси командант.

У релевантном периоду кретање снага и припадника УН, као и логистичких конвоја тих снага било је регулисано већ поменутиим *Споразумом о принципима слободе кретања* између представника снага УН и ВРС. Споразум је сачињен на основу тачке 5. *Споразума о комилејном прекиду непријатељства* потписаног 31.12.1994. године, где је предвиђена потпуна слобода кретања снага УН и међусобне обавезе у вези с тим. Споразумом је прецизирана слобода кретања снага УНПРОФОР-а и другог људства УН

преко територије коју контролише ВРС, уз обавезу да ће УНПРОФОР обавестити ВРС 48 сати унапред о кретању конвоја, а 24 сата за појединачна возила. Одобрење за кретање даће ГШ ВРС, а за неодобрена кретања доставиће објашњење. Регулисана су и остала питања у вези са кретањем конвоја УНПРОФОР-а и појединачна кретања.

На основу прегледаних многобројних докумената која се односе на појединачна и кретања конвоја УНПРОФОР-а преко територије РС може се закључити да је поступак доношења одлуке за одобрење кретања снага УН исти као и у процесу доношења одлуке за борбена дејства. Чланови штаба су, у виду предлога, давали позитивно или негативно мишљење о томе да ли кретање треба одобрити или не. То најбоље потврђује садржај документа на којем се јасно види да један од помоћника команданта ГШ ВРС само даје предлог команданту који ће одлучити прихватањем или неприхватањем предлога.²²⁹ Да се ради само о предлогу потврђује и руком исписан текст на цитираном документу, „Паметан предлог“, који је написао командант ГШ ВРС.

Да је процедура доношења одлуке и у овом случају била идентична процедури доношења одлуке за борбена дејства потврђује и садржај документа на коме се јасно види да командант ГШ ВРС налаже начелнику штаба да припреми одговор на тај документ²³⁰. То и јесте поступање по стандардној процедури доношења одлуке, уз напомену да је у овом случају доношење одлуке вршено скраћеном методом уз консултовање најужег дела команде.

Од укупно поднетих предлога (88 парафа) један од помоћника команданта ГШ ВРС је дао позитивно мишљење за 70 (приближно 80%) захтева УНПРОФОР-а, а негативно за 18 (20%). То нам даје за право да закључимо да ограничење снабдевања УНПРОФОР-а није било знатно угрожено, а тиме ни извршење мисије, како је команда УНПРОФОР-а тврдила. Негативна мишљења су се односила углавном на кретања конвоја која су у свом саставу имала погонско гориво, војну опрему и прелете борбених хеликоптера. То због тога што је, на основу обавештајних података којима је располагала ВРС, део погонског горива додељиван јединицама А РБиХ, а хеликоптерима вршено извиђање и достављање података А РБиХ о распореду снага ВРС на бојишту.

Да кретање патрола холандског батаљона возилима, због недостатка горива, није било угрожено, како су представници команде батаљона изјављивали, потврђују нам садржаји изјава неких сведока тужилаштва из редова Муслимана. Ево неких примера:

Чуо сам да је доста горива остављено када се УНПРОФОР повукао са ових позиција. Отишли смо у три или четири аутобуса пуних само мушкараца и одвезли се за Братунац...²³¹

²²⁹ Одобравање кретања конвоја УНПРОФОР-а од стране ВРС, број Трибунала R0677204

²³⁰ Предлози за одобравање кретања конвоја, број Трибунала R0677213.

²³¹ Сведок 21, Изјава од 25. 05. 1996, број Трибунала 00696187.

Приликом повлачења Унпрофораца, нарочито из Јадра, знам да је иза њих остала велика количина горива и остале опреме коју су Четници узели себи и даље користили. Треба се питати зашто је толико гориво било ускладиштено у Јадру, а не у Сребреници, као и остала опрема која је пала у руке четницима.²³²

... У међувремену смо добили још једну пошиљку хране довољне за неколико дана. Једном смо добили и ванредну пошиљку дизел горива. Свега остало није било довољно. Крајем јуна и почетком јула 1995. пробудио ме је ракетни напад. Чуо сам да је ракета пала близу базе. Неколико секунди касније пала је још једна. Погледао сам на сат и видео да је било 03:20 сати. Касније смо чули од дежурног официра да су ракете пале 200 метара од базе.²³³

Дакле, ипак је вршена редовна логистичка подршка батаљона. Имали су хране и горива, били су опремљени наоружањем и довољним количинама муниције, санитарским материјалом, средствима за хигијену и другом личном и заједничком опремом за камповање. Све је то обезбеђивало нормално функционисање и извршење мандата „очување мира“. Сведок Костер каже да је свега осталог недостајало. Шта је то све остало? Наоружање већих калибара, артиљеријска оруђа и муниција, противоклопни системи или нешто друго? Наравно да је недостајало средстава која би омогућила ангажовање батаљона у мисији „наметање мира“. Али УНПРОФОР никада није добио такав мандат.

Да закључимо. ГШ ВРС је, путем ОБ службе, располагао релевантним информацијама о злоупотреби хуманитарних и логистичких конвоја УНПРОФОР-а за снабдевање А РБиХ муницијом укључујући и артиљеријску, експлозивима, ручним бомбама, противоклопним средствима, другом војном опремом и погонским горивом, чиме су хуманитарне организације и снаге УНПРОФОР-а излазиле изван свога мандата и помагале једну страну (муслиманску) у сукобу. На тај начин другој страни (српској) су отежавали или онемогућавали остваривање својих војних циљева, а противној (муслиманској) помагали. То је принудило ГШ ВРС да се строжије односи према тим конвојима, на начин да се појача њихова контрола и спречи помоћ А РБиХ, и тако ојача безбедност сопствених јединица.

²³² Сведок 21, друга изјава од 26. 07. 1996, број Трибунала 01007275.

²³³ Костер, Изјава страна 6, број Трибунала 00916826.

6. КОНТРОВЕРЗЕ ДОКАЗА ТУЖИЛАШТВА

7.32 Након што је пуцњава престала, два преживјела су отпузала из гомиле тијела до једног скровишта близу стратишта. Обојица су и даље током цијеле ноћи чула пуцњаву, као и звук машина у мраку. Кад се разданило, обојица су видјели машине за земљане радове које су товариле тијела на трактор. Обојица су такође описали своје стратиште као шљунковито мјесто у подножју велике бране.²³⁴

Садржај овог параграфа је веома интересантан. Он открива намеру војног експерта тужиоца, у чијој основи је подршка ставовима оптужнице. Главни аспект те намере је планско и организовано извртање чињеница. Просто је невероватно да два заробљеника која су преживела погубљење не искористе ноћ и побегну са места погубљења. Наиме, није непознато, поготово не професионалним официрима, да ће борци пре побећи да би спасили живот неголи се борити. Човек мисли да је, у оружаном сукобу, бежање најбољи начин да се спаси живот и у тим околностима понаша се више у складу са инстинктом за самоодржање неголи у складу са разумом. О томе је писао и Ерих Фром у свом капиталном делу „Човек за себе“. Према војном експерту Тужилаштва Хашког трибунала ова два сведока се понашају као да имају намеру да сачекају дан да би све видели да би једнога дана могли дати исказ њему, војном експерту, и тужиоцу Хашког трибунала. И Батлеру, као професионалном војнику, ово мора бити јасно као и свакоме другоме. Нема човека који не би побегао под окриљем ноћи са места погубљења које је неким чудом преживео. Ноћ је за бег много погоднија од дана.

Даље, у параграфима 11.1. и 11.4. Искaza Батлер наводи четири секундарне масовне гробнице. Ако је њему веровати, онда неистину говори главни истражитељ тужилаштва, Ж. Р. Руез, који у свом сведочењу пред комисијом француског Парламента каже да има још неексхумираних двадесетак масовних секундарних гробница. Очигледно је да је изостала координација између изјава војног експерта тужиоца и његовог главног истражитеља. Неко од њих нетачно представља чињенице.²³⁵

Одлучио сам да кренем према слободној територији, али нисам знао пут јер ми је то подручје било непознато.

²³⁴ Р. Батлер, Исказ, параграф 7.32.

²³⁵ Ж. Р. Руез, Изјава, страна 5, број Трибунала 03074564.

Након неког времена стигао сам у Крижевце, спаљено и напуштено муслиманско село.

Одлучио сам кренути у правцу села Сеферовићи, а одатле према селу Мотово, које сам познавао зато што сам тамо имао родбине.

Одлучио сам да кренем у правцу села Незук зато што сам мислио да се оно налази на слободној територији.

Због овог лошег искуства и због тога што то подручје уопће нисам познавао, веома сам се опрезно кретао.

Требало ми је шест дана да дођем до једне куће недалеко од Незука пред којом сам спазио неке људе одјевене попут Муслимана и коначно сам био сигуран да сам на муслиманској територији.²³⁶

Када пажљиво прочитамо ове делове изјаве овога сведока веома лако можемо закључити да он углавном све измишља. У првој реченици каже да то подручје уопште није познавао, а одмах у другој каже да је стигао у Крижевце, село за које зна чак и да је муслиманско. Није пропустио да нагласи да је село не само муслиманско већ и да је спаљено. А онда каже да је одлучио да крене у правцу села Сеферовићи, а одатле према селу Мотово, после тога у село Незук. У следећој реченици износи да, због лошег искуства са једним Србином који га је повео некуда и због тога што то подручје уопште није познавао, кретао се опрезно и на крају каже да је стигао до једне куће у близини Незука и да је приметио људе обучене попут Муслимана и тада је схватио да је на муслиманској територији.

Три до четири пута тачно зна у која села иде и куда се креће, а два пута, на почетку и пред крај каже да уопште не познаје тај терен и да му је то знатно отежавало бег ка слободној територији. Дакле овај сведок је непоуздан и на његовој изјави се не може темељити никакав доказ. Одбрана је морала овога сведока унакрсним испитивањем довести у позицију да призна да он није аутор највећег дела изјаве која му се приписује. Али то су, између осталих, подаци на основу којих је војни експерт Тужиоца, Ричард Батлер, израдио свој Исказ о војним догађањима у Сребреници у релевантном периоду. Тужилац је добрим делом на Батлеровим закључцима градио своју оптужницу.

На крају изјаве један од сведока каже да је, када су после ноћења у шуми, и када су се пробудили и успоставили нову колону да наставе пробој пре заробљавања, поред пута са десне стране видео много лешева. По његовој процени око 500 и да му није познато када су они погинули и на који начин.

По мојој процени било је око 15,000 мушкараца у колони. Прије пада Сребренице, у подручју Сребренице било је око 14,000 војника Армије БиХ.²³⁷

Сведок дакле потврђује да су сви војноспособни мушкарци уједно били и припадници 28. дивизије. На основу ове изјаве може се закључити да

²³⁶ Кемал Мехмедовић, Изјава од 13. и 14. 08. 1995, број Трибунала 00798668.

²³⁷ Мевлудин Орић, Изјава од 10, 11. и 12. 08. 1996, број Трибунала 00798690.

су сви били и наоружани, иако знамо да нису. Наоружана је била 1/3 од ових 10.000 до 15.000 који су кренули у пробој. Међутим ова изјава доводи у сумњу и тврдњу да је само једна трећина од 10.000 до 15.000 војноспособних мушкараца, који су се пробијали, била наоружана.

Три војна полицајца са ознакама „Војна полиција Српске Републике Босне и Херцеговине“ и у свијетло плавим панцирима од УНПРОФОР-а ушла су у наш аутобус. Кренули смо у правцу Братунца. Након тога више нисам видео ни једног војника ЈНА – наставља исти сведок.

Сведок помиње ствари које није могао да види. Војници никако нису могли имати такву ознаку на униформи. ВРС је променила назив и тада се управо звала Војска Републике Српске (ВРС), а не Војска Српске Републике БиХ. Сви војници ВРС у 1995. години су носили јединствене ознаке ВРС. А што се тиче дела изјаве да након тога није видео ни једног војника ЈНА, то показује да он није сам састављао своју изјаву. Да јесте он то не би изјавио јер му је сигурно познато да ЈНА као оружана сила 1995. године није постојала, па није ни могао видети њене припаднике.

Вртило ми се у глави и након тога сам или заспао или изгубио свијест. Тада је могло бити око 21:00 сат. Кад сам се пробудио био је мрак и падала је киша. Скинуо сам повез са очију и погледао око. Видио сам ровокопач и булдожер са упаљеним свјетлима.

Хурем и ја смо ходали преко лешева. (Пошто је Хурем имао сат он је рекао да је 12.00 ноћу.) По мојој процјени могло их је бити око 1,200 на ливади. Обишли смо иза велике ископане рупе за коју сам претпоставио да ће бити масовна гробница. Рупа је могла бити дугачка око 10 метара. Требало нам је доста времена да обиђемо око рупе. Не могу процијенити ширину рупе. Те ноћи била је мјесечина и могао сам видјети да се ливада протеже на великој површини.²³⁸

Овај сведок у изјави каже да је из Братунца био у конвоју са 6 аутобуса и 4 камиона. То користи тужилац као доказ о превозу заробљеника из Братунца у зону 1.Злпбр. Ако се само мало пажљивије прочитају цитирани делови његове изјаве настају разборите сумње у њену тачност. Прво каже када се пробудио, а заспао је или се онесвестио око 21.00 часова, да је била ноћ и падала киша. Ноћу када пада киша видљивост је веома мала и скоро ништа се не види чак ни на неколико метара. Потом каже да је скинуо повез са очију и видео ровокопач и булдожер са упаљеним светлима. То делује посебно неубедљиво. У помрчини, и још док је падала киша, било би тешко од светла препознати машине. Могао је видети упаљене фарове од машина, али тешко да би препознао ровокопач или булдожер. Затим каже да је те ноћи била месечина и да је могао лепо видети и разазнавати предмете и лешеве. Када пада киша не може бити месечина, то је ваљда јасно. Затим каже да му је требало много времена да обиђе рупу дугачку око 10 м. Ако

²³⁸ Хасић Ахмо, Изјава од 20. 03. 1996, број Трибунала 00113965.

је истина да је падала киша и да је била ноћ онда можда му и јесте требало мало више времена, али ако је у питању било 10 метара у сваком случају не више од неколико минута. И на крају, није могао ноћу у 12.00 часова, када је падала киша и видљивост била сведена на минимум, избројати 1.200 лешева. То ноћу не би било лако изводљиво, чак и да је била месечина. Вероватније је да је он тада био преокупиран мишљу како да то подручје што пре напусти како би преживио, а не да посматра и цени колико има лешева.

На основу изјаве овог сведока Тужилац је изградио оптужницу за погубљене у Пилици. Сведок каже да је, када су га довели на стрељање, ту видео око хиљаду (1.000) лешева који су пре њега стрељани, а да су после њега довели још 5–6 група од по 150 људи које су такође стрељали. Тако произилази да је у Пилици стрељано 1.000 пре њега плус 750 до 900 после њега. То значи да је у Пилици укупно стрељано 1.750 до 1.900 људи, плус још 300–400 које је видео на другој страни њиве, што укупно износи више од 2.000. Тужилац у оптужници за Пилицу каже да је ту погубљено 500 у дому културе у Пилици и многи од 1.200 који су били заточени у школи. Према оптужници, остатак од „многих од 1.200“ који су били у школи у Пилици, или огромна већина од ових 1.200, било је погубљено на оближњој Војној економији Брањево од стране 10. Диверзантског одреда (10. ДОД). Ово је један пример како тужилац саставља оптужницу и на каквим подацима је темељи.

У ноћи између 12. и 13. јула, српске снаге у Сребреници, у чијем су саставу једна бригада специјалне полиције Министарства унутрашњих послова и елементи Братуначке бригаде, почињу одвајати мушкарце од жена и дјете који су се привремено смјестили у творнице у том крају или на пољима под ведрим небом. Сви мушкарци су притворени, углавном у једну кућу преко пута главног штаба снага Уједињених народа.²³⁹

Овај део из Изјаве главног истражитеља Руеза представља ноторну нетачност. Ако се нешто слично догодило, то је било у Поточарима, а не у Сребреници. Опште је прихваћено да, када су јединице ВРС ушле у Сребреницу, тамо нису затекли никога. Сви су се већ били повукли, неко у пробој, а неко у Поточаре.

14. јула ујутро најприје је евакуисано прво мјесто заточења, складиште у којем је током ноћи хладним оружјем и тупим предметима убијено педесетак особа²⁴⁰

Излагање главног истражитеља Тужилаштва Хашког трибунала у супротности је са оним што каже Р. Батлер, војни експерт истог Тужилаштва. Које место заточења је прво евакуисано? Према Батлеру евакуација је започела 13. јула.

²³⁹ Ж. Р. Руез, Изјава, страна 2, број Трибунала 40307456.

²⁴⁰ Ibid., страна 3.

Конвој аутобуса са заробљеницима креће у правцу Зворника, скреће према Тузли, и на крају стиже у школу у Ораховцу који не смијемо бркати с Ораховцем на Косову. Током дана конвоји са заробљеницима пристижу један за другим. Смјештају их у гимнастичку салу која је на крају пуна заробљеника.²⁴¹

Руез не износи о колико аутобуса се ради. Затим каже „конвоји током дана пристижу...“ Колико конвоја и са по колико аутобуса и камиона? Оваквим паушалним формулацијама ствара се изманипулисан утисак да је то била непрегледна колона аутобуса и камиона, који су цео дан пристизали у Ораховац. Према Батлеру у Ораховац је 13. јула стигло 6. аутобуса са 296 заробљеника и највише два аутобуса испред школе „В. Карацић“ у Братунцу 14. јула. Одакле иду ови конвоји? Описи стручњака Трибунала врве од непрецизности и нетачности. Суштинско питање је зашто тужилац, уместо уопштених процена из друге руке, није довео ни једног возача аутобуса или камиона да непосредно посведочи колико је било аутобуса и камиона и колико људи је могло стати у та возила.

У исто вријеме другим конвојима евакуишу се заробљеници из Братунца. Конвоји пролазе Зворник, скрећу лијево и одвозе заробљенике у школу у Петковцима. Сценарио је исти: током дана школа бива напуњена заробљеницима. Ова школа има два спрата и нема гимнастичку салу. Све учионице су пуне. Заробљеници су изложени најгорем злостављању.²⁴²

И овај први конвој је из Братунца као сви остали јер је заробљавање припадника 28. дивизије извршено на територији општине Братунац и тамо су била места привремених заточења. Међутим, манипулативним представљањем података ствара се слика да су конвоји долазили из разних места и праваца и да им није било краја. Ни броја им се не зна. Стручњаци Тужилаштва користе термин „другим конвојима,“ у множини, као да је било више конвоја и на хиљаде заробљеника који су превезени у Петковце. Батлер у свом Исказу каже да је у Петковце превезено 6 аутобуса и неколико камиона из Братунца и један камион са 100 заробљеника из Н. Касабе. На основу којих података је Батлер састављао Исказ? Логично би било да га је саставио на основу налаза истражитеља Тужилаштва и изјава сведока. Али види се да није, јер се подаци истражитеља и војног експерта исте установе – не слажу. Ако је тако, на основу којих података је тужилац саставио оптужницу и чије податке је као чињенице у њу уградио?

Истог тог дана (14. јула, примедба аутора), аутобус у којем се налазило 150 особа скренуо је према долини Церске гдје те особе одмах бивају погубљене и падају низ руб цесте. Један ровокопач захвата земљу с оближњег бре-

²⁴¹ Ibid., страна 3.

²⁴² Ibid. страна 3.

жуљка и засипа тијела ових особа. Тијела из ове гробнице су ексхумирана. Пронађено је 150 лешева с везаним рукама, а некима су биле везане и ноге.²⁴³

Ово тврди Ж. Р. Руез. Међутим, Р. Батлер каже да је то било 13. јула и да се радило о стотинама из колоне која се пробијала. Шта је ту у противуречним изјавама најистакнутијих стручњака Тужилаштва тачно, ако је ишта уопште тачно? Оба, и вештак и главни истражитељ, говоре неодређено, посебно када се ради о броју камиона, аутобуса и конвоја као и броју заробљених и погубљених припадника 28. дивизије А РБиХ. Како је онда тужилац дошао до бројке од „више од 7.000“? Које податке је он користио и од кога их је добио, ако му главни истражитељ и војни вештак податке износе у имагинарним бројевима или неодређено у стилу „на стотине“, „више од“, „неколико стотина“, „на хиљаде“, „више од хиљаду“ и слично?

У садашњем тренутку за ексхумацију остаје још двадесетак секундарних масовних гробница. Прецизно знамо положај свих тих масовних гробница, а за сваку од њих проведена је провјера садржаја. Наиме, у свакој од ових гробница пронађени су посмртни остаци више особа, од 80 до 180 тијела. Ради се вјероватно о више од 4.000 особа које ћемо моћи рећи да су хладнокрвно погубљене у том организованом и систематском процесу.²⁴⁴

Овај део изјаве истражитеља је специфичан и значајан с обзиром на одговоран положај извора као главног истражитеља Тужилаштва. Он види шта има и под земљом, иако ништа није откопавао. Њему нису потребне ексхумације гробница да би прецизно утврдио колико се тела налази у свакој од њих. Чак зна и да су убијени „хладнокрвно“. Не наводи се никакав основ за претпоставку („вероватно“) да је у тим прописно неиспитаним гробницама укупано више од 4.000 особа.

С друге стране, неке особе су погинуле у борбама, а неке извршиле самоубиство. Једина бројка која се може користити је број особа које су ухапшене, притворене, премјештене и погубљене. Та бројка ће након извршених ексхумација вјероватно нарасти на између 4.000 и 5.000 особа.²⁴⁵

Задњи део коментара у потпуности важи, али истовремено у целини ово је класичан пример како се манипулише информацијама. Као и у претходној процени, намеће се закључак да је број наводно погубљених претходно одређен и да су истраживања а приори усмерена на доказивање те цифре, а не на доказивање или утврђивање стварног број жртава Муслимана из енклаве Сребреница и њихове структуре по начину како је смрт наступила. Зашто се не постављају права питања: ко је погинуо у борбама за Сребреницу и током пробоја, ко у међусобним окршајима, ко се сам убио, а ко је погубљен? Зашто се главни истражитељ Тужилаштва у својој ана-

²⁴³ Ibid. страна 3.

²⁴⁴ Ibid., страна 5.

²⁴⁵ Ibid., страна 5.

лизи не бави тим питањима која су кључна за расветљавање сребреничког питања? Те жртве мора да су велике јер се пробој вршио у ситуацији која је била врло неповољна у обавештајном и тактичком смислу. До сада изнети подаци упућују на закључак да је морало бити мноштво погинулих бораца 28. дивизије током пробоја. Зашто се та стварност скоро уопште не одражава у доказној грађи коју користи Тужилаштво и минимализује у анализама његових вештака?

Ипак, стално остаје знак питања: никада нисмо дошли до свједочења неке од те дјече. У то вријеме босанска влада је саслушала велики број људи који су стигли у Тузлу, и било је зачуђујуће да се није наишло на таква свједочења. Нажалост, прошле године, тијела дјече млађе од петнаест година пронађена су у масовној гробници у Глогови. Вјероватно је да је неки официр безбједности, видјевши шта се догађа, измијенио наредбу и рекао: „Ти људи су свједоци. Не можемо си дозволити да иза себе оставимо свједоке“. Пронађен је извјестан број тијела са метком у кичми.²⁴⁶

Ово је још један пример како се у прикупљању доказне грађе – која се касније претаче у оптужнице и дугогодишње пресуде, да не говоримо о правним квалификацијама најозбиљније природе – у Хашком трибуналу олако барата више или мање креативним претпоставкама, на рачун професионално утврђених чињеница.

Постојала је разлика у поступању према заробљеницима зависно од тога да ли су носили униформу и оружје: смрт је била спорија за оне који су носили униформу и оружје.

Зато се, прије предаје, већина мушкараца отарасила оружја. Према неким свједочењима која се не могу провјерити, ако је неко ухваћен с оружјем, био је приморан да сам себи ископа раку, што није био случај с онима који су се предали без оружја. Али, питање положаја цивила и војника са судског становишта није битно.²⁴⁷

Општи став је да су сви заробљеници стрељани. Како у процесу стрељања за неке смрт може бити спорија? Спора смрт је обично везана за мучење, тортуру, изгладњивање, тучу тупим предметима и сл. Стрељање по дефиницији није спора смрт. А шта су сведочења која се не могу проверити и чему би у судском поступку могла да послуже? Важе ли она у Хашком трибуналу?

Не, не постоје информације о претходном планирању масакра. Уствари, заузимање енклаве није било планирано. Датум који се односи на план офанзиве је 5. јули. Дио који се односи на противваздушну одбрану те операције датира од 6. или 7. јула, ту можемо прецизирати датум. Али, одлука о заузимању енклаве је донијета тек 9. јула, у тренутку када је генерал Младић схватио да неће бити организована одбрана енклаве. Првобитни циљ био је да се границе енклаве сведу на границе града Сребренице и да се град пре-

²⁴⁶ Ibid., страна 7.

²⁴⁷ Ibid., страна 8.

твори у огромни избјеглички логор под отвореним небом, како би се Уједињени народи приморали да изврше евакуацију ове зоне.²⁴⁸

Како је онда судско Веће у неким предметима ипак прихватило тужитељев навод да је постојао план за геноцид? Ако главни истражитељ тужилаштва није успео пронаћи такав план, на основу каквих чињеница и информација је тужилац извео закључак да јесте постојао план злочина? Што се тиче одбране енклаве, према одредбама војне доктрине које су се и они генерално придржавали, морали су бранити положаје где су се налазили све док им претпостављени старешина не одобри да се повуку на резервне положаје. То убедљиво сугерише да су јединице 28. дивизије напустиле положаје уз знање и одобрење својих претпостављених. Одсуство командната дивизије током борби за Сребреницу то тумачење посредно потврђује. Ко му је одобрио да не командује дивизијом и да са растојања, из Тузле, мирно посматра шта се дешава? На 13. страни Изјаве истражитеља Хашког трибунала и њему је чудно што командант дивизије није био на свом командном месту. Руез ипак не пружа одговор на питање како тумачи одлуку босанске владе да повуче Орића и његове најбоље људе пре пада енклаве. Инсистирање на овом одговору истражитељ Руез тумачи теоријом завере. Али знатан део његових нагађања, ако се пажљиво анализирају, спада у теорију завере.

Зашто командант 28. дивизије није одговарао својим претпостављеним или војним судовима своје армије због тога што је напустио јединицу, што се сматра најтежим кривичним делом за једног команданта за које се у војној пракси мора одговарати? Пошто није позван на одговорност могуће је разборито закључити да се то догодило са одобрењем претпостављене команде.

Руез наставља:

Да, изложићу вам неке од њих. 17. јула 1995. направљен је снимак војне економије Браћево гдје се виде тијела погубљених особа како леже на стратишту. Поље на којем су извршена погубљења протеже се у овом смјеру, овдје се види ровокопач који је већ покупио тијела и ставио их у заједничку раку. Читав овај дио још је прекривен лешевима. 21. септембра ископавање тијела из масовне гробнице на војној економији Браћево је завршено, а 27. септембра је започела операција премјештања тијела с војне економије Браћево у нову гробницу, а овдје видимо и једну грађевинску машину паркирану у кругу војне економије.²⁴⁹

Према Батлеровом Искazu (параграф 19.) погубљења на војној економији Браћево су извршена 16. јула у непознатом броју. Истражитељ је претходно рекао, и овде понавља, да су грађевинске машине одмах закопавале стрељане. Како је онда могуће да се 17. јула на снимку виде тела погубље-

²⁴⁸ Ibid., страна 9.

²⁴⁹ Ibid., страна 10.

них? Ово је још један пример неслагања кључних вештака Тужилаштва по најбитнијим питањима.

Не посједујемо снимке који показују неко погубљење које је у току, ако на то мислите. Ради се о снимцима направљеним прије и након масакра.²⁵⁰

На питање, зашто нема снимака из ваздуха погубљења у реалном времену, нема сувислог одговора. Снимци пре и после догађаја могли би евентуално да допуне слику, али без радње која представља срж инкриминисаног дела они су од другостепеног значаја. Без главних визуелних доказа, они губе не само на поузданости него и на значају.

Да би се утврдио број жртава Сребренице мора се ући у траг несталим особама и преживјелим члановима њихових породица и извршити пребројавање и идентификовање тијела ексхумираних из гробница пронађених у Сребреници и њеној околини. Тај процес се не може поредити са утврђивањем смртних случајева узрокованих болешћу, старешћу и насилним путем у вријеме мира.²⁵¹

Из овога следи да процес проналажења и ексхумирања жртава још није довршен. На основу чега онда тужилац наводи да је ВРС погубила више од 7.000 мушкараца и дечака? Није ли и ово доказ да се закључци о броју муслиманских жртава Сребренице изводе унапред, па се доказни материјал затим филтрира и обликује да би се тим закључцима дао привид утемељености?

Све у свему, централни систем Федерације БиХ садржи сасвим оскудну евиденцију о лицима која су преминула на подручју Сребренице у периоду од јула до децембра 1995. Том систему су пријављена само 182 смртна случаја везана за збивања у Сребреници, на територији десет општина, у периоду од јула до децембра 1995. године.²⁵²

Запажамо да је до 2004. године пријављено и уписано у књиге умрлих са подручја Сребренице у 10 општина само 182 особе. Зашто нису уписани у књиге умрлих сви или највећи део „више од 7.000“ мушкараца и дечака за које тужилац тврди да су погубљени? До 2004. године то је било могуће урадити или проналажењем тела и њиховом идентификацијом, или на основу одлуке надлежног суда (у Ф БиХ то је окружни суд у Тузли) а на захтев породице како би могла да оствари одговарајућа права на основу погибије или убиства њиховог члана. Скоро девет година је доста дуг период и довољан да се обави највећи део овог посла чак и да се ради о знатним људским губицима.

Теоретски говорећи, имена преживјелих би се могла пронаћи у изворима које је др Радовановић поменула у одјелку 2.1. свог извјештаја, тј. у системима евиденције о интерно расељеним лицима и избјеглицама у бившој Југосла-

²⁵⁰ Ibid., страна 11.

²⁵¹ Ibid., страна 3.

²⁵² Ibid., страна 4.

вији, у виталним статистичким системима, пописима становништва извршеним након 1995. у земљама које су примале избјеглице (Србија, Хрватска, западноевропске и друге земље, САД, Канада, Аустралија, итд.), као и у неколико других извора. Међутим, тако обимна претраживања су практично неизводљива због људских, финансијских и временских ресурса који би за то били потребни. Из тог разлога се мора другачије приступити проблему утврђивања броја жртава Сребренице, што важи и за многе друге сукобе који се сада воде у свијету.²⁵³

Наведени изговори су у највећој мери неубудљиви и непримерени. Недоказивост претпостављеног броја жртава неможе се надокнадити тако што ће се списак несталих лица једноставно прогласити списком стрељаних. Нити је могуће позивати се на ограничавајуће дејство материјалних и временских фактора на прикупљање доказа а при том без обзира на наведену околност изводити најекстремније закључке које докази не подржавају. Овде се ради о најозбиљнијим оптужбама које обухватају и тачку везану за геноцид. Сходно томе, или истраживање мора бити извршено на прописан начин који би дао потпуне и тачне податке или се изведени закључци морају ограничити обимом расположивих, а не пожељних или хипотетичких, доказа.

За процјену броја жртава збивања у Сребреници негдје током јула 1995, тренутно постоји неколико извора који се односе на жртве тих инцидената, међу којима су најважнији следећи:

- спискови несталих лица које су саставили МКЦК и ПХР,
- списак захтјева за проналажење несталих лица који је саставио ICMP (тај списак је исти као и списак МКЦК-а), на којем су наведени ДНК подаци о несталим особама и њиховим сродницима,
- спискови лица која су идентификована и која су локални судови у Босни, посебно суд у Тузли, прогласили мртвим,
- спискови ексхумираних тијела који се могу добити од државних комисија за проналажење несталих лица (ФБиХ и РС),
- евиденција о војним лицима (Армија БиХ) убијеним током сукоба,
- документација коју је прикупила Државна комисија БиХ за прикупљање чињеница о ратним злочинима почињеним током сукоба 1992–1995. 7, (тј. „Босанска књига мртвих“)²⁵⁴

Овде би се могло поставити неколико суштинских питања. Прво, како је могуће на списковима несталих особа навести податке о њиховом ДНК? ДНК податке сродника могуће је обезбедити. Али како је могуће поседо-

²⁵³ Ibid., страна 5.

²⁵⁴ Ibid., страна 6.

вати ДНК податке несталих особа док се оне не пронађу, не узме узорак и анализом одреди њихов ДНК? Друго, како је могуће саставити спискове ексхумираних особа када идентификација није извршена, пре него што се сазнају њихови лични подаци? И у овом сегменту неодољиво се намеће закључак да је тужилаштво претходно дефинисало број погубљених (више од 7.000) који сада, на било који начин, само треба судски потврдити.

Опште говорећи, међутим, списак Тужилаштва из 2000. године треба сматрати списком лица која су нестала у Сребреници и њеној околини у периоду од јула до децембра 1995. године.²⁵⁵

То је могуће, али онда тужилаштво не може да конципира оптужницу на бази априорних тврдњи да су то погубљена лица. Све док се на поуздан начин не утврди судбина несталих лица она не могу бити проглашена погубљенима, а и да буду проглашена жртвама, како тужилаштво тврди, мора се разграничити које су жртве легитимни војни губици, а које су последица ратног злочина одн. стрељане без претходног суђења.

На страни 8. исти вештак Тужилаштва наводи верзију списка МКЦК из 2004. године. Али чуди чињеница да не наводи да се тај списак односи на списак лица из целе БиХ а не само из Сребренице. Зар се не подразумева његова обавеза да помогне судском Већу да боље схвати природу података који му се нуде?

Почетком јула 1995. године у Сребреници је било 40.000 становника. Затим је неколико хиљада било заробљено. До сада је ексхумирано око 5.000. Највећи број посмртних остатака пронађен је на местима заседа колони која се пробијала (Побуђска Каменица), а изванредан број тих остатака пронађен је и у масовним гробницама (Лажета, Ражишта-Церска Долина, Козлук, Брањево -Пилица).²⁵⁶

Тужилац тврди да су ексхумацијама масовних примарних и секундарних гробница пронађена тела више од 7.000 мушкараца који су, како он тврди, погубљени. Међутим, из овога извештаја Агенције за документацију и информације из Тузле види се да је највећи број посмртних остатака пронађен на местима заседа колони која се пробијала или на местима где су вођене три најжешће битке током пробоја 28. дивизије (Побуђска Каменица, Удрч, Козлук), што указује на то да је највећи број ексхумираних вероватно погинуо током пробоја. Ако је тако, то су легитимне жртве које се са правног аспекта не могу третирати исто као противзаконито погубљена лица. У овом документу значајна је и тврдња да је само „известан број“ посмртних остатака пронађен у масовним гробницама (Лажета, Церска долина, Козлук, Брањево, итд.). Коришћење формулације „известан број“ сугерише да се вероватно не ради о већини посмртних података. У сваком случају, прецизност у изражавању вештака била би информативнија и у великој мери би допринела бољем сагледавању чињеничног стања.

²⁵⁵ Ibid., страна 7.

²⁵⁶ Агенција за истраживање и документацију Тузла, број Трибунала 01007053.

2. Било би тешко осмислити одговарајући статистички преглед или попис становништва на подручју Сребренице чији би циљ био да се саставе спискови несталих лица и преживјелих, а за то би била потребна огромна средства и много времена. То би дало мало релевантних резултата, ако би их уопште и било.²⁵⁷

Ова констатација врло је спорна. До 2004. године већина Муслимана се вратила у своје домове на подручју Сребренице. Зашто би било тешко пописати становништво, а надасве одакле сумња у релевантност резултата? Попис је по закону требало извршити 2001. године јер је последњи био 1991. године. Није извршен због обструкција владе из Сарајева и тек 2014. године, после бројних одлагања и контроверзи, приступило се том послу. Међутим, суштинско питање остаје, насупрот тези вештака Хашког тужилаштва: зашто званични попис становништва и попис умрлих не би представљало релевантне податке? На основу чега се сматра да је списак несталих особа, који води једна невладина организација (ПХР-лекари без граница), релевантнији од званичног пописа становништва на државном нивоу који би се спровео по прописаној процедури?

Претпоставља се да је у граду Сребреници било око 40.000 људи прије његовог пада, али тачан број становништва и његова структура нису познати.²⁵⁸

Тачан број становништва је познат. Наиме, ако је то претпоставка она је морала бити на нечему заснована, на неким подацима, али на којима? Рецимо на подацима МКЦК, Холандског батаљона, УНХЦР, специјалног известиоца ГС УН или специјалног известиоца за људска права. То су све институције на које се овај вештак позива у извештају од 25. 08. 2004, број 0360-1034-0360-1060 и за које тврди да су релевантни и да нема бољих података од њихових. Вештак је вероватно у праву када каже да је непосредно пред операцију ВРС у Сребреници живело око 40.000 људи јер то је број који се добија сабирањем горње границе жена, деце и старца који су евакуисани из Поточара (25.000) и горње границе броја мушкараца који су формирали колону која се пробијала ка Тузли (15.000). Готово да је искључено да је у Сребреници могло бити више становника. Ако се прихвате неизбежне непрецизности, могуће је генерално утврдити и њихову структуру. На пример, ако од укупног броја становника одузмемо број жена, деце и старца добићемо број војноспособних мушкараца (16–64 године). За потребе анализе броја несталих или погинулих или погубљених то је сасвим довољан податак.

5. Реконструкција, позадина, последице и анализа пада безбједносне зоне.

²⁵⁷ Хелге Брумборг, Завод за статистику Норвешке, 25. 08. 2004. године, број Трибунала 03601034, страна 17.

²⁵⁸ Хелге Брумборг, Осло 12. 04. 2003. „Прилог извештају о броју несталих и мртвих из Сребренице, број Трибунала 03080316.

Извјештај НИОД-а из априла 2002. о Сребреници, а који је довео до оставке холандског премијера, неколико пута се позива на процјену Тужилаштва, углавном је подржавајући.

Међутим, у извјештају се наводи да није убијена ниједна од око 7.500 особа наведених да су нестале јер је „отприлике 1.500 људи умрло на путу за Тузлу, било од паљбе, у борби, од мина, самоубиством или од глади.“ То је засновано на процјени ВРС-а о 6.000 ратних затвореника.²⁵⁹

Пошто је Извештај НИОД-а базиран на Дебрифингу, а Дебрифинг је спровео НИОД уз помоћ независних стручњака, зашто вештак Тужилаштва испољава неверицу према конкретним подацима, мада на почетку сам каже да је извештај углавном „подржавајући“ са становишта оптужбе? Није ли вештак Тужилаштва пробирљив у избору „подржавајућег“ материјала из НИОД-овог Извештаја холандском парламенту, па користи оно што његовим послодавцима иде у прилог а дисквалификује све што се не уклапа у виђење Тужилаштва, као што су подаци да свих 7.500 несталих није нужно убијено а да је око 1.500 легитимно погинуло у борбеним дејствима?

У извјештају НИОД-а се закључује да „Из тих разлога, није могуће сасвим сигурно рећи колико је мушкараца погубљено након пада Сребренице, а колико је особа нестало док су ишли ка Тузли. Вјероватно је да никада нећемо знати“.²⁶⁰

Упркос томе што НИОД констатује да није могуће сасвим сигурно утврдити број погубљених после пада Сребренице, нити број несталих током пробоја ка Тузли, вештак Тужилаштва се не устеже од прављења претпоставки. Сврха вештака је да помогне већу изношењем што прецизнијих података и навођењем њихових извора; пуким претпоставкама може да се бави свако. Како веће у пресуди може доносити кредибилне закључке ако је током извођења доказа ова врста стручне помоћи изостала? Применом методе „Праћење кретања живих Муслимана Сребренице“ на почетку ове књиге и анализом извршеном у расправи „Сребреница – геноцид над истином“ показано је да тужилац заправо не располаже тачним подацима о броју погубљених војноспособних мушкараца Сребренице. Наведени цитати из овога Извештаја вештака Тужилаштва потврђују резултате тих анализа.

Многи лешеве су закопани у масовне гробнице, које су често убрзо након тога раскопаване, док су остали остављени у шуми. Укупни број жртава није познат. Ископавања која је извршио Међународни суд су до сада (до 2003. године) открила око 1.900 тијела, од којих је само неколико идентификовано.²⁶¹

Природно се поставља питање: ако је 7–8 година након рата ископавање масовних гробница које је обавио Међународни трибунал за бившу Југославију открио око 1.900 тела, од којих је само неколико идентификовано, на

²⁵⁹ Ibid., страна 9.

²⁶⁰ Ibid., страна 9.

²⁶¹ Ibid., страна 2.

основу чега тужилац у оптужницама наводи да су припадници ВРС и/или МУП-а РС масовно погубили више од 7.000 муслиманских мушкараца?

МКЦК је започео регистравање убрзо након пада (у јулу 1995), првенствено ради регистравања особа за које се вјеровало да су заточене. У то вријеме, сјећања људи који су побјегли из Сребренице су била још увијек свјежа. С друге стране, ти људи су били под великим стресом и патили су од емоционалне и физичке изнурености и обично нису посједовали лична или друга документа која би давала тачне податке о несталим особама. Због хаотичне ситуације, неки људи за које је речено да су нестали касније су пронађени живи, али МКЦК уклања такве случајеве са списка несталих особа. ПХР је своју регистрацију започео нешто касније, у јулу 1996. Она укључује нека веома детаљна питања о несталим особама, као што су специфичне физичке карактеристике и одјећа, на која је онима који су давали информације било често емотивно тешко да одговарају. У исто вријеме, даваоци информација су често били спремнији за разговор и многи од њих су пружили на увид лична документа за нестале особе.²⁶² (стр. 3–4)

Овај сегмент веома упечатљиво указује на то да се вештак Тужилаштва бави више производњом него истраживањем података како би поддржао оптужницу по сваку цену, при том не водећи рачуна о томе да би судско веће могао довести у заблуду. Да ли је могуће да су, непосредно након нестанка, блиски рођаци који су давали податке о несталим члановима својих породица били под великим стресом и нису имали лична документа несталих особа, а да су само годину дана касније ти исти рођаци имали релативно прецизне податке, укључујући лична документа, када су попуњавали формулар ПХР? Релевантно подпитање гласи, одакле су се та документа одједном створила када тужилац на основу изјава сведока у оптужницама тврди да су од заробљених Муслимана одузета сва лична документа и затим спаљена или на други начин уништена?²⁶³

Овај докуменат је један од најважнијих међу доказним предметима Тужилаштва и на најбољи начин демантује тврдње тужиоца да је у Сребреници у јулу и августу 1995, године погубљено више од 7.000 војноспособних муслиманских мушкараца од стране ВРС и/или јединица специјалне полиције МУП-а Републике Српске. У овом ауторитативном документу са потписом Председавајућег Федералне комисије, Амора Машевића, садржани су подаци о ексхумацијама и идентификацијама жртава Сребренице у периоду од 1996. године, када је почело истраживање масовних примарних и секундарних гробница, до краја јула 2007. године, што обухвата период од 11 година након пада Сребренице. Подаци се, како се у документу каже, односе на 4.415 идентификованих жртава. За неидентификоване као и за идентификоване жртве каже се да недостају подаци о полу, старости и узроку смрти.

²⁶² Ibid., стране 3-4.

²⁶³ Федерална комисија за нестале особе БиХ: Број ексхумираних и идентификованих из Сребренице, број Трибунала 06129396.

06129396

BOSNA I HERCEGOVINA
Federacija Bosne i Hercegovine
Federalna komisija za nestale osobe

BOSNIA AND HERZEGOVINA
Federation of Bosnia and Herzegovina
Federal commission of missing persons

Tel./fax: +387 33 664-951; Musala 9/II, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina E-mail: compbih@bih.net.ba

Broj: 01-41-3720/2007
Sarajevo, 30.07.2007. godine

Ref. br.: 576/07/99-1513/15

ICTY
n/r Glavne tužiteljice
g-đa Carla del Ponte

HAG
HOLANDIJA

Veza: Vaš akt broj: EwT/DEM/BHB-2504-A od 07.03.2007. godine

Poštovana,

Vezano za Vaš akt gornji broj i datum dostavljamo Vam u prilogu podatke vezane za ekshumacije i identifikacije u periodu 1996-2007. godine na području regije Srebrenica što uključuje opštine Srebrenica, Bijeljina, Bratunac, Han Pijesak, Kalesija, Kladanj, Rogatica, Šekovići, Vlasenica i Zvornik.

Podaci se odnose na 4.415 identifikiranih žrtava.

Za neidentificirane žrtve ne posjedujemo podatke o njihovom polu, starosti i uzorku smrti.

Takođe, i za identificirane žrtve ne posjedujemo podatke o uzroku smrti i metodi identifikacije. Takve podatke posjeduju tužilaštva i sudovi po čijim naredbama su vršene ekshumacije.

U ovom času još uvijek ne raspolazemo sređenim ažuriranim podacima o ekshumiranim i identifikiranim žrtvama na cijelom području Bosne i Hercegovine obzirom da se tek sada u okviru Instituta za nestale osobe radi na formiranju CEN-a (Centralne evidencije nestalih) za cijelu BiH.

Napominjemo da su podaci o identitetu žrtava povjerljive prirode te molimo da se isti ne koriste u bilo kakve druge svrhe osim za potrebe OTP-ija u vezi sa suđenjima i ne ustupaju bez našeg odobrenja bilo kojoj drugoj instituciji..

S poštovanjem,

Received
02-08-2007
Sarajevo FO

Predsjedavajući-dopredsjedavajući
Federalne komisije
Amor Mašović

Ако 2007. године није било поузданих података о узроку смрти, на основу чега је тужилац саставио оптужницу о више од 7.000 погубљених мушкараца, а при томе из овог документа видимо да је чак и број ексхумираних и идентификованих жртава у целини био знатно мањи од цифре жртава на коју се позива Тужилаштво Хашког трибунала? Чак и да нема пресека неидентификованих жртава по категоријама, овај званичан допис Трибуналу и главној тужитељици Карли дел Понте требало је да садржи бар податак о броју тих „неидентификованих жртава“. Или цифра од 4.415 садржи и једне и друге, и идентификоване и неидентификоване жртве?

Осим тога, на ову тему, у контексту извештаја који претендује на стручност, термин „жртва“ није погодан. У овој ситуацији су измешане две врло различите категорије људских губитака: погинули у борбеним дејствима и жртве погубљења. Нити се међу њима прави разлика нити се алутира на потребу да се прибаве подаци о околностима и времену смрти.

Амор Машовић, председавајући Федералне Комисије за нестала лица, вероватно је имао разлог да нагласи да су достављени подаци „поверљиве природе“ и да их не би требало уступати другим институцијама осим за потребе суђења. Поставља се једноставно питање: по Машовићу, од кога би те податке, или пре чињеницу да установа задужена за прикупљање доказне грађе признаје да ни после дванаест година најрелевантнијим подацима не располаже, требало заштитити?

Даље, сведок Тужилаштва Џозеф Кингори наводи:

... Убиједили смо га (Османа Суљића, потпредседника општине Сребреница дана 10. 07. 1995, напомена аутора) да је ради наше безбједности неопходно да одемо, а он нам је онда рекао да треба да обавијестимо свијет о чињеници да се против њих користи хемијско оружје. Све се ово догађало у емоционалној атмосфери и нисмо знали одакле је добио ове информације и нисмо били у стању да их потврдимо.” Индикативно је да, поред Османа Суљића који се налази у врху политичке власти у Сребреници, још само Омановић Ћамила, функционер у Армији БиХ, значи обоје личности са кредибилитетом код муслимана, оптужује ВРС да је против становништва Сребренице користила недозвољена, хемијска средства и то у току 11/12. 07. 1995. године у кругу базе УН у Поточарима! Свједок Омановић Ћамила дословно је изјавила: „Остали смо још једну ноћ. Та ноћ је била ужасна. Пустили су отровне плинове, могла сам их осјетити у зраку, а људи који се разумију у отрове рекли су да је то отров. Покрили смо лице плахтама. Људи су почели кашљати, кихати и повраћати. Изгледало је као да плин долази са улице“.²⁶⁴

Довољно је рећи да од припадника Холандског батаљона нико није навео присуство неуобичајеног смрада на основу чега би се могло наслутити да се употребљавају плинове или отрови.

У параграфу 20. оптужнице у предмету Толимир тужилац каже да је у Поточарима издвојено више од 1.000 војноспособних мушкараца и транспортовано у Братунац, где су током 14. и 15. јула били привремено заточе-

²⁶⁴ Џ. Кингори, Изјава, број Трибунала 00700875.

ни у зградама и возилима. У параграфу 42. исте оптужнице каже да су дана 10. и 11. јула хиљаде босанских Муслимана из енклаве, међу којима су били жене, деца и неколико мушкараца побегли у базу УН у Поточарима, где су затражили заштиту Низоземског батаљона...

Ово је још један пример аљакавости и непрофесионалности у састављању оптужница Хашког трибунала. Шта је од овога тачно? Није логично да се од неколико мушкараца који су били међу женама, децом и старцима може издвојити више од 1.000 војноспособних мушкараца и транспортовати у Братунац.

Сведок тужилаштва Салиховић Бећир у својој изјави каже да је видео 300 погинулих у колони која се пробијала, да су одведени у Н. Касабу, да их је ту било више стотина, да су са 5 аутобуса одвезени у Братунац, потом су превезени у школу у Пилици и ту били 2 (две) ноћи и један дан.²⁶⁵

Изјава му се не слаже са другом изјавом, коју је, такође, дао у својству сведока Тужилаштва.²⁶⁶ У другој изјави није био у кукурузу, како је изјавио у првој, већ у некој шуми, па под мостом, па у старој олупини од камиона, а пре тога крио се под откосом сена и тако редом.

Пошто се већина побијених мушкараца званично води као нестали, њихове жене нису у могућности да се поново удају и рађају још деце.²⁶⁷

Да ли је ово имплицитан позив Тужилаштва на рекласификацију несталих лица, без специфичних доказа о њиховој правој судбини и под плаштом тежње да се створе услови за преудају њихових супруга, само да би се приказало што више „убијених“? Ако јесте, сугестија Тужилаштва није допринос расветљавању догађаја у Сребреници већ представља очигледан пример сукоба интереса. Познато је да је циљ оптужбе да се свим расположивим средствима број убијених што више увећа.

²⁶⁵ Салиховић Бећир, Изјава, доказни предмет D511.

²⁶⁶ Ibid., Изјава, доказни предмет D512.

²⁶⁷ Тужилац, „Чињенични основ у предмету Поповић и остали“, параграф 120.

7. КОНТРОВЕРЗЕ ИЗВЕШТАЈА КОМИСИЈЕ ВЛАДЕ РС: „ДОГАЂАЈИ У И ОКО СРЕБРЕНИЦЕ ОД 10. ДО 19. ЈУЛА 1995.“²⁶⁸ (Бр. Трибунала 04220277)

7.1. Увод

Као привремено радно тело Владе Републике Српске (Влада РС) Комисија за истраживање догађаја у и око Сребренице од 10. до 19. јула 1995 (у даљем тексту Комисија) образована је одлуком Владе РС на њеној 52. сједници, од 15.12.2003 (у даљем тексту Одлука, документ А/1).

– Циљ је утврђивање **пуне истине** о догађајима у и око Сребренице.

– Сврха је: остваривање мира и стварање повјерења у целој БиХ.

– Мандат комисије: 6 месеци од дана конституисања (до 12.07.2004. год, напомена аутора).

– Доставља мјесечне извештаје Влади РС а завршни три дана пре истека мандата.

– Конститутивна сједница Комисије одржана је 12. 01. 2004. Понуђен је нацрт Пословника (А/3) и постигнута сагласност око доношења Плана рада (А/4) и других оперативних аката који су убрзо усвојени.

– Мотив за формирање Комисије је обавеза РС да одговори на захтев Дома за људска права БиХ. Одлука Дома односи се на 49 пријава које су поднели најближи рођаци лица несталих у догађајима у и око Сребренице²⁶⁹.

Обавеза никада не може бити мотив. Обавеза је нужда, морање, задатак, наредба као што ћемо у наредном ставу видети, а не мотив. Мотив је унутрашње стање које човека тера да нешто уради.

– Дом за људска права је наредио РС да „по хитном поступку“ објави све информације које посједује, „а које се односе на судбину и мјеста гдје се налазе нестали...“, открије „све информације... које се односе на локације поједи-

²⁶⁸ Извјештај Комисије Владе РС, „Догађаји у и око Сребренице од 10. до 19. јула 1995. године, број Трибунала 04220277.

²⁶⁹ Овај и остали цитати који ће бити истицани су из предњег документа.

начних, масовних, примарних и секундарних гробница жртава догађаја у Сребреници које нису раније објелодањене“ и, поред осталог, „спроведе потпуну, сврсисходну, темељну и детаљну истрагу о догадајима који су довели до утврђених кршења људских права, како би... чланови породица и јавност сазнали за улогу РС у масакру у Сребреници јула 1995, за њене касније покушаје да прикрије ове чињенице, те за судбину и мјесто гдје се налазе лица нестала у Сребреници у јулу 1995.»

– Педи Ешдаун у писму предсједнику РС Драгану Чавићу и премијеру РС Драгану Микеревићу од 25. 12. 2003. истакао је „важност рада Комисије“, подржао ставове Дома за људска права и чињеницу да се Комисија мора руководити „довољним фондовима, потпуним приступом свим релевантним документима“ и свједоцима.

– Руководећи се Оперативним планом, Комисија је са активностима почела фебруара 2004.

Дакле мандат Комисије траје до 12.07.2004. године. Дом за људска права наредио је Републици Српској (РС) да Комисију формира. Ко може наредити РС? Има ли Дом таква овлашћења и надлежности да нареди једном од ентитета Босне и Херцеговине? Дом је наредио РС да за шест месеци открије све информације које се односе на масовне гробнице, што нису могли урадити Влада из Сарајева и Међународни кривични суд за бившу Југославију (МКСЈ) за девет претходних година. Какав чаробни штап има Комисија Владе РС да то, што није могао урадити МКСЈ за девет година, обави за шест месеци и да у том периоду открије догађаје који су довели до „утврђених кршења људских права“? Дакле, видимо да су кршења људских права већ утврђена и само их треба „темељитом истрагом“ потврдити, како би се сазнала, одн. потврдила, улога РС у масакру у Сребреници. И у овом случају јасно је да је масакр већ дефинисан и утврђен унапред и да га само треба службено потврдити откривањем улоге РС у њему.

Одлука Дома за људска права од 03. 03. 2003. преузела је и неке веома важне компоненте (историјски контекст и саме чињенице које се односе на догађаје у и око Сребренице) садржане у првостепеној пресуди Хашког трибунала, *Тужилац против Радислава Крстића* (А/8), од 02. 08. 2001.

Ако није завршено истраживање, а није, јер је наводно због тога Комисија и формирана и Дом за људска права БиХ је преузео неке чињенице из првостепене пресуде Крстићу, на основу чега се онда Крстићу судило? А Комисија се руководила том Одлуком Дома и, како ћемо касније видети, једноставно је преписала текст преузет из пресуде Крстићу. На самом почетку видимо да је Комисији наметнуто коришћење већ постојећих материјала и „чињеница“ утврђених на суђењу генералу Крстићу. Ту има перверзне логике. Комисија је тако радила јер је била ускраћена и за време и ресурсе који би омогућили темељито и свеобухватно истраживање.

Најважнија питања о којима је Комисија требало да прикупи одговарајућу чињеничну грађу јесу: испитати наведене злочине, коликог су обима, ко их је наредио и извршио. Између осталог, потребне информације требало је прикупити о разним питањима везаним за наведене догађаје: заузимање Сребренице, покушај евакуације становништва, хуманитарна криза, стање у Поточарима, ситуација у мјешовитој колони, откривање судбине и мјеста несталих лица, откривање информација о новим локацијама појединачних и масовних гробница, идентификација жртава, као и други догађаји од значаја за рад Комисије.

Ово би требало да је све већ било завршено пре подизања оптужнице против против Крстића и других за те догађаје. Како би Комисија била у стању све то да заврши за шест месеци и, још релевантније питање, зашто је добила такав задатак, јер све то је у предмету Крстић већ наводно „утврђено“? Један од могућих одговора је да је те „утврђене“ чињенице неко требао верификовати, а са политичког становишта најбоље је да то уради Влада РС. Чија потврда би била снажнија од потврде Владе РС, јер како смо видели тражи се да се открије њена улога у масакру и догађајима у којима су кршена људска права? Најбоље да то уради Комисија те владе која је већ жигосана као инспиратор инкриминисаних радњи, јер то би представљало њено директно признање. Војска Републике Српске (ВРС) није Сребреницу офанзивно ни заузела, нити је према оперативном плану имала такву намеру. Али када је, током борби са јединицама 28. дивизије А РБиХ, команда Дринског корпуса (ДК) ВРС увидела да Сребреницу нико и не брани, да је 28. дивизија А РБиХ напустила сребреничко подручје, јединице ДК ушле су у град. То је са аспекта војне доктрине легитиман поступак војске. Заузимање и држање територија је један од битних арбитара окончања сукоба. Покушај евакуације не датира од тада. Прву евакуацију је организовао УН-ПРОФОР 1993. године и до априла те године евакуисао је око 9.000 цивила из Сребренице када је Влада из Сарајева обуставила те евакуације. После тога становништво је масовно илегално напуштало енклаву. У једном документу 28. дивизије стоји „само у последњој седмици енклаву је напустило око 1.000 становника“. У другом документу, наређењу, забрањује се самовољно напуштање енклаве. То је наведено у 2. поглављу ове књиге.

Чуди поступак Комисије да 28. дивизију, која се пробијала ојачана остатком војноспособних мушкараца, назива исто као и Тужилаштво Хашког трибунала, „мјешовита колона“. Није то мешовита колона. То је 28. дивизија А РБиХ, која се пробијала из окружења под оружјем. Војнички, борбени обрачун са 28. дивизијом за ВРС је легитиман и нико то не може оспорити. Поражавање 28. дивизије би неминовно довело и до напуштања те територије од стране цивилног становништва, јер је до тада већ успостављен образац понашања у сукобу у БиХ да становништво не опстаје на територији коју више не контролише његова војска. Тачније него да је Сребреница заузета, могло би се рећи да је била поражена 28. дивизија и то помоћним снагама ДК ВРС. Такав преседан, да помоћне снаге у одређеним околностима постигну веће успехе од главних снага, није непознат анализима

војне праксе. У таквој ситуацији командант јединице врши измене одлуке у складу са новонасталом ситуацијом и ојачава помоћне снаге ради експлоатације ефеката њиховог успеха. Истовремено, то је још један од показатеља да Муслимани нису имали намеру да бране Сребреницу.

Замишљен је обухватан научни поступак, детаљнији приказ генезе догађаја за наведени период (10–19. јул 1995) при чему би се примјењивала строжа методологија утврђивања чињеница и извођења доказа.

Каква је то „строжа методологија“? Строжа од које друге методологије? Треба ли построжити методологију којом се служио МКСЈ или неко други ко се бавио истраживањима догађаја у и око Сребренице? Шта уопште значи овакав став када се не зна која је методологија до тада примењивана и ко ју је примењивао? Ваљда је то најава да то што Комисија открије „строжом методологијом“ јесте неприкосновена Истина.

По дефиницији, Методологија је приступ неком проблему, начин како се истражује. Не постоји блажи и строжији приступ. Постоји само научни приступ, признат од науке као као исправан. У конкретном случају, од стране тужилаштва Хашког трибунала, коришћена је углавном форензичка методологија. Чини се да је такав приступ пружао највише могућности за манипулацију, поготово ако се има у виду чињеница да су право на вршење ексхумација, као један од кључних сегмената форензичких истраживања „масовних“ гробница, имали само ICMP (Међународна комисија за нестале особе) из Тузле и Федерална Комисија за тражење несталих из Сарајева. Нико неутралан и нико са српске стране није могао присуствовати ексхумацијама ни идентификацијама ексхумираних тела или делова тела. Комисија владе РС је имала само задатак да „открије“ локације нових и до тада непознатих масовних гробница и да о томе извести Федералну Комисију.

А шта је обухватан „научни поступак“? То би морало подразумевати упоредно коришћење барем два или више приступа или методологија истраживања одређеног догађаја, како би се из различитих углова и помоћу различитих метода, дошло до истине. Да ли је Комисија владе РС имала довољно времена за тако нешто? Наравно да није. Шест месеци је веома краatak период за истраживање свеобухватним научним поступком тако сложених догађаја.

Комисија је оцијенила да се примарно мора бавити прикупљањем сазнања о догађајима од инволвираних органа и појединаца у РС.

Ко су ови „инволвирани“?²⁷⁰ С обзиром на дефиницију појма „инволвиран“, да ли је Комисија важне информације прикупљала од појединаца који су „скривени, умотани, замотани“, што би подразумевало да не могу бити познати јавности па би самим тим сугерисало да ни Извештај Комисије не може бити транспарентан? То надаље даје неограничене могућности за производњу „корисних“ информација, како би подржале циљ истражива-

²⁷⁰ Инволвирати /лат. *involvere*/ умотати, умотавати замотати, замотавати, обвити, обвијати, имати у себи, садржавати у свом саставу. М.Вујаклија, „Лексикон страних речи“

ња и Закључке Извештаја који ће Комисија поднети Влади РС. Али није од значаја само то што ће се Извештај поднети Влади РС. Много је значајније што ће примерци бити достављени Високом представнику за БиХ (ОХР-у) и Федералној комисији за тражење несталих особа. Њима ће свакако добро доћи да се објави како је Комисија Владе РС, ето, открила за шест месеци оно што Трибуналу није пошло за руком за девет година. Карла дел Понте би онда могла констатовати како је оптужница оправдана и пуна чињеница које је потврдила и Влада РС јер Комисија је „открила“ како је Влада РС умешана у већ унапред утврђени злочин који су починили припадници ВРС и МУП-а РС.

Због ограниченог времена и рационализације поступка, Комисија је преузела историјски контекст и чињенично стање садржано у пресуди „Тужилац против Радислава Крстића“, којом је оптужено лице у другостепеном поступку осуђено од стране Хашког трибунала, за „помагање и подржавање геноцида“ почињеног у Сребреници.

Ово је најважније. Комисија је преузела и преписала текст из предмета Крстић. То је напред, како смо видели, већ најављено, јер је преузет текст од Дома за људска права. Било би занимљиво појаснити став да је Крстић осуђен „за помагање и подржавање геноцида“ који до тада није био формално доказан, а многи би рекли – ни до сада. Како некога можете осудити за помагање у кривичном делу које није претходно утврђено?

Почетне тешкоће у раду Комисије (успостављање комуникације са одговарајућим институцијама РС, обезбјеђивање материјално-техничких и смјештајних услова и друго) превазиђене су након интервенција Високог представника 11. 03. и 25. 04. 2004. Високи представник за БиХ захтијевао је брзо окончање истраге и концентрацију рада Комисије на откривање локација посмртних остатака и утврђивање спискова лица која се воде као нестала (А/9). Овим је мандат Комисије усмјерен искључиво на испитивање судбине Бошњака у наведеном периоду. Показало се да у предвиђеном року није могуће спровести „потпуну, сврсисходну, темељиту и детаљну истрагу“ о догађајима у и око Сребренице од 10. до 19.јула 1995.

Из овога је јасно да осим утврђивања чињеница о судбини несталих Бошњака остало није ни важно. Што би биле важне чињенице о околностима у којима се догађала Сребреница и што би биле важне војне чињенице које би умногоме расветлиле догађаје на другачији, војнодоктринарни начин? У сукобу учествују две зарађене стране и због тога је недопустиво парцијално приказивање догађаја и парцијално сагледавање учешћа само једне стране у сукобу. Рат је, сам по себи, злочиначко средство политике, али нажалост и легално и легитимно средство. Зато је било веома важно утврдити војне околности и чињенице које су довеле до пада и заузимања Сребренице. Али у мандату Комисије, све је то било неважно. Важно је било само утврдити и испитати судбину једне политички заштићене циљне групе, несталих Бошњака, у наведеном периоду. Јер само се на тај начин може доказати и произвести у геноцид већ утврђени масакр над Муслима-

нима Сребренице. Ово је типичан пример када, у науци, постављени циљ истраживања води ка пожељним резултатима а не ка утврђивању објективних чињеница. То је проблем многих научника, а посебно историчара, који по налогу политичара истражују прошлост и уједно обликују или мењају њен садржај.

У вези са наведеним, Комисија је до 01. 04. 2004. дефинисала два пројекта:

– Истраживање стратишта и гробница жртава „заштићене зоне“ УН Сребреница од 10. до 19. јула 1995 (А/10);

– Утврђивање идентитета жртава из „заштићене зоне“ УН Сребреница од 10. до 19. јула 1995 (А/11), за чију реализацију су потребна велика средства и дуг временски период, па се од овог пројекта одустало.

Значи за рад Комисије је остало само два месеца. Овде под радом Комисије подразумевам реализацију задатих пројеката или планова. Пројектовањем или планирањем није могуће утврдити ни једну чињеницу а камоли Истину о догађајима у и око Сребренице у релевантном периоду. А као што видимо утврђивање идентитета или идентификација ексхумираних тела није ни битна. Битно је само да се утврди број „несталих“, одн. страдалих Бошњака. За идентификацију, ако буде потребна, има времена или им неће ни бити потребна.

И поред веома значајних резултата, посебно у откривању до сада непознатих гробница и утврђивању броја и идентитета жртава, редефинисани мандат Комисије као и кратак временски рок одредили су обим и резултате њеног рада. **Комплексна научна валоризација предметних догађаја, посебно историјско-правна, остаје императив.**

Значи ли то да је Извештај Комисије – ненаучан? Да, значи. Зашто би, иначе, Комисија предложила да „комплексна научна валоризација“ предметних догађаја, посебно историјско-правна, остаје императив? Нечувено. Комисија ће „открити“ чињенице и „потврдити“ учешће владе РС у „масакру“ у Сребреници, а научна валоризација, која подразумева и свеобухватно и научно утемељено тумачење догађаја, остаје само као „императив“. А ко ће ово урадити? Која научна установа из РС или из Федерације БиХ или нека независна и неутрална? То је урадио НИОД, Холандски институт за ратну документацију и саопштио је резултате у „Извештају базираном на Дебрифингу“. Извештај НИОД-а је заснован на опсежном истраживању и проучавању ратне документације и бројним саслушањима учесника и очевидаца догађаја у и око Сребренице и зато је могао бити прихваћен. Ако није заснован на научним чињеницама онда не може бити ни прихваћен као тачан.

Уместо тога, добили смо Извештај за који Комисија Владе РС каже да би, ради његове верификације, требало извршити комплексну научну валоризацију, посебно историјско-правну. Чудан приступ Комисије којој је дато у мандат да истражи и саопшти истину. Високи представник за БиХ (ОХР) је Комисију натерао да нешто уради у вези са Сребреницом и то су затим

брже-боље прогласили истином, без научне валоризације. Значи, оно што Комисија понуди у свом завршном Извештају може се у пракси користити као „истина“ и оптужити РС и ВРС за ратни злочин, али научну валоризацију тих догађаја добићемо тек ћемо касније или никада. То може да чека. Битно је само да се од тела Владе РС добије званична потврда да је та Влада испланирала ратни злочин, а да га је ВРС извршила.

7.2. Судбина Бошњака у и око Сребренице од 10. до 19. јула 1995. године

Ово поглавље је скоро комплетно преписано из предмета Крстић. Најмање 90%. Највише је преузето из Исказа о догађајима у и око Сребренице Р. Батлера, војног вештака тужиоца у предмету Крстић.

а) Поточари

Суочено са чињеницом пада Сребренице, цивилно становништво је побјегло у мјесто Поточаре, удаљено око 5 км сјеверозападно од града, да би ту нашло очекивану заштиту у бази Уједињених нација. (стр. 9)

Ко им је рекао да иду у Поточаре и због чега? То је суштина, а не да Комисија преписује из извештаја Батлера и пресуде Крстићу. Команда 28. дивизије и цивилно руководство Сребренице су се договорили и донели одлуку заједно са представницима команде Холандског батаљона да се становништво подели у две групе и да цивили иду у базу УН у Поточаре, а 28. дивизија са остатком војноспособних мушкараца да се пробија ка Тузли. Одлука је њихова. Комисија не наводи никакав материјалан доказ у вези са начином како је цивилно становништво било усмерено у једну страну, а војноспособни мушкарци на другу. Заправо, ни касније Комисија није поднела скоро ни један докуменат којим доказује констатације у свом Извештају. Могли су барем навести изворе одакле су преписивали, као бројеве предмета Крстића и осталих оптужених којима је пресуђено или којима се још увек тада судило и то навести у фуснотама. То је најмање што се би се очекивало од Комисије која има намеру да на научни начин изложи и докаже чињенице. Од кога су то цивили очекивали заштиту? Ко им је рекао да ће тамо бити заштићени? Има ли Комисија иједан документ којим то може потврдити? То би било веома значајно, ако би Комисија могла поднети било какав документ да је заштита цивила у бази УН у Поточарима била очекивана и од кога, и које ту заштиту обећао.

У маси избјеглих у самој бази било је најмање 300, а изван базе између 600 и 900 „војно способних“ мушкараца. Нико од њих није имао оружје. (стр. 9)

Тужилац у Оптужницама (Поповић и остали и Тилимир) каже да је међу цивилима у Поточарима било неколико мушкараца...То смо навели на претходним страницама.

Свјесни реалности, избјегли у Поточарима јавно су увече 11. јула захтијевали од припадника Холандског батаљона да изађу из „овог пакла“. Обавијештен је о томе и пуковник Кареманс, а преко њега, на састанцима у хотелу „Фонтана“, и командант Главног штаба Војске Републике Српске, генерал Ратко Младић. (стр. 9).

Којим документима Комисија доказује да су обавештени и Кареманс и Младић и ко их је обавестио? То није било тако. Они су преговарали на захтев Кареманса који је добио наређење линијом командовања УН из Загреба. То смо видели из извода изјаве Р. Франкена. Зашто би Муслимани обавештавали Младића о томе у каквом су стању? Тачно је једино да је Младић испоставио захтев да се 28. дивизија разоружа и да се становништво у Поточарима прегледа и провери да ли међу њима има војноспособних мушкараца који су били припадници дивизије и има ли међу њима оних који су извршили ратне злочине према Србима. За неке од њих је ВРС, путем својих обавештајно-безбедносних (ОБ) служби знала да су извршили ратне злочине. Па они су још у априлу 1993. године захтевали да изађу из пакла Сребренице, да се иселе под три услова: да се прво евакуишу рањени и болесни; да се потом возилима евакуише цивилно становништво у Тузлу, и да се војницима, отварањем коридора од стране ВРС, дозволи да пешке оду у Тузлу. То је понуђено и тражено од ВРС и РС (видети релевантне делове Извештаја ГС УН). И 9. јула 1995. године Ратно председништво општине Сребреница захтевало је од Алије Изетбеговића да се уговори састанак са ВРС и затражи отварање коридора за исељење из Сребренице. (Видети доказни предмет Р988). Услови за исељење су били скоро идентични као и 1993. године; само су околности биле другачије.

Представници међународних хуманитарних организација из Сребренице упутили су 12. јула 1995. године својим централама извјештај у коме наводе да је хуманитарна ситуација у јутарњим часовима тога дана „гора него икада до сада“, да недостаје храна, лијекови и одјећа, да се, по њиховој процјени, око 30.000 лица налази у и око базе Холандског батаљона, док се око 8.000 људи покушава пробити из Горњих Поточара до базе УНПРОФОР-а, Изричито је наведено да се међу окупљеним становништвом не налази ниједан наоружани војник Армије Босне и Херцеговине. (стр. 10)

Од овога није тачно ништа. Које хуманитарне организације су ово известиле? Којим документима се ово доказује? У бази је било 25.000 цивила Муслимана. Шта је Акаши обавестио 11. јула Анана у Секретаријат УН и шта им је предложио? Обавестио је о стању у Сребреници и предложио је План евакуације цивила из Поточара у сигурнија подручја под контролом А РБиХ, али је нагласио да се Влада из Сарајева противи том плану. То само утврђује сумњу да је Влада из Сарајева била спремна да жртвује сопствени народ зарад виших циљева. Исто тако потврђује да су УН имале план за евакуацију цивила из Поточара. Дакле, то није био план ВРС.

Има ли Комисија иједан документ да ово потврди, или да барем потврди које хуманитарне организације су то известиле, кога и када? Не могу се овако доказивати чињенице у једном озбиљном научном истраживању.

Долазак великог броја аутобуса и камиона у Поточаре био је према утврђеном плану Главног штаба ВРС. (стр. 11)

Није, и за тај „утврђени план“ Комисија не нуди никакав извор нити референцу. Аутобуси су долазили како су пристизали током мобилизације која је наређена од стране ВРС када је договорено са Холандским батаљоном и муслиманским представницима у Поточарима да се изврши евакуација цивила из Поточара. Тачно је да су услови били лоши и скоро неносни, али је тачно и то да Влада из Сарајева није хтела да има ишта са избеглицама, што је потврдио и генерал Смит у својој раније цитираној изјави. Смит је рекао да имају реку избеглица са којима влада из Сарајева није хтела да има (видети с. ---). Једноставно су их препустили УН-ПРОФОР-у на бригу.

На аеродром у Дубравама смјестило се око 22.000 ових избјеглих лица док се више хиљада смјестило на друга мјеста и код родбине и пријатеља. (стр. 12)

Колико више хиљада: три, четири, пет... осам? Којим документом Комисија доказује да је 22.000 смештено на аеродром Дубраве? То пре свега није тачно. Специјални извештач ГС УН за људска права је известио да је на аеродрому било око 5.000 избеглица из Сребренице. И у Дебрифингу МО Холандије се тврди да је евакуисано и регистровано у Тузли и околини 25.000 из Поточара и још 10.632 из колоне која се пробијала. То је 35.632 избјеглих из Сребренице у релевантном периоду. Ради се о цивилима. Војници су се након пробоја укључили у састав 2.К А РБиХ и нису регистровани међу цивилима.

б) У мјешовитој колони

Један број становника (између 10.000 и 15.000) након заузимања Сребренице окупио се у селима Јаглић и Шушњари, тражећи спас према територији под контролом Армије РБиХ. (стр. 14)

Није „један број становника“. Ово је била 28. дивизија ојачана остатком војноспособних мушкараца како би се лакше пробии ка Тузли. То је била њихова процена ситуације и на основу те процене донета је одлука за пробијање. Тада им се чинило да је то најбоље што могу. Мислили су да је спас у пробијању ка Тузли, а чланове породица, жене, децу и родитеље ставили су у бази УН у Поточарима. Зашто? Зато што су били уверени да ће одатле бити евакуисани у Тузлу и околину где ће се са њима касније спојити. Њихов поступак је одраз уверења да се у бази током евакуације блиској родбини ништа лоше неће догодити. Нису добро размишљали када

је у питању пробој дивизије, али у вези са цивилима и њиховом судбином били су у праву.

Чело колоне чиниле су јединице 28. дивизије, након њих кретали су се цивили, међу којима је био мањи број жена, дјеце и старца помијешаних са војницима. На зачељу колоне налазио се Самостални батаљон 28. дивизије. (стр. 14)

Није било жена деце и старца, нити Комисија нуди извор за ту тврдњу. У колони је било неколико жена способних за војску које су можда биле у саставу дивизије. Из наведеног распореда се види да су пробој вршили по принципима војне доктрине прилагођен конкретним могућностима и околностима. На чело колоне стављена је јединица за отварање коридора, у средини мешовита колона, а на зачељу наоружана јединица као осигурање.

Они су (војници ВРС, напомена аутора) долазили колским путем из правца Кравице, камионима и оклопним транспортерима (међу којима је било и једно возило бијеле боје са ознакама УНПРОФОР-а) позивајући преко разгласа Бошњаке да се предају. (стр. 14)

Како су чланови Комисије све ово сазнали? Има ли Комисија икакав документ чиме би се ово могло доказати? Јесу ли саслушали неке припаднике ДК ВРС и имају ли њихове изјаве у прилог констатацији да је било тако? Имају ли изјаве Муслимана у прилог оваквим тврдњама? Зашто у фуснотама нису навели изворе ако су их имали? Позив на предају је легитиман јер је боље предати се него пробијати се у крајње неповољним условима. Током пробоја постоје само две опције. Или пробијати се, чиме се ризикује да сви изгину, или предати се, чиме се стварају услови за стицање статуса ратних зарбљеника са реалним изгледима преживљавања и размене.

Припадници колоне покушавали су да се извуку „са женама и дјецом према Равном Буљиму и Коњевић пољу“, гдје су наишли „на минско поље. (стр. 14

Ово се може протумачити само као покушај од стране Комисије да своје излагање саобрази очекивањима инстируција које су јој наредиле да пише Извештај. У колони која се пробијала практично није било жена а деце уопште. Они су били у Поточарима. Тамо су их њихови најближи (очеви, браћа, стричеви, ујаци и други) оставили, вероватно зато што су знали да ће бити евакуисани и да им ВРС никако зло неће нанети. Зашто Комисија посебно наглашава да је колона наишла на минско поље? То је у рату реална могућност јер су минска поља постављали сви који су били у сукобу, нарочито на међупросторима и на местима које није било потребе или могућности одбране људством. Члановима Комисије се очигледно чини да је добро да нагласе постојање минских поља да би задовољили инстанце које су им наредиле да саставе Извештај. Импликација је јасна: само су Срби (ВРС) намерно постављали минска поља. Међутим, минска поља су састав-

ни део система одбране јединица и организације бојишта. У неким земљама то се зове „фортификације без људских посада“.

На блокирању и заробљавању избјеглих из Сребренице Република Српска је ангажовала и специјалне јединице полиције. (стр. 14)

Нису „избјегли“ из Сребренице. То је 28. дивизија ојачана војноспособним мушкарцима. Комисија се доследно служи речником Тужилаштва. Једина намера је доказати кривицу ВРС а Муслимане приказати као жртве. Ништа друго није важно. Ипак важно је разјаснити како Комисија, под будним оком својих налогодаваца, термилошки замагљује основне појмове. За спречавање пробоја непријатеске јединице друга страна има на располагању сва средства и јединице ОС и може их употребити ако процени да припадници војске сами то неће моћи учинити. Насупрот импликацији да су власти Републике Српске прибегле неком сумњивом или недозвољеном средству блокирања и заробљавања непријатељског особља, легитимно је право политичких и војних фактора да према процени ситуације ангажује припаднике специјалних јединица полиције како би се спречио пробој 28. дивизије и њено спајање са остатком 2.К А РБиХ.

У току дана је до 17.30 заробљено најмање 6.000 мушкараца, који су распоредени на неколико локација. Највећи број заробљених одвођен је на сабирна мјеста у Новој Касаби, гдје је заточено између 1.500–3.000 људи, и у селу Сандићи на једној пољани, гдје је било заточено између 1.000–4.000 људи. (стр. 13/14)

Ово није тачно, а у сваком случају Комисија је наводи извор који би то потврдио. У Сандићима је било 1.000 плус они из Нове Касабе, до 3.000. То је једнако 4.000 а не 6.000. (Видети Шеме 1. и 2.)

Комисија приказује 7.000 заробљених. Какав је ово распон од 1.000 до 4.000? Којим се документом то доказује? Ни Тужилаштво Хашког трибунала не приказује овакав распон заробљених у Сандићима на ливади. У предметима Вујадин Поповић и остали и Толимири тужилаштво тврди да је у Сандићима на ливади било 1.000 заробљених. Како то да Комисија констатује да је највећи број био у Н. Касаби када се из приказаних бројева види да је већи број наводно заробљених био на ливади у Сандићима (до 4.000)?

У току 14. јула 1995. из Братунца је у Зворник превезено 2.000–2.500 мушкараца. Заробљеници су заточени у сали основне школе у Грбавцима (код Ораховца) и у другим школама. (стр. 16)

Ове цифре се не слажу ни са Батлером ни са тужиоцем у предмету Вујадин Поповић и остали. А где су остали од 6.000–7.000 заробљених? Ево их у наредном пасусу: 1.500–2.000.

Истога дана ВРС је 1.500–2.000 заробљеника из Братунца превезла до Петковаца и заточила у сали основне школе. (стр. 16)

До сада је максимално превезено $2.500 + 2.000 = 4.500$ заробљеника у зону 1.Злпбр, на стратишта, како тужилац каже.

До 19. стране Извештаја Комисија у више наврата истиче да су ВРС или јединице ДК на више места постављали заседе и да су вођени жестоки окршаји са 28. дивизијом током пробоја. Међутим, Комисија не наводи да је у тим окршајима погинуо макар један војник 28. дивизије. Тако се то ради када се жели испунити захтеви Педија Ешдауна и Дома за људска права БиХ, али истовремено оптужити Републику Српску, њену Владу и ВРС да су починили тежак ратни злочин. Сваког борца 28. дивизије који је погинуо током борби у пробоју Комисија је настојала приказати као да је погубљен иако се за такве знаде да су легитимне жртве. Нису навели ни једног борца 28. дивизије који је погинуо током борби за Сребреницу или у међусобним окршајима, за које се зна да их је било. Постоји серија изјава припадника Холандског батаљона да су се Муслимани међусобно убијали током борби и непосредно после борби за Сребреницу, чак и да су пуцали по колони цивила која се још 10. јула увече кретала ка Поточарима.

У разговору са једним генералом из Главног штаба Војске Републике Српске, Обреновић је предложио да се колона пропусти. Међутим, тај генерал то није одобрио и наредио је да се колона заустави и уништи, с чиме се усагласио и савјетник министра унутрашњих послова (име непознато), тражећи да свим расположивим снагама, укључујући и авијацију, побију све људе у колони. (стр. 18)

Како је могуће да је саветник министра непознато лице, а познато је да је исти дао сагласност да се колона свим средствима уништи? На такав површан начин Комисија је радила целокупан Извештај. Наручиоцима Извештаја научност и чињенице нису битне, важно је само да се Извештај састави тако да потврђује тезе Тужилаштва у предмету Крстић и осталим сребреничким предметима, да би се могло рећи да је преко Извештаја Комисије коју је именovala Влада РС признала кривицу.

Високи официр Центра јавне безбједности Зворник упознао је Обреновића са стањем у Братунцу у вези са великим бројем заробљених Бошњака и указао на чињеницу да је тиме створена опасна ситуација. Тим прије, јер због недовољног простора неке групе заробљеника нису имали гдје смјестити, те су ноћ провели у аутобусима, при чему су се узнемирили и почели да љуљају аутобусе. (стр. 18)

Ког датума је ово било? То је важно, јер Комисија је већ рекла да су из Братунца заробљеници превезени у зону Зворника – 1.Злпбр. На исти начин и тужилац се понаша и понавља да би био убедљив.

Јединице Дринског корпуса, посебно 1. братуначка и 1. милићка бригада, те Самостални батаљон Склани, вршиле су заробљавање и ликвидацију избјеглих Бошњака, што, између осталог, потврђује високи официр у Приједлогу упућеном Команди корпуса, који је вишег официра предложио за команданта свих снага које обављају те послове. (стр. 19)

Ко је тај виши официр, и зашто није именован? Комисија је на почетку истакла да ће се током реконструкције догађаја бавити само чињеница-

ма. Пример адекватне реконструкције је Извештај НИОД-а који се темељи на саслушавању и узимању изјава од припадника Холандског батаљона и других особа које су имале увид у релевантне догађаје и проучавању ратне документације. Сви извори код НИОД-а уредно су наведени. Међутим, холандски извештај о Сребреници Тужилаштво Хашког трибунала највећим делом игнорише, па га зато ни преплашена Комисија Владе РС као извор чињеница у свом Извештају не користи.

Извјестан број учесника мјешовите колоне је страдао на разне начине, као што су: рањавање, појединачна самоубиства, утапања у ријеци Дрини приликом покушаја преласка у Србију, исцрпљеност и др. (стр. 22)

А да ли је Комисија имала задатак да истражи број погинули муслимана током борби у пробоју? Налаз Комисије не садржи податке о погинулима у борбеним дејствима током пробоја. Комисија је сама констатовала да је колона легитиман циљ и не негира изричито да је по њој дејствовано. Како је могуће да ГС УН зна да је током пробоја погинуло 3.000 војника 28. Дивизије, а Комисија то не зна или као предмет истраживања игнорише јер то није пожељно приказивати? Не би шеф, који је наручио Извештај, био задовољан. А циљ је да шеф буде задовољан Извештајем и да чланове Комисије похвали и потапше по рамену, што је Ешдаун и учинио.

7.3. Масовне гробнице

Изван Републике Српске упућени су захтјеви и остварени контакти са:

- Федералном комисијом за тражење несталих лица,
- Кантоналним тужилаштвом у Тузли,
- Канцеларијом Хашког трибунала (ICTY),
- Међународном комисијом за тражење несталих особа/лица (ICMP).

Захтјеви су се првенствено односили на број ексумираних и идентификованих посмртних остатака те на број до сада обрадених гробница које су у вези са догађајима у Сребреници '95. (стр. 23)

Ово је врло информативно у погледу извора одакле је Комисија прикупљала доказе. Од ICTY, ICMP, МКСЈ и других. А сви су радили за МКСЈ, одн. Хашки трибунал. Комисија је, дакле, само препричавала октроисану службену верзију сребреничких догађаја. Она није ништа самостално истраживала и није дошла до чињеница за које би се могло поуздано рећи да представљају откриће Комисије.

У том смислу, представници Хашког трибунала (ICTY) информисали су чланове Комисије приликом њихове посјете Хагу 17. 02. 2004, да је у периоду када је ICTY вршио ексхумације са својим тимовима (од 1996. и 1998. до 2.000) укупно обрађено 26 масовних гробница у којима су нађена лица настрадала у догађајима у и око Сребренице. (стр. 24)

Колико је нађено настрадалих? Шта значи „настрадао“? Је ли погинуо, погубљен, нагазио на минско поље, да ли се сам убио и које су друге околности под којима су ексхумирани изгубили живот? Да ли је Комисија добила те податке или само то да је обрађено 26 масовних гробница? Ако Комисија те податке није добила, зашто није питала па то онда констатовала у овом извештају? Обавеза Комисије је била да преузме и прегледно класификује податке о броју ексхумираних, идентификованих и оних који чекају идентификацију. Комисија је такође имала обавезу да преузме или захтева расположиве податке о начину, времену и другим околностима смрти. Ако је уопште тражила те податке, а није их добила, Комисија је у свом Извештају била дужна да то констатује. Тако би потупило свако тело те врсте које свој посао ради независно и прописно, неспутано уценама и претњама.

Такође, речено је да су, када је ICTY прекинуо сопствени програм ексхумација на терену 2000. године, све информације о локацијама масовних гробница прослијеђене на даљу обраду Федералној комисији за тражење несталих. Од тог периода до 2003. године, Федерална комисија за тражење несталих је обавила ексхумације више десетина гробница (прилог Д/1). (стр. 24)

Зар Комисија није упутила захтев Федералној Комисији за тражење несталих да достави те податке? Како се без тога може доћи до „целовите истине“, како се Комисија на почетку изразила? Више десетина је и тридесет и деведесет. А ако је те податке тражила од Федералне Комисије за тражење несталих, а није их добила, морала је то констатовати. То је веома значајно, јер је требало утврдити због чега Федерална Комисија није доауставила тражене податке.

Због великог процента секундарних гробница и чињенице да се у њима налазе углавном помијешани посмртни остаци више лица, односно дијелови тијела, немогуће је са сигурношћу рећи колико је лица до сада ексхумирано, било од стране ICTY или Федералне комисије. Од укупног броја ексхумираних тијела идентификовано је 1.332 лица (прилог Д/2), од којих је 980 сахрањено у Меморијалном центру у Поточарима (статистика Кантоналног тужилаштва у Тузли). (стр. 24)

Да ли су то потврдили и Федерална Комисија и МКСЈ? Ако нису онда су морали то рећи па би Комисија Владе РС констатовала да су од МКСЈ и Федералне комисије добили уверавања да није могуће идентификовати све ексхумиране и због чега.

Комисија није на основу расположивих података могла утврдити колико је ексхумираних гробница било примарног карактера, а колико секундарних и терцијарних. Исто тако нисмо могли утврдити колико је ексхумирано цијелих тијела, а колико скелетних остатака (врећа). (стр. 24)

Како је онда Комисија утврдила да је извршено погубљење више од 7.000 војноспособних мушкараца, како и тужилац каже? Ако Комисија није могла утврдити колико је примарних, а колико секундарних и терцијарних

масовних гробница, како је онда и на основу чега могла утврдити колико тела има у тим гробницама, поготово што Комисија тврди да није могла утврдити колико је целих тела ексхумирано а колико скелетних остатака – врећа. Зар је врећа скелетни остатак, и чији су остаци у врећи? Тако је могуће да се у више врећа нађу скелетни остаци исте особе. Не може се тврдити да је било тако, али то је реална могућност зато што је процес био у потпуности под контролом Федералне Комисије и фактора који су били заинтересовани да се број стрељаних жртава максимално увећа. Неутралним и српским посматрачима ексхумације и обрада посмртних остатака били су недоступни.

Поређењем ових података са подацима о броју лица које се још увијек воде као нестала (статистике МКЦК, ICMP, ICTY, удружења породица несталих из Сребренице, и други) дошло се до закључка да постоји велики број гробница које до сада нису откривене. (стр. 24-25)

Како видимо Комисија има податке са разних спискова о броју несталих или о броју пријављених да су нестали, а пошто је до тог тренутка ексхумирано „само“ 1.332. тела а идентификовано и сахрањено у меморијалном центру 980, то значи да до „више од 7.000“ недостаје још знатан број. Комисија зато на волшебан начин изводи закључак да мора да постоји још знатан број масовних гробница које нису откривене, јер иначе где би се налазиле све наводне жртве Сребренице? То значи да није довољно ексхумирано и идентификовано, да нема ни близу 7.000 и то се затим користи као подлога за закључак да има још неиспитаних и неоткривених масовних гробница, и то много, па је требало наставити откривати још масовних гробница и на тај начин намакнути број до „више од 7.000.“

У покушају да се добије информација од шире јавности (првенствено из Републике Српске), одлучено је да се успостави посебна телефонска линија за анонимно пружање информација, како о локацијама масовних гробница, тако и о осталим догађајима који су се десили између 10. и 19. јула 1995. године у Сребреници. Комисија је ради тога у том смислу позвала премијера Републике Српске, господина Драгана Микеревића да да своју личну подршку овој иницијативи, што је било од изузетне важности с обзиром на политичку атмосферу у јавности РС, гдје се још увијек одавање информација овакве врсте сматра издајом, а не патриотским чином. (стр. 25)

Комисија подршку свом настојању да се „пронађе“ још масовних гробница како би се дошло до броја „више од 7.000 погубљених Муслимана Сребренице“ оцењује као „патриотски чин“. Помагање органима власти да утврде објективне чињенице по неком питању од јавног значаја јесте патриотски, али у контексту формирања и рада ове Комисије то уопште не стоји. Комисија ради по политичком задатку који је добила од странаца; она пажљиво бира једне и игнорише друге податке како би удовољила својим налогодавцима; кључна питања она уопште не поставља да се не би уздрмала конструкција коју у свом коначном Извештају има обавезу да потврди. Укупан рад Комисије нема везе са непристрасним истраживањем

чињеница или научном објективношћу, већ је у функцији моралне дискредитације државе којој грађани дугују лојалност. Самим тим, подршка таквом раду не спада у ред патриотске или грађанске обавезе.

У свом Првом прелиминарном извјештају, од 14. априла 2004, Комисија је нагласила чињеницу да се до тог датума дошло у посјед тек малог броја, углавном већ познатих информација о дешавањима у Сребреници, те да је у питању опструкција рада Комисије од стране надлежних институција власти. (стр. 25)

Пошто Комисија није могла доћи до нових информација, оптужила је сопственог оснивача (Владу РС) да није предузео све мере да се Комисији помогне од стране државних и других институција. А онда је на сцену ступио Високи представник Цереми Ешдаун, сазвао конференцију за штампу и издао наређења кога треба сменити, кога ротирати, и прецизирао задатке председнику и премијеру РС како да се Комисији „помогне“.

Фаза испитивања је окончана посјетама, провјерама и прелиминарним верификацијама три примарне и 29 секундарних и терцијарних гробница, што значи да је Комисија, користећи информације добијене од званичних органа и тијела владе РС и свједока на терену, прикупила информације о постојању 32 (тридесет двије) до сада непознате и необрађене масовне гробнице са тијелима Бошњака жртава догађаја у и око Сребренице од 10. до 19. јула 1995. године. У књизи прилога „Д“ овог дијела Извјештаја (повјерљиви документи 26 за ограничену дистрибуцију) достављамо следећу релевантну документацију. (стр. 25–26)

32 + 26 које су откривене од стране ICTY. Јели је могуће да има 58 масовних гробница? Није искључена могућност да буде откривено још јер је дефиниција „масовне гробнице“ која се користи у сребреничким експуацијама врло флексибилна: посмртни остаци две или више особа. Дакле, по оперативној терминологији где су укопане две особе или две стотине, то се подједнако сматра „масовном гробницом“. С тим у вези, Комисија искључиво користи термин са емотивним набојем: „жртве догађаја у и око Сребренице“. Шта је по дефиницији „жртва“? У најширем смислу те речи жртва може бити свако ко је има неки начин неоправдано претрпео штету. И неко ко је погинуо у аутомобилској несрећи може се сматрати жртвом непажње другог возача, као што би се за неког ко је погинуо у борби могло рећи да је жртва рата у општем смислу тог појма. Али Комисија се обавезала да у свом раду истражи један врло специфичан аспект овог општег одређења: број погубљених Бошњака у наведеном периоду, што њена разматрања суштински усмерава на дефиницију жртве у правном смислу речи. У конкретном случају, жртва ратног злочина може бити само особа која је била заробљена па стрељана. Мада су се у саставу Комисије налазили правници који ове дистинкције врло добро разумеју, Комисија преко њих прелази. Као Тужилаштво Хашког трибунала и званично Сарајево, термином „жртва“ обухватају се сви без разлике за које се каже да су нестали, или изгубили живот на било који начин.

Представницима Федералне комисије, која је једини овлаштени орган за обављање ексхумација кад су у питању жртве бошњачке и хрватске националности, на самом је почетку посјете предат досије са мапама, фотографијама, описима микролокација и координатама 28 гробница. Осим ових 28 локација, исти дан лоциране су још три гробнице за које документација није била припремљена јер је информација о њима примљена непосредно пред предвизиту (прилог Д/6). (стр. 26/27)

Зашто само они, као заинтересована страна, да буду надлежни за ексхумације? Ко је на то пристао? То у најмању руку подстиче на разбориту сумњу да је Федерална Комисија могла да пријављује неограничен број ексхумираних јер их са српске, или неке независне и неутралне стране, нико није контролисао. Зар није било и представника Срба, као што је у Комисији Владе РС било представника Муслимана? Ово упућује на разборит закључак да су они могли да саопштавају шта год хоће, а српска страна то није могла проверити. Она је могла само да потврди шта јој се сервира. Она сервисно прихвата све што је Тужилац написао у Оптужници и што је наводно доказано на суђењу Крсићу, односно оно што Федерална Комисија саопшти да је ексхумирала и идентификовала. Није чудо што се на страни 28. Амор Машовић захваљује Комисији Владе РС на досадашњем раду и нада се и очекује да ће се рад Комисије наставити у истом духу и истим темпом.

Према мишљењу стручњака, уз тренутно стање ресурса на пољу ексхумација и идентификација, обрада поменутих локација ће трајати мјесецима, а на почетак радова ће се чекати можда и неколико година. Овакво мишљење заснива се на следећим чињеницама:

- велики број гробница је смјештен на локалитетима тешким за рад;
- већина гробница, током протеклих година, прекривана је великом количином смећа и другог отпада;
- програм ексхумација у БиХ за 2004. годину већ се одвија, а приоритет имају локације из 1992. године;
- ограничени су људски и други ресурси потребни за рад на гробницама. (стр. 29)

Какве везе ово има са догађајима у и око Сребренице у јулу 1995. године? Можда су све „жртве“ Сребренице, укључујући и оне који су погинули до јула 1995. године, приказане као погубљени 1995. године, у јулу. Ово је у најмању руку оправдана сумња. Због чега би, иначе, Комисија нагласила да приоритет имају гробнице из 1992. године? И то се каже за целу БиХ, а не у Сребреници и околини, што јесте предмет истраживања ове Комисије. Колико локација из 1992. се обрађује и колико је до сада обрађено, а колико је жртава у њима идентификовано и ексхумирано, да би се повукла јасна разлика са жртвама стрељања 1995, што је једини предмет истраживања Комисије? Зашто Комисија није прикупила ове податке да бисмо могли тачно знати које су жртве догађаја везане за Сребреницу у јулу 1995. године, а које су за целу БиХ и Сребреницу, пре јула 1995. године?

7.4. Утврђивање судбине лица за којима се још увијек трага

Посебан нагласак је дат на утврђивање судбине 1.849 лица која су наведена у Одлуци Дома за људска права БиХ, од 03.03.2003, поводом које је Влада РС и основала Комисију.(СТР. 30)

Након што је Високи представник донио одлуку да се Завршни извјештај Комисије мора поднијети до средине јула 2004, дошло се до закључка да пројекат неће бити могуће окончати на вријеме и да се због тога не крене у његову реализацију. (стр 30)

Високи представник је сигурно знао да су временски параметри које је наметнуо Комисији нереални, те је Комисији оставио једину могућу опцију, а то је да на брзину и без сувишне анализе прихвати списак несталих муслиманских мушкараца МКЦК, ПХР, МКСЈ или ICTY, свеједно који. Сви су слични или идентични; незнатне разлике крећу се у оквирима бројчаних појмова баш онако како се тужилац неодређено изражава: „око“, „неколико хиљада,“ „више од 7.000,“ „од... до“ и слично. Сваки од ових термина одговара зато што је намерно непрецизан и у датој ситуацији употребиће се онај који буде најпогоднији.

До дана подношења овог извјештаја прикупљени су подаци о 7.779 лица која су нестала између 10. и 19. јула 1995. године у Сребреници, а која су пријавили чланови породице. Овај број, нажалост, није коначан будући да ICMP још увијек прикупља узорке крви и податке, од породица страдалих које тренутно живе у земљама ЕУ. Неоспорно је, дакле да ће се након окончања поменутог пројекта ICMP, повећати број лица за којима се још увијек трага. (стр. 32)

Ово су нестали, не погубљени. За њих није доказано да су погубљени, није извршена ексхумација ни идентификација, нису пронађени, а истовремено постоји и реална могућност погибије у борбеним дејствима – која су била жестока – у истом периоду.

Због правних ограничења у погледу повјерљивости података, ICMP није могао уступити Комисији своје податке без сагласности чланова породица несталих или њихових представника. (стр. 32)

Да ли због правних или неких других разлога? Какви год ти разлози били, подаци које ICMP тврди да има кључни су за доказивање приближног броја несталих, што је горња граница могуће цифре погубљених. Како је Комисија могла да састави Извештај и на какав начин је дошла до броја погубљених када није могла добити ни податке о несталима од Међународне комисије за тражење несталих особа (ICMP)?

У вези с овим, Комисија сматра да је потребно разјаснити и сљедеће: Према подацима МКЦК у БиХ који су достављени Комисији 17. 02. 2004. и 18. 05. 2004, број пријављених лица за којима се још увијек трага је 6.450, (прилог Ф/1) док се према подацима ICMP још трага за 7.779 лица. До разлике у подацима ове двије међународне организације дошло је зато што је МКЦК при-

хватао захтјеве за тражење само од чланова уже породице, док се у случају ИСМР, ДНК идентификација може обавити помоћу крвних узорак узетих и од чланова шире породице. Нажалост, због горепомнутих правила у прикупљању података у обје организације, у случајевима када је цијела породица настрадала, нико не може пријавити њихов нестанак. (стр. 31–32)

Колико има несталих целих породица? Имамо ли неку назнаку да су оне статистички значајан фактор у прорачуну несталих лица? Неко мора да има ове податке. Ако нема, Комисија није требала ни да их спомиње у званичном Извештају. Ово су још увек све нестале особе којима се не зна тачан број и за њих се не може рећи да су погубљени све док не буду пронађени њихови посмртни остаци и аутопсијски верификован начин смрти.

Након упућеног писменог захтјева Кантоналном тужиластву у Тузли и састанка одржаног између два члана Комисије и кантоналног тужиоца, Комисији је стављен на располагање списак 1.332 особе које су до сада идентификоване и за које су издате смртовнице (прилог Д/2). (стр. 33)

Ово је до маја 2004. године. На страни 24. спомиње се исти број:

Извори који су коришћени од Комисије за ово поглавље извештаја, односно за утврђивање судбине несталих за којима се још увек трага су различити и на овом мјесту, из практичних разлога нећемо их набрајати. Навешћемо само чињеницу да је коришћено 15 (петнаест) извора података са различитим списковима несталих и шеснаести „Остали извори“ под којима се може подразумевати и већи број. Важно је напоменути да је један од поменутих извора и књига Насера Орића „Сребреница свједочи и оптужује“. Из те књиге преузети су и спискови лица несталих или погинулих 1992. године, што нема никакве везе са догађајима у Сребреници и бројем евентуално погубљених у јулу 1995. године. У „Додатку Извештају Комисије Владе РС“ (број Трибунала 03625524) Комисија наводи списак извора података и спискова несталих лица који су пријављени као нестали. У том списку наводи 35 извора података и разних спискова несталих. Комисија није пропустила да констатује да упоређивањем ових спискова није поуздано могуће утврдити колики је број несталих Муслимана Сребренице из јула 95, али наглашава и истиче посебно да подаци о броју несталих Сребреничана у јулу 95. варирају између 7.000 и 8.000.

Тачно онолико колико је потребно тужилаштву да може да их сврста у погубљене. Плански је направљена збрка са разним списковима како би се они који истражују догађаје у и око Сребренице у јулу 95. године бавили упоређивањем разних података са тих спискова. Конфузија је велика и намерно се сви уводе у проналажење и упаривање спискова како би се пронашла било каква грешка или дупликат. Тако је скренута пажња са броја погубљених и погинулих, а усмерена на провере разних спискова несталих.

БањаЛука, 15.07.2004.

На основу члана 34. став 4. Закона о Влади Републике Српске (Службени гласник Републике Српске број 3/97 и 3/98), а у вези са Писмом Високог

представника за Босну и Херцеговину од 15. 07. 2004. године, Влада Републике Српске на 87. сједници одржаној 16. 07. 2004. године д о н о с и:

ЗАКЉУЧАК ВЛАДЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ,²⁷¹ 185) (Број Трибунала 03625141)

1. Влада Републике Српске констатује да се продужава рок за завршетак рада Комисије за истраживање догађаја у и око Сребренице у периоду од 10. до 19. јула 1995. године до 15. 10. 2004. године.

2. Закључак ступа на снагу даном доношења.

Закључак је донет на основу писма Цереми Ешдауна председнику и премијеру РС.²⁷²

У писму се, између осталог, каже:

Прво: Комисија је добила доста нових информација чак и током протеклих неколико дана. Ово је одличан знак континуираног и активног рада Комисије и власти Републике Српске, и тим поводом желим честитати свима онима у РС који су учествовали у овом процесу. Међутим, сада је сасвим јасно да ће Комисији требати још времена да у потпуности анализира нове информације. Друго: главни тужилац дел Понте такође је од мене конкретно тражила да Комисији дам више времена да обави свој посао, који сматра изузетно значајним за рад Хашког трибунала. Треће: Постоје одређене индиције у постојећој документацији да можда постоје неке ствари које би требало истражити са Београдом. Амбасадор Фасије предложио је да би било добро обезбиједити додатно вријеме да би се испитале те индиције. На крају амбасадор Фасије ме обавијестио да је разговарао са представницима Комисије за људска права, те да би и њима било драго да се продужи рок за рад Комисије.

И Ешдаун је, наравно, продужио рок за рад Комисије да би ова могла додатно допунити Извештај подацима који су веома важни за рад Трибунала и који би додатно потврдили тужиочеу тезу да је у Сребреници почињен злочин геноцида.

Незадовољан радом Комисије и незавршеним послом онако како је било планирано, Високи представник за БиХ упутио је Писмо Влади у којем је прво похвалио рад Владе, али није пропустио да каже да није у потпуности задовољан налазом Комисије па тражи да јој се продужи рок како би Комисија наставила са радом још неко време до 15.10.2004. године и завршила посао онако како је планирано у Тужилаштву хашког Трибунала и у ОХР.

7.5. Закључци

Комисија је на основу властитих истраживања догађаја у и око Сребренице од 10. до 19. јула 1995. године цјеловитије сагледала наведене догађаје и, поред осталог, дошла до слиједећих резултата:

²⁷¹ Закључак Владе РС о продужењу рока за рад Комисије, број Трибунала 03625141.

²⁷² Писмо Цереми Ешдауна Председнику и Премијеру РС, број Трибунала 03625142.

– прикупила значајну документацију, информације, сазнања и друге доказе о догађајима у и око Сребренице од 10. до 19. јула 1995. године, укључујући и оне који до сада нису били познати;

– утврдила да је у периоду од 10. до 19. јула 1995. године ликвидирано више хиљада Бошњака, на начин који представља тешка кршења међународног хуманитарног права, те да је извршила, поред осталог, предузео мјере прикривања злочина премјештањем тијела;

– открила 32 нове, до сада непознате локације масовних гробница, од којих су 4 примарне. Информације о тим гробницама доставили су искључиво извори из Републике Српске (органи Владе и свједоци на терену) и први пут су добивене на такав начин. Имајући то у виду сматрамо да би требало размотрити примјену истог модела у процесу откривања судбине „несталих лица“ у цијелој Босни и Херцеговини, без обзира на њихову националну и религиску припадност;

– утврдила и реконструисала учешће војних и полицијских јединица, укључујући и специјалне јединице МУП-а Републике Српске;

– цјеловитије сагледала догађаје у Поточарима, а посебно судбину мјешовите колоне, те остале догађаје у и око Сребренице од 10. до 19. јула 1995. године;

– У циљу утврђивања броја и идентитета лица за која су поднесене апликације Дому за људска права, Комисија је креирала базу података у којој су компарирани подаци из више извора. Резултати постигнути у овом дијелу рада Комисије су значајни и нови.

Та методологија примјењиваће се и у покушају утврђивања консолидоване листе свих лица за која се још увијек трага у вези са догађајима у и око Сребренице од 10. до 19. јула 1995. године.

Комисија би постигла и значајније резултате истраживања да је имала на располагању и осталу релевантну документацију надлежних институција Републике Српске, као и сазнања и документацију органа Федерације Босне и Херцеговине.

Оптерећена веома кратким задатим роком, Комисија је од самог конституисања радила под јаким медијским притиском, што је додатно оптерећивало њене и тако сложене активности. Међутим, чланови Комисије су успјели да одоле политизацији предмета истраживања, као и медијским притисцима. Инкриминисане информације су у Извјештају намјерно изостављене.

Јавност Републике Српске резултате рада Комисије презентирале у овом Извјештају мора посматрати у свјетлу недавне изјаве Предсједника Републике Српске. Прихватање и суочавање са чињеницом да су неки припадници српског народа починили злочин у Сребреници у јулу 1995. године може повољно утицати на креирање услова за истраживање свих других злочина почињених на просторима Босне и Херцеговине и кажњавање починилаца.

КОМИСИЈА:

У Бања Луци 11. јун 2004.

(стр. 38–39)

Милан Богданић, предсједник
и остали чланови Комисије

Како коментарисати овако натегнуте закључке?

– Било би занимљиво да је Комисија навела барем један податак који је открила а који до тада није био познат. У тексту Извештаја не уочава се ни један пошто је све преписано из познатих предмета у хашком Трибуналу, посебно из предмета Крстић. То важи и за документа.

– Колико представља „више хиљада“ Бошњака за које је Комисија утврдила да су били ликвидирани? Један од основних задатака који је Комисији наложила Влада РС, а што је значајније – ОХР-а, био је да се тај број што прецизније утврди. Шта значи „више хиљада“? Зашто уопштено користе „ликвидирани“, са свим емотивним набојима који га прате, кад им је познато да значајан број лица чију судбину наводно истражују није ликвидан него је погинуо? Али то су формулације које су ишле на руку налогодавцима формирања ове Комисије. На овоме су засновали закључак да је Влада РС признала масовне злочине у Сребреници у релевантном периоду.

– Комисија, или Радна група, доставила је комплетан списак свих официра, подофицира, војника и цивилних лица који су били у саставу ДК ВРС и тако је утврђен број учесника у догађајима, пружајући могућност Тужилаштву Хашког трибунала да било кога са тога списка, укључујући куварице у штабу, оптужи за ратне злочине или учешће у њима. Томе су додали и спискове јединица полиције РС које су у том периоду извршавале одређене задатке.

– Догађаје у Поточарима и судбину „мјешовите колоне“, како Комисија са пуно такта назива 28. дивизију која се пробијала у борбеном поретку, сагледали су „целовито“ на начин да су све преписали из предмета Крстић, а посебно из Исказа Р. Батлера о догађајима у и око Сребренице.

– Јавност Републике Српске никако се не може поистоветити са изјавом тадашњег председника РС Чавића. То је требало ОХР-у и МКСЈ, да председник РС призна да су неки чланови српског народа починили злочине и да је суочавање са том чињеницом неопходно без обзира колико ће бити болно али ето, по мишљењу Комисије, може допринети да се по истој матрици, можда, открију и злочини над Србима и другим народима БиХ.

Скоро десет година је прошло од објављивања Извештаја Владе Републике Српске. Могу ли тадашњи Председник Републике Српске, Драган Чавић, и потписници овог Извештаја навести један злочин против Срба који је од тада расветљен и процесуиран у знак признања Комисији за њен дилетантски рад, који је најтеже морално и политички оптеретио Републику Српску и њен народ?

7.6. Додатак Извештају владе РС од јуна 2004. године²⁷³

У „Додатку Извештају Владе РС од јуна 2004. године“ наводи се 35 различитих извора података о броју несталих, ексхумираних, иденти-

²⁷³ Додатак Извештају Владе РС од јуна 2004. године, број Трибунала 03625524.

фикованих и слично, са напоменом да је 35. извор дефинисан као велика група различитих борбених и других ратних докумената који би сваки за себе могао бити извор података. У овом Додатку Комисија се бавила само упоређивањем спискова и упаривањем познатих и непознатих података као на пример ДНК грађе где је то било могуће или упаривањем јединственог матичног броја грађана (ЈМБГ), и слично. Ништа друго Комисија у овом додатку није ни радила. Циљ оних који су продужили рад Комисије и оформили радна тела за помоћ Комисији био је направити што више спискова како би се сви бавили само тим списковима и упоређивањем поуздано неверификованих података које у многим случајевима није ни могуће упоређивати. На пример на једном „Прелиминарном списку“ са око 8.000 несталих налазе се 42 особе које се воде као мушкарци а имају ЈМБГ за особе женског пола. Тако је то када се жели постићи циљ. Направи се конфузија па се онда формира комисија која ће ту конфузију наводно отклонити и дати тачне спискове. И сви су се тиме и бавили. Бавили су се списковима несталих за које и Х. Брумборг, демограф Тужилаштва, каже да то могу бити само спискови несталих а не и спискови погубљених.

7.7. Додатак Извештају од 1. јуна 2004. о догађајима у и око Сребренице од 10. до 19. јула 1995. године²⁷⁴

У овом додатку стоји да:

– Комисија доставља Извјештај Влади Републике Српске, као оснивачу, на усвајање и даљи поступак.

– Прилози уз Извјештај садрже и документацију од интереса за органе гоњења и правосудне органе, па Комисија нема надлежност за објављивање истих. Ово се не односи на спискове несталих лица.

Ето, сада видимо да је све тајна осим спискова несталих. Само ти спискови нису тајна. Не треба ни да буду, јер намера ОХР, у сарадњи са МКСЈ, управо и јесте да спискови несталих, волшебно трансформисани у спискове погубљених, буду објављени. Постизање политичког и пропагандног циља налаже да је најбоље да спискове објави званично тело Владе Републике Српске, која га је и формирала, да би се створио утисак да је то списак Владе РС.

Ови спискови не показују нити, уистину, могу показати тачан датум и мјесто нестанка, а никако не разматрају начин и узрок смрти. (стр. 8)

Зар ово не одузима кредибилитет целом пројекту Комисије? Ако она није у стању да пружи одговоре на најосновнија форензичка питања, каквој би правосудној сврси њен Извештај могао да послужи?

²⁷⁴ Додатак Извјештају од 1. јуна 2004. године о догађајима у и око Сребренице од 10. до 19. јула 1995. године, број Трибунала 04220352.

Списак Ц-1. У овоме списку наведено је 4.556 имена, чији је датум нестанка или смрти изван мандата Комисије и уопште ван јула 1995. У овом списку, такође, наведена су и она имена која су забиљежена више пута, углавном из разлога што су их као нестала пријавила различита лица. (стр. 9)

Сада тачно видимо да се Комисија свесно или несвесно, вољно или невољно, бавила и списковима који су изван њеног мандата који је био да провери спискове несталих, погинулих или на други начин страдалих у вези са Сребреницом у јулу 1995. На такав начин, Комисија је направила још већу збрку. Постоји ли објашњење, зашто се Комисија овим списковима уопште бавила када нису у њеном мандату?

Подаци о броју несталих лица, засновани на упоређивању и анализи доступних извора, крећу се од 7.000 до 8.000. На основу ексхумираних тијела, према најновијим подацима Међународног комитета Црвеног крста (МКЦК) од 08. октобра 2004. године, идентификована су 1.482, од којих је сахрањено 1.300 лица, што је и наведено у сваком од спискова. (стр. 9)

Без обзира на значајан раскорак између бројева несталих и идентификованих у време писања Извештаја, Комисија упорно и не обазирјући се на чињенично стање – које у великој мери ни сама не негира – упоређивањем података из разнородних и систематки неповезаних извора, проглашава нестале за погубљене и стиже до задате цифре од 7.000 и 8.000.

7.8. Допуна Извештаја од 30. марта 2005. 30.09.2005. године²⁷⁵

У допуни Радне групе за спровођење закључака из Коначног Извештаја Комисије Владе РС стоји:

Високи представник за Босну и Херцеговину, господин Педи Ешдаун, након што је проучио Извештај Радне групе, 19. априла 2005. године упутио је писмо господину Пери Букељевићу, председнику Владе РС. У писму је, између осталог навео, да је, заједно са својим сарадницима, размотрио достављени Извештај и закључио да је озбиљно приступљено изради Извештаја. Међутим, иако уважава велике напоре Радне групе, оцијенио је да је Извештај „у својој садашњој форми непотпун и да је потребно провести додатне активности у циљу испуњавања услова дефинисаних децембарском Одлуком“ (Писмо Високог преставника од 16. децембра 2004. године, стр. 7).

Пошто Извештај похваљене Комисије ипак није садржао све што су Ешдаун и хашко Тужилаштво замислили, Комисији је наложено да формира Радну групу која ће Извештај „поправити“ у складу са прецизно наведеним упутствима. Један од налога је био да Извештај допуни навођењем широко дефинисаних „учесника у злочиначком подухвату“, што ће рећи свих припадника Дринског корпуса ВРС и јединица МУП-а РС који су на било који начин били употребљени у релевантном периоду у јулу 1995. у Сребреници.

²⁷⁵ Допуна Извештаја од 30. марта 2005, 30. 09. 2005. године, број Трибунала 04632265.

7.9. Како је вршен увиђај масовних гробница

1. Записник о увиђају²⁷⁶ (гробница, напомена аутора)

(а)

Изашли смо на прву микролокацију која је улаз у Зелени Јадар, посматрано из правца Сребренице. Са десне стране асфалтног пута Сребреница-Милићи, скреће се десно преко Подравања макадамом према селима Посумлићи и Ораховина. Идући овим макадамским путем на удаљености од око петсто метара од асфалтног пута Сребреница-Зелени Јадар, са десне стране макадамског пута налази се травнати прилаз и на проширењу обраслом остругом, бујади и ситним растињем налази се највјероватније једна секундарна гробница (од примарне са Глогове). Њене координате су ЦП-63863/О833О.: Дужине је око 50, а ширине око 15 метара. Претпоставља се да је измјештена у јесен 1995. године. Почетак гробнице је удаљен од макадамске цесте око 10 метара.

Ово су претпоставка до претпоставке. Како Комисија зна да је ова секундарна гробница од примарне из Глогове? И како уопште зна да је то масовна гробница? Ваљда зато што је обрасла карактеристичним растињем које овде набраја. Расту ли бујад и ситно растиње као и оструга само изнад масовних гробница?

На истом локалитету уз Зелени Јадар налази се и друга секундарна масовна гробница удаљена од прве око 70 метара уз шумски пут према Посумлићима и Ораховцима. *(Затим се наводе координате и димензије и за обе гробнице и каже се да су слично обрасле, напомена аутора)* Кретање по њима нисмо вршили из безбједносних разлога. И ова гробница је секундарна и претпоставља се да је пренешена са Глогове.

У овом конкретном случају, председник Комисије није изашао на лице места у страху од мина, али тврди да је то секундарна масовна гробница пренешена из Глогове. Како и одакле су Комисији били познати тако подробни подаци (статус гробнице, да ли је уопште гробно место, садржај итд.) о једном суштински неистраженом месту где је и кретање било ограничено из „безбједносних разлога“? Ни на једно од фундаменталних питања – нема одговора.

Други локалитет налази се на простору Видиковац. Наиме, проласком уским асфалтним путем према мјесту Залачје и (нечитко), који се налази са лијеве стране пута Братунац – Сребреница код Православног гробља, након пређеног пута од два и по километра успона, са десне стране описаног пута, посматрано из правца подножја, налази се земљани пут. Уласком у исти, на удаљености око 30 метара од скретања, са десне стране тог земљаног пута, непосредно уз пут на проширењу налази се гробница. Величине је осам пута пет метара.

По ком основу се изводи закључак да се ради о масовној гробници? Зашто Комисија не наводи податке који упућују на такав закључак? За ова-

²⁷⁶ Записник о увиђају гробница, број Трибунала 03572123.

кву информацију могуће је само рећи да је непоуздана и да се на основу тога ништа конкретно не може закључити. Као и за ово што следи:

Са лијеве стране истог пута, то јест супротно од описаног претходно, налази се колски земљани прилаз у шуму дужине око 20 м који се завршава на проширењу обраслом травом и ситним растињем. На почетку овог колског прилаза налази се разбацано смеће. Мало даље, на завршетку овог проширења је друга гробница на овом простору. Величине је око педесет пута двадесет, од чега је дужина око педесет метара. Обје су обрасле као и горе и ... очито одударају по растињу од околине.

2. Записник о увиђају-лоцирању²⁷⁷ (гробница, напомена аутора)

Након сачињеног плана приступило се лоцирању како слиједи. На простору Зеленог Јадра постоји више масовних гробница сребреничких жртава, од којих смо до данас лоцирали 5. Процјењује се да свака од локација садржи између десет и петнаест тијела. Све гробнице су наводно секундарне, настале измјештањем гробнице из села Глогова.

На чему су ове процене засноване? Комисија ништа не тврди и ништа доказима не поткрепљује. Она једноставно констатује да су ове гробнице наводно секундарне и одакле њихов садржај потиче. Комисија не наводи ниједан податак који би садржај ових гробница повезао са примарним гробницама у селу Глогова.

Друга локација.

Налази се на око шест километара удаљености од улаза у Зелени Јадар. Улазећи у лијеву кривину с десне стране пута, види се црвени кров недовршене куће. Тјеме кривине тангира рампа дужине око 20 метара која у дужини од четири и по метра и ширини од четири и по метра завршава масовном гробницом. Координате: ЦП 63429/79285, надморска висина 801 метар.

Опет се не наводи ништа што би указивало на то да се овде ради о масовној гробници. Какве чињенице и податке Комисија има на располагању којима доказује да се ради о масовним гробницама?

Трећа локација.

Удаљена је 120 метара од гробнице (2) на проширењу десне стране пута. Поред гробнице се налази комби нарастао у шибље и други аутомобилски отпад. У БЛИЗИНИ ОВЕ ЛОКАЦИЈЕ НАЛАЗИ СЕ ЛИНИЈА ДОДИРА И ПОСТОЈИ ОПАСНОСТ ОД МИНА ЗБОГ ЧЕГА СЕ НЕ УДАЉАВАТИ ВАН ОВЕ ЛОКАЦИЈЕ.

Координате ЦП 63396/79326, надморска висина 885 метара.

Четврта локација.

Налази се десно од пута Јадар-Љесковик. До гробнице се долази скретањем са асфалтног пута на раскрсници обиљеженој наткривеном дрвном ознаком ловишта за Љесковик. Убрзо након престанка дијела асфалтног пута

²⁷⁷ Записник о увиђају-лоцирању гробница, број Трибунала 03572126.

који води према паркингу лијево, макадамским путем се продужава око 50 метара гдје почиње с десне стране пута брезова шумица. На пољу, на ивици шуме налазе се три површине у дужини од око метар и по пута десет метара на којима је земља избачена из канала што представља гробницу. Највероватније је ископ гробнице вршен машински, а након довожења тијела затрпаван ручно. Координате: ЦП 62761/77086. надморска висина 978 метара.

Пета локација.

Налази се поред скретања са макадамског пута који води кроз шуму напријед од четврте гробнице, према Бијелим водама гдје има знака за Котјевац кроз Бијеле воде. Скретањем десно, десна рачва пута води узбрдо до разрушеног комплекса кућа. Испод резервоара за воду, изнад десне стране пута, видљиво је помјерање земље што представља гробницу. Координате: ЦП 63457/75743, надморска висина 1093. Предвизита завршена у 11 часова и 30 минута.

Зар председнику Комисије није пало на памет и алтернативно објашњење да би то могли бити ровови и саобраћајнице који су некада за време рата ископани као део фортификација, чија је намена ојачавање одбрамбених положаја? Или да су у питању гробнице везане за асанацију терена зато што се највећи део борбених дејстава између ВРС и А РбиХ почетком јула 1995, пре пада Сребренице, догодио управо на подручју Зеленог Јадра? Комисија се сервилно држи задатог сценарија и не усуђује се да искорачи из параметара које налогодавци намећу. Најзад, као у претходним примерима не наводи се ниједан материјални доказ да се ради о масовним гробницама.

3. Записник о увиђају-лоцирању гробница²⁷⁸

Прва локација: Рејон Љељенда, секундарна (веза Глогова), преко 100 тијела. Мјесто у близини гдје је утврђена четврта локација масовне гробнице 05. 05. 2004. године, десно од пута Јадар-Љесковик. С десне стране пута, на предњој ивици шуме учљив је плато површине око двадесет пута седам метара и трагови гусјеница односно точкова инжењеријске машине.

Координате: ЦП 62827/77112.

Друга локација: с. Јасенова (пут Зелени Јадар-Слаповићи), секундарна (веза Глогова) око 200 тијела. Налази се на прилазу секундарној гробници лоцираној 05. 05. 2004. године описане под редним бројем 7. (седам) табеларног приказа, гробница је величине око 25×4 метра.

Координате: ЦП 64207/79038.

Како је Комисија утврдила да је преко 100 или око 200 тела у наводним масовним гробницама, када није вршила ексхумације?

Ово је добар пример рада што нас упућује на закључак да су бројеви које користе и Комисија и Хашко тужилаштво – произвољни. А што се тиче трагова гусеница и точкова инжињеријских машина, од 1995. до 2004. го-

²⁷⁸ Записник о увиђају-лоцирању гробница, број Трибунала 03572128.

дине вероватно је да би одавно зарасли и не би се никако могли видети. Да се неки трагови и виде, зар основни принцип одговорног научног рада није разматрање алтернативних објашњења? Зар то не би могли бити трагови од машина које су употребљаване за утврђивање положаја за одбрану или од кретања тенкова и других борбених возила током борби?

4. Записник о увиђају-лоцирању²⁷⁹

Прва локација – село Казани, Сребреница. Примарна гробница до 20 тијела. Гробница се налази поред локалног пута на који се долази са главне цесте Сребреница-Братунац на излазу из града, лијево код бензинске пумпе, преласком преко моста ријеке Крижевица, а затим ријеке Казани, преко пута бошњачког гробља. На људска тијела су бачена 3 убијена коња. Гробница се налази око 15 метара низводно од моста између макадамског пута и ријеке зване Казани. Координате: ЦП 63057/86237.

Друга локација село Кутлић, примарна гробница до 50 тијела, 80 метара низводно од прве локације, с десне стране макадамског пута код сивог металног WC. Изнад људских скелета набацане животињске кости. Координате: 63058/86361.

Комисија је боравила на том локалитету од 9 до 12 часова и мало је вероватно да је за то време могла откопати три масовне гробнице да би утврдила све појединости изнад и испод земље које се наводе.

Трећа локација, насеље Видиковац, пут према селу Залазје, више секундарних гробница, око 1.000 тијела.

На овај пут се излази скретањем са пута Сребреница-Братунац, десно код православног гробља, успоном који пролази кроз насеље Видиковац. По проласку кроз наведено насеље, почев од прве локације масовне секундарне гробнице (Координате: 63890/86788) у дужини око 1 километар с лијеве и десне стране на падинама завојитог планинског пута под набачајима смећа и земље преко ивице пута идентификовано је 6 локација. Координате... (затим се наводи координате свих 6 локација, напомена аутора).

Председник Комисије, као и главни истражитељ Тужилаштва Жан Рене Руез, поседују феноменалну способност да виде шта има под земљом, иако ништа још није откопао. Није им потребно да откопају масовне гробнице, да утврде колико у њима евентуално има људских тела и на који начин су настрадали. У овом погледу очигледно мање обдарени генерал Смит, на питање шта мисли о фотографијама наводних масовних гробница, рекао је да би то могле бити гробнице које су последица жестоких борби током пробоја 28. дивизије (а било их је најмање три) и додаје: „Фотографије су добре али не показују ништа шта се дешава под земљом.“ И енглески генерал објективније приказује догађаје у и око Сребренице у јулу 1995. године од Комисије владе Републике Српске.

²⁷⁹ Записник о увиђају-лоцирању гробница, број Трибунала 03572129.

5. Новолоциране масовне гробнице²⁸⁰

До данас (29.05.2004.) Комисија је, ослоном на органе и институције Републике Српске, те на основу сопствених извора, а у вези предмета истраживања (утврђивање локација потенцијалних појединачних, групних и масовних, како примарних тако и секундарних гробница) открила:

- 23 секундарне масовне гробнице (око 2.000 тијела)
- 3 примарне масовне гробнице (око 90 тијела)
- 1 терцијерна масовна гробница (око 20 тијела).

Опет се морају поновити многа од већ постављених питања. Како је установљен број тела у тим гробницама? Како је Комисија за око два месеца (почела је са радом у марту 2004. године) извршила ексхумацију 27 масовних гробница, под претпоставком да је то учинила? Ако није, на основу чега наводи број тела која те гробнице наводно садрже? Зашто Комисија на ова суштинска питања нема одговоре и не пружа доказе? Али утврђивање броја укупаних тела је тек почетак истраживачког процеса. Комисија је била дужна да утврди узрок смрти, начин на који је смрт наступила, време када је наступила и друге околности које би указале на чињеницу да су тела погубљена, односно да се не ради о погинулим борцима током борби за Сребреницу и током пробоја 28. дивизије. Она то није учинила.

7.10. Обраћање председника Републике Српске Драгана Чавића јавности поводом Извештаја Комисије Владе РС за Сребреницу

За свако тешко питање може се дати адекватан одговор ако смо спремни да се суочимо са истином, ма каква она била.

Не „за свако тешко питање“ него „на свако тешко питање...“ Изгледа да се ради о неписменом човеку. Или је он тада можда толико био престрашен и уцењен да није био способан ни да писмено састави свој говор. Суочавање са истином мора бити реално и то само на основу установљених чињеница. Да ли је Комисија Владе РС за тако кратко време могла установити чињенице и да ли је имала стварну слободу да их објективно истражује? Није, и доказ за то је да је сценарио скоро у потпуности преписала из оптужнице и пресуде генералу Р. Крстићу и других хашких оптуженика. Чавић каже да је Комисија завршила рад након вишемесечног мукотрпног рада, а Трибунал није могао утврдити истину ни након девет година рада пре Комисије.

Чавић у продужетку излагања наводи да је створена слика жртве-Муслимана и починиоца-Срба. Затим цитира Филипа Корвина²⁸¹:

Оно што се догодило у Сребреници није био само масакр Срба над Муслиманима, него серија крвавих напада и противнапада која је након трогодишњег периода борби доживила свој врхунац у јулу 1995. године.

²⁸⁰ Новолоциране масовне гробнице, број Трибунала 03572118.

²⁸¹ Помоћник команданта УНПРОФОР-а за БиХ за цивилна питања.

Ето и помоћник команданта УНПРОФОР-а за цивилна питања у време сребреничких догађаја зна да су жртве великим делом последица серије напада и противнапада током целог периода сукоба. А председник Републике Српске и не спомиње погинуле током борби за Сребреницу и током пробоја 28. дивизије ка Тузли. Не спомиње, јер о томе се не говори у хашким оптужницама и пресудама, па зашто би он говорио нешто што би засигурно на њега навукло бес Високог представника?

Али свих ових протеклих година јавност се поларише национално, тражећи да се дефинише **ко је био узрок, а ко је био последица**. Тражећи узрок и тражећи последицу свих ових година уствари тражи се равнотежа у злочину, без изузетка код свих у БиХ. Претпоставка да узрок по правилу производи последицу, и да је последица оправдан одговор на узрок је уствари узалудно тражење ненаписане правде да се злочин оправдава злочином.

Поново видимо да се ради о неписменом или препаднутом човеку. Није „ко је био узрок, а ко је био последица“ већ „шта је узрок, а шта последица“. Осим тога не дефинише се ко је био узрок, а ко последица, већ се то открива на научној основи исцрпним истраживањем и утврђивањем свих релевантних чињеница и информација о догађајима који се истражују.

Тешко је било наћи Србе који ће радити у Комисији јер су били свјесни историјске одговорности пред властитим народом због истраге којом треба да се утврди што више доказа за истину о 9 дана сребреничке трагедије, и о улози Срба у страдању Бошњака.

Чавић већ признаје да је била сребреничка трагедија и признаје да су Срби били починиоци те трагедије јер апострофира њихову улогу. Тачно је, међутим, да је било тешко наћи Србе који би радили у таквој Комисији. Нема пуно Срба који су спремни да раде против интереса сопственог народа или на његову штету. У „Правилу службе војске Краљевине Југославије“ из 1939. године налази се одредба да се појединци који вољно или невољно, намерно или ненамерно, раде на штету свога народа, државе и краља дефинишу као – издајници и домаћи непријатељи. Зна ли Драган Чавић да је улога ВРС, као и сваке друге војске у свету, да у оружаном сукобу порази непријатељску војску, а то се постиже само наношењем неприхватљивих губитака у људству и материјалним борбеним средствима? То је била и улога А РбиХ у односу на ВРС. Зна ли Чавић каква је улога Бошњака у страдању и трагедији Срба? Такође, зна ли да су погинули током борби за Сребреницу и током пробоја 28. дивизије А РбиХ – легитимне жртве, и да су међу губицима на бошњачкој страни – они најбројнији?

Извјештај недвосмислено констатује да су у 9 дана јула 1995. године, у подручју Сребренице почињена злодјела.

Чавић је сада још конкретнији па каже да „извјештај недвосмислено констатује...“

Прво не констатује извјештај већ Комисија у Извјештају. Ово је трећи пример који показује да је Чавић неписмен. Али да је само то у питању,

можда би му се могло и опростити ако је то радио под стресом и у страху да не буде оптужен, смењен или можда нешто друго. Уцењен због нечега, можда. Најбоље би било да он на ово одговори.

Раздвојени војноспособни Бошњаци у Поточарима (њих најмање 1.000) одвезени су из Поточара на друга мјеста заточења у Братунцу 12. и 13. јула, гдје су довођени заробљеници из мјешовите колоне у шуми, а одатле на мјеста погубљења.

Није тако. И у Оптужници у предмету Вујадин Поповић и остали (ИТ-05-88-РТ), параграф 80, „Чињенични основ тужилаштва“, као и у предмету Толимир (ИТ-05-88/21), параграф 19, пише да је у Поточаре заједно са женама, децом и старцима стигло „неколико мушкараца“. Овај део Чавићеве изјаве тачно је преписан из оптужнице у предмету Крстић. Као и Тужилац Хашког трибунала, председник РС забашурује чињенично стање тако што 28. дивизију А РБиХ, која се пробијала под оружјем, назива „мјешовита колона“, како би се нагласило – у складу са ставом и у интересу Тужилаштва – да су се у колони налазили и цивили које је ВРС убијала. Чињенице демантују Чавића зато што то није била „мјешовита колона“ већ 28. дивизија А РБиХ, ојачана остатком војноспособних мушкараца из сребреничке енклаве, чија је команда одлучила да се пробија ка Тузли.

У току дана је до 17.30 заробљено најмање 6.000 мушкараца, који су распоређени на неколико локација. Највећи број заробљених одвођен је на сабирна мјеста у Новој Касаби гдје је заточено између 1.500–3.000 људи, и у село Сандићи на једној пољани гдје је било заточено између 1.000–4.000 људи. Један број заробљених код Нове Касабе и Коњевић Поља убијени су на обали Јадра ујутро 13. јула 1995. године...

$3.000 + 4.000 = 7.000$. У поменутих оптужницама каже се да је на ливади у Сандићима било 1.000 заробљеника, а не од 1.000 до 4.000. Председник Републике Српске, Драган Чавић, у свом обраћању народу самоиницијативно учетворостручује број заробљеника да био се поткрепио унапред одређени али ничим документовани број погубљених. Све бројеве који се односе на заробљавања, заточења, превозења и погубљења преузео је из Извештаја Комисије, а ова из оптужница и извештаја војних експерата Тужилаштва... А шта је стварно од свега тога тачно видели смо у 1. поглављу.

Фаза испитивања је окончана посјетама, провјерама и прелиминарним верификацијама 3 примарне и 29 секундарних и терцијерних гробница.

У одељку „Како је вршен увиђај масовних гробница“ показан је дилетантски и научно недопустив начин како је Комисија откривала масовне гробнице.

Након свега овога, најприје као човјек и Србин, па онда као отац, брат и син, а тек онда као председник Републике Српске морам рећи да је ових 9 дана јула сребреничке трагедије црна страница историје српског народа.

Одакле Чавићу право да доноси овако драстичне закључке? Пре би се могло рећи да Извештај Комисије који у свом обраћању промовише представља црну страницу у историји политичког опортунизма и бесчашћа.

Ова анализа Извештаја Комисије владе РС од 2004. године могла би послужити као добра основа и разлог да Републички центар Владе РС за истраживање ратних злочина, од председника и чланова Комисије одвојено узме изјаве у којима би се они изјаснили под каквим околностима су радили на истраживању и писању овог контроверзног документа. Искрпну изјаву би, такође, требало узети и од тадашњег председника Републике Српске, Драгана Чавића. Те изјаве Републички центар би могао приложити као саставни део Извештаја новоформиране Комисије која би релевантне догађаје проучила на објективан начин. Тако би се богат материјал ставио на располагање заинтересованим истраживачима, пре свега историчарима, за даљње проучавање догађаја везаних за Сребреницу у јулу 1995. године, али и контекстуално пре тога. Било би корисно да се Влада Републике Српске озбиљно позабави начином како је настао Извештај од 2004. године и да у светлу нове грађе на ову тему изврши темељно преиспитивање свих чињеница и околности у вези са догађајима у Сребреници у јулу 1995. и њиховим стварним узроцима.

ЗАКЉУЧАК

Догађаји у и око Сребренице у јулу и августу 1995. године одвијали су се у условима грађанског рата у Босни и Херцеговини у којем су, на подручју Сребренице, биле сукобљене Војска Републике Српске и Армија Републике Босне и Херцеговине. Две легитимне војне силе двају народа. Током целог периода рата непрекидно су вођени борбени окршаји између јединица ВРС и А РБиХ које су биле у борбеном додиру на положајима око Сребренице и Жепа, са мањим или већим прекидима, договореним или прећутним. Током тих окршаја обе стране су имале људских губитака и међу војницима и међу цивилима.

Резолуцијама СБ УН и Споразумима на основу њих, Сребреница и Жепа су проглашене заштићеним зонама и требале су бити демилитаризоване. Споразум о демилитаризацији није извршен одбијањем А РБиХ да га спроведе и неревносним залагањем снага УН у том смислу. Због тога је у енклавама непрекидно егзистирала 28. дивизија А РБиХ и изводила борбене акције према ВРС и РС из енклава, користећи УНПРОФОР као штит. То је ВРС приморало да стално држи јединице око енклава бранећи становништво и територију РС.

Напетост око енклава је расла са порастом броја борбених акција јединица 28. дивизије А РБиХ према јединицама ВРС и цивилном становништву на ободу енклава. Пропорционално порасту интензитета борбених дејстава јединица 28. дивизије А РБиХ нарастала је и одлучност јединица ВРС, пре свега јединица Дринског корпуса, да се дејства 28. дивизије спрече и елиминише опасност по борце ВРС, цивиле у Републици Српској и њену територију. Циљ дејстава 28. дивизије је био: у координацији са осталим јединицама А РБиХ са фронта спојити Сребреницу и Жепу са територијом Тузле и Кладња, чиме би проширили територију под својом контролом и пресекли РС на источни и западни део. Стварна сврха избегавања демилитаризације енклава и задржавања 28. дивизије у њима била је дејство те јединице из позадине и помоћ на деблокади Сарајева, што је био општи циљ А РБиХ. Сарајево је било у фокусу интересовања политичког и војног врха Федерације БиХ. Сребреница није била стратегијска територија. Њен значај, за политички врх Муслимана, био је онолики колико је могла допринети стратегијском циљу – деблокади Сарајева. ВРС је била принуђена да на дејства 28. дивизије А РБиХ адекватно војно одговори и спречи остваривање општег циља А РБиХ и тако заштити територију РС.

Када су отпочеле борбе око Сребренице команда 28. дивизије и локално цивилно руководство су очекивали да ће им А РБиХ пружити адекватну помоћ. Исто су очекивали и од УНПРОФОР-а. Ни једно ни друго се није догодило. Због тога су команда дивизије и општинско руководство заједно одлучили да се становништво раздвоји у две групе: на жене, децу и старце са једне стране и 28. дивизију са остатком војноспособних мушкараца са друге стране.

Жене, децу и старце су упутили у базу УН у Поточаре, сигурни да ће одатле бити евакуисани у Тузлу и околину. Са остатком војноспособних мушкараца, дивизија се пробијала ка Тузли. У пробоју су имали знатне губитке. Ако се изузму чарке на рубовима енклаве, саму Сребреницу нису ни бранили, па су јединице ДК ВРС ушле у њу без борби.

Како видимо, напуштање територије Сребренице је било комплетно, а према догађајима како су се одвијали, и планирано. Зашто би, да није било плана напуштања Сребренице, ратно Председништво још 9. јула тражило од Изетбеговића да се преговара са ВРС, да ова отвори коридор за иселење становништва превозом, а војске пешке? То су тражили још у априлу 1993. године, у време сличне кризе када српске снаге замало нису освојиле Сребреницу. Од тада датира размишљање да се та територија напусти и да се становништво пресели у сигурнија подручја.

Ствари су се тако и одвијале. Евакуацију су планирале снаге УН, а извршењу је помогла ВРС давањем превозних средстава. Планирање евакуације становништва из Сребренице, касније и из Поточара, вршено је још 1993. године. Те године је започета, али је на интервенцију владе из Сарајева ускоро обустављена, евакуација становништва из енклаве Сребреница. Становништво је желело да напусти енклаву и да се исели у Тузлу и околину. Дакле, радило се о евакуацији или иселењу, а не о депортацији становништва или присилном премештању. Овај закључак се односи и на Жепу.

Идеја политичког врха Муслимана је била да се територија војнички изгуби, па да се онда изврши замена за територије око Сарајева. Лукаво према своме народу, и нарочито војсци. Згодно за касније хваљење како су, ето, успели разменити територије које су већ биле изгубљене. У сваком случају претходно изгубљена територија лако се нашла у пакет аранжману за размену за друге сводећи поделу БиХ на два дела, по принципу 51% за Федерацију БиХ и 49% за Републику Српску. Муслиманској влади у Сарајеву требале су жртве у сопственом народу, како би се свету приказало да су они општа жртва у БиХ. Жртвована је Сребреница, јер је њу било најлакше жртвовати. У Сарајеву су знали да је Сребреница заједно са Жепом од стратегијског значаја за Републику Српску. Због тога су баш њих и жртвовали. Али требале су и људске жртве да би се из тога црпла политичка и пропагандна корист. Ни то није изостало. Ибран Мустафић каже да су Бошњаци побили Бошњаке и да је у Сребреници на тај начин убијено 500 до 1.000 људи, а влада у Сарајеву каже да ће из Жепе евакуисати само оне људе који су јој потребни. Има за владу у Сарајеву и непотребних Жепљака. По-

што се ипак није десио масакр очекиваних великих размера, припремљен је списак наводно несталих током борби за Сребреницу и током пробоја 28. дивизије. Пријављено је 8.000 до 10.000 несталих војноспособних мушкараца. То је тужилаштву био основ за подизање оптужница за геноцид, како су га квалификовали, али и основ да се заступа број погубљених „више од 7.000“.

На основу резултата анализе кретања заробљеника са сигурношћу се може констатовати да у Сребреници није извршен злочин размера које заступа оптужба. Тестирајући резултате истражитеља и експерата тужилаштва, до којих су они дошли, углавном форензичком методом, а које тужилаштво хашког Трибунала заступа у оптужницама, показали смо да, у верзији, по којој је у Сребреници након заузимања погубљено више од 7.000 мушкараца, постоји велика празнина и да ту верзију није могуће на поуздан начин доказати. Тестирање је извршено праћењем кретања заробљеника 28. дивизије. Подаци који су коришћени за анализу праћења кретања заробљеника су искључиво из две оптужнице и „Исказа“ војног експерта тужилаштва. Анализом је утврђено да оптужнице садрже мањкавости које се противе принципима математике, законима логике и законима здравог разума. Тако, на пример, анализом броја заробљених бораца 28. дивизије А РБиХ и бројева превезених на стратишта и погубљених, које тужиоци наводе у оптужницама, произилази да има више превезених на стратишта од заробљених, што није могуће. Такође има више погубљених него доведених на стратишта, што је немогуће. Анализа је показала да према подацима Тужилаштва има више погубљених од заробљених, и то осетно – више од 1.000 – што је такође немогуће.

Један једноставан пример анализе кретања живих становника енклаве Сребреница пре и после операције ВРС „Криваја-95“, такође је показао да тужилаштво нема поуздане податке о броју наводно погубљених и да број, који заступа у оптужницама, не може на поуздан начин доказати. Тај пример је компаративно тестирање тврдњи и података Тужилаштва садржаних у оптужницама. Подаци које Тужилаштво наводи и тврдње садржане у оптужницама скоро у целости се не подударају. То, ван сумње, упућује на закључак да су оптужнице мањкаве, непрецизне и да садрже нетачне податке. С друге стране, убедљиво сугерише да су скоро сви становници Сребреничке енклаве, на разне начине, у јулу 1995. напустили њену територију и преселили се у Тузлу и околину. Нажалост, нису изашли само они који су током борби за Сребреницу и током пробоја изгинули. А њих је највише међу губицима, што ипак не значи да није било појединачних убиства, а могуће и групних. Међутим, анализа садржана у претходној књизи, „Сребреница – геноцид над истином,“ и ова, показују ван сумње да није погубљено „више од 7.000 војноспособних мушкараца Сребренице“, како се у оптужницама заступа. Са војног становишта, погинули током борби за Сребреницу и током пробоја 28. дивизије А РБиХ су легитимне жртве. Појам „легитимна жртва“ је правно примерен, мада је сам по себи неетичан.

Али рат је нелегитимно средство политике. Рат не започињу војници. То је „спорт“ политичара.

А шта рећи у вези за Извештај Комисије владе Републике Српске 2004. године, а да се остане у границама пристojности и разумног закључивања? Извештај је пун контроверзи. Прво, Комисија владе РС није била у могућности, ни физички ни ментално, да у задатом року од шест месеци, утврди чињенице у вези са догађајима везаним за Сребреницу. Тај рок није био реалан. Обављање сличног задатка није пошло за руком Трибуналу за девет година пре тога. Тужилаштво Трибунала одустало је од непосредних даљих истраживања на терену 2001. године, када је повукло своју форензичку екипу са подручја Сребренице. Комисија Владе РС у свом Извештају сама констатује да је тек потребна накнадна, целовита научна валоризација предмета којим се Комисија бавила. Тиме Комисија имплицитно признаје да њен Извештај није састављен на бази чињеница и научних истраживања. Као што смо показали, он је заправо написан на бази података преузетих од Тужилаштва Хашког трибунала. То значи, пре свега, из оптужнице и пресуде у предмету Крстић, дакле ослања се не на независно прибављене и истражене чињенице него на материјал једног контроверзног *ad hoc* суда. Подразумева се да такав Извештај не задовољава строге критеријуме научног истраживања и прихваћене научне принципе. То, у основи, значи да Извештај није састављен на основу поуздано утврђених чињеница, и да је разумно сумњати у његову суштинску тачност. Садржи научно непроверене податке, јер мимо пристрасних извора које цитира Комисија није навела ниједан други документ или изјаву на основу којих заснива своју анализу и Извештај.

Циљ разматрања био је приказивање чињеница, докумената и стручних оцена и закључака у вези са догађајима који су у јулу 1995. кулминирали падом енклаве Сребреница. На основу изложених чињеница и закључака, научна, стручна, интелектуална и политичка јавност ће знати да препозна шта је истина, а шта не.

О АУТОРУ

Ратко П. Шкрбић рођен је 1950. године, као осмо дете, од оца Петра и мајке Ђурђије. Основну школу је завршио у родном селу Хотковци, и у селу Оцак код Гламоча где је била и Месна канцеларија и Задња пошта. Био је одличан ученик. Након завршетка основне школе завршио је гимназију у Гламочу, пошто су остали без успеха сви покушаји да упише средњу стручну школу, да би се што пре запослио или уписао Војну ваздухопловну гимназију у Мостару и наставио школовање у Ваздухопловној војној академији и постао пилот. Због превеликог сиромаштва у породици и прераног губитка оца, који је преминуо 1953. године и којег Ратко није ни упамтио, гимназију је завршио као војни стипендиста. Након завршетка гимназије, школовање је наставио у Војној академији копнене војске у Београду и Крушевцу. Војну академију, смер Атомско-биолошко-хемијска одбрана (АБХО) завршио је 1973. године.

Професионалну војну каријеру је започео, као сви млади официри, у трупи на почетничким командирским дужностима у воду и чети АБХО, као командир. Након тога премештен је у Школски центар АБХО у Крушевцу и постављен на дужност наставника у Катедри тактике АБХО. Предавао је Војну метеорологију у свим школама АБХО и Тактику АБХО у Војној академији и Школи резервних официра до 1984. године.

Године 1984. премештен је у Војно-технички институт КоВ, погон лабораторија у Мостару и постављен за Помоћника Начелника института, а касније и за заступника начелника. Са колегама и сарадницима у институту је радио на пројектима техничке и медицинске заштите људи и материјалних средстава од последица оружја за масовно уништавање или од нуклеарног, хемијског и биолошког оружја. Овде је стекао нова сазнања и искуства у раду на научно-истраживачким пројектима и пословима и, на најбољи начин, схватио везу теорије и праксе, поготово у својој професији и струци. У институту је остао до 1992. године, када је институт са комплетном стручном документацијом, погонима и лабораторијском опремом извучен у Србију, због све већег заостравања политичке ситуације у БиХ на националној основи и грађанског рата који је био на помолу.

Наставио је усавршавање у својој професији. Године 1988/89. завршио је Командно штабну школу тактике у 40. класи те школе, као најбољи слушалац, први у рангу, за шта је и награђен, а 1990/91. годину завршава и Школу општенародне одбране – Ратну школу, највишу војну школу у ЈНА.

Осим наведених дужности обављао је и дужности из своје професије у оперативним командама (Корпусима), у оперативним и органима кадровске службе у Генералштабу. За време грађанског рата у БиХ обављао је дужности начелника штаба у лакој пешадијској бригади и команданта пешадијске бригаде у Војсци Републике Српске.

Последњих пет година активне војне службе обављао је дужност Руководиоца групе наставника за командно-штабно усавршавање, на Катедри стратегије Школе националне одбране у Војној академији Војске Савезне Републике Југославије, затим Србије и Црне Горе и најзад Србије, у звању доцента. Предавао је предмете „Војна стратегија“ и „Ратоводство“ на свим последипломским усавршавањима у Војној академији. Може се закључити да се ради о богатој и разноврсној војничкој каријери.

Пензионисан је у чину пуковника са 41,5 година пензијског стажа.

До сада је објавио научни чланак „Анализа становништва Сребренице пре, у току и после операције Војске Републике Српске „Криваја-95“. Рад је објављен у „Зборнику радова“ са научне конференције одржане у Руској академији наука у Москви, априла месеца 2009. године посвећене Хашком трибуналу и феномену Сребреница и у „Зборнику радова“ посвећеном истом скупу невладине организације „Историјски пројекат Сребреница“.

Године 2011. објавио је књигу „Сребреница – геноцид над истином“ у издању издавачке куће „Свет књиге“, Београд.

За потребе одбране генерала Толимира, у својству Војног вештака изradio је два експертска извештаја: „Кретање становника Сребренице“ и „Сребреница и Жепа“.

Овом књигом се употпуњује истраживање догађаја у и око Сребренице у јулу 1995. године, са напоменом да истраживања нису завршена и да их треба наставити.

РЕЦЕНЗИЈЕ

Књига под насловом „Сребреничка подвала“ је друга књига аутора Ратка Шкрбића о Сребреници, која садржи наставак истраживања изнетих у претходној књизи „Сребреница – геноцид над истином“ у издању „Свет књиге“ (Београд, 2011). Обе књиге односе се на један мањи војни сукоб око Сребренице у грађанском рату у Босни и Херцеговини у јулу и августу 1995. године, у коме су делови Дринског корпуса Војске Републике Српске (ВРС) поразили 28. дивизију Армије Републике Босне и Херцеговине (А РБиХ) у операцији „Криваја-95“. Иако ограничен по простору, времену и учесницима, овај догађај је, путем ратне пропаганде босанских Муслимана, изнет по систему „мала плева на велики ветар“ у орбиту западних, а затим и светских медија, и представљен као „етничко чишћење“, „масакр у Сребреници“, „геноцид“ над Муслиманима Сребренице, у коме је наводно погубљено 7.000–8.000 ратних заробљеника и цивила.

Истраживања које провео Р. Шкрбић, и приказао као вештак у два експертска извештаја пред претресним Већем Међународног трибунала за бившу Југославију у Хагу, говоре супротно. Уместо „геноцида“ над Муслиманима Сребренице догодио се својеврсни геноцид над истином о Сребреници и велика подвала свету, људској савести, правди, части, па чак и здравом разуму. Сва проведена истраживања везана су за утврђивање људских губитака и то само на муслиманској а не и српској страни. А због захтева непристрасности, искључиво на основу муслиманских а не српских докумената, као и на основу докумената међународних организација и снага које су у том периоду боравиле у Сребреници и околини, са или без мандата УН, и на основу релевантних докумената у списима предметима вештачења као и уврштених у доказне предмете Већа.

Прва књига Р. Шкрбић, узета као „Први извештај“ вештака, односи се на кретања живих становника Сребренице пре и после операције ВРС у којој је на једноставан начин, доказано да се муслиманске жртве Сребренице никако не могу исказати у хиљадама, већ само у стотинама, чиме аутор не оспорава да је било појединачних случајева кршења међународног хуманитарног и ратног права од српске стране, као и појединачних злочина над Муслиманима.

Друга књига, која је овде пред читаоцима, настала је на основу „Другог извештаја“ вештака у једном од предмета, пред Хашким трибуналом 2012. године. Односи се на праћење података наведених у документацији

Већа о броју заробљених војника 28. дивизије А РБиХ током њеног пробоја из Сребренице ка Тузли, „из колоне“ и „издвојених“ из масе становништва за евакуацију из Поточара, а који су наводно сви превезени на стратишта и погубљени (стрелјани) до завршетка борби. На основу наведене релевантне документације Већа, испало је да има 520 више превезених војника на стратишта (4.940–5.340) од заробљених војника (4.420–4.820), и 450–1.002 више погубљених (5.390–6.324) него довозених, што је немогуће. Међутим све бројке, за око 1000 људи, нису намириле пласирану гласину у светским медијима о погубљењу „више од 7.000“ људи. При том, иако тужилаштво наводи раздвајање војске од цивилног становништва, оно пробијање војске из обруча која трпи губитке, у том случају сасвим легитимне, третира као „колону“ која маршује од Сребренице ка Тузли, на растојању око 60 км.

Поред наведеног, аутор је у овој књизи раскринкао и аргументовао мотиве ове „наручене истине“ коју је прихватило вођство босанских Муслимана да се политизацијом „концепта геноцида“ створи „нова међународна норма“ и под видом „хуманитарне интервенције“ омогући војна интервенција САД и НАТО пакта у Босни и Херцеговини, а која је иза тога уследила и у Србији на Косову и Метохији, Ираку и Либији, на шта су, као на познат образац империјалних интервенција САД, указали Едвард С. Херман и Дејвид Питерсон у својој књизи „Политика геноцида“ (2010).

Иако је „Други извештај“ вештака Р. Шкрбића, овде главни део књиге, претресно Веће Хашког трибунала без расправе прихватило као доказни предмет одбране, аутор ове књиге изнео је и видно незадовољство, зашто тако није и „Први извештај“ прихваћен, већ је одбијен, иако са издвојеним мишљењем једног судије и супротним мишљењем још једног судије. Истичући инвентивност, смисаоност, једноставност, снагу и предност логику која је примењена у састављању налаза вештака, а која се заснива на кретању живих становника Сребренице пре и после ратне операције, не негирајући и све валидне форензичке налазе које поседује тужилаштво, аутор скреће пажњу читаоцима на „плаћену правду“ у Хашком трибуналу. Он стога читаоцима износи ставове тужилаштва и свих чланова Већа о његовом „Првом извештају“ како би о свему томе сами просудили „не за будућност већ за вечност, и како историчари не би могли мењати прошлост у случају Сребренице.“

Београд, 3. 10. 2013. године.

др Мирчета Вемић,
научни сарадник Географског института
„Јован Цвијић“ САНУ

Књига „Сребреничка подвала“ аутора Ратка П. Шкрбића настала је из потребе да се спозна права и целовита истина о Сребреници, што је у интересу свих честитих људи, а превасходно Срба и босанских муслимана. Реч је о још једном у низу настојања све већег броја српских и иностраних

интелектуалаца, да се питање масовног страдања муслиманског становништва и припадника војних снага, подвргне свестраној и исцрпној анализи у светлу нових података и свих доказних материјала који су на располагању.

Полазећи од претпоставке да још увек нису пронађени одговори на бројна питања, као и да сва документација Хашког трибунала неће бити потпуно сачувана након тридесетак година и доступна историчарима, аутор је одлучан да сачува истину о овом историјском догађају. Он настоји да истражи оружани сукоб на подручју Сребренице и Жепе, имајући у виду супротстављене и непомирљиве политичке интересе који су изазвали грађански рат у БиХ. У овој књизи догађаји су анализирани са војног становишта, а да би избегао поређење и субјективно закључивање током истраживања људских губитака аутор не користи српске изворе података и настоји да искључи емоције.

У том контексту успео је да прикаже стратегијску, оперативну и тактичку реалност оружаног сукоба на подручју Сребренице и Жепе од њиховог проглашења заштићеним зонама од стране Савета безбедности Уједињених нација до окончања сукоба. Циљ је био да провери тачност података о броју заробљених и погубљених бораца 28. Дивизије Армије Републике Босне и Херцеговине, које Тужилаштво заступа у оптужницама, као и да ли је било ограничења у достављању хуманитарне помоћи становништву Сребренице и Жепе и логистичке подршке УНПРОФОР-у. Такође циљ је био да утврди како је и на основу којих докумената састављен Извештај Комисије Владе Републике Српске о догађајима на подручју Сребренице од 10. до 19. јула 1995. године, као и да упоређивањем са документима који су му били доступни утврди тачност и научну објективност поменутог Извештаја. Другим речима, аутор проверава резултате у вези са бројем заробљених и погубљених бораца 28. Дивизије, које Тужилаштво Хашког трибунала заступа у оптужницама на основу форензичких налаза истражитеља, војних и других експерата.

Очигледно, намера није да оспорава и негира податке које заступа Тужилаштво, али ни да их потврди и подржи, већ једноставно да их тестира и допринесе бољем сагледавању војног контекста борбених и других операција које су се одвијале на територији Сребренице у јулу и августу 1995. године, подсећајући читаоца да је по дефиницији истина установљена чињеницама. Актуелно истраживање аутор је обавио потпуно самостално, настојећи да све догађаје прикаже адекватно и тачно, а чињенице о војним, борбеним и другим операцијама страна у сукобу произилазе из обимне документације и анализе ратних докумената. Посматрано, у целини, домаћој и иностраној јавности понуђено је изузетно корисно штиво, о феномену и процесима који су трајно обележили новију историју постјугословенског простора.

Београд, октобар 2013. године

Проф. др Слободан Нешковић,
академик СКАИН

SUMMARY

The author, Ratko Škrbić, is a professional military officer who served in the Yugoslav National Army for over thirty years and in the Army of the Republic of Srpska during the war in Bosnia and Herzegovina in the 1990s. He was a lecturer in military tactics at the Yugoslav and later Serbian army War College and retired with the rank of colonel.

The Fraud of Srebrenica is a military analysis of the events that began to unfold in the region of Srebrenica, Eastern Bosnia, in 1992 and culminated in the Serbian takeover of the UN protected enclaves of Srebrenica and Žepa in July of 1995. There are several interrelated foci in this book: the reasons for the Serbian operation against the enclaves of Srebrenica and Žepa in July of 1995, the progress of the operations from a military perspective, demographic movement of the population of the enclaves in relation to allegations of mass killing in July of 1995 of Muslim residents by Serbian forces, failure by the UN to enforce the demilitarization agreement reached in 1993 as a contributing factor to the military operation, and the soundness of allegations that Serbian forces provoked a humanitarian crisis within the enclaves by interdicting the normal flow of supplies for civilian use.

Of particular interest is the analysis of ICTY Prosecution data on enclave casualties which lies at the basis of the allegation that Serbian forces executed “8,000 men and boys” in Srebrenica, thus committing the crime of genocide.

Author Škrbić was a defense expert witness in the Tolimir and Miletić cases before the Hague Tribunal and thus had privileged access to a huge number of relevant documents upon which the Prosecution’s allegations are based. The analysis in *The Hoax of Srebrenica* is based exclusively on Prosecution evidence and constitutes a new and persuasive professional interpretation of the Prosecution’s own data which presents a picture of the relevant events which differs fundamentally from the analysis of Prosecution’s main military expert witness, Richard Butler.

The final chapter is a detailed critique of the 2004. Report on Srebrenica by a commission of the then-government of the Republic of Srpska where a number of admissions were made which follow the ICTY official version of events. The author shows that the Commission’s Report should be set aside because it was composed under the duress of the High Representative in Bosnia at the time, Jeremy Ashdown, did not have adequate time or resources to conduct an independent inquiry, and is marked by numerous flaws reflecting a non-professional and politically driven approach.

ПРИЛОЗИ

ARMIJA REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
KOMANDA 2. KORPUSA
ODJELJENJE BEZBJEDNOSTI
BROJ: SP. 06-710-167-3/95
Tuzla, 20.07.1995.godine

DA 'ISTINA
ODBRANA REPUBLIKE
VOJNA TAJNA
STROGO POVJERLJIVO

TELEGRAM
br. FAKAK 70L
datum 20.7.1995

00950208

GENERALŠTAB ARMIIJE R BiH
UPRAVA SLUŽBE VOJNE BEZBJEDNOSTI
S A R A J E V O
IKM KAKANJ
n/r puk.Šaćira Arnautovića

Požinjani ratni zločin nad
muslimanskim narodom Srebrenice,
i n f o r m a c i j a -

Dana 20.07.1995.godine SDB Tuzla nam je dostavio informaciju sljedećeg
sadržaja:

"Obavještavamo vas da su dana 18.07.1995.godine u večernjim satima na
slobodnu teritoriju opštine Zvornik, u rejonu naseljenog mjesta
Vištica, preko naših linija odbrane prošla dva prodanika sa područja
Srebrenice i to:

1. HALILOVIĆ GEMAN, sin Ohrana i majke Dudije, rođene Dizdarević,
r.11.04.1960.godine u Bužanski, opština Srebrenica i
2. AVDIĆ NEDŽAD, sin Alije i majke Tise, rođene Turković, rođen
13.04.1979.godine u Šehićima, opština Vlasenica.

Iznenovani su ranjeni i nalaze se na liječenju u Ratnoj bolnici Sarna.

Sa istima je obavijen IR, kojma prilikom su izjavili da su od strane
neprijatelja zarobljeni dana 12.07.1995.godine u rejonu Konjević Polja,
opština Bratunac, gdje su se kretali u koloni koja je granatirana, te je
tom prilikom izgubilo više lica, dok su preostali, ukupno oko 2.500
ljudi, uglavnom muškaraca razne starosne dobi, zarobljeni. Odveli su ih u
naselje Sandići, gdje su im oduzeli novac, zlato i druge predmete od
vrijednosti.

Nakon toga, odvedeni su u Konjević Polje i zatvoreni u prostorijama OB u
nakon kraćeg vremena svi su odvedeni na stadion u Novu Kanabru. Na
stadionu je došao ratni zločinac, komandant srpskih oružanih snaga, Ratko
Mladić, koji je održao govor i tražio da mu kažu gdje se nalaze Naser
Orić i Zulfu Turčinović, te da će im biti pošteđeni životi ako kažu
gdje se isti nalaze.

Odmah nakon govora smješteni su u 5 glepera i 3 autobusa te nešto
puničkih vozila i odvezeni u Kravice.

U Kravici su četnici tražili lica sa područja Glogove, Oseaca i Kamenice,
te su takve izvodili i ubijali na licu mjesta, gdje se ubijalo oko 30
lica. Takođe, poticali su po kamionima na kojima su se nalazili
preostali, te je tom prilikom ranjeno više lica. Na vozilima su svi bili
oko 24 sata i nikom nije dozvoljeno da silazi sa vozila.

Dana 14.07.1995.godine oko 13.00 sati kolona glepera i autobusa krenula
je prema Zvorniku, odnosno prema naseljenom mjestu Polkovci, gdje su svi
izvedeni i zatvoreni u učionice OB u grupama od oko 100 lica u svakoj
učionici. Iz učionica su izvedene grupe od po 2 ili 3 lica, koje su
odmah ubijali u dvorištu škole pojedinačnim i rafalnim pučnjevima, što

00950210

je trajalo oko 2 sata.

Preostale su izveli iz učionica, naredili da skinu odjeću i obuću, vezali ih u grupe od po 5 lica, a zatim ponovo sa Slepreina odvezli do brane Crvenog Mulja u rejonu s. Petkovci, opština Zvornik, koja je izgrađena za potrebe TG "Birač" Zvornik kao skladište jalovine, te po dolasku na plato brane iz Slepera su izvodili te povezane grupe od po 5 lica i vršili ubijanje istim pucaњem iz automatskog naoružanja, nakon što bi naredili da grupa legne okrenuta licem prema zemlji. Na taj način ubijena su dva preostala lica, dok su preživjeli navedeni Halilović Osman, koji je ranjen u predjelu glave i Avdić Nedžad koji je ranjen u predjelu stomaka, desne ruke i desne noge.

Nakon izvršenih ubistava četnici su sa traktorima odvozili leševe koje su kupili sa utovaračima i najvjerovatnije bacali u jezero jalovine, što navedena dvojica nisu mogla tačno vidjeti pošto se to dešavalo u toku noći a oni su se morali kriti na da bi bili ponovo uhvaćeni.

U toku noći imenovani su se zadržali u jednom betoniranom kanalu, te naredna tri dana probijali se prema slobodnoj teritoriji, te su dana 18.07.1995.godine prihvaćeni i zbrinuti na slobodnoj teritoriji opštine Zvornik."

Napominjemo da smo sa SDB Tuzla dogovorili mjere i aktivnosti na provjeri saznanja iz informacije, kao i mjere na presjecanju glasina.

BF/KF

01854425

Republika Bosna i Hercegovina
GENERALSTAB ARMIJE
Uprava službe vojne bezbjednosti

Broj: 7-3/19.3-5

Dana: 23.02.1995.godine

ODBRANA REPUBLIKE
VOJNA TAJNA
STROGO POVJERLJIVO

KOMANDANTU GS A RBiH
*armijskom generalu
Rasimu Delicu*

Dostava analitičkih presjeka
o uzrocima pada Srebrenice i
Zepe.-

U prilogu dostavljamo kraće presjeke podataka i saznanja o okolnostima pada Srebrenice i Zepe, u kojima su prezentirani operativni podaci SVB i saznanja iz izjava pripadnika jedinica iz Zepe i Srebrenice, pripadnika MUP-a i nekih civila prognanih sa ovih područja.

Gospodine generale, predlažemo da se za Vas referat Skupštini Republike BiH koriste operativni izvještaji bivše 28.divizije Srebrenica, 285.lbr Zepa, Drugog korpusa, 81.divizije i naređenja i usmjeravajuća akta GSA kao i konkretni pokazatelji o preduzimanju drugih mjera (logističkog obezbjeđenja, naređenja o preduzimanju borbenih aktivnosti i dr) na zaštiti ovih enklava.

Podaci dati u našim presjecima u prilogu akta su uglavnom zasnovani na izjavama lica koja su prezivjela golgote Srebrenice i Zepe, tako da pojedine navode treba uzeti sa dozom rezerve, a Sluzba, kao što znate, neprekidno radi na provjeri podataka i dokumentovanju činjenica.

AM/BP

M. A. DELNIK
brigadni general
Jusuf Jasarević

01854426

**Presjek podataka i saznanja o okolnostima
pada Srebrenice i Žepe**

S ciljem rasvjetljavanja okolnosti pod kojima je došlo do pada Srebrenice i Žepe, Služba vojne bezbjednosti je operativnim radom i kroz više informativnih razgovora sa pripadnicima Armije i MUP-a, kao i sa pojedinim civilnim licima, došla do brojnih podataka i saznanja koja ukazuju na neke karakteristike bezbjednosnog stanja u ovim mjestima uoči četničke ofanzive, kao i na okolnosti i moguće uzroke pada ovih okruženih enklava.

U ocjeni ovih podataka treba imati prisutnim da u ovim zaštićenim zonama UN-a duži vremenski period nije bilo borbenih dejstava, što je zasigurno uticalo na opuštanje pripadnika tamošnjih jedinica. Kako je rat odmicao i u uslovima totalne izolacije, funkcionisanje civilnih organa vlasti je sve više slabilo, tako da je sve češće dolazilo i do narušavanja međusobnih odnosa i sukoba ovih organa sa komandama jedinica Armije. U takvim uslovima života profiterstvo i svi oblici kriminala su sve više uzimali maha, u čemu su učestvovali i pojedini nosioci funkcija u civilnim i vojnim organima. Agresor je pomno pratio ovakvo stanje i preko švercerskih kanala ga podsticao i usmjeravao. Uz to agresor je snažnom propagandom kontinuirano plasirao tezu za "nesmetano napuštanje" ovih zaštićenih zona, što je takođe, uz naprijed navedeno, uticalo na jednu opštu dezorganizaciju života i moral vojnika.

Kalkulacije i neodlučnost međunarodnih faktora u odnosu na ove zaštićene zone, te šverc i profiterstvo pripadnika UNPROFOR-a, su takođe jedan od faktora koji su značajno uticali na ukupno stanje bezbjednosti u Srebrenici i Žepi.

Podaci i saznanja o okolnostima pada Srebrenice.-

Stanje bezbjednosti u zoni odgovornosti 28.divizije, uoči ofanzive četnika, bilo je veoma narušeno, posebno u samoj Srebrenici, sa tendencijom daljeg usloznjavanja. Jedan od glavnih uzroka takvog stanja bili su ozbiljno narušeni odnosi na relaciji opštinske političke strukture - Komanda 28.divizije - SJB Srebrenica. Naročito je bio

01854421

2

izražen dugo prisutan sukob stavova koje je, s jedne strane zastupao Hakija Meholjić, načelnik SJB Srebrenica i, s druge strane, Naser Orić, na osnovu čega je došlo do podjele odgovornih ljudi iz vojnog i političkog rukovodstva Srebrenice. Ovaj sukob je započeo na samom početku rata, kada je Meholjić tražio da se ne pale srpska sela i kuće i da se zaštite civili svih nacionalnosti, a zagovarao je i otvaranje koridora od Srebrenice ka slobodnoj teritoriji, dok je Orić imao suprotne stavove i zagovarao drugačiji način ratovanja. Sukob ove dvije istaknute ličnosti u organizaciji odbrane i suprotstavljanju agresiji je kulminirao po formiranju vojne policije pri Komandi 28. divizije, nakon čega dolazi i do sukoba u nadležnostima vojne i civilne policije.

Događaji koji su kasnije uslijedili, kao što su pokušaj ubistva Meholjića od strane NN izvršioca, ubistvo Salihović Hamed, bivšeg predsjednika SDA i načelnika SJB Srebrenica i teško ranjavanje Mustafić Ibrana, poslanika u Skupštini RBiH, što se desilo 19.05.1995. godine pod nerazjašnjenim okolnostima, te posebno neefikasne mjere vojne policije na pronalaženju izvršilaca ovih krivičnih djela, doveli su do nemira i širenja glasina među stanovništvom Srebrenice o mogućim izvršiocima ubistva i "sljedećoj žrtvi". Na sastanku užeg rukovodstva SJB Srebrenica, koji je održan 22.05.1995. godine, na kome je razmatrana bezbjednosna situacija, kompletno rukovodstvo podnijelo je ostavku, koja je datirana sa 01.06.1995. godine. U obrazloženju je navedeno da ostavku podnose zbog nemogućnosti funkcionisanja SJB u okolnostima i uslovima koji su nastali.

Svi ovi događaji su izazvali nesigurnost, zabrinutost i nemir u građanstvu, ali i među pripadnicima Armije, koji nakon toga sve češće pokušavaju pronaći način kako da izađu iz Srebrenice u bilo kom pravcu. Neki od njih su u manjim grupama uspjeli doći do drugih slobodnih teritorija, gdje se prema njima nisu preduzimale sankcije zbog dezerterstva iz svojih jedinica, pa je to podsticalo i druge borce u Srebrenici na iste pokušaje. Nesigurnost i zabrinutost ljudi negativno se odražavala na rad svih subjekata koji su organizovali život, rad i odbranu slobodnih prostora Srebrenice. Od tada, pod pritiskom pojedinih lica iz vojnog rukovodstva, sud i vojno tužilaštvo u Srebrenici praktično ne funkcionišu, a među pripadnicima SJB je zavladao strah i nesigurnost u obavljanju poslova na otkrivanju izvršilaca krivičnih djela.

O bezakonju u Srebrenici ilustrativno govore i saznanja o ponašanju Golić Ejuba, komandanta samostalnog brdskog bataljona, koji je početkom marta prošle

godine, sa grupom od 20 vojnika, izvršio oružani napad na opštinski zatvor u Srebrenici i omogućio bjekstvo Merdžić Neziru i Begić Sadiku (prvi je bio optužen za pokušaj ubistva, a drugi za ubistvo).

Među građanima Srebrenice sve veće nepovjerenje prema civilnom i vojnom rukovodstvu podsticali su neravnomjerna raspodjela i mahinacije sa robama iz humanitarne pomoći, sa čim su se u vezu dovodili Naser Orić i opštinski funkcioneri Osman Suljić, Adem Salihović i Hamdija Fejzić. Više podataka govori da su ova lica vršila šverc humanitarnom robom, oružjem, naftom i sl, te da su u tim švercerskim poslovima saradivali sa pripadnicima UNPROFOR-a, pa i sa agresorom.

U procjeni uzroka neefikasne odbrane Srebrenice treba imati prisutnim ponašanje i samu ličnost Namera Orića, koji je prije rata boravio u Beogradu, gdje je bio angažovan u ličnom obezbjeđenju Slobodana Miloševića. U toku rata održavao je vezu sa jednim policajcem iz Novog Sada, koji je takođe ranije bio u pratnji Slobodana Miloševića. Pored toga, Orić je svakodnevno, preko Mandžić Ibrahima zvanog Mrki, obavljao kontakte sa četnicima na PZT. Većina ovih kontakata je uspostavljana preko ručne radio stanice, kojom prilikom su se koristili tajni pozivni znaci "gazda" (Orić) i "vojvoda" (četnici).

U drugoj polovini 1992.godine Valid Šabić (po dolasku u Tuzlu postavljen na dužnost u Komandi 2.korpusa), blizak prijatelj Namera Orića, podstiče sukob između Orića i Rizvanović Nurifa, tada komandanta Drinske divizije. Pod optužbom da je saradnik KOS-a, da je "prodao" Cersku i Kamenicu i da namjerava pobjeći u Tuzlu, Naser Orić i Zulfo Tursunović hapse Rizvanovića sa još 30 njemu bliskih vojnika. Tri dana kasnije "prijeki sud", u prisustvu 1.000 mještana u Konjević Polju, Rizvanovića proglašava krivim, nakon čega ga Tursunović, u pratnji 30 vojnika, odvodi prema Srebrenici, gdje je i strijeljan. Odmah zatim na dužnost komandanta postavljen je Orić.

U januaru 1994.godine uslijedila je reorganizacija jedinica Armije, u okviru čega je u Srebrenici formirana OG-8. Međutim, i nakon toga u jedinicama na području Srebrenice vladalo je opšte rasulo i javašluk, a veći broj vojnika se samo fiktivno vodio u jedinicama. Zapravo ovakvo stanje bilo je evidentno odmah nakon što je Srebrenica proglašena zaštićenom zonom. Linije odbrane nisu bile dovoljno pokrivene, a na lokalitetima Jasenova, Ljeljan do, Ljeskovik, Kotljevac, jezero Perućac i dalje prema Žepi položaji uopšte nisu bili zaposjednuti, već se samo vršilo

povremeno patroliranje. Ovakav odnos prema borbenim zadacima omogućavao je četnicima da na tom području izvrše više likvidacija i zarobljavanja lokalnog stanovništva. Sistem veze između glavne komande i komandi brigada skoro uopšte nije funkcionisao, a sredstva veze su se zloupotrebljavala i uglavnom koristila za svađe i prepirke sa četnicima. U svojim izjavama borci iz Srebrenice ističu da, i pored svega ovoga, kao i pad dijelova linije odbrane u tom periodu, Orić i Komanda potčinjenih jedinica nisu preduzimale potrebne mjere na ustrojavanju jedinica i organizovanju bolje odbrane ovog područja.

Inače, u vrijeme boravka u Srebrenici Orić je oko sebe okupljao uglavnom kriminogene ličnosti, kao što su Ejub Golić, komandant jednog bataljona, Mandžić Ibrahim zvani Mrki, Aljukić Husein zvani Behaija, izvjesni Ćelo koji je bio njegov pratilac i dr. Ova lica su po nalogu Orića počinila više krivičnih djela.

Za istaći je činjenicu da je Orić, sa grupom oficira, u martu 1995.godine otišao u Tuzlu i da se više nije vraćao u Srebrenicu. Iz Tuzle je povremeno ostvarivao radio vezu sa Komandom divizije. Službi vojne bezbjednosti nisu poznati razlozi njegovog tako dugog odsustva iz Srebrenice, ali je to zasigurno veoma negativno uticalo na organizovanje odbrane.

Sve naprijed navedeno, kao i ponašanje Holandskog bataljona UNPROFOR-a, uticalo je na to da otpor jedinica 28.divizije agresorskoj ofanzivi nije bio primjeren raspoloživim potencijalima za odbranu. Ukupno stanje u Srebrenici negativno se odrazilo na psihološko-motivacioni faktor i stanje morala u jedinicama 28.divizije i među građanstvom Srebrenice, tako da se veći broj boraca i civila bez otpora predao, nakon čega su četnici nad njima izvršili stravične zločine. Pripadnici Holandskog bataljona UNPROFOR-a nisu pružali otpor četnicima niti su preduzimali bilo kakve mjere zaštite stanovništva. Oni su se povlačili pred četnicima prema centru grada i svojoj bazi u Potočarima, pri tom im ostavljajući svoje teško naoružanje koje su četnici kasnije koristili u nastavku okupacije grada.

Podaci i saznanja o okolnostima pada Žepe

Četnička okupacija Srebrenice i zločini koje su počinili nad bošnjačkim narodom iz ovih krajeva umnogome su uticali na moral i samopouzdanje branilaca Žepe. Svjesni činjenice da je Međunarodna zajednica Srebrenicu bezdušno ostavila

najvećim krvnicima, mnogi od njih su naglo mijenjali svoja ponašanja i, za razliku od ranije, počeli gubiti nadu za uspješnu odbranu. Više boraca, koji su uspjeli doći na slobodnu teritoriju, su u svojim izjavama naveli da oni objektivno nisu bili u mogućnosti vojno odbraniti ovu zaštićenu zonu UN-a. To su obrazložili tvrdnjama da je 285.lbr brojala 1.260 pripadnika i raspolagala sa oko 600 do 700 pušaka, jednim minobacačem cal 82mm sa 9 granata, jednim minobacačem cal 60mm sa 20 granata, jednim lanserom sa 8 projektila i 4 crvene strijele za protivoklopna dejstva. Nakon pada Srebrenice u Žepu je prebjeglo 500 do 700 lica, od čega 300 do 400 boraca sa pješadijskim naoružanjem, koji su psihofizički bili u takvom stanju da nisu predstavljali značajnije pojačanje. Uz to, veza između Komande 285.lbr i 28.divizije je bila veoma slaba i održavana je samo veoma rijetkim kurirskim vezama.

Značajno je istaći da organi civilne vlasti u Žepi nisu bili dovoljno izgrađeni i da su u početku agresije postavljeni od pojedinih "mentora" porijeklom iz Žepe koji su boravili u Sarajevu (dr Heljić). Mada je sredinom rata došlo do njihove smjene, ni novi nosioci funkcija nisu obavljali svoje dužnosti na nivou primjerenom stanju u kojem se nalazila ova okružena enklava.

U trenutku napada četnika na Žepu 09.07.1995.godine na ovom području je živjelo oko 6.500 stanovnika, koji su, kao i pripadnici 285.lbr, bili dobro snabdjeveni prehrambenim artiklima svih vrsta. Pored toga, do sada prikupljeni podaci ukazuju da je saradnja civilnih i vojnih vlasti Žepe sa UKRBAT-om, koji je bio razmješten u rejonu Žepe, do početka četničke ofanzive bila dobra. Nakon što je komandant ovog bataljona UNPROFOR-a prebjegao u komandu četničkih snaga, novi komandant UKRBAT-a je predao svo raspoloživo naoružanje našim borcima koje je odmah upotrijebljeno za odbranu Žepe, a prema izjavama više prognanika iz Žepe, čak je lažno izvještavao Komandu UNPROFOR-a u Sarajevu da su pripadnici UKRBAT-a direktno napadnuti i zahtijevao udare NATO avijacije po četnicima.

Četničkim napadima na Žepu rukovodio je izvjesni oficir Krstić, a tok čitave operacije nadgledao je i direktno koordinirao zločinac Mladić. Dva dana nakon prvih napada četnika na širi rejon slobodnih teritorija Žepe, četnici su postavili ultimatum da se braniloci Žepe predaju, što je političko i vojno rukovodstvo Žepe navodno dovelo u situaciju da samoinicijativno, bez konsultacija sa državnim i vojnim rukovodstvom ugovori, prve pregovore sa četnicima koji su i održani na Bokšanići. Na pregovorima su našu stranu predstavljali Torlak Hamdija, načelnik Skupštine

opštine Žepa, Omanović Mujo, načelnik odjeljenja MO Žepa i dr Kulovac Benjamin, a namjera im je bila da pregovorima dobiju na vremenu, kako bi od državnog i vojnog rukovodstva dobili neophodne instrukcije. Četnike je na pregovorima predstavljao zločinac Mladić i četnički general Zdravko Tolimir. Zločinci su tom prilikom zahtijevali predaju Žepe i potpuno iseljavanje stanovništva, naglasivši da će to omogućiti "svima koji nisu okaljali ruke". Zločinac Mladić je tada još rekao da na Žepu napada 10.000 srpskih vojnika, da je do tada u napadu na Žepu njih oko 200 poginulo, te da on mora zauzeti Žepu i da će iz tih razloga, ako zatreba, angažovati još 10.000 vojnika.

Nakon ovih prvih pregovora, vojno i civilno rukovodstvo Žepe je usaglašeno donijelo zajedničku odluku da se odbiju četnički zahtjevi i da se svi raspoloživi potencijali stave u funkciju odbrane. Četnici su od momenta kada su uvidjeli da su prvi pregovori propali intenzivirali ofanzivna dejstva, a najjači njihovi napadi bili su usmjereni iz pravca Laza, Borika i Han Pijeska prema Brezovoj Ravni. Dana 23.07.1995.godine četnici su uspjeli ovladati objektom Brezova Ravan i nakon toga objektima Brdo, Lokve i Gradina. Komandant 285.lbr Avdo Palić je bio prinuđen da izda naređenje da se vojska povuče na Žepsku Planinu i u naredna dva dana sve jedinice Žepske brigade su uspostavile linije odbrane na tom lokalitetu.

Poslije tih događaja uz posredovanje UNPROFOR-a 25.07.1995. godine u kampu UKRBAT-a u Žepi održali su se novi pregovori sa četnicima, na kojima je prisustvovao i komandant UNPROFOR-a za RBiH general Rupert Smit. Tom prilikom dogovorena je evakuacija civila iz Žepe prema Kladnju i ranjenika u Sarajevo. Tada je komandant 285.lbr zahtijevao da on lično bude u pratnji konvoja civila za Kladanj, što je i usvojeno, te je u vozilu UN-a zajedno sa četničkim generalom Tolimirom izvršio pratnju konvoja do Kladnja, odakle se, takođe vozilom UN-a, vratio prema Žepi u bazu UKRBAT-a radi pregovora oko evakuacije vojske i od tada mu se gubi svaki trag.

Evakuacija civila iz Žepe je provedena u dane 26,27 i 28.07.1995.godine, a prilikom ulaska vozila za evakuaciju civila iz Žepe u naselje su ušle i četničke vojne i policijske snage.

Dana 30.07.1995.godine četnici su iz pravca Bukovika uspjeli probiti linije odbrane 285.lbr na Žepskoj Planini i ovladati kotom Zlovrh. Načelnik Štaba Žepske brigade Ramo Čardaković je naredio da se naše jedinice povuku u pravcu Srebrenice,

01854432

u rejon Vukolinog Stana. Prije povlačenja, prema raspoloživim podacima, planski je uništena sva dokumentacija i arhiv SO Žepa, 285.lbr, SJB Žepa i bolnice Žepa, koja je prethodno iz naselja Žepa bila izmještena i pohranjena u jedan objekat na Zlovruhu. Prema izjavama prognanika iz Žepe, planski je uništen i centar veze 285.lbr.

Nakon što su se sve jedinice 285.lbr okupile u navedenom rejonu, načelnik brigade Čardaković Ramo je predložio da vojska krene u pravcu Poljanica, gdje bi prešla Drinu i na teritoriji Srbije se predala srbijanskim vlastima. Oko 700 do 800 boraca je, nakon duže rasprave, prihvatilo ovaj prijedlog i predvođeni Čardakovićem i pomoćnikom komandanta brigade za bezbjednost Hasanović Salihom se uputila u ovom pravcu, gdje su se, prema raspoloživim podacima, predali srbijanskim vlastima i pripadnicima tzv vojske Jugoslavije. Interesantno je da načelnik Štaba brigade Ramo Čardaković, prema izjavama dijela starješinskog kadra Komande brigade koji su se 02.08.1995.godine uspjeli probiti sa grupom od oko 150 boraca na slobodne teritorije, nije dao pravce izvlačenja tom dijelu Komande brigade, iako je u vezi s tim dobio instrukcije od Komande 2.korpusa. Nakon navedene odluke načelnika Štaba brigade, u jedinici nastaje haotično stanje, jedinica se cijepa na manje grupe koje zasebno donose odluke u kom pravcu će se pokušati probiti do prvih slobodnih teritorija. Jedna veća grupa od 200 boraca, koju je predvodio Šahić Hurem, odlučila je da se probije do Kladnja (grupa je 02.08.1995. godine uspjela doći do Kladnja), druga grupa od oko 50 boraca, porijeklom iz Višegrada, predvođena Cocalić Samirom, uputila se prema Goraždu ili Priboju u Srbiji, treća grupa od 250 do 300 boraca iz Srebrenice, koji su nakon pada Srebrenice došli u Žepu, uputila se ka Srebrenici s namjerom da se istom maršrutom, kuda se izvlačila 28.divizija, probije do Tuzle, četvrta grupa, ekvivalenta jedne čete, predvođena Zejnilović Šefkom se uputila u pravcu Sušice, u rejonu Crnog Potoka, gdje se namjeravala zadržati duže vrijeme, obzirom da su tu imali sakrivene veće zalihe hrane. Jedna manja grupa od 7 boraca se uspjela probiti 02.08.1995. godine na slobodne teritorije u zoni odgovornosti 243.Mpbr 2.korpusa, a druga grupa od 14 boraca je 03.08.1995.godine uspjela doći u Goražde. Prema izjavama boraca iz ove grupe, isti nisu imali većih problema na putu do Goražda, niti su se susretali sa četnicima.

Prema izjavama sedmorice boraca iz Žepe, koji su 02.08.1995. godine uspjeli preko PZT doći na slobodne teritorije, na PZT u rejonu planine Bokšanica se nalazilo zarobljeno oko 1.000 civila iz Žepe koji se nisu uspjeli evakuisati konvojem, a u

rejonu Udrča se nalazilo oko 2.000 civila i boraca iz Srebrenice koji su, prema riječima očevidaca, bili u veoma teškom psiho - fizičkom i zdravstvenom stanju i koji su se, kako su kazali očevici, nadali da će im neko pružiti pomoć i da će se uspjeti probiti do slobodne teritorije.

Samo izvođenje odbrambenih dejstava je, do momenta donošenja odluke o pokušaju proboja prema slobodnim teritorijama, bilo uspješno, što potvrđuju podaci o relativno dugom vremenskom periodu u kome se pružao otpor i minimalnim gubicima u ljudstvu. Međutim, samoinicijativno ponašanje komandanta brigade, što je dovelo do njegovog zarobljavanja, zatim haotično stanje i dezorjentisanost komandnog kadra brigade, predvođenog načelnikom Štaba, kao i donošenje nerazumljive odluke da se izvrši predaja organima vlasti u Srbiji, su, po izjavama boraca, rezultat slabih ili nerazrađenih planova za evakuaciju civila i jedinica u odsudnoj odbrani.

ARMIJA REPUBLIKE BOSNE
ODBRANA REPUBLIKE
KOMANDA 8-OG SREBRENICA
Str.pov.broj:01/130-125
Srebrenica,15.11.1994.god.

VOJNA TAJNA

STROGO POV.

02113796

Osnovna zamisao za izvršenje
zadatka,mišljenje,dostavlja.-

STAB VEHOVNE KOMANDE ARBIH
n/r brigadnog generala

Enver Hadzihasanovich
K A K A N J

KARTA 1:100.000 KLANJ I ZVORNIK

Primio sam i temeljito izučio osnovnu zamisao izvršenja zadatka i u vezi
sa tim iznosim svoje mišljenje i sugestije.

Taccka 1-zamisao,prihvatljiva.
Granice koridora:lijeva granica,s.Podzeplje-s.Barice,-Vis-tt.1068-G.Vrsinje
(tt 764)-Brekinja(tt 572)-Milicha brdo(tt 695)-Glussac-N.Kasaba i dalje.
Desna granica:Sussica(ZZedj tt 1085)-k.1004-s.Pribojevichi-Kosstur tt936
-s.Kiprovo,dalje granicom slobodne teritorije i dalje.

Taccka 2 prihvatljiva.

Taccka 3 -angazovanje snaga:

Po predviđenom angazovanju snaga zadatak ne mogu uspješno izvršiti bez

ubacivanja dodatnih snaga na prostor Čerske i Kamenice sa teritorije Kladnja

ZZivinica iz slijedećih razloga:

-Jedinice u sastavi 8.OG nisu u dovoljnoj mjeri popunjene ličnim naoružanjem

popuna iznosi oko 40% na formacijsko stanje ljudstva.

-Ostavljanje dijela snaga za obezbjeđenje slobodne teritorije iz pravaca

Jadar,Zalazje i Bratunac.

Izuccavajući Vassu osnovnu zamisao raspored snaga koje se ubacuju kao i

njihove zadatke shvatio sam da su predviđene snage za uništenje posadnih snaga agresora razmjesste-

nih u zahvatu raskrscha puteva u K.Polju(Tekija),

da su snage agresora razmjesstene u sširem rejonu Kravice podcijenjeni,

odnosno po mojoj procjeni i zamisli nije prihvatljivo da predviđene snage

vrse napad na sširi rejon s.Kravica kako je to predviđeno tacckom 3.2.

(ostale snage 8.OG)pod tacckom 1 i 2.

da nije realno izvršena procjena vlastitih snaga koje djeluju iz sastava

borbene grupe 3 u pravcu N.Kasaba.Napadati N.Kasaba, a ne napadati Glussac

i Milicha brdo je nerealno.

Shvatajući vassu zamisao, cilj i naccin izvršenja zadatka, a realno procje-

njujući situaciju, snage agresora, moguće pravce ubacivanja, zemljište,

vrijeme, vlastite snage i bezbjednost i zaštitu sadasnje slobodne teritorije

i stanovništva smatram da je realno zadatak izvršiti angazujući snage

na slijedeći naccin:

1.284.Ib.Lbr. kao cjelinu rascijeliti u tri dijela po principu matičnih pr-

ostora i te dijelove objacati iz ostalih brigada iz sastava OG 8 te iste

ubaciti u dubinu prostora koridora i ofanzivnim djelovanjem u sadejstvu sa

snagama 2.Korpusa osloboditi privremeno zaposjednuti prostor koridora i

obezbjediti isti kako je navedeno.

2.Borbena grupa br.1.-sastava -dio 284.Ib.Lbr.(bivši VI odred "Kamenica")

-60 naoružanih boraca objacati dijelom 280.Lbr.(300 naoružanih boraca).

Grupir iz sadasnjeg reiona razmjesstaja u toku noći ubaciti pravcem

s.Jagličici-s.Kamenice-s.Pervani u sširi rejon Gradina(tt693).Ovu grupu

podijeliti u tri podgrupe i uputiti pravcima i posjesti objekte kako slijedi:

-PRVA PODGRUPA jaccine (80 naoružanih boraca) iz reiona razmjesstaja odmah

kreće pravcem s.Rasvevo-s.Glodi-s.Redzichi i u manjim grupama posjeda

objekte Vlasinje, Veliko brdo, s.Šahmani i sjeveroistočne padine (tt426

Dugi deo)

02113797

Grupšu iz sadasnijeg rejonu razmjesstaja u toku noci ubaciti u rejon CCovrk groblje -s..Islamovichi-s.Burnice.Grupu podijeliti u cctetiri podgrupe i uputiti pravcima i posjesti objekte kako slijedi:

-PRVA PODGRUPA-jaccine 30 naoruzzanih boraca iz rejonu razmjesstaja u manjim grupama posjeda objekte:s.Svilile(zapadne padine)-LOdzak (jugoistocne padine).

Zadatak:Obezbjediti koridor u svim rejonima i sprijecciti intervenciju snaga agresora iz rejonu N.Kasaba ,a zatim sa cctvrtom podgrupom napada i unisstava cctetnike u rejonu N.Kasaba, istu oslobadja na dati signal i u daljem sprijeccava intervenciju cctetnika iz pravca s.Milichi.

-DRUGA PODGRUPA -jaccine 60 naoruzzanih boraca iz rejonu razmjesstaja u manjim grupama posjeda zapadne padine s.Bissina(tt535 Kik) i na dati signal napada cctetnike na objektu Glussac sa ciljem ovladavanja ovim objektom.

-TRECCA PODGRUPA-jaccine 200 naoruzzanih boraca iz rejonu razmjesstaja u manjim grupama posjeda objekte tt535 Kik (sjeverne i južne padine) prema raskrsscu puteva ukljuccujuchi i s. Vukovichi, prostor izmedju s.Sebioccina i s.Gojkovichi i na dati signal napada cctetnike u s.Bissina s.Vukovichi-sskola-s.Gojkovichi sa zadatkom unisstenja snaga cctetnika i ovladavanja objektom Milicha brdo tt 695 i sprijeccavanje intervencije iz pravca s.Milichi.(u objektu sskole stacionirana je jedinica jaccine ccete).

_CCETVRTA PODGRUPA-jaccine 40 naoruzzanih boraca u rejonu razmjesstaja u gotovosti za napad na cctetnike u rejonu N.Kasaba zajedno sa prvom podgrupom U rejonu razmjesstaja razvija KM i uspostavlja vezu sa predpostavljenim i podgrupama.Razvija osnovnu moguchu sanitetsku stanicu i nuzzan logistichki dio.Borbenom grupom zajednichki rukovode i komanduju raniji k-dant odreda "Cerska" Salihovich SSemso i k-dant 283. Ib.Lbr. Omerovich Safet.

5.CCetvrt borbeno grupa iz sastava 281. Ib.Lbr. jaccine 210 naoruzzanih boraca.Grupu iz sadasnijeg rejonu rasporeda u toku noci po dijelovima ubaciti u dubinu teritorije i to:

_PRVA PODGRUPA -jaccine 100 naoruzzanih boraca zajedno sa treccom borbenom grupom ulazi u dubinu teritorije i iz njenog rejonu razmjesstaja po manjim grupama posjeda istocne i zapadne padine tt797 i sam vrh objekta.Objekat posjesti po mogicnosti bez kontakta sa cctetnicima.

Zadatak: Na dati signal ovladati objektom tt797 i njgovim južnim padinama i u sadejstvu sa drugom podgrupom razbiti snage agresora u s. Manovichi i s.Zabrdze i biti u gotovosti za produzenje dejstava,zajedno sa drugom podgrupom u pravcu s.Krunichi i s.Koprivno.

DRUGA PODGRUPA-jaccine 110 naoruzzanih boraca pri ubacivanju u dubinu teritorije ostaje u rejonu s.Mratinjci i po manjim grupama posjeda objekte jugoistocne padine Pavlovache,Mratinjsko brdo tt629 ,sjeveroistocne padine iznad puta s.Dolovi-s.Brezzanci.

Zadatak :na dati signal aktivnim dejstvima razbiti snage agresora u s.Dolovi, s.Lipenovich,s.Brezzanci,s.Zabrdze i s. Manovichi i u sadejstvu sa prvom podgrupom produzziti dejstvo u pravcu s.Kostracca i s.Koprivno.

U toku izvodjenja borbenih dejstava nuzno KM 281.Ib.Lbr. imati u rejonu s.Slatina (Lupoglavo tt816) odakle organizirati vezu sa predpostavljenim i podgrupama.Razviti osnovnu moguchu sanitetsku stanicu i nuzzni logistichki dio.

U rejonu s.Slatina imati snage spremne da u datom momentu sadejstvuju snagama druge podgrupe ili po odluci komadanta.Dijelom snaga sa linije Osoje tt581-s.ZZedanjsko sadejstovati snagama ZZepe na razbijanju snaga agresora u rejonu s.Bessichi-s.Pomol -s.Simichi i u rejonu Vissnjica obezbjediti spoj sa istim.Borbenom grupom kao i ostalim snagama iz sastava 281.Ib.Lbr. rukovodi i komanduje k-dant 281.Ib.Lbr. Tursunovich Zulfo.

6.Peta borbeno grupa iz sastava samostalnog brdskog bataljona (230 naoruzzanih boraca).Grupi iz sadasnijeg rejonu razmjesstaja u toku noci ubaciti pravcem s.CCizmichi-Lemessac tt405 (zapadne padine)s.Azzichi. Istu podijeliti u dvije podgrupe i po manjim grupama posjesti objekte

02113798

s.Rupovo brdo, Gunjaci i s.Bessichi i sadejstovati snagama 281.Ib.Lbr.
 Zadatak: Razbiti snage agresora na ovim prostorima i pojaccati obezbjedjenje
 korodora na datim linijama i obezbjediti sadejstvo sa snagama OG.8.
 Ostale linije slobodne teritorije ZZepe prekontrolisati , dodatno
 inzzinjerijski urediti i zaprijeciti. Koristiti sva priruchna sredstva.

11. KM OG-8 sa potrebnim obezbjedjenjem imati u rejonu s.Suljichi
 (jugozapadno za oko 1 km od sela Suljichi dvije kuche u raskrsschu puteva)
 odakle odakle organizovati vezu sa predpostavljenom komandom, pomocnim
 komandnim mjestom u Srebrenici i podchinjenim (borbenim grupama).

12. Opsste napomene

Ovo je moja osnovna zamisao za izvrssenje zadatka gdje sam na osnovu realne
 procjene sagledao mjesto i ulogu snaga OG-8 u cjelokupnoj operaciji.
 Cijenim da je operacija veoma slozjena i da treba sve u detalje isplanirati.
 Isto tako bez ubacivanja snaga iz prostora ZZivinica i Kladnja na prostor
 Cerske i Kamenice , a zbog naprijed iznijetih razloga zadatak ne mogu
 izvrssiti. Cijenim da navedene zadatke iz moje zamisli mogu uspješno iz-
 vrssiti. Prihvatam izvrssenje bilo kog zadatka u sklopu operacije samo da
 se popuni prostor neke od borbenih grupa iz moje zamisli.
 Ne zaboravite da cecetnici sve visse naseljavaju prostor u zahvatu komunikacija
 Milichi-K. Polje-Drinjacca i K. Polje-Kravica-Bratunac a narochito Kravicu i
 K. Polje.

Moral kod borac je izuzetno visok i ako se od ove operacije odustane u
 narednom periodu noko neche biti u stanju zaustaviti odlazak boraca na
 prostoer Tuzle.

Za izvrssenje zadatka neophodno je ubaciti slijedece kolichine municije:

-metak 7,62mm za AP i PAP.....	100 000 kom.
-metak 7,9mm za PU i PM	55 000 kom.
-RBR "Zolja"	150 kom.
-punjenje za RBR "Osa"	50 kom.
-mina za RB sa osnovnim punjenjem	200 kom.
-radio uredjaji sa izvorim za napajanje	
-motorola	50 kom.

Ja i dalje radim na uvezivanju detalja iz zamisli , a od vas zahtijevam
 da se ubrzano radi na ubacivanju municije jer to ne zavisi od mene vech
 od vas i "CHike".

DO POBIJEDE!

KOMADANT 8.OG
 Brigadir:
 NASER ORICH.

DA18-4016

epublika Bosna i Hercegovina
Stab vrhovne komande OS R BiH

ODBRANA REPUBLIKE
VOJNA TAJNA
STROGO POVJERLJIVO

Broj : 02-1/1394-1
Kakanj, 09.11.1994.godine

Osnovna zamisao za
izvršenje zadatka,
- d o s t a v l j a -

KOMANDI 8.OG"SREBRENICA"
(na ruke Komandanta
brigadira Nasera Orica)

Karta 1:100000: Kladanj i Zvornik

Vas prijedlog strogo pov.broj:01/1300-204/94 od 30.10.1994.godine pazljivo smo proučili i nakon usaglasavanja u 2.Korpusu dosli do sljedećih zaključaka:

- dobro je sto predlazete izlazak i ubacivanje 284.ib.lbr;
- dobro je sto istu brigadu ojacavate sa djelovima iz drugih brigada;
- ako je cilj, a vjerovatno jeste spajanje slobodnih teritorija i za pocetak stvaranje minimalnog koridora radi kakvog takvog za pocetak logistickog obezbjedjenja jedinica i stanovnistva onda je dubina na koju predlazete ubacivanje relativno mala i nema spajanja slobodnih teritorija;
- limitirajuci faktora za vase djelovanje je obezbjedjenje sa minimalnim kolicinama municije i UBS vasih jedinica za aktivna borbeni dejstva;
- cetnicka odluka za napad na vasu slobodnu teritoriju prije nasih zajednickih aktivnih borbenih dejstava u potpunosti bi uslozila situaciju, a posebno vama ukoliko bi direktno krenuli na vas.

U vezi sa naprijed iznjetim predlazemo da razmislite i date vase sugestije na sledecu osnovnu zamisao i djelove odluke nakon cega cemo vam poslati odluku u cjelini po kojoj treba ubrzati pripreme.

1. Zamisao je: Aktivnim borbenim dejstvima osloboditi dijo privremeno zaposjednute teritorije Bosne i Hercegovine opstina Bratunac, Vlasenica, Sekovici, Zvornik i Kalesija i spojiti slobodne teritorije Zepe i Srebrenice sa slobodnim teritorijama Zvornika, Kalesije i Zivinica s ciljem stvaranja stalnog slobodnog koridora za snabdjevanje stanovnistva i logisticko obezbjedjenje jedinica Armije RBiH i osnovice za daljnje oslobadjanje sjeveroisticne bosne kao cjeline.

Granice koridora:

- lijeva granica:
s.Podzeplje (slobodna teritorija Zepe)-s.Barice-Sokolica-Izgorjele stn.-K.631-s.Pomol-Brezova glava-s.Koprivno-s.Rogac-Mratinsko brdo-Previla (tt.560)-N.Kasaba-s.Pobudjaci-s.Skugrici-s.Metaljka-s.Hajdarovici-s.Rogosija-Nisava (tt.779)-Potajnik (tt.909)-s.Brnjac-rijeka Drinjaca uzvodno do s.Selisko Polje-s.Mihailovici-Borogovo (tt.923)-potok Bisina do Ljesce-Veliko brdo (tt.730). (Ove objekte spojiti linijom.)
- desna granica:
Brestovik (tt.1291) (teritorija Zepe)- izvor Stublic-Krcevine (tt.806)-s.Pale-s.Bjelo Polje-Bucje-s.Slapovic-s.Saraci- dalje granicom slobodne

DA18-4017

teritorije Srebrenice do s.Borici-s.Zagoni-s.Magasici-s.Vladusici-Tusto
brdo (tt.664)-s.Ocenovici-s.Banjevici-tt.665-Drenjak (tt.771)-Graina
(tt.693)-Kuslat-s.Kostjerevo-s.Drinjaca- lijeva obala Drine do tvrđjave

DA18-4018

Kula Grad Zvornik-s.Marcici-Markovaca (tt.372)-s.Colovnik-Percini-s. Jordan-rjeka Sapna uzvodno do s.Vrela Strana. (Ove objekte spojiti linijom).

2. Nacin izvršenja zadatka: Uz ubacivanje jacih snaga u dubinu prostora koridora i ofanzivnim djelovanjem sa slobodnih prostora "OG-4", "OG-6" 2.Korpusa i OG-8 "Srebrenica" osloboditi privremeno zaposjednuti prostor koridora a zatim obezbjediti sjeveroistocnu i jugozapadnu stranu koridora na linijama kako je dato u tacki jedan. Angazovati odmah vec pripremljenu logisticku podrsku preko 2.Korpusa.

3. Angazovanje snaga:

3.1. Snage OG-8 "Srebrenica" AAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAA

284. ib.lbr koristili kao cjelinu za ubacivanje u dubinu koridora na matične prostore po borbenim grupama (bataljonskog sastava). Borbene grupe po potrebi ojacati iz drugih brigada onoliko koliko je minimalno realno da iste izvrše postavljeni zadatak i održe se na terenu do spajanja sa ostalim snagama.

a) BORBENA GRUPA br.1. - sastava - dijo 284.ib.lbr (bivši VI ODRED

AAAAAAAAAAAAAAAAAAAA

"KAMENICA" sa ojacanjem po odluci Komandanta OG-8). Grupu iz sadasnjeg reiona ubaciti izabranim pravcem u siri rejon Velja Glava-Snagovo orjentirno u prostor: s.Samari-tt.402-s.Liplje-tt.372-Djafin kamen (tt.-531) (Ove tacke spojiti linijom u nepravilan krug). Ovu grupu podjeliti u cetiri podgrupe i uputiti pravcima i posjesti objekte kako slijedi:

- PRVA PODGRUPA - iz reiona razmjestaja kreće se osnovnim pravcem: Djafin kamen (istocne padine)-K.403-s.Bajrici-s.Novo Selo-s.Sahmani i u manjim grupama posjeda objekte s.Sahmani (istocno prema osvaltnom putu), objekat Veliko brdo (s/i od s.Novo Selo) i objekat Vlasinje s/i od s.Bajrici. Objekte bi trebalo posjesti i kontrolisati dati pravac i objekte po mogucnosti bez borbe do datog momenta i signala. Sa grupom iz reiona s.Sahmani biti spreman za aktivna borbena dejstva iz njenog reiona ka s.Djevanje na dati signal.
- DRUGA PODGRUPA - iz reiona razmjestaja kreće se osnovnim pravcem s.Camlje-Kula Grad i u manjim grupama posjeda objekte: Mladjevac (istocno prema Drini tt.524), tvrdjava Kula Grad, tt.442, sjeverni dijo s.Marcici. I ove objekte po mogucnosti posjesti bez borbe (izbjegavati borbu do datog signala. Zadatak obezbjediti koridor iz pravca Zvornika.
- TRECA PODGRUPA - iz reiona razmjestaja kreće se osnovnim pravcem G.Snagovo-Brezik-s.Glumina i u manjim grupama posjeda objekte: Lisina (tt.506) istocno krivine puta, Perunika, K-355, Cerik (K-533), Gornje snagovo (grupa kuca u rejonu raskrsca puteva juzno od skole za jedan kilometar, Snagovo K-402 zapadno jedan kilometar raskrsnica puteva. Grupama iz reiona Snagovo (sa zadnja dva navedena objekta) biti spreman za napad na cetnicke snage u s. Kosovaca pravcem: klanac-tt.609-s.Kosovaca i sadejstvo snagama 2.korpusa po istom cilju na dati signal. Objekte posjesti tajno i po mogucnosti bez borbe. Zadatak podgrupe sprijeciti intervenciju ka koridoru iz pravca Zvornika

DA18-4019

i s.Caparde i presjeci i kontrolisati komunikaciju u datom rejonu.

- CETVRTA PODGRUPA - iz reiona razmjestaja kreće se osnovnim pravcem Velja Glava (natpis glava)-s.Hadzici-s.Mahici-s.D.Kamenica i u manjim grupama posjeda objekte: Gromilica (tt.619 sjeverne padine), tt-574 (zapadne padine), s.Kamenica (zapadno od Džamije za jedan kilometar u zahvatu puta ka s.Kunici), Lemino brdo tt-613 (jugozapadne padine ka r.Drinjaca).
Grupom iz reiona Gromilica biti spreman za napad na cetnike u rejonu s.Jasikovci i sadejstvo snagama 2.Korpusa na dati signal.
grupom iz reona tt.-574, biti spreman za napad na cetnike u rejonu s.Kamenica Gornja i sadejstvo snagama 2.Korpusa na dati signal
grupama iz reiona s.Kunici i Lemino brdo biti spreman za napad pravcem: Lemino brdo-s.Popovici-s.Bozici-s.Papraca na cetnike u s.Papraca i sadejstvo snagama 2.Korpusa na dati signal. Obezbjediti se bocno iz pravca Kalabaca.
Objekte posjesti tajno i po mogućnosti bez borbe.
Zadatak podgrupe obezbjediti koridor, spriječiti intervenciju cetnika iz s.Papraca i učestovati u aktivnim borbenim dejstvima i sadejstvu snaga 2.Korpusa kako je dato.

Na nivou BORBENE GRUPE br.1 u datom rejonu razmjestaja razviti nužno i moguće komandno mjesto organizovati vezu sa OG-8 i podgrupama, osnovnu i moguću sanitetsku stanicu, potreban i nuzan logisticki dio i jednu grupu boraca (oko 10-15 ljudi) za neposrednu zaštitu i potrebnu intervenciju na ugroženim pravcima podgrupa. Ovu grupu obuciti na minobacacima svih vrsta kada se otvori koridor moguć je dotur minobacaca i mina.
Za organizaciju veza nastojat ćemo doturiti sredstva na način kao i UBS.
Uva grupa po našem mišljenju trebala bi da broji od 350 do 400 ljudi računajući da grupe koje posjedađu objekte (prema važnosti i veličini objekta i zadatku) treba da broje od 15 do 40 ljudi.

b) BORBENA GRUPA br.2. - sastava - dijo 284.ib.lbr.

AAAAAAAAAAAAAAAAAAAAA

(bivši ODRED "CERŠKA" sa ojačanjima po odluci Komandanta OG-8)
Grupom iz sadašnjeg reiona po djelovima ubaciti izabranim pravcem u siri rejon Rasevo orjentirno u prostor: na sjeveru rejon Rasevo r.Drinjaca, zapadno Urlic, Rovasi, s.Cehajici (tt-532) na sjever do r.Drinjaca. (Ove tačke spojiti linijom u nepravilan krug).
Grupom br.2. podijeliti u četiri podgrupe i uputiti pravcima i posjesti objekte kako slijedi:

- PRVA PODGRUPA - iz reiona razmjestaja kreće se osnovnim pravcem: Rasevo- između sela Ljesanj i Miljanaovici-Mijatovo brdo i u manjim podgrupama posjeda objekte: s.Kostjerevo jugoistočno od sela ka r.Drinjaca, Mijatovo brdo (istočne padine ka s.Drinjaca), s.Mijatovici (sjeveroistočno grupa kuća za 1,5km ka jezeru), s. Djevanje (jugositočno za 1 km kosa ka s. D. Djevanje).
Objekte posjesti po mogućnosti bez kontakta i borbe do datog momenta i signala. Sa grupama iz reiona s.Kostjerevo i Mijatovo brdo biti spreman za napad na cetnike u s.Drinjaca a grupom iz reiona s. Djevanje na cetnike u s. Djevanje na dati signal. Zadatak obezbjediti koridor i spriječiti intervenciju cetnika sa pravca Drinjaca i s. Djevanje.
- DRUGA PODGRUPA - iz reiona razmjestaja kreće se osnovnim pravcem: s.Turnadzici-K-654 i u manjim podgrupama posjeda objekte: Jelec (tt-929)-Potajnik (tt-909)-s.Budogroj (objekat jugozapadno 500 m).
Objekte posjesti prikriveno i bez stupanja u borbu do datog vremena i

DA18-4020

signala. Zadatak: obezbjediti koridor i spriječiti intervenciju cetnika iz pravca s.Korjen i s.Sadici Gornji.

- TRECA PODRUGA - iz rejonu razmjestaja kreće se osnovnim pravcem: s.Amidzici-Cerska i u manjim podgrupama posjeda objekte:Nisava (tt.779) sjeverozapadne padine ka s.Jasikovice, Nisava (tt.779) jugozapadne padine ka objektu Rogosija, s.Rogosija (zapadni dijo), s.Hajdarevici (juzno od mezarja), s.Metaljka (juzni obod). Objekte posjesti po mogućnosti bez borbe i otkrivanja. Zadatak obezbjediti koridor i spriječiti intervenciju iz pravca: s.Nedeljiste i s.Buljevici.
- CETVRTA PODGRUPA - iz rejonu razmjestaja kreće se osnovnim pravcem: s.Sejmanovici-s.Maceri-s.Raziste i u manjim podgrupama posjeda objekte: s.Skrugrici (juzne djelove), s.Sadikovici (juzne padine), s.Pobudjaci (juzne i jugoistocne padine) ka r.Skrugic i Jadar. Objekte posjesti po mogućnosti bez borbe i otkrivanja. Zadatak obezbjediti koridor i spriječiti intervenciju cetnika iz pravca s.Raskovici i s.Vuksici.

U rejonu razmjestaja (ubacivanja) imati posebnu jacu podgrupu za napad u datom momentu i na signal sa zadatkom iz rejonu Raseva osnainim pravcem: s.Jovanovici-s.Miljanovici napasti cetnike u s.Lijesanj i preko pl.Grkinja u s. Djevanje.

Na nivou BORBENE GRUPE br.2. u rejonu razmjestaja razviti i druge elemente kao je to dato za BORBENU GRUPU br.1. Ova grupa trebala bi da broji orjentirno oko 400 ljudi.

c) BORBENA GRUPA br.3. - sastava - dijo 284. ib.lbr

AAAAAAAAAAAAAAAAAAAA

(bivsa 114.br "KONJEVIC POLJE" sa ojacanjima po odluci K-danta OG-8)

Grupa iz sadasnjeg rejonu po djelkovima ubaciti izabranim pracaima u dva rejonu i to:

prvi rejon - sjeveroistoavno od Konjevic Polja na postor:

AAAAAAAAAA

juzne padine objekta Gradina (tt-693)-s.Haluge-s.Hrucici-tt-665.

drugi rejon - s.Pobucje na prostor:s.Jelah-s.Krke-Covrk

AAAAAAAAAA

groblje-s.Burnice.

Grupu br.3. podjeliti u pet podgrupa i uputiti pravcima i posjesti objekte kako sljedi:

- PRVA PODGRUPA - iz prvog rejonu razmjestaja kreće se osnovnim pravcem: s.Hrucici-tt-665 i u manjim grupama posjeda objekte:s.Oceno (sjeverno 200 m), s.Banjevici (sjeveroistocno 300 m), Konjic (sjeverno od tt-665 1,5 km). Objekte posjesti po mogućnosti bez kontakata i borbi do datog momenta i signala. Zadatak: obezbjediti koridor na toj liniji i spriječiti intervenciju cetnika iz pravca s.Zelinja.
- DRUGA PODGRUPA - iz prvog rejonu razmajestaja u manjim grupama posjeda objekte: Drenjak (tt.771) sjeverne padine, Gradina (tt-693) sjeveroistocne paine i bjekat Kuslat istocno za jedan kilometar. Objekte psjesti po mogućnosti bez kontakata i borbi do datog momenta i signala.

DA18-4021

Zadatak: obezbjediti koridor na toj liniji i spjeciti intervenciju
 cetnika iz pravca s.Drinjaca i s.Sopotnik.
 U datom momentu ova podgrupa napada cetnike u s.Drinjaca zajedno sa
 BORBENOM GRUPOM BR.2. (njenim djelovima u rejonu Mijatovo brdo).

- TRECA PODGRUPA - iz drugog rejona razmjestaja u manjim grupama posjeda
 objekte :s.Svilile (zapadne padine), Lodjak (jugozapadne padine).
 Objekte posjesti bez kontakta i borbi do datog momenta i signala.
 Zadatak: Obezbjediti koridor u svim rejonima i sprijeciti intevenciju
 cetnika iz rejona N.Kasaba, a zatim sa PETOM PODGRUPOM napada i
 unistava cetnike u reonu Nova Kasaba istu oslobadja na dati signal i u
 daljem sprecava intervenciju cetnika iz pravca s.Milici.
- CETVRTA PODGURPA - iz drugog rejona razmjestaja krece se osnovnim
 pravcem: Covrk groblje-s.Burkice-s.Kamenica i u manjim grupama posjeda
 objekte: Previla (tt-560) juzne i jugozapadne padine, Mratinjsko brdo
 (tt-629) juzne i jugozapadne padine. Objekte posjesti bez kontakta i
 borbi do datog momenta i signala.
 Zadatak: Obezbjediti koridor na ovoj liniji i sadejstvovati snagama
 OG-8 u napadu na cetnike u s.Mratinjci i s.Lipenovici na dati signal.
- PETA PODGRUPA - razmjesta se u drugi rejon razmjestaja u spremnosti na
 dati signal napada cetnike u rejonu N.Kasaba.

Na nivou BORBENE GRUPE BR.3. u drugom rejonu razmjestaja razviti i druge
 elemente kako je to dato za BORBENU GRUPU br.1.
 Ova grupa trebala bi da broji orjentirno oko 250-300 ljudi.

d) BORBENA GRUPA br.4. - sastava - dijo 284. ib.lbr

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

(bivsi BATALJON "GLOGOVA" sa ojacanjima po odluci K-anta OG-8)

Grupu iz sadasnjeg rejona po djelovima ubaciti izabranim pravcima u
 siri rejon Glogova na prostor; s.Adzici-s.Radeljevac.

Grupu br.4 podjeliti u tri podgrupe i uputiti pravcima i posjesti
 objekte kako slijedi:

- PRVA PODGRUPA - iz rejona razmjestaja krece se osnovnim pravcem:
 s.Adzici-s.Glogova i manjim grupama psjeda objekte: Lemesac (tt-405)
 juzne i istocne padine, s.Vladusici istocno i sjeverno od sela.
 Objekte posjesti bez kontakta i stupanja u borbu do datog momenta i
 signala.
 Zadatak: Obezjediti koridor na ovoj liniji i spjeciti intervenciju
 cetnika iz pravca Bratunca i ucestvovati u napadu sa snagama OG-8 na
 cetnike u rejonu s.Magasici.
- DRUGA PODGRUPA - iz rejona razmjestaja posjeda objekat Tusto brdo
 (tt.664) sa sjeverne, sjeveroistocne i sjeverozapadne strane.
 Objekat posjesti bez kontakta i stupanja u borbua do datog momenta i
 signala.
 Zadatak: Obezbjediti koridor na ovoj liniji i spricjeciti intervenciju
 cetnika iz pravca s.Polom i objekta Bandera (tt-682).
- TRECA PODRUPA - ostaje u rejonu razmjestaja i na dati signal osnovnim
 pravcem: s.Opravdici-s.Zonici-s.Kravica napada na cetnike u s.Kravica i
 sadejstvuje glavnim snagama OG-8 sa slaobodne teritorije Srebrenica.

Na nivou BORBENE GRUPE br.4. u rejonu razmjestaja razviti i druge lemente
 kako je to dato za BORBENU GRUPU br.1.
 Ova grupa trebala bi da broji orjentirno oko 200 ljudi.

3.2. Ostale snage OG-8 "Srebrenica"

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Jacinu i jedinice koje ce ucestaovati odlucuje Komandanta OG-8.
Organizovati i realizovati sledece zadatke:

1. Odredjenom jacinom snaga (po vasioj odluci) sa slobodnih prostora s.Bljeceva (kao osnovce) organizovati i izvesti napad pravcem:s.Bljeceva-s.Blazijevici-tt.532-s.Radukici-s.Magasici i unistiti cetnike u rejonu sa Magasici i na pracu napada. Organizovati sadejstvo sa ubacenim snagama.
2. Jacim snagama (po vasioj odluci) sa slobodnih prostora s.Jaglici,s.Susnjari,Kojsina (tt-516) organizovati i izvesti napad opstim pravcem s.Jaglici-lupoglav (tt-675-Ravna Gora-s.Dermani, a zatim proizvesti napad u tri pravca:
 - s.Djermani-Menjak-s.Kojici
 - s.Djermani-tt 568-s.Siljkovic-s.Kravica
 - s.Djermani-s.Bare-s.Mratinjci
 sa zadatkom razbiti cetnike na pravcima napada i unistiti ih u rejonima s.Kojici,s.Kravica i s.Mratinjci presjeci komunikaciju Bratunac-s.Kravica i obezbjediti koridor od intervencije sa pravca Bratunca. Organizovati sadejstvo ubacenih snaga.
3. Odredjenom jacinom snaga(po vasioj odluci) sa slobodnih prostora izmedju s.Poljanci i s.Susnjari osnovnim pravcem: ravna Buljina (tt.820)-s.Josikovaca-s.Brezanci-s.Lipenovici napasti cetnike, razbiti ih na pravcu napada i unistiti u rejonu s.Lipenovici. Organizovati sadejstvo sa ubacenim snagama.
4. Odredjenom jacinom snaga (po vasioj odluci) sa slobodnih prostora sa linije s.Bukovica-Lupoglava (tt.816) osnovnim pravcima; s.Bukovica-s.Krunici-s.Koprivno-s.Pavlovici i Lupoglav-Lisina-s.Kostraca-s.Jerimici-Rogac, razbiti cetnike na pravcima napada i unistiti ih u rejonima s.Koprivno, s.Jeremici, Rogac gdje uspostaviti liniju odbrane i obezbjediti koridor.
Za rjesavanje problema na Rogacu posebno pripremiti i ubaciti grupu u pozadinu u rejon Dubacko sa zadatkom dejstva iz pozadine na objekat Rogac.
5. Odredjenom jacinom snaga (po vasioj odluci) sa slobodnih prostora sa linije: Osoje (tt-581)-s.Podgaj, osnovnim pravcem: s.Podgaj-s.Besici-V.Gradina(tt-650(-Rupovo brdo, sa zadatkom razbiti cetnike na pravcu napada i unistiti ih u rejonu s.Rupovo Brdo. Sadejstvuje dio snaga Zepe iz reiona s.Podravno. Snage koje drze liniju od s.Podgaj preko s.Zedanjko do s.Podosoje pod borbom izmjestiti na novu liniju s.Limici-s.Pomol-s.Gaj-tt.831-Ravna Gora. U rejonu Ravna Gora na potoku Stedric uspostaviti sadejstvo sa snagama Zepe.
6. Snage koje drze liniju od s.Kovacice-preko Vlogora preko s.Staroglavice do s.Podosoje izmjestiti pod borbom na novu liniju:s.Kovacice-s.Saraci-s.Bucje-s.Bjelo Polje.Posjesti odgovarajuce objekte, utvrditi zaprjeciti i na toj liniji obezbjediti koridor. U rejonu sastavaka potoka Dol i Zmajevac organizovati sadejstvo sa snagama Zepe.

DA18-4023

7. Zadatak pod 5 i 6 neposredno planirati i dogovoriti sa komandantom iz Zepe i licno ga upoznati sa osnovnom zamisli i zadacima koji se odnose na njega.
8. Sadasnju liniju od s.Kovacice preko s.Rajne, s.Vukosavljevici, objekat Kvarac, Zenik (tt.831)-Caus (tt-773) do s.borici dodatno utvrditi i zaprijeciti i sprjeciti prodor cetnika sa pravaca:s.Jadar (juzno od Srebrenice),Ljubovije preko Gradine i Bratunca ka s.Borici.
9. Posebno ubacenim grupama i sadejstvom sa fronta neutralisati tenkove i artiljeriju u rejonima Ladja (tt-436) i Jelovci.
10. U sirem rejonu Srebrenice imati u rezervi jace snage za intervenciju na ugrozenim pravcima i ugrozenim rejonima.

3.3. Snage Z E P E AAAAAAAAAAAAAAAAAAAA

Jacinu i jedinice koje ce ucestovati odlucuje komandant 1.Zepacke brigade. Organaizovati i realaizovati sledece zadatke:

1. Snage koje drze sadasnju liniju;s.Podprisjeka preko Javornika (tt-1401)- preko Petrovacke grede do reiona Oglavci pod borbom izmjestiti na novu liniju:
s.Podprisjeka- raskrsnica puteva sjeverno od s.Prisjeka za jedan kilometar- Stedrova vrelo i Milosevu OS istocne padine 500 m.-Sokolica-Izgorela stn.
Na ovoj liniji posjesti odgovarajuce objekte, inzinjerijski urediti i zaprjeciti. Obezgdjediti koridor na tol liniji i spjeciti prodor cetnika sa pravca Han Pjesak i Vlasenica.Sa snagama Srebrenice uspostaviti sadejstvo na potoku Stedric u rejonu Izgorela stn.
2. Odredjenom jacinom snaga (po odluci K-danta 1.Zepacke brigade) sa slobodnih prostora iz reiona Radava pravcem: Radava-Oglavci-Jazavcija rupa-Karaula-s.Podravno-s.Rupovo Brdo napasti cetnike, razbiti ih na pravcu napada (ukoliko ih ima) i sadejstvovati snagama "OG-8"Srebrenica" na unistenju cetnika u rejonu s.Rupovo Brdo. Ovo sadejstvo neposredno dogovoriti.
3. Snage koje drze sadasnju liniju:Oglavci-Mrkodo-Breskovih (tt-1291) pod borbom izmjestiti na novu liniju:Bresotovik-Kozija strana (u zahvatu puta)-Krcevine (tt-806)-s.Pale. Ovu liniju po potrebi dodatno ojacati. Na ovoj liniji posjesti odgovarajuce objekte, inzinjerijski urediti i zaprjeciti. Obezbjediti koridor na toj liniji i sprjeciti prodor cetnika sa pravca s.Podranje. Sa snagama Srebrenici uspostaviti sadejstvo u rejonu sastavka potoka Dol i Zmajevac.
4. Ostale linije slaoobodne teritorije Zepe prekontrolisati i dodatno inzinjerijski urediti i zaprjeciti. Koristiti sva prirucna sredstva.

3.4. SNAGE 2.KORPUSA A RBiH AAAAAAAAAAAAAAAAAAAA

Na ovom sadatku se angazuju galvne snage OG-6 i OG-4 uz ojacanaja iz drugih sastava 2.Korpusa.
Osnovni zadaci angazovanja:

a) SNAGE OG-6 "ZIVINICE"
AAAAAAAAAAAAAAAAAAAA

DA18-4024

Izvide napadna dejstva uz ubacivanje sopstvenih snaga u zoni:
 desno: Veliko brdo (tt-730)-Borogovo (tt-923)-s.Selisko polje-rjeka
 Drinjaca-Kalebace;
 lijevo: Kalesija-s.Osmaci-Caparde-s.Ljeskovice-s.Kosovaca
 Snage razlicite jacine (po odluci k-danta OG-6) ubaciti u rejone:s.
 Drvenice (sjeverno 200 m), s.Janjici (sjeverno 500 m),s.Bodirogici
 (juzno 2 km), objekat Rudulje, Borogovo (tt 325).
 Glavim snagama osnovnim pravcem:s.Makalici-s.Rosevo-objekat
 Rudulje-Vidakovici Vrela-s.Papraca-Gornja Kamenica-s.Jasikovci, a
 djelom snaga od Vidakovic vrela preko Borogova ka s.Zidonje pomocnim
 snagama osnovnim prcima:

- s.Gojcin-Rakino brdo-s.Pantelici-s.Erici-s.Ridosici-s.Kusonje-s.
Kosavaca;
- Vukovine-s.Delici-s.Pucari-s.Janjici-s.Oskopice-s.Bejatovici-s.
Caparde
- Janjica brijeg-Kamenica (tt-410)
- Posebnim snagama rjesava cetniko utvrdjenje Vis (tt-450);

U blizem zadatku u sadejstvu sa ubacenim snagama izbija na liniju:
 Borogovo (tt-923)-Sajtovica rjeka-s.Papratnik-s.Sajtovici-s.Janjici-s.
 Osmaci;

U sljedećem zadatku u sadejstvu sa ubacenim snagama izbija na liniju:
 s.Basici-s.Papraca-s.Bunijevci-s.Zidonje-s.Ridjusici-s.Vilicevici-s.Ljes-
 kovice;

U narednom zadatku u sadejstvu sa ubacenim snagama i snagama BORBENE GRUPE
 br.1. SREBRENICA izbija na liniju: s.Basici-s.Kamenica Gornja-s.Jasikovci-
 s.Kosovaca-s.Ljeskovice gdje se spoiti sa borbenom grupom br.1. Srebrenica
 gdje prikupiti snage (u pomenutim selima) i biti u rezervi K-danta OG-6 u
 spremnosti za prijem sledećeg zadatka.

Zadatak: Na pravcima napada razbijati i unistavati cetnicke snage i
 obezbjediti koridor po desnoj granici zone napada, spojiti se sa snagama
 OG-8 "SREBRENICA" na datoj liniji i spjeciti intervenciju cetnika sa pravca
 Sekovica ka s.Seliste i objektu Borogovo (tt 923).

b) SNAGE OG-4 "KALESIIJA"
 AAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAA

Izvide napadna dejstva uz ubacivanje sopstvenih snaga u zoni:
 desno: lijeva granica zone data za OG-6"ZIVINICE"
 lijeva: s.Zaseok-rjeka Sapna-s.Jardan;

Snage razlicite jacine (po odluci K-danta OG-4) ubaciti u rejone:
 siri rejon Metaljka (tt-568), Kitovnice i s.Gusteri sjeverno 2 km.
 Glavim snagama osnovnim pravcem:s.Memici-s.Hajvazi-Lom (tt.528)-
 s.Panduri-s.D.Glumina;
 Djelove glavnih snaga angazovati bocno i sadejstvovati OG-6 i OG-8 na
 pravcima:s.Bulatovci-s.Mahala;s.Hajvazi-s.Caparde (raskrsnica puteva);
 Lom (tt-528)-s.Planinci; i s.Panduri-s.Korduni-Markovaca (tt.372).
 Pomocnim snagama osnovnim
 pravcem:s.Nezuk-s.Delici-s.Okruglic-s.Ciraci-s.Hodzici-Percini;
 Djelove pomocnih snaga angazovati bocno i obzgjediti se sa lijeve strane
 na pravcima;s.Dugi dio-s.D.Baljkovica; s.Okruglic-Vjenacac (tt-492)-s.
 Radave;s.Ciraci-s.Grbavci;s.D.Grbavci-s.Cer; i s.Hodzici-s.Jardan.
 U blizem zadatku u sadejstvu sa ubacenim snagama izbiti na
 liniju:s.Caparde (raskrsnica puteva)-Metaljka (tt-568)-s.Krizevici-
 Vjenacac (tt.492)-s.Radave;
 U sljedećem zadatku u sadejstvu sa ubacenim snagama i snagama OG-8
 "Srebrenica" izbiti na liniju:Bjelobara-Markovaca (tt-372)-s.D.Glumina
 -Percin-s.Jardan.

DA18-4025

Zadatak: Na pravcima napada razbijati i unistiti cetnicke snage i obezbjediti koridor na liniji sljedeceg zadatka i liniji lijeve granice zone napada. Izabrati povoljne objekte inzinjeriski urediti i zaprijetiti položaje i spjeciti intervenciju i protiv napade cetnika sa pravaca: Zvornika, Karakaja, Tisce i Kozluka.

c) 1. Muslimanska Podrinjska brigada
 XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Napada na zasebnom pravcu sa slobodne teritorije Kladnja opstini pravcem:
 Turlici-s. Kljestani-s. Grabovica-s. Misari sa zadatkom oslobadjanja djela teritorije i vezivanja snaga cetnika iz Vlasenice i s. Tisca.

d) 121. br br Kladanj (bez jednog bataljona)
 XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
 sa slobodne teritorije Kladnja napada na zasebnom pravcu optine pravcem: Palemis-Radic Brdo-Debelo brdo (tt. 749)-s. Jakovice sa zadatkom oslobadjanja djela teritorije i vezivanja snaga cetnika iz Tisce i Sekovica.

4. OPSTE NAPOMENE I ZADACI
 XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

- 4.1. Ovo je osnovna zamisao za izvršenje cjelokupne operacije gdje trebva realno da sagledate vase mjesto i ulogu u operaciji, a posebno u pripremi operacije i date vase misljenje, prjedlaoge i relane primjedbe.
- 4.2. Operacija je veoma slozena i zahtjeva upornost i preciznost u radu, bez pardona. Slozena je u realizaciji a posebno i pripremi i zahtjeva puno, puno upornosti, gdje je Vase mjesto i uloga veoma znacajno i nezamjenjljivo. U vezi sa operacijom istoj se maksimalno posvetiti sa svojim saradnicima koima cete davati povremeno samo inserte iz vasih zadataka kad koji budu aktuelni u mjeri i obimu koji je potreban.
- 4.3. Plan operacije po mjestu i vtremenu izvršenja zadataka posebno se razradjuje i bit ce vam naknadno dostavljen.
- 4.4. Saciniti planove za svaki zadatak ponasob iz ove operacije a koji se odnosi na Vas i odredite nosioce zadataka. Planove nam dostavite na misljenje i odobrenje.
- 4.5. Bitan i osnovni preduslov za izvršenje ove operacije jeste vase snabdjevanje minimumom potrebne kolicine municije i UBS. U vezi sa tim vasa uloga u prenosnju ovih materijala je nezamjenjljiva. ja vjerujem da ovo shatate, i da aobjektivno ne ocekujete da ce to samo doci na tanjiru. Treba napraviti plan, odrediti ljude i ozbiljno se iz dana u dan baviti ovim pitanjem. Posaljite covjeka koji ce se dnevno baviti ovom pitanjem i uvezivati rad sa ljudima u OG-6 i OG-4 i samnom. Vrijeme potrebno za vasu popunu municijom i UBS diktirat ce vrijeme pocetka operacije. Ljude koji ce se baviti ovim poslom nagradjujte iz fonda novcanih sredstava koje cete dobiti.
- 4.6. Sve jedinice ucesnici ove operacije su vec pocele sa pripremanima i one ce to vrlo brzo i pripremiti.
- 4.7. Potrebno je da vi pored zadatka unosenja municije i UBS odmah pristupite organizaciji izvidjanja po dubini kako neprijatelja, tako i objekata za posjedanje i ubacivanje i to sa ljudima koji ce kasnije

DA18-4026

учествоvati na tima zadacima. U rezultatima ovog rada redovno i blagovremeno nam izjavljavajte.

4.8. Objektivna su naša saznanja da se četnici spremaju da udare na vas kada i kako to još neznamo. U tom slučaju vam slijedi mukotrpna odbrana i u krahom proboru iz okruženja što je veoma složena radnja jer ćete imati narod na leđima, gubljenje slobodne teritorije i kretanje okupiranom teritorijom. U odnosu na to ova operacija nema tako bitno problema. Sustina je da mi otpočnemo prije sa operacijom nego sa četnici odluce na napad. Sa proborom iz okruženja možemo i hoćemo pomoći ali sigurno manje i manje efektivno u odnosu na realizaciju operacije.

4.9. Ovaj dokument lično čuvajte kod sebe. Oticanje podataka iz njega zavisić će lično od vas. Iz njega se mogu davati zadaci po segmentima nosiocima istih. Kao cjelina i cilj operacije nemože se davati nikome do datog momenta i odobrenja od nas. Nakon proučavanja po vašoj procjeni možete ga uništiti ili strogo čuvati a uništiti kada to procijenite.

4.10. U redovnoj propisici možemo pojašnjavati sve detalje iz ovog dokumenta. Što prije posaljite vaš stav i primjedbe na ovaj dokument.

4.11. Sve zadatke koji se odnose na Zepu uvezivat ćete lično sa K-dantom i Zepackom brigadom.

4.12. Upotreba helikoptera ukoliko vrijeme posluži dolazi u obzir samo neposredno pred početak operacije za ubacivanje municije i UBS i u toku operacije za izvlačenje teških ranjenika.

4.13. Izvršite proračun potrebne municije, UBSA i Sanitetskog materijala i dostavite nam što je prije moguće.

4.14. Postepeno sve relevantne faktore zaključno sa narodom treba animirati za ovaj zadatak.

Hajirli pozori

Do pobjede i slobode!

BH/AK

ZAMJENIK KOMANDANTA
UJEDNO NACELNIK SVK
brigadni general
Enver Hadrihasanovic

00342255

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
OPSTINA SREBRENICA
PREDSJEDNISSTVO
Broj:01- /95
Dana,09.07.1995.godine

n/r Predsjednika predsjednistva
Alije Izetbegovicha
n/r komandanta A R BiH armijskog
generala,Rasima Delicha

Obavjest sa sjednice Predsjednistva opstine Srebrenica odrzzane
dana,09.07.1995.godine u 19,00 ccasova.-

Possto je agresorska vojska ussla u 18,00 sati u gradsko podruccje
iz pravca Zelenog Jadra (Uccina Basscha),a nassa vojna komanda u raspadu
kao i pripadnici 28.div.KoV i visse nisu u moguchnosti nissta poduzeti na
daljnjem sprjeccavanju agresorskih snaga da udju u sami grad vlada kaos i
panika te je na civilnim organima vlasti ostalo poslednji nepopularan korak
na spassavanju stanovnisstva a isti se da je urgentno na nivou drzzavnih i
vojnih organa R BiH pod hitno aranzzira sastanak sa Srpskom agresorskom
stranom u cilju iznalazzenja moguchnosti otvaranja koridora za iseljenje
stanovnisstva do prve slobodne teritorije R BiH pod kontrolom medjunarodnih
faktora. TRAZZIMO HITAN ODGOVOR A NAJKASNIJE DO 24,00 CCASOVA.

PREDSJENIK PREDSJEDNISSTVA
Osman Suljich,dipl.ing.rud.

R043-3425-R043-3427-BC/ST/Prijevod

/rukopis:/ spis 1148

155

UJEDINJENE NACIJE /grb/

ZAŠTITNE SNAGE UJEDINJENIH NACIJA
 BIH – SEKTOR SJEVEROISTOK (TUZLA)
 CIVILNI POSLOVI

Strana 1 od 3

/rukopis:/ TOR/vrijeme prijema/22:48

SSN /nepoznata skraćenica/327/uečitko

Rutinski – Prioritetno – Odmah – **Najhitnije**Bez oznake povjerljivosti – **Ograničeno** – Povjerljivo – Kriptografski zaštićeno

BROJ POLAZNOG FAKSA	DATUM: 17. JULI 1995.
PRIMA: g. Michel Moussali, Šef Odjela za civilne poslove, Komanda UNPF-a Zagreb	ŠALJE: Ken Biser, SCVAO /viši službenik za civilne poslove/ Sektor sjeveroistok, Tuzla
FAX: VSAT 151-3062/2278 2252	FAX: VSAT 156 7185
Na ruke: g. Andy Bair, CvAo/DOBH /kratica nepoznata/	Broj dosijea: TUZ/CA/359 Autor: Edw. Joseph Zvanje: CvAO Slanje odobrio: Ken Biser Potpis: /potpisano/
INFO: INFO: g. IouriMiakotnykh, koordinator za civilne poslove Beograd, VSAT xxx-	

1540 0004 /rukom dopisano: preko Centra za vezu Beograd

g. John Almstrom, SPA /kratica nepoznata/ Ured specijalnog predstavnika generalnog sekretara, Zagreb, VSAT 151-3063, 2256

g. Jaque Grinberg, HAAU /načelnik Odjela za analizu i procjenu/, Ured specijalnog predstavnika generalnog sekretara, Zagreb, VSAT 151-3063, 2256

g. John Ryan, DCAC /zamjenik koordinatora za civilne poslove/, komanda UNPROFOR-a, Sarajevo, VSAT 155-7220, 2300

g. David Harland, Sektor Sarajevo, VSAT 155- 5656, 2312 /rukom dopisano: preko Centra veze Sarajevo/

g. Tony Branabury, Ured specijalnog predstavnika generalnog sekretara, Zagreb, VSAT 151-3063, 2256

PREDMET: Ažurirani podaci za Srebrenicu i Tuzlu

GLAVNE TAČKE

* Muškarci koji su pobjegli iz Srebrenice nakon cjelotjednih patnji stigli u Tuzlu.

* Visoki komesar za izbjeglice Ogata obišla vazduhoplovnu bazu, susrela se s Muratovićem. „Pokušat ćemo ih preseliti što je brže moguće.“ Stigao Bešliagić, obišao logor, Muratović i SDA rivali.

NEKI OD MUŠKARACA IZ SREBRENIČKE STIGLI

1. Izbjegli iz Srebrenice stigli su u Zrakoplovnu bazu Tuzla da bi se priključili svojim porodicama. Vojni posmatrači UN-a, Civilni poslovi i drugi razgovarali su na samo s nekoliko ljudi koji opisuju slične patnje:

- 12 do 15 hiljada lica napustilo je Srebrenicu 10. i 11. jula.
- Pet do šest hiljada prešlo je sinoć (16. jul) pod kontrolom 2. korpusa Armije BiH, na južnom dijelu Sapne¹
- Na putu je život izgubilo do tri hiljade lica, i to uglavnom od mina i dejstvovanja vojske bosanskih Srba. Nepoznat broj drugih zarobljen je. Neki su počinili samoubistvo. Nepoznat broj drugih otišao je za Žepu.

2. Prema drugim izvještajima, dvije do tri hiljade muškaraca odvedeno je na stadion u ili u blizini Bratunca, gdje su razdvojeni u dvije grupe: pripadnici Armije i civili.

(Izviješteno je da je MKCK bio u Bratuncu, spreman da evakuise ranjenike i bolesnike od tamo i iz Potočara. Misija nije obavljena.).

OGATA VIDJELA LOGOR, MURATOVIĆ, ŠTAMPA

3. Prema Muratovićem riječima, gđa Ogata povoljno je reagovala na njegov prijedlog da se formira radna grupa za Srebrenicu koja bi upravljala resursima za narod Srebrenice. Na čelu te radne grupe bio bi ministar za izbjeglice Muharem Cero, uz učešće UNHCR-a kao krovne organizacije. Izviješteno je da je gđa Ogata je naglasila važnost donatorske konferencije u Ženevi, te da je takode kazala da će se pobrinuti za dodjelu dodatnih sredstava ako se u sljedećem budžetu ne odrede primjereni fondovi za raseljene iz Srebrenice.

¹ 2. korpus Armije BiH pojačao je vojnu aktivnost na prostoru Kalesije, moguće da odvrti vojsku bosanskih Srba od hvatanja ljudi u bijegu.

R001-5481-R001-5484-BCSDT/Rodna verzija prevoda

IZLAZNI ŠIFROVANI TELEGRAM

CZN-1126

CZG-915

CZG-030

SSN-1701

VRLO HITNO

PRIMA: ANNAN, UJEDINJENE NACIJE, NEW YORK
GOULDING, UJEDINJENE NACIJE, NEW YORK
STOLTENBERG, MEĐUNARODNA KONFERENCIJA O BIVŠOJ
JUGOSLAVIJI, ŽENEVA
SMITH, UNPROFOR, SARAJEVO

ŠALJE: AKASHI, ŠTAB MIROVNIH SNAGA UJEDINJENIH NACIJA,
ZAGREB

BROJ: UNPROFOR Z- 1139

DATUM: 11. JULI 1995.

PREDMET: POLITIKA MIROVNIH SNAGA UJEDINJENIH NACIJA, I
INFORMACIJE ZA SAVET BEZBEDNOSTI.

1. Svrha ove poruke je da vas obavestim o mojim planovima za razrešenje situacije u Srebrenici, i o tome kakav bi nam vaš pristup Savetu bezbednosti najviše odgovarao. Upravo sam završio sastanak sa svojim višim vojnim savetnikom, višim političkim savetnikom i specijalnim izaslanikom UNHCR-a, na kojem je postignut opšti konsenzus o tome kakva će biti politika Mirovnih snaga Ujedinjenih nacija, UNPROFOR-a i UNHCR-a prema Srebrenici u narednih nekoliko dana, zavisno od razvoja događaja na terenu, od toga kakav će stav zauzeti strane, i kakav će biti stav stanovnika Srebrenice. Moram da primetim da situacija kakva je na terenu u Srebrenici, a naročito prisustvo vojske bosanskih Srba /kao u originalu/ u samom gradu i u velikom delu enklave, nameće nužnost da u narednim danima svoja dejstva u Srebrenici izvodimo uz pristanak bosanskih Srba.

Kakva će biti naša politika

2. Mirovne snage Ujedinjenih nacija/UNPROFOR

a) Holandskim vojnicima u Srebrenici biće naredeno da koliko god je to moguće dodatno konsoliduju svoje jedinice, da napuste sva preostala posmatračka mesta, i da se skoncentrišu u Potočarima i oko Potočara. Ta nastojanja će možda osujetiti snage Bosanske vojske /kao u originalu/, koje se u proteklih 72 sata suprotstavljaju takvim nastojanjima, vojska bosanskih Srba, koja će možda pokušati da zarobi još vojnika Ujedinjenih nacija, kao i ljudi koji žive blizu mesta na kojima se nalaze preostala posmatračka mesta. Holandski vojnici u Potočarima dobiće instrukcije da dok god je to moguće brane svoju bazu od zauzimanja, kao i da stanovnicima i desetinama hiljada izbeglica u Potočarima pruže sklonište, hranu, lekarsku pomoć i izvestan stepen bezbednosti, samim time što se nalaze na istom mestu. Holandani su to već počeli da rade u Potočarima, ali obaveštavaju da će im za najviše 48 sati nestati zalihe hrane za izbeglice, dok su već ostali bez ikakvog sanitetskog materijala i skloništa.

Vojni posmatrači Ujedinjenih nacija priključiću se Holandanima u Potočarima.

b) UNHCR izveštava da ~~50.000~~ stanovništva Srebrenice (ukupno stanovništvo broji oko 40.000 ljudi) čine raseljena lica, koja su na početku rata pobešla od ratnih dejstava, tako da oni nisu vezani za kuće i imovinu u enklavi, i verovatno će biti zainteresovani za odlazak u Tuzlu. Jedan lokalni zaposlenik UNHCR-a u Srebrenici danas je javio da praktično svi ljudi žele da odu iz enklave. Specijalni izaslanik UNHCR-a sutra će o toj temi, kao i o hitnim humanitarnim potrebama, razgovarati na sastanku u Tuzli sa bosanskim /kao u originalu/ ministrom za izbeglice, gospodinom Cerom. Nakon konsultacija sa Bosanskom vladom /kao u originalu/, i da bi se izbegao nastavak humanitarne katastrofe, od bosanskih Srba biće zatraženo da svim stanovnicima Srebrenice, uključujući i sve muškarce, dozvole odlazak u Tuzlu, ako to žele. Holandani će dobiti instrukcije da u enklavi Srebrenica ostanu sve dok sa vlastima bosanskih Srba ne bude dogovoren i organizovan odlazak tih ljudi iz enklave. U idealnoj varijanti, u enklavi će ostati značajan broj naoružanih pripadnika UNPROFOR-a, barem dotle dok iz enklave ne odu svi koji žele da odu. Ovu opciju trebaće uskladiti sa željom Holandske vlade da što je moguće pre evakuiše svoje snage iz Srebrenice. UNPROFOR će, uz podršku UNHCR-a, takođe nastojati da

R001-5481-R001-5484-BCSDT/Radna verzija preвода

sa bosanskim Srbima postigne sporazum o pratnji svih konvoja izbeglica iz Srebrenice u Tuzlu. Verovatno je da će se vojska bosanskih Srba tome protiviti. U tom slučaju, mi bismo ostali sa izbeglicama dok ne izađu iz enklave; UNHCR bi dodelio međunarodno osoblje uz svaki konvoj koji odlazi. Konvoji bi na putu za Tuzlu prošli kroz otprilike 60 km teritorije koja je pod kontrolom bosanskih Srba.

c) Dok se traže zadovoljavajuća rešenja za odlazak izbeglica, UNPROFOR će pregovarati o odlasku holandskih vojnika iz Srebrenice. U najboljoj varijanti njihova prva destinacija bila bi Tuzla, a marš-ruta bi bila ista ona koja se koristila za izbeglice. Međutim, očekuje se da će se vojska bosanskih Srba protiviti toj marš-ruti.

Alternativni plan bio bi da se sa bosanskim Srbima i vlastima Savezne Republike Jugoslavije pregovara o njihovom odlasku iz enklave u Saveznu Republiku Jugoslaviju, u kom slučaju bi samo mali deo puta vodio preko teritorije koju kontroliše vojska bosanskih Srba. Iako nam je jasno da možemo doživeti kritiku u štampi ako izbor padne na drugu opciju, može se desiti da nećemo imati nikakvu drugu prihvatljivu alternativu. Biće uloženi svi potrebni napor da se privoli vojska bosanskih Srba da Holandanima dozvoli odlazak sa naoružanjem i opremom; ali ipak, očekujemo da će se Mladić tome protiviti.

d) Ne možemo isključiti mogućnost da će se u Žepi i/ili Goraždu ponoviti događaji koji su se nedavno desili u Srebrenici. Zatražio sam od komandanta naših snaga da hitno prouči razne opcije za naše moguće razmeštanje u zaštićenim zonama, ne isključujući ni mogućnost najgore varijante potpunog povlačenja. Obavestiću vas o njegovim razmišljanjima.

e) Kontingenti UNPROFOR-a koji se nalaze u ostalim enklavama, naročito u Žepi i Goraždu, u međuvremenu će dobiti instrukcije da dodatno konsoliduju sve vanjske postaje, i da skoncentrišu svoje snage na najsigurnijoj lokaciji, a to je verovatno lokalni štab UNPROFOR-a. Svako eventualno povlačenje holandskih snaga iz Srebrenice imaće ozbiljne implikacije za vojnike UNPROFOR-a u Žepi i Goraždu: i) vlade zemalja čije su to snage možda će takođe hteti njihovo povlačenje; ii) u slučaju povlačenja Holandana, u očima zaraćenih strana i stanovništva enklava, biće dovedena u pitanje održivost daljeg prisustva vojnika UNPROFOR-a; iii) očigledno je da bi napad Srba na Žepu i/ili Goražde doveo u veliku opasnost tamošnje snage Ujedinjenih nacija, i komandant snaga i ja smo svesni te mogućnosti. U stvari, već postoje znaci i interna analiza Mirovnih snaga Ujedinjenih nacija koji sugerišu da će

R001-5481-R001-5484-BCSDT/Radna verzija prevođa

Srbi uskoro napasti Žepu na sličan način kako su napali Srebrenicu. Iako takav napad ni u kom slučaju nije neizbežan, mi pravimo odgovarajuće rezervne planove, uključujući i evakuaciju vojnika UNPROFOR-a iz Žepe i Goražda istovremeno ili nakon povlačenja Holandana iz Srebrenice.

3. UNHCR

a) UNHCR će odmah početi pregovore sa bosanskim Srbima: i) o doturu nužnih prehrambenih i sanitetskih zaliha za stanovništvo Srebrenice, naročito za potrebe ranjenika i oko 10.000 raseljenih lica, koja su pobjegla od ratnih dejstava; ii) o sigurnom, brzom i organizovanom odlasku svih tih ljudi iz Srebrenice u Tuzlu, uključujući i vojno sposobne muškarce, počev od hitne evakuacije ranjenika. To će biti velika logistička operacija, koja bi eventualno otpočela već 13. jula. Iako tek treba da se odluči na koji način će se ustanoviti šta ljudi žele po svojoj slobodnoj volji, to će u svakom slučaju biti okvirno i približno, možda da se koristi sasvim jednostavan način, a to je da svako ko to želi, može da dođe u autobus i da izrazi želju da ide. Šef misije UNHCR-a za Bosnu /kao u originalu/ je u Banja Luci, i sutra će pokušati da ode na Pale, zavisno od bezbednosne situacije, i ako mu to dozvole bosanski Srbi. Ipak, možemo očekivati da će se vojska bosanskih Srba protiviti brzom i bezbednom odlasku svih ljudi koji žele da odu. Vojska bosanskih Srba možda će pokušati da poveže odlazak Muslimana iz Srebrenice sa odlaskom Srba iz Sarajeva ili Tuzle. Takođe je verovatno da će vojska bosanskih Srba odvojiti vojno sposobne muškarce (starosti od 16 do 60 godina) od ostatka stanovništva, u tom slučaju vojnici UNPROFOR-a neće moći mnogo šta da urade. Činjenica da će vojska bosanskih Srba imati praktične probleme u nastojanju da kontroliše 40.000 ljudi, možda će umanjiti njihovu želju da produže ili pogoršaju težak položaj stanovništva Srebrenice. Uzgred, UNHCR obaveštava da bi se suočio sa velikim praktičnim problemima u zbrinjavanju 40.000 ljudi, u uslovima kakvi sada vladaju u Srebrenici. UNHCR je mišljenja da bi Srebreničani radije prešli u Tuzlu, i da bi u Tuzli bili mnogo bolje zbrinuti.

Delovanje Saveta bezbednosti

R001-5481-R001-5484-BCSDT/Radna verzija prevoda

4. Ako bi Savet bezbednost hitno izrazio nekoliko stavova, poželjno bi bilo u formi rezolucije, ili, kao alternativu, u vidu predsedničke izjave, to bi potencijalno umnogome pomoglo našim nastojanjima da pregovaramo sa bosanskim Srbima i da popravimo situaciju na terenu.

- a) Odmah moraju prestati sva neprijateljska dejstva protiv svih zaštićenih zona.
- b) Moraju se poštovati bezbednost i dostojanstvo civilnog stanovništva, i svih muškaraca koji su predali oružje.
- c) Savet podržava nastojanja specijalnog izaslanika Generalnog sekretara da razreši situaciju, a strane moraju sarađivati u tim nastojanjima/pregovorima.
- d) Strane moraju podržati nastojanja UNHCR-a da pomogne u zadovoljenju humanitarnih potreba stanovništva Srebrenice.
- e) Svima koji žele da odu iz Srebrenice, mora biti dozvoljeno da odu pod okriljem UNHCR-a.
- f) Hitno treba da otpočnu pregovori između Ujedinjenih nacija i NATO saveza, i od NATO saveza treba zatražiti da preduzme preliminarne mere i mere predostrožnosti koje su primerene za te okolnosti. Ovo je potrebno jer, ako imamo nameru da uradimo kao što je gore navedeno, naša politika će zavisić od toga da li bosanski Srbi sarađuju, a naše delovanje će biti uslovljeno njihovim pristankom. Ako ta saradnja i pristanak izostanu, onda se može desiti da naša jedina održiva alternativa bude povlačenje misije UNPROFOR-a iz Bosne i Hercegovine, to je mogućnost na koju Ujedinjene nacije moraju da budu praktično spremne.
- g) Isto tako, Savet možda želi da NATO savezu izrazi zahvalnost na brzom i profesionalnom odgovoru na upućeni zahtev za neposrednu avijacijsku podršku.
- h) Takođe treba odati priznanje hrabrim nastojanjima Holandskog bataljona, i trajnoj opredeljenosti njegovih pripadnika da budu od pomoći civilima.

5. Savet će verovatno zanimati kakve su namere Mirovnih snaga Ujedinjenih nacija u pogledu zaštićenih zona. Možda želite da ponovo zatražite od Saveta da, iz svih očiglednih razloga, ponovo razmotri obavezanost Ujedinjenih nacija prema zaštićenim zonama u Bosni /kao u originalu/. Održavanje obaveze na papiru, uz svu kompleksnost i protivurečnosti koje iz nje proizilaze, ali bez sredstava da se ta obaveza realizuje, dovelo je Ujedinjene nacije u tragičnu situaciju u kojoj se sada nalazimo. U Srebrenici se ponovo pokazalo koliko je UNPROFOR ograničen u

onome što može da uradi u zaštićenim zonama, kao što se ponovo pokazala i osetljivost snaga UNPROFOR-a. U odgovoru na napredovanje Srba, Holandski bataljon skoncentrisao je maksimum kapaciteta za odbranu, i održao kontrolu nad preostalim spoljnim rubom. U nastojanju naših snaga da oslabe napad Srba, koji se zasnivao prevashodno na napredovanju pešadije /na zatvorenom terenu? upotrebljena je avijacija. Najzad, potrošeni su resursi kojima je bataljon raspolagao, a koji su već bili ozbiljno smanjeni zbog ograničenja koje su Srbi uveli na putevima za snabdevanje. Sposobnosti, spremnost na prihvatanje velikog rizika i herojska nastojanja vojnika na terenu nisu dovoljni za prevazilaženje tih problema i smanjenje opasnosti vezane za koncept zaštićenih zona, koji je izložen u dva izveštaja generalnog sekretara, kao i u izlaganju generala Janviera Savetu bezbednosti. Istovremeno, svesni smo da UNPROFOR ne može napustiti zaštićene zone, jer je od Saveta bezbednosti dobio posebna zaduženja u zaštićenim zonama. Stoga, tražimo podršku Saveta bezbednosti u prilagodavanju razmera i okvira razmeštaja naših snaga, naročito u izolovanim zaštićenim zonama, što bi nam omogućilo da smanjimo rizike i stavimo akcenat na one zadatke u kojima možemo uspeti.

6. Detaljno ću vas obavешtavati kako o razvoju događaja na terenu, tako i o razvoju naših razmišljanja i namera, i ovde i u Sarajevu.

02013296

Republika Bosna i Hercegovina
GENERALSTAB ARMIJE

Broj: 1/825-84
Datum: 17.06.1995.godine

Jafwgsua
*) OBRANA REPUBLIKE
VOJNA TAJNA
STROGO POVJERLJIVO

Priprema za izvodjenja
ofanzivnih b/d,
n a r e d j e n j a . -

K-di 28.div.KoV

Na osnovu usmenog naredjenja K-danta GSSA R BiH, armijskog generala Rasima Delicica, a povodom velikih uspjeha koje postizsu jedinice A R BiH u sviram rejonu oko Sarajeva i Gorazda, te na osnovu obavjesestajnih podataka da komanda A/S "Zaslitnog puka" u Ban Pjesku drzi u rezervi dio jedinica kako bi intervenisali u slucaju napada nassih snaga iz ZZepe,

N A R E D J U J E M

1. U K-di 28.div.KoV izvrssiti sve pripreme za izvodjenja ofanzivnih b/d u cilju oslobadjanja teritorije R BiH, razvlaccenja i nanosenja gubitaka A/S, ccime sadejstvovati snagama A R BiH koje izvode b/d u ss.r Sarajeva.
2. Planirati realne zadatke, koji cce posticci siguran uspjeh na osnovu pravilne procjene i moguccnosti nassih snaga u Srebranici i ZZepl.
3. GSSA R BiH cce regulisati svjim naredjenjem pocetak izvodjenja ofanzivnih b/d, u z/o 28.div.KoV.

SB/KR

MACCELNIK SSTABA
2.KORPUSA
brigadir Budakovicc Sulejman

Dostavljeno:
- K-di 28.div.KoV, Srebranica
- K-di 285.lbr, ZZepe, na znanje
- K-di 2.KorpUSA
- brigadir Budakovicc Sulejman
- a/a

DA18-1324

RMIJA REPUBLIKE BiH
KOMANDA 28. DIVIZIJE
Str.pov.broj:01-57/95
Srebrenica,27.05.95.god.

Obrana Republike
Vojna tajna
Strogo povjerljivo

Preduzimanje mjera za spreccavanje
nedozvoljenog izlaska iz DMZ,
Naredjenje, d o s t a v l j a . .

Komandi 285.iblbr
n/r k-danta
Z Z E P A
=====

Postupajući po Naredbi Komande 2. Korpusa str.pov.broj:08-147 od
09.09.94.godine,a u cilju poduzimanja mjera zabrane nedozvoljenog
izlaska svim licima iz demilitarizovane zone Srebrenica i Zzepa,

N A R E D B U J E M

Komande svih jedinica u sastavu 28.divizije KoV duzne su preduzeti
sve mjere na spreccavanju pripadnika Armije i civilnih lica u namjeri da
napuste d/z Srebrenice i ZZepe,bez prethodno pribavljenog odobrenja od
Komande divizije,ili Komandi jedinica,bilo da se ta lica namjeravaju
uputiti iz jedne u drugu d/z,ili namjeravaju napustiti d/z i uputiti se
u pravcu drugih slobodnih prostora u Republici BiH,ili eventualno
uputiti se u pravcu Srbije.

Komande svih jedinica duzne su preko nadležnih organa Komande
/sluzba vojne bezbjednosti,obavjesstajni organ/preduzeti sve potrebne
mjere u smislu preventivnog djelovanja za spreccavanje odlaska organizo-
vanih grupa iz d/z u pravcima Kladnja,Tuzle,ili Srbije.U tom cilju obavez-
ni ste prikupljati obavjesstajne podatke o pojedincima i grupama koji
vrse pripreme za takve odlaske i prema istima preduzimati odgovarajuće
mjere u cilju spreccavanja njihovog odlaska te o prikupljenim saznanjima
odmah obavjesstavati Komandu divizije,a po potrebi SJB u Srebrenici
/kada se na ovakav korak pripremaju civilna lica/.

Naredbom Komande divizije str.pov.broj:01-33/95 od 17.05.95.god.
jedinicama iz njenog sastava Naredjeno je izvršavanje odredjenih borbe-
nih zadataka na koridoru Srebrenica-zZepe.Po toj naredbi 282.iblbr,
283.iblbr,i 285.iblbr,obavljat će svakodnevnu izvidjacko-patrolnu
djelatnost na tom koridoru,u cilju zaštite koridora od agresorskog
presjecanja istog,Patroliranje će vršiti naoružane patrole,ccime je
moguce da dodje do ugrozavanja bezbjednosti lica koja su budu nenajavlje-
no kretala tim koridorom.Radi izbjegavanja moguccih neželjenih posljedi-
ca gdje bi moglo doći do otvaranja vatre na nasše stanovništvo koje se
kreće tim koridorom sve jedinice su duzne zabraniti svojim pripadnicima
neorganizovan i prethodno ne najavljen prolazak koridorom.Svaki odlazak
vassih pripadnika u pravcu ZZepe i povratak duzni ste organizovati na
nivou Komande i o tome izvjestiti Komandu divizije radi dobijanja sagla-
snosti i koordiniranja obavjesstavanja izvidjackih patrola o vremenu
kretanja grupa da nebi došlo do neposrednog otvaranja vatre i prouzroko-
vanja nessesretnih slucajeva.Stavljanjem pod kontrolu odlazaka pripadnika
Armije prestache nekontrolisan odlazak civila jer isti neche odlaziti bez
oružane pratnje.

Svako kršenje ove Naredbe od strane pripadnika Armije bit će
sankcionisano po vazzechim propisima.Za realizaciju Naredbe ccinim
odgovornim komandante jedinica.

AM/SSZ

Nacelnik sstaba
m a j o r
Ramiz Bechirovich

01006775

Republika Bosna i Hercegovina
 GENERALSTAB ARMIJE
 STAB ARMIJE
 Broj : 1-1/280-1
 Kakanj, 17.02.1995.godine

Jafwh2uc
 OBRANA REPUBLIKE
 VOJKA TAJNA
 Strogo povjerljivo

U R G E N T

Preduzimanje mjera na
 podizanju b/g jedinica,
 n a r e d j e n j e .-

- Komandi 2.korpusa
 - Komandi OG-8 Srebrenica
 - Komandi 1.Zepaka brigada

Na osnovu obavještajnih podataka agresor grupise snage i sredstva oko demilitarizovanih zona Srebrenica i Zepa, a posebno u regionima Milica i Vlasenice.

Prema našim procjenama očekuje se da će agresor preduzeti napadna b/d sa ciljem potpunog ovladavanja komunikacijom Milici-Podravanje a satim pokušati ovladati teritorijom demilitarizovanih zona.

Agresor je 16.02.1995.godine iznio zahtjev UNPROFOR-u da se Zepa proglasi "demilitarizovanom" zonom obrazlažući sljedećim:

- Da su registrovani helikopterski preleti kojim ARBiH doprema oružje i municiju.
- Da su uoceni pokreti ARBiH u regionu Zepa.
- Optužuje pripadnike UKRRAT da prikrivaju aktivnosti i namjere ARBiH i zato im ne garantuje više sigurnost.
- Da su u noćnim satima 15/16.02.1995.godine uoceni preleti naših helikoptera na koje je otvarana pješadijska vatra.

Na osnovu napred iznijetog agresor je obavjestio Komandu UNPROFOR-a sektor Sarajevo da će ukoliko se Zepa ne proglasi "demilitarizovanom" zonom, započeti sa napadima b/d u roku od 7 dana.
 Rok ultimatumu istice 23.02.1995.godine.

Na osnovu izvještaja od UKRRAT iz Zepa BN Komanda UNPROFOR-a preduzela je sljedeće:

- On 17.02.1995.godine planirala je helikoptersko izvidjanje rastičenja zone Zepa, ali joj agresorska strana nije dozvolila.
- Za 18.02.1995.godine najavljen je odlazak u Zepu Zamjenika Komandanta sektora Sarajevo UNPROFOR-a, ukrajinskog pukovnika Koruba, a kao razlog se navodi inspekcija cete UKRRAT-a.

Na vojno - političkog aspekta kompromitujuće je što se helikopter ARBiH sa ostecenim lijevim rezervoarom i bez dovoljno goriva nalazi u demilitarizovanoj zoni od noći 15/16.02.1995.godine.

U vezi sa razvojem situacije oko zaštićenih zona Zepa i Srebrenice,

N A R E D J U J E M

1. Jedinice OG-8 staviti u punu b/g obesbjedjujući potpunu spremnost za uspješno suprotstavljanje eventualnog napadu agresora.
2. Jedinice OG-8 razmjestiti u Srebrenici biti u gotovosti za sadejstvo sa 1.Zepskom lakom brigadom.
3. Snage koje stavljate u punu b/g i druge mjere koje budete preduzirali raditi u strogoj tajnosti kako bi spriječili argumente agresora u vezi krsenja sporazuma o demilitarizovanoj zoni (zaštićenoj zoni).
4. Do evakuacije helikoptera preduzeti mjere potpunog maskiranja letilice i naredjene mjere obesbjedjenja.
5. U slučaju otkrivanja letilice u razgovorima sa predstavnicima UNPROFOR-a nastupati sa stavom da je helikopter bio namijenjen za prevoz političkih predstavnika Srebrenice i Zepa koji trebaju da se uključe u rad političkih organa države (taj zahtjev ste poslali).
6. Komanda 2.Korpusa preduzeće pripreme aktivnosti iz Direktive u vezi sa angažovanjem snaga na pravcima prema zaštićenim zonama Srebrenica i Zepa.
7. Komanda 1.Zepске lahke brigade biće blagovremeno informisana o mjerama koje preduzimamo oko evakuacije letilice.

Page 1

01006776

TF/AK

Jafwh2uc

NACELNIK STABA
 brigadni general
 Enver Hadzahasanovic

U ime mira

Retrospektiva

U ovom tekstu neću govoriti o događajima kao takvima, jer to su već učinili ljudi koji su ih doživeli. Čak i blejanje, koje povremeno djeluje histerično, raznoraznih "stručnjaka", političara i ljudi s televizije nije vrijedno reagovanja. Mislim da je to reakcija na isto osjećanje nemoći koje je i nas držalo. Razlika je da smo mi izvukli lekciju iz onoga šta se dogodilo, dok oni reaguju kao adolescenti, tražeći ljude koje će okriviti. A zna se: "Neznanje je blaženo", pa zašto bi me onda ljutile "neznalice"? Nadam se da su se time što su pokušali da nas izlože javnom ruglu oslobodili svojih frustracija. Stoga, ako nije ništa od toga, u čemu je stvar?

Ono šta treba razmotriti je optužba da nismo uradili dovoljno, čak da smo bili kukavice.

Postavlja se pitanje: da li je to tako?

Pokušaću da odgovorim na to pitanje time što ću razmotriti ono šta smo radili i po čijem naređenju.

Kada smo stigli u Bosnu, naš zadatak je u stvari bio da našim prisustvom održimo status quo, što je značilo: svako na svojoj strani linije sukoba, budite dobri jedni prema drugima i večno živite prekid vatre.

Na osnovu tog zadatka, stručnjaci i političari su u tom trenutku utvrdili veličinu i naoružanje bataljona. Dok se naša dužnost odvijala, situacija se pogoršavala: nije bilo produženja prekida vatre, VRS jer držala zagušujući zahvat nad opskrbom, a ugled UN se vidno smanjivao jer ta organizacija nije bila u stanju sprovesti dogovorenu slobodu kretanja, niti kod Srba niti kod Muslimana. A mi smo nastavili da blefiramo u našoj igri pokera, to jest, da štitimo izbjeglice bez relevantne borbene sile, dok smo se pretvarali da imamo podršku međunarodne zajednice (UN, zar ne? vazдушna podrška NATO, takve stvari). U tom periodu, redovno smo dobijali manj-više jasne savjete da napustimo osjetljive posmatračke položaje. Vrlo kompetentan savjet. Svi naši posmatrački položaji su, ustvari, bili izloženi jer su bili izgrađeni na osnovu zadatka da se uspostavi jasno vidljivo prisustvo. Mi smo ignorirali taj "savjet" jer bi to značilo jednostavno isporučivanje izbjeglica Srbima. Napravili smo plan u slučaju da taj hitni

savjet postane jasno naređenje u okviru postojećeg plana UN u vezi s evakuacijom bataljona. Možda je bilo pametno da smo poslušali taj savjet, tada ne bismo bili u blizini kada su stvari izmakle kontroli. Međutim, smatrali smo da je to kukavički, i bili smo u pravu.

Tada je napadnut Posmatrački položaj E. Po mom mišljenju, to je bio test od strane VRS. Rezultat je dobro poznat. Upućen je jasan signal svima koji su bili uključeni u konflikt: garancija da će biti pružena adekvatna podrška iz vazduha ukoliko bude napadnuta lokacija UN bila je, kako i mnoge druge hrabre najave, farsa. Ukratko: VRS, samo nastavi, ABiH, izvinite i Holandski bataljon: da, hteli smo, ali nismo imali vazduhoplova, ili varijacija: mi to ne smatramo napadom na UN.

I onda? Da se ponovo zauzmu posmatrački položaji na osnovu novih savjeta?

Nikako!!! Mislili smo da ukoliko odemo, sve će se raspasti. Stoga, /morali smo/ da tamo ostanemo što duže je to bilo moguće. Nastavljamo igru blefirajućeg pokera i uspostavljamo Posmatračka mesta S i U. Ali, svim stranama je bilo jasno da je igra pokera gotova.

Nakon toga, stvari su u potpunosti izmakle kontroli i VRS je počela da igra sopstvenu verziju poskakivanja po Posmatračkim mjestima, a onda je napala centar enklave. Sporazumi s ABiH nisu ništa donijeli, naši položaji su stalno bili okruženi. I pored toga, pokušali smo da budemo između izbjeglica i VRS i u tome smo uspjeli. Tada, dok je VRS ustvari bila na prilazima gradu, desilo se nešto neuobičajeno. Isti oni ljudi koji su nam rekli da napustimo osjetljiva Posmatračka mjesta, sada su nam naređivali da branimo grad svim raspoloživim sredstvima.

Pošto je naša borbena snaga bila u potpunosti neadekvatna, podrška: podrška iz vazduha (hahahaha)... Izgledalo je kao da neko želi da svali krivicu na bataljon zbog neuspjeha Misije UN u Bosni. Naredba je pokazala hrabrost UN, i ukoliko on ne uspije, kriv će biti Holandski bataljon, a ne UN, jer oni su bili ti koji nisu uspjeli. ABiH je bila mudrija: oni su također igrali igru svaljivanja krivice. Oni su već shvatili da odbrana nije moguća sa pet ili šest hiljada ljudi. Stoga, 28. divizija se probila ka Tuzli. Bih Je kasnije javila da je proboj bio uspješan (?...).

Kada je započeo napad na grad, mi smo ga prvobitno odbili paljbom, ali smo mi bili okruženi i s lijeva i s desna. Cilj je bio da se stvori nova zaštićena zona oko baze u Potočarima. To je učinjeno u nadi da će UN pokazati zube i da će na neki način uspjeti da izvede izbjeglice iz te nove "enklave".

Priča o podršci iz vazduha je dobro poznata: /Imam/ samo reči pohvale za pilote kojima je dozvoljeno da nam pruže podršku, kao i nekoliko različitih riječi za "rukovodstvo" koje je pokušalo da nas umiri s ovim rasporedom: nemam nikakvo drugo objašnjenje za taj benevolentni amaterizam. A onda je stigla bomba: siglo je naređenje (naravno, usmeno) da se pomogne Srbima, koji su dobili dozvolu za deportaciju stanovništva sopstvenim vozilima. Tada možete uraditi samo jednu stvar: pokušati da održite prisustvo što je to duže moguće. Sve je poznato o otimanju i pljačkanju naših timova za pratnju, time je naš doprinos okončan.

Da li smo bili kukavice?

U početku? Ne. Da je to bio slučaj, iskoristili bismo prvu priliku da napustimo Posmatračka mjesta i naš zadatak bi bio gotov i bili bismo prisiljeni da evakuišemo bataljon. Tokom konačnih borbenih akcija? Ne! Inače, definitivno ne bismo ostali između izbjeglica i VRS.

Naravno, mogli smo da ostanemo u gradu i borimo se do posljednjeg čovjeka. Sigurno! Ali, tada se postavlja pitanje: na koji način bi 300 vojnika, od kojih je njih 150 pripadalo borbenim jedinicama vodilo bitku za koju je tri do četiri hiljade muslimanskih boraca smatralo da je uzaludna? Međutim, kazaćete da bi to bilo časno. Međutim, da li je to u skladu s krilaticom koju su izrekli brojni zvaničnici u Holandiji: "Ne brinite, bezbednost naših vojnika je naša najveća briga?" (Konačno...) nešto što nije izjava za štampu već jasno uputstvo. Da li bi ta borba "do posljednje kapi krvi" bare značila boljitak za ljude koji su trebalo da budu zaštićeni? Ne, jer su Srbi u brojnim prilikama prijetili da će pucati na sakupljene izbjeglice a mi nismo imali načina da to spriječimo. (Šta kažete? Podrška iz vazduha? hahahaha). To bi dovelo do masakra stanovništva u poređenju s kojim bi krvoprolića za koje se sada smatra da su se dogodila bledila u predenju.

Nadalje, htio bih da postavim pitanje da li je bilo hrabro postaviti se kao ljudski štit oko izbjeglica tokom pješadijskih i tenkovskih napada Srba, gdje su nas štitile samo žičana ograda i crveno-bijela traka? Mislim da je potrebno više da bi se savladao sopstveni strah i frustracija nego da se nasumice puca unaokolo.

A kada je počela deportacija izbjeglica?

Kooperacija, podržite odlazak, to su bila naređenja. Najava da će Crveni krst imati pristup i nadzor /evakuacije/ mi je sigurno dalo malo podrške. Kada smo stigli kući, najemije pretpostavke su se ispostavile kao tačne.

Kao zaključak: Ponosan sam da sam s Vama služio u bosni i ubijeđen sam da bataljon ne treba da bude okrivljen. Kritičari treba da se obrate odgovarajućim agencijama, a ne da koriste Holandski bataljon kao sinonim za UN, političare, haške odrednice i slično, i time žigošu veliki broj muškaraca i žena, a to je ono šta se sada dešava.

R. Franken

00842157

ARMIJA REPUBLIKE BiH
KOMANDA 28.DIVIZIJE
Str.pov.broj:04-114/95
Srebrenica,30.06.1995.godine
Operativno vrijeme,17,00 sati

ODBRANA REPUBLIKE
VOJNA TAJNA
STROGO POVJERLJIVO

Operativni izvjesstaj,
d o s t a v l j a s e.-

KOMANDI 2.KORPUSA TUZLA
-Odjeljenje za moral-
Izvjesstaj za interno
informisanje

Pomoch boraca Srebrenice i ZZepe A R BiH

1.Borci 28.divizije KOV locirane u enklavama Srebrenica i ZZepa,i ako opsjednutesa velikim problemima vezanim za ishranu i obaveze u ccuvanju z/o slobodne teritorije koje drzze odluccili su da daju ssto veci doprinos A R BiH u borbi sa agresorom te su u tu svrhu pojaccale svoju djelatnost u dubini PZT od strane agresora.Prilikom ivodjenja PZT IDG 28.divizije KOV susrele su se u visse navrata sa agresorskim IDG i tih prilika otvaralale vatru u ovom izvidjacckom periodu postignuti su slijedechi rezultati:

- likvidirano je 13 ccetnika
- zaplijenjena su 2 PM M-72
- Zaplijenjeno je 8 AP
- Zaplijenjena su 2 pisstolja
- Ranjeno je visse desetina ccetnika

Nassi gubici u ovim b/d bili su 2 poginula i 3 ranjena borca.

2.U cilju sprijeccavanja neprijateljskih snaga da sa podruccja oko Srebrenice i ZZepe ne upuchuju dodatne snage na Sarajevsko ratisste izvedene su dvije diverzije u blizini Srebrenice i to:23.06.1995.godine u mjestu Osmacce i 23.06.1995.godine u mjestu Bijelo Stijenje kod Koprivna i te prilike postignuti su slijedechi rezultati:

- Likvidirano je 7 ccetnika
- Zaplijenjen je 1 PM M-72
- Zaplijenjene su 2 AP
- Zaplijenjen je 1 pisstolj
- Unissteno je u potpunosti putniccko vozilio "Kombi".

Na nassoj strani nismo imali nikakvih gubitaka.

3.U cilju odvrachanja neprijateljskih snaga od Sarajevskog ratissta i njihovo razvlaccenje prema Srebrenici i ZZepi dana 26.06.1995.godine izvedeno je visse uspjessnih diverzija u dubini PZT pod agresorskom kontrolom od 20-40 km na podrucju opstina Han Pijesak i Vlasenica na slijedechim lokalitetima:

- a)Naselje Vissnjica i utvrdjenje Bajte
- b)Rejon Crne Rijeke (spomenik kod raskrsscha)
- c)Rejon Crne Rijeke (Bojccino Brdo)
- d)Objekat Vrani Kamen

U svim ovim lokalitetima uspjessno je izvrssena diverzija iskljuccivo na neprijateljsku zživu silu i pri tom su postignuti slijedechi rezultati:

00842158

-Likvidirano je po nassim procjenama visse od 40 ccetnika,mada ra-spolazzemo neprovjerenim podacima RI da je agresor pretrpio gubitke od 71 vojnika.

- Zarobljen je jedan neprijateljski vojnik
- Zaplijenjeno je 6AP
- Zaplijenjene su 2 radio-stanice
- Zaplijenjen je PM M-53
- Zaplijenjen je 1 karabin
- Zaplijenjeno je oko 5000 metaka
- Zaplijenjeno je na visse desetina sitne i krupne stoke.

U naselju Vissnjica dosslo se do vechih koliccina municije ali zbog premo-renosti boraca nije se moglo visse iznijeti,ali je ista unisstena,kao i svi vazzniji objekti koje agresor mozze koristiti u ratne svrhe.

4.Neprijatelj je nakon ovih izvedeni b/d pojacciao koncentraciju svojih snaga oko Srebrenice i ZZepe,te sa ovih podruccja prestao da ssalje nove snage u sarajevo,a dio snaga iz unutrassnjosti doveo oko Srebrenice i ZZepe.Pored pojaccanog artiljerijskog djelovanja po naseljenim mjestima iz svih vrsta oruzzja i orudja agresor vrssi i pokussaje ubacivanja svojih IDG sa ciljem da napravi deverzije u nassim redovima.U dva navrata sprijeccen je da to uradi u rejonu Buljima i jednom u rejonu Likari i jednom u rejonu Dobra ZZena.Agresoru je posslo za rukom da 24.06.1995.godine iskoristi stari hodnik iz Rudnika "Olova i cinka" u Sasama i ranu ujutru u 02,30 sati upadne u sami centar grada Srebrenice.Te prilike ispalio je 9 zolja na prigradsko naselje Vidikovac i otvorao vatru iz pjesadijskog naoruzzanja i ubije 1 zzenu,rani 1 musskarca civila i 1 dijete,zatim je uspio da sa oblizznjih brda,300 m,kod bolnice u gradu ispali prema istoj 1 zolju i 1 raketu iz "OSE" (RB),te otvori vatru iz pjessadijskog naoruzzanja. Agresor na lokalitetu kod bolnice nije postigao nikakav cilj.U paniccnom bijegu ostavio je iza sebe 1 sskorpion,ranac municije,5 PPM (passteta), koje su zaplijenile nasse snage i miniran hodnik rudnika u povratku kojeg su razminirale snage UN-a iz reda HOLBAT i potom unisstile mine.Zanimljiv je nastup snaga UNPROFOR-a koje na ovaj agresorski upad nisu htjele odgovarati vatrom,vech i njihov nastup sa konstatacijom da nisu sigurne da li smo to mi uradili ili agresorska strana.

NM/SSZ

Zastupa k-danta
Naccelnik sstaba
m a j o r
Ramiz Bechirovich

0340-0948-0340-0959-BCST/Prijevod
Original: engleski

MEĐUNARODNI SUD ZA KRIVIČNO GONJENJE OSOBA
ODGOVORNIH ZA TEŠKA KRŠENJA MEĐUNARODNOG PRAVA
POČINJENA NA TERITORIJI BIVŠE JUGOSLAVIJE OD 1991.

INFORMATIVNI IZVJEŠTAJ

PODNOŠI: Bretton Randall, istražitelj /potpisano/ Tel: 8975

TIM: 5

Datum: 8. novembar 2002.

PREDMET: Bilješke istražitelja Randalla prilikom razgovora s bivšim komandantom UNPROFOR-a za BiH, sir Rupertom Smithom

IZVOR: sir Rupert Smith. Bivši oficir vojske UK.

Adresa i ostale informacije kod istražitelja Randalla, tim 5

(Ime, adresa, telefonski broj i datum rođenja trebali bi biti uključeni ukoliko su poznati)

Istražitelj Bretton Randall vodio je razgovor dva dana, 1. i 7. novembra u
Brusselsu, u Belgiji.

U ovom izvještaju mogu se naći informacije koje se preklapaju s izjavom s ERN
brojem: 0041-5495-0041-5519

1. novembar 2002.

Relevantne informacije

Godine 1990., bio sam u Zalivskom ratu a zatim u Njemačkoj. Osamnaest mjeseci učestvujem u preseljenju svega iz Njemačke. Po završetku svojih funkcija pri UN-u i UNPROFOR-u, bio sam komandant Britanske vojske u Sjevernoj Irskoj. Između 1996. i 1998., bio sam oficir glavnokomandujući.

Od 1998. do 2002., bio sam zamjenik vrhovnog komandanta savezničkih evropskih snaga NATO-a.

Nakon 40 godina službe u Britanskoj vojsci, otišao sam u mirovinu u januaru 2002.

Pozadina učestvovanja u misijama na Balkanu i informativni sastanci

Moje učestvovanje u misijama na Balkanu počinje krajem 1992. i početkom 1993. u okviru Ministarstva odbrane u Londonu. Svi smo se bavili pitanjem otcjepljenja Bosne i Hrvatske od Jugoslavije.

Ja sam se time bavio već dvije godine tako da sam bio veoma dobro upućen u situaciju. Nekom potpunom novaliji na tom području bilo bi teže nego meni. Krajem 1992., poslat sam u Ministarstvo odbrane na novu misiju zbog lekcija naučenih tokom rata u Persijskom zalivu. Bio sam neka vrsta oficira za operacije samo za UK. Preko moga stola prolazile su sve operacije. Zbog toga sam imao saznanja o našim operacijama na Balkanu. U Hrvatskoj smo imali snage UNPROFOR-a u odnosu na koje je zahtjev za operaciju poslat u London. Ja sam iz londonske perspektive imao uvid u to kako smo došli dotle dokle smo došli. Ja sam imao svoje shvaćanje zaštićenih zona, angažovanja NATO-a, itd.

Preko Beograda smo vršili pritisak na bosanske Srbe koji su bili identifikovani kao nužni izvor problema u Bosni. Na primjer, 1993. godine, svi smo kolektivno radili na pitanju britanskog učestvovanja u okviru UN-a u Bosni. UN-ov plan je bio da britanske organizacije djeluju i donose pomoć i robu u sjevernu Bosnu pravcem Beograd-Tuzla. Tek što je to prihvaćeno, SRJ je rekla: "Ne, mi nećemo dozvoliti prijelaz preko Beograda". Pošto se radi o nezavisnoj zemlji, to je prihvaćeno. Rečeno nam je da napravimo novi plan tako da smo čitavu operaciju organizovali preko dalmatinske obale.

Kao okvir za naša razmišljanja, Beograd je bio glavni grad nezavisne države. Mi smo i dalje Bosnu tretirali kao jednu zemlju-jedan narod, što ona zapravo nije bila. Nije bila u stanju održati se samostalno u praksi. To nije bilo održivo. Nisu bile uspostavljene strukture vlasti i nikada nisu postojale. Uvijek je bila dio nečeg drugog.

Smatralo se da se pritisak na bosanske Srbe može vršiti preko Miloševića.

Kada sam došao 1995. godine, nisam vidio Miloševića. To se mene nije ticalo. Ja sam komunicirao sa Karadžićem, Krajišnikom, Koljevićem i s Izetbegovićem i s njegovim ministrima.

Informativni sastanci

Ne sjećam se posebnih informativnih sastanaka o enklavama. Sjećam se da je bilo problema sa Bihaćem. Sjećam se informativnih sastanaka o određenim problemima, ali ne o enklavama kao takvim. Sarajevo je takođe bilo enklava. Znao sam kako stojimo i kako smo došli tu gdje jesmo u odnosu na enklave.

Nije bilo nikakvih saznanja niti informativnih sastanaka koji bi nam mogli ukazati na ono što će se dogoditi u Srebrenici.

Krajem maja 1995., Milošević stupa na scenu u odnosu na Smitha.

Tek krajem maja 1995, koliko se sjećam, Milošević je za mene postao neakav faktor. Prvi put je to bilo 25. maja. Naravno, znao sam za njega i znao sam koja je njegova važnost. Međutim, tek u maju on je postao direktno umiješan u moje aktivnosti, radilo se o oslobađanju taoца nakon bombardovanja.

Ja sam shvatio njegovu pomoć kao potvrdu toga da je on mogao iskoristiti da kaže bosanskim Srbima da vrate taoce i to zbog toga što smo shvatili da su najviši oficiri VBS /vojske bosanskih Srba/ bili jugoslovenski oficiri koji su i dalje bili plaćeni po tom osnovu, a ako ništa drugo, postojala je politička simpatija između bosanskih Srba i vlade Jugoslavije.

Mislim da su mi najviši oficiri bosanskih Srba, možda Mladić ili Tolimir, rekli da njihove plate stižu iz Beograda. Takođe mislim da mi je Mladić rekao da njegova supruga uglavnom živi u Beogradu. Ja sam na svom poslu polazio od pretpostavke da je visoke oficire VBS-u stavila na raspolaganje jugoslovenska vojska na isti način na koji sam ja bio stavljen na raspolaganje vojsci Zimbabvea. Mene su plaćali Britanci, te sam zbog toga prije svega bio lojalan britanskoj vladi, iako sam isto tako služio Mugabeu. U slučaju sukoba interesa, ja sam bio obavezan prema vrhovnoj vlasti Britanije. Ovako sam ja, grubo rečeno, vidio visoke oficire VBS-a.

Što se Miloševića tiče, mislim da je on intervenisao samo kada bi vidio da se događa nešto suprotno njegovim interesima. Na primjer, Bildt i čak Holbrooke su se trudili da pokažu Miloševiću da je ono što rade bosanski Srbi suprotno njegovim interesima u datim okolnostima. Dakle, bilo je u Miloševićevom interesu da dovede Mladića u red ili da vrati taoce, svejedno. I dan danas tako razmišljam.

Imam sumnje da je čitava Srebrenica, ne samo ubistva, bila dovoljno ozbiljan razlog da se pozove Jugoslavija u pomoć kada je došlo do toga da bosanski korpus (VBS) trpi gubitke u pozadini.

Nakon toga smo imali oko 300 ljudi koji su držani kao taoци. Kontakt grupa imenovala je g. Carla Bildta. Te taoce trebalo je odmah osloboditi, a osnovni cilj je bio da se započne politički proces.

Iako nisam imao posla s Miloševićem preko Bildta, shvatio sam da i za mene Milošević postaje bitan faktor.

Nisam se susreo s Miloševićem, međutim, od Bildta sam slušao o njemu.

Smithovo viđenje vojne situacije u martu 1995.

U martu 1995, došao sam do teze, uz pomoć svojih ljudi, u kojoj su enklave imali značajnu ulogu. Suština je bila u tome da nijedna strana nije spremna na mir u okviru postojećeg Sporazuma o prekidu neprijateljstava (COHA). Vratit će se ratu i ponovo će početi borbe. Federacija i Srbi su do kraja godine morali pošto-poto pronaći neko

rješenje. Ni jedni ni drugi ne bi mogli izdržati još jednu zimu. Federacija je morala poboljšati svoju poziciju za pregovaračkim stolom pošto međunarodna zajednica nije tražila rješenje za problem već način da eliminiše problem. Bosanci su smatrali da za njih UN ima sve manju vrijednost jer smo mi spriječavali NATO da bombarduje Srbe, što bi išlo njima u korist.

Bosansko ljudstvo nije bilo dovoljno naoružano da bi se mogli izvoditi napadi i postići dovoljna gustina snaga da bi imali ikakve šanse za uspjeh. Srbi su bili u suprotnoj situaciji.

Srbi su htjeli da se neprijateljstva prekinu u roku od godine dana, ali su imali probleme u pogledu ljudstva /nejasan original/. Nisu htjeli da izgube UN zato što je UN spriječavao NATO u bombardovanje pa su mislili da će, prema tome biti borbi koje će započeti Bosanci.

Enklave su bile jedina opcija koju su Srbi imali da oslobode neke svoje snage. Bosanci su djelovali iz enklava, što je podrazumijevalo angažovanje snaga VBS-a da bi se zaštitila od takvog ugrožavanja. Za to su koristili snage koje su mogli upotrijebiti na drugi način.

Ja sam u okviru svoje teze predvidio da će Srbi neutralizovati ove enklave kako bi eliminisali potrebu da tamo raspoređuju trupe VBS-a.

Konvoji su redovno odbijani. Takođe su oborena dva bosanska helikoptera od kojih je jedan letio za Goražde, a drugi za Srebrenicu.

Pomislio sam sam: "Šta bih ja uradio da sam na Mladićevom mjestu?" Šta bih uradio da promjenim ravnotežu snaga u korist Srba. Pritisnuo bih te enklave, učinio bih ih nevažnima, izgladnjao bih ih.

Dio te teze bila je odluka u vojnom smislu, tamo gdje se po tom pitanju odlučuje. Ishod rata mogao se odlučiti samo na pitanju Sarajevu. Pitanje da li ćete dobiti ili izgubiti Sarajevo bilo je odlučujuće pitanje koje bi moglo potpuno izmijeniti situaciju. Na primjer, odbrana UK odlučena je "Bitkom za Britaniju".

Šta god da se dogodilo s enklavama, jedina odlučujuća bitka bila je ona za Sarajevo. Ta odluka je imala posljedica na ishod cijelog rata. Razmišljao sam u tom smislu da je sarajevo odlučujući momenat.

Nije bilo teorije o pokolju

Ova teza nije uključivala mogućnost pokolja.

U to vrijeme mogao sam predvidjeti sve što se desilo osim ubistva velikog broja zatvorenika. Za mene je ta mogućnost bila nevjerovatna, pošto sam očekivao da će odbrana (od strane ABiH-a u Srebrenici) biti mnogo jača.

Da ste mi rekli da će se te stvari desiti, ja bi prihvatio mogućnost pada Srebrenice, ali ne bih bio prihvatio mogućnost masovnog ubistva zatvorenika.

Ove stvari nisu bile vjerovatne, mada je postojala vjerovatnoća pada. Međutim, ja nisam smatrao da bi moglo doći do ubistva hiljada ljudi.

Kristalizacija teorije

Nakon susreta s Mladićem u martu 1995., moja teza se iskristalizirala.

U vojnom smislu, broj vojnika VRS-a na tom području nije bio zadovoljavajući.

Ja sam očekivao jaču odbranu, te minijaturnu verziju onoga što se dešavalo u ostatku Bosne. Jednostavno govoreći, vidio sam proces neutraliziranja, izgladnjavanja, spriječavanja bosanskih vojnih pojačanja i redukcije njihovih granica./enklava?, nejasan original/

UN: štiti ili taoci?

UN je štiti ili talac jednoj ili drugoj strani, ovisno o situaciji.

Mogao sam vidjeti proboj iz enklave s ljudima koji su usput skupljani iz enklave, ali ne u omjeru u kojem su uključivani muškarci./nejasan original/

Informacije o stanju bosanske vojske u enklavi

U Srebrenici je, pod nadzorom stražara iz Dutchbat-a (Nizozemski bataljon), postojao punkt za sakupljanje oružja.

SAS /britanske specijalne snage/ i istina o pravoj situaciji na terenu

SAS /britanske specijalne snage/ ušle su (u zaštićenu zonu), mislim nakon maja. Kada sam bio tamo u martu, nije bilo pripadnika SAS-a. Ubačeni su krajem aprila, početkom maja. Trebao sam sudjelovati u slanju tih jedinica kako bi poboljšali opće komunikacije i uspostaviti isturenu stanicu za navođenje avijacije za podršku. Ovo je bilo od velike pomoći iako je nekoliko ljudi imalo ograničeno pokriće ali nije bilo na dovoljno visokim položajima da diskutuje, međutim, to mi je omogućilo da provjerim kakva je stvarna situacija na terenu./kao u originalu/

Na osnovu informacija dobijenih od Dutchbat-a i od mog glavnog štaba, operativna pretpostavka je bila ta da snage bosanske vojske unutar enklave nisu potpuno razoružane, što su potvrđivali napadi na Srbe iz enklave.

Pretpostavljali smo da je bosanska vojska dosta jaka i da UN ne spriječava ove napade iz enklava.

Konvoji i reciprocitet

Cijele te godine, otkada sam došao u septembru, Srbi su UN-u i njegovim agencijama uskraćivali priliku da snabdeju enklave i skoro uvek trebalo je ponovno proći kroz fazu pregovaranja za svaki konvoj posebno.

Napad na Srebrenicu

Kada je napad počeo, bio sam na dopustu dvije sedmice. U sred vikenda, pozvan sam da se vratim s odmora, ne da bismo razgovarali o enklavama, već da bih se sastao sa Boutrosom Ghalijem u Ženevi kako bismo razgovorali o izvještaju koji se odnosi na UNPROFOR pripremljenom u Zagrebu za Savjet bezbjednosti UN-a. U tom izvještaju smo preporučili dva moguća scenarija: ili da se UN povuče ili da se bori. Status quo nije vodio nigdje.

Tokom tog sastanka stigao je izvještaj u kojem se javlja da je ubijen jedan holandski vojnik ili da su počeli napadi na Srebrenicu. Opće tumačenje zasnovano na izvještajima bilo je da se (na zaštićenu zonu) vrši pritisak sa svih strana.

Kad govorim o pritisku, mislim na napade na odbranu džepa (zaštićene zone) kako bi ih uputili na njih same i kako ne bi ometali linije komunikacija VBS-a koje su prolazile blizu džepa /nejasan original/.

Ovo općenito nije sagledano kao za najava onoga što će se dogoditi, odnosno pada enklave. Akashi i, mislim, Janvier su bili tamo i mislim da sam obojicu pitao da li treba da se vratim na dužnost u Sarajeva. Rečeno mi je da se ne vraćam na dužnost, te sam nastavio odmor. Ponovo sam se vratio 13-og.

Razmišljanja nakon događaja

Na osnovu podataka koje imam, smatram da je VBS (VRS) bila jednako toliko iznenađena onim što se dogodilo koliko i mi, drugim riječima, nisu očekivali da će enklava pasti, pa su se uspaničili.

Titova vojska obučavana je za prezentaciju informacija ovo su velike stvari /kao u originalu/. Ove bosanske snage su u njihovoj pozadini i oni napadaju Srbe tako da mi (VRS) tjeramo branioce natrag same na sebe itd. /kao u originalu/.

Nakon toga enklava je pala. Muškarci i žene se probijaju, a VBS (VRS) nema dovoljno snaga da pokrije teren. Odjednom se BSA-u (VRS-u) javlja da imaju jednu nekontrolisanu neprijateljsku diviziju u svojoj pozadini.

Znajući ono što sada znamo, u Srebrenici su bili muškarci i žene pomiješani, mnogo zatvorenika sa nekontrolisanom divizijom u našoj pozadini, koji su išli u pravcu Tuzle. Svako je zamišljao da će se dogoditi ono najgore.

U toku je bila bitka da se zaustavi kolona i ja (VRS/Mladić) nemam dovoljno trupa da ih čuvam pa ih zato ubijamo.

Ubijanje se vrtilo u dva navrata. Ubijanje pravih zatvorenika u Bratuncu, 2.000 do 3.000 njih na fudbalskom stadionu i ljudi u koloni. U glavama bosanskih Srba, to je pokušaj da se pobijedi divizija u šumi.

Istovremene informacije iz enklave

Iz enklave zapravo uopće nisu stizale informacije. Kasnije smo dobijali izvještaje o situaciji od Dutchbat-a i informacije od "Lekara bez granica". Nismo tumačili ono što smo čuli, a to je bilo veoma šuto. Nastavili smo potragu za ljudima koji su sada mrtvi.

Sastanak u Beogradu 15. jula 1995.

Mi smo 14. bili u opkoljenom Sarajevu. Bildt je pošto poto htio da dođem u Beograd i uspio sam otići u Beograd.

U oko 12.00 sati, sastao sam se u američkoj ambasadi sa Bildtom, Baxterom, De La Presleom, Elliotom, Stoltenbergom i Akashijom.

Nema dokaza o elektronskom praćenju od strane s Miloševića, odnosno da je Milošević snimao razgovore. Možda mu to nije bilo važno, vjerovatno ne, a uostalom, zašto bi mu to trebalo?

Imali smo pred sobom ozbiljan problem. Taoci Dutchbata, itd. UN je izgubio zaštićenu zonu, ljudi iz nje su bili zatvorenici, nismo uspijevali dobiti pristup zatvorenicima Bosancima, imali smo 35.000 izbjeglica koje su navirale u Bosnu, a Bosanci nisu ništa htjeli da imaju s njima.

Bio sam tamo u sklopu UN-a. Moj zadatak bio je da smislim kako da izvučem Dutchbat napolje dok su svi ostali i dalje bili unutra /nejasan original/. Sastanak se pretvorio u dva sastanka, uz opći dogovor između Bildta, Akashija i Miloševića. Mladić i ja smo trebali da pregovarano oko izvlačenja Dutchbat-a.

Smatram da je Milošević pomogao u vezi s mojim prethodnim taocima (maj 95).

Nakon toga su nas odvezli do Miloševićeve rezidencije. Sastanak je počeo oko podne. U dvorištu, pod kišobranima, ja, Mladić, Baxter i Elliot vratili smo se u kuću na sastanak.

Sastanku za okruglim stolom prisustvovali su Milošević, Smith, Baxter, Bildt, De La Presle, Elliot, Stoltenberg, Akashi i Mladić. Prvi sastanak trajao je oko 30 minuta, svako je imao nešto za reći.

Pitanje: Da li je Milošević tokom ovog sastanka na bilo koji način pokazao da nešto zna o onome što se zaista događalo na terenu. ERN 0095-1577 Baxter.

Odgovor: Ništa mu se nije omaklo. Milošević nije dao naslutiti da se događa išta što nije u redu.

Miloševićeva kontrola nad Mladićem

Smatram da je Milošević u odnosu na Mladića i na VBS (VRS) imao onoliko kontrole koliko mu je trebalo. Na primjer: prisustvovao je oslobađanju taoca, Mladić je bio pozvan za njegov stol.

Mladić je radio ono što mu je Milošević govorio. Meni je to bilo jasno posmatrajući događanja. Milošević bi pozvao Mladića oslovljavajući ga po imenu (što je značajno): "Ti i general Smith idete da pregovarate."

Nakon toga smo se ja i Mladić odvojeno sastali i napravili nacrt sporazuma po određenim pitanjima. (ERN 0044-1574-0044-1575). Pokazati izvještaj 0044-1576 Smithu original /kao u originalu/ Baxter ukazuje na reference na ratne zarobljenike ili zatočenike.

Ponovo svi na ručku, Mladić i ja (Elliot i Baxter prisutni ali ne učestvuju aktivno) izvijestili smo o onome o čemu smo se dogovorili. Napravljen je nacrt dokumenta (Baxter). Ovo je bio moj prvi sastanak s Mladićem otkada sam ga bombardovao u maju. (Finalizovano 19., Holandani odlaze oko 21.)

"Unaprijed sklopljen posao" u originalnoj izjavi (P.17)

Milošević Mladiću nije davao neke posebne instrukcije. Bilo je sasvim jasno da je Milošević poslao Mladića da se dogovori sa Smithom po ovim pitanjima. Mladić je trebao postići dogovor, međutim, ja i Mladić smo se trebali dogovoriti do koje mjere ćemo se dogovoriti./nejasan original/ Njih dvojica su se definitivno prethodno dogovorila i bilo je jasno da je Mladiću rečeno šta treba da postigne.

Dogovor s Mladićem od 19. jula 1995.

Izbačen termin ratni zarobljenici. Terminologija u odnosu na ratne zarobljenike. Mi smo htjeli da se govori o "ratnim zarobljenicima", dok je VBS (VRS) insistirala na pojmu "zatočenici". Pošto se nismo mogli dogovoriti oko terminologije, rekli smo da je to pravni detalj. /nejasan original/ ERN: 0044-1574

Kako se Sarajevo uklapalo u kontekst dogovora s Mladićem

Druga pitanja u vezi sa Srebrenicom itd., bilo je tu pitanje Žepe koja je i dalje napadana i slobode kretanja u odnosu na dostavu robe u enklave i pitanje šta sa Sarajevom.

Nakon toga smo se vratili i izvijestili viši nivo. Bildt podržava ovu činjenicu.

Da li je Milošević zaista pokušavao pomoći?

Po mom shvatanju, Milošević je ovom prilikom pomagao međunarodnoj zajednici zato što mu nije trebalo toliko buke odmah s druge strane granice. Ono što je nekad bilo težak problem na lokalnom nivou sada je počelo njemu smetati. Morao je to da sredi kako bi skinuo UN sa vrata.

Međunarodna zajednica je vršila pritisak na Miloševića, a ne obratno. Milošević je mogao nagovoriti bosanske Srbe, naročito njihovu vojsku, VRS da urade stvari.

Miloševićeva moć

Ne sumnjam da je Milošević znao mnogo nakon događaja. Mogao je biti mnogo pažljiviji i bolje ograničiti ponašanje svojih snaga, bosanskih Srba. Mogao je čvršće kontrolisati njihovo ponašanje.

Sva moć je apsolutna, možete to opisati /kao u originalu/. Ne mislim da je on obavezno naredio to ponašanje.

Kod vršenja vlasti, postajete onaj koji ograničava, a ne onaj koji dopušta, pod pretpostavkom da je svaka moć apsolutna.

On je mogao pošteno reći da ot to nije naredio, ali mogao je više utjecati na njih zbog svoje pozicije u odnosu na jugoslovensku vojsku.

VBS/JNA

Od 1992. do 1995., shvatio sam da je većina profesionalnih oficira bila sve vreme zapravo iz JNA.

Bilo je prilično jasno i znali smo da Mladića plaća SRJ i da je on oficir SRJ. Mladić je bio komandant bosanskih Srba za kojeg je bilo prilično jasno da je bio jugoslovenski oficir, da ga plaća Beograd i mogli smo se pozvati na izvore iz Beograda.

Ne bih rekao da je VBS bila pod kontrolom Beograda i nisam to ni pretpostavljao.

Može se reći da je bio pod utjecajem, ali da nije bilo direktne kontrole. Mladić je bio oficir jugoslavenske vojske.

7. novembar 2002.**Važan sastanak u odmaralištu tokom vikenda 4.-5. marta**

(dodati tezi)

Meni je bilo jasno u to vrijeme da su preko vikenda donesene određene odluke, tamo su bili neki važni ljudi tokom vikenda, i Rusi su bili tamo, šta to znači? Bili smo svjesni činjenice da se na Palama i u VBS-u priprema neka važna odluka i bio sam spreman na sve to zato što sam pokušavao formulisati svoju vlastitu tezu. Konačno, i to je najvažnije, jedan od oficira u mojoj vlastitoj komandi (Miloš Stanković @ Mike Stanley) /kao u originalu/

Miloš je bio na Jahorini dok je trajao ovaj sastanak, međutim, te noći se opio s njima. Rekao mi je da je tamo bio nekakav važan sastanak i da su donesene neke važne odluke, ali da nije uspio od Koljevića izvući o kakvim se odlukama radi. Došao sam do zaključka da je odlučeno da se rat nastavi i da se okonča tokom ove godine. Koljević je bio razumniji i očekivao je da se situacija može samo pogoršati ukoliko se borbe nastave. Bilo je jasno da je donesena ova velika odluka i ja sam vjerovao da je odlučeno da se ove godine ide na sve ili ništa.

Sastanak s Karadžićem 5. aprila

Ne sjećam se paravojnih aktivnosti (izjava P11.). Gledajući izjavu, odgovor je: "Ne". Znao sam za neke grupe ljudi i možda je on na to mislio. Možda je govorio o svojoj vlastitoj internoj sigurnosti. Ja jesam. /kao u originalu/

Nema saznanja o tome da je Milošević kontrolisao paravojску. Da je to bio slučaj, bio bi ih stavio pod svoju kontrolu kada su mu se suprostavili.

Sastanak s Karadžićem od 21. maja

Karadžić je izjavio: "Enklave su tempirana bomba koja čeka da eksplodira". Ne mogu o ovome šire. Pokušavam se podsjetiti teze. Mi 21. maja znamo, ili radimo pod pretpostavkom da Bosanci djeluju sve žešće iz enklava, te pretpostavljamo da se ovo smatra prijetnjom pozadini bosanskih Srba. Iz vlastitog lošeg iskustva znamo da ne uspijevamo dovesti konvoje u enklavu, te bih na osnovu toga, rekao da je ovo potvrda moje teze.

Vjerujem da je Mladić razgovarao o strategiji s Miloševićem i Karadžićem

Siguran sam da je to radio s Karadžićem, a to se na kraju pokazalo tačnim /nejasan original/. Važan sastanak u martu na Jahorini. Mislim da je to radio i s Miloševićem, a to zaključujem na osnovu Mladićevog odnosa s Miloševićem.

VBS ovisna o VJ-u za osnovnu vojnu pomoć

Podmirivanje što se tiče plata i logističke pomoći. Moja općenita saznanja su bila da Jugoslavija pomaže u pogledu održavanja opreme, vjerovatno u pogledu municije, itd. Možda plaćeni vojnici, ali ne i službeni dolazak VJ s druge strane rijeke kako bi pomogli, o tome smo mogli imati dokaza ali /kao u originalu/

Ponavljam, smatram da nam je bilo općenito stavljeno na znanje od strane VBS da najvažniji izvor snabdijevanja za njihovu vojsku jeste Vojska Jugoslavije.

Sastanak od 15. jula 1995., Mladić prepričava kako je zauzeta Srebrenica

Ne sjećam se da je to bilo veoma detaljno. Sjećam se da mi je jednom Mladić rekao, možda ne tokom ovog sastanka, da su se branioci probili i da su ih slijedili i da Bosanci u medijima pričaju o ubistvima, a da se zapravo radi o kontaktu Srba i ABiH-a koji se probio, te ih je VRS gonila i uhvatila. Možda mi je on to rekao tokom nekog telefonskog razgovora. U određenoj mjeri mislim da su bili suočeni s probijanjem cijelog jednog korpusa/divizije. Srbi su u svojim glavama mislili: zbog čega su oni to branili, a branioci su otišli, dakle oni moraju da budu tamo /kao u tekstu/.

Sastanak od 19. jula 1995. sa Mladićem. "Srebrenica se završila kako treba", termini "zatvorenici/ratni zarobljenici" redigovani iz teksta sporazuma

Strana 18. nema/dalje.

Četvrtak, 20. jula 1995. sastanak u Kiseljaku sa Bildtom

Pitanje: Bildt je imao informacije da već postoji više indikacija da je počinjen masakr širokih razmjera. Sjećate li se toga?

Ne sjećam se da sam se sastao sa Carlom prije Londonske konferencije. Ne sjećam se tog sastanka sa Carlom.

Londonska konferencija

Ne mislim da sam u vrijeme Londonske konferencije mislio da su ovi ljudi ubijeni. Praviti razliku između zatvorenika u Bratuncu i onih koji su ubijeni u proboju. Ne mislim da sam i tada shvatio da su svi ti zatvorenici ubijeni. Zapravo, sjećam se da sam još 25. jula tražio od Mladića da dozvoli da MKCK posjeti te ljude. U to sam vrijeme bio preokupiran Žepom, pokušavajući spriječiti novu Srebrenicu (u odnosu na stanovništvo).

Od 21. do 23. jula, London. Nakon Londonske konferencije polako sam počeo da shvatam.

Dana 25. jula ponovno sam se sastao s Mladićem da razgovaramo o Žepi. Nakon toga odlazim u Žepu kako bismo na terenu imali visokog predstavnika UN-a, kako ne

bismo bili neobavešteni i kako bismo bili sigurni da ćemo izvući ljude i da će se o zatvorenicima izvesti kako valja, pošto smo se i dalje pitali gdje su zatvorenici iz Srebrenice.

Dana 22. augusta 1995, ispitivao Mladića o Srebrenici

Pitanje: Zašto ga sada o tome pitate i odgovor P21. Nivo svijesti o Srebrenici u to vrijeme.

Znao sam za strahote koje su navodno počinjene i činjenica je da mi nismo znali gdje su ovi ljudi, i bosanski Muslimani su pominjali, Izetbegović, Muratović, govorili su mi da su se ove strašne stvari desile. Pošto nismo imali nikoga tamo, nisam imao dokaza da potvrdim ili demantujem ove tvrdnje. Osim činjenice da nije bilo tih ljudi i da ih je samo toliko stiglo u Tuzlu i, konačno, bio je tu fotografski dokaz masovnih grobnica. Međutim, ko je mogao tvrditi da to nije bila masovna grobnica iz nekakve žestoke bitke tokom proboja. /nejasan original/

Iako mi je sve jasnije da se dogodilo nešto strašno, nemam dokaza kojima zaista mogu vjerovati. Fotografije su dobre, ali ne pokazuju što se događa ispod površine.

U to vrijeme su hrvatski Srbi potjerani iz Krajine te idu prema srpskoj Bosni. Mladiću treba pomoć UNHCR-a, te je zbog toga spreman da razgovara sa mnom. Ja mu kažem da je nedostatak pomoći međunarodne zajednice direktno povezan s njegovim užasnim ponašanjem prethodnih mjeseci. Teške optužbe.

Ne mislim da govorim o masovnom ubistvu, to je pre bilo etničko čišćenje.

Lična zapažanja u pogledu zaštićenih zona

Srebrenica i Žepa. Srbi su se dogovorili da one po prirodi stvari postoje, međutim pobjeda nad džepom (zaštićena zona), a zatim masovno etničko čišćenje bili su ono što je ljude zgрозilo.

Sudjelovanje starnih agenata

Pitanje: Da li znate za bilo kakve obavještajne podatke koji bi ukazivali na sudjelovanje nekakvog odmetnutog elementa u sklopu VBS-a koji je navodno počinio zločine u vezi sa Srebrenicom?

Ne znam nizaakava dejstva jedinica VBS koje Mladić nije kontrolisao. Činilo se da ima veoma strogu kontrolu nad svojom armijom.

Pitanje: Da li je bilo daljnjih sastanaka s Miloševićem.

Nije bilo drugih sastanaka s Miloševićem osim onoga 15. jula 1995.

Pitanje: Rudy Perina se sastaje s Miloševićem 13. jula 1995?

Ne znam za Perinu.

Pitanje: Izvještaj NIOD-a /Nizozemski institut za ratnu dokumentaciju/

Oni su razgovarali samnom. Bili su dobro upoznati sa tim što su SAD znale u to vrijeme i nisu to baš na vrijeme rekle.

Pitanje: Da li su u Bosni djelovale ikakve tajne službe?

Naravno, moralo je biti raznih tajni službi, ali ja nemam direktnih saznanja ni o kakvim agencijama. Očekivao bih da tamo budu aktivne takve službe.

Ubistva

U augustu smo prihvatili da se ovo dogodilo ali nismo imali dokaza. Pad Zepe, još u potrazi za zatvorenicima. Za mene se ubistva mogu podijeliti u tri različite kategorije. Ubistva u sklopu odbrane Srebrenice u legitimnoj borbi. Ubistvo nepoznatog broja ljudi iz Srebrenice tokom proboja što je za mene niz kontakata u bekstvu, i na kraju zarobljenici.

0533-4937

Republika Bosna i Hercegovina
GENERALSTAB ARMIJE

ODBRANA REPUBLIKE
VOJNA TAJNA
STROGO POVJERLJIVO

Broj: 1/825-1135
Datum, 13.07.1995.godine
Op.vr.: 10:50 sati

Odgovor na zahtjev,
d o s t a v l j a m o . -

Komandi 285.lbr ZZepa
(proslijediti Predsjedniku ratnog
predsjedništva ZZepa)

U vezi poruke upućene Predsjedniku Vlade R/F BiH od
Predsjednika ratnog predsjedništva ZZepa, od Predsjednika
Predsjedništva dobili smo sljedeći odgovor:

Obavještvamo Predsjednika ratnog predsjedništva ZZepa da ne
treba pregovarati sa agresorskom stranom.

Od agresorske strane mozzete očekivati bezuslovni ultimativni
zahtjev za predajom.

Narod i borci ZZepa trebaju nastaviti sa pripremom za
organizovani otpor agresoru i sprijecciti bilo kakvu paniku a odlucnim
nastupom uvjeravati narod o moguccnosti uspješnog otpora agresoru.

Predsjedništvo i Vlada BiH ulazzu maksimalne napore na
medjunarodnom vojnom i politicckom planu.

SELAM!

TE/KR

NACELNIK SSTABA
brigadni general
Enver Hadzzihasanovic

0533-4853

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
SKUPSTINA OPSSTINE ZZEPa

ODBRANA REPUBLIKE
SLUZZBENA TAJNA

Ratno predsjedništvo
Broj:01-119/95
Zzepa,15.07.1995.g.
i H

PREDSJEDNISSTVO R B

S A R A J E V O
n/r Predsjednika

Predmet:Izvjesstaj o situaciji u Zzepi

Danas kao i prethodnih dana agresor je vrssio artiljerijske i pjessadijske napade. Agresor i dalje gomila ljudstvo i tehniku,zaoccekivati je zze ssce napade. Danas smo posredstvom UNPROFOR-a imali kontakt sa komandantom Sektora Sarajevo,koji je obavijessten o stalnim napadima na Zzepu. Svi ljudski i materijalni potencijeli stavljeni su u funkciju odbrane. Radna obaveza i Civilna zasstita stavljena je na raspolaganje 285.IBLrb-Zzepa. Pripadnici SJB-i Zzepa zajedno sa Brigadom su na liniji. Organizovana je ssiroka akcija prikupljanja kvalitetne hrane za borce,kao i cebadi,spuzzvi i sl. Moral boraca je na visokom nivou. Ratno Predsjednisstvo preko svojih cclanova i povjerenika djeluje u narodu u cilju pomoci Armiji i suzbijanju straha i panike. Molimo Vas da uccinite sve ssto mozzete kako bi nam se na vrijeme pmoglo da se odbranimo. Mi ccinimo sve ssto mozzemo. Bilo bi dobro da date kratku poruku nassim borcima u smislu ohra-brenja i podrsske.

Srdaccno Vas selamim.

PREDSJEDNIK RATNOG

PREDSJEDNISSTVA

OPSSTINE

ZZEPa

Hajric

Mehmed
HM/AM

0533-4899

Ovaj dopis ide u Zepu predsjedniku R.P. Mehmedu ef. Hajricu

Rasime,

Nakon danasnjeg pisma, koje su potpisali Hajric i Palic mislim da moramo pripremiti plan za povlacenje iz Zepe. Plan predstavlja rezervnu opciju (prva opcija ostaje nastavak otpora), a trenutak njegovog provodjenja odredili bi zavisno id daljnjeg razvoja situacije, ali plan treba da bude pripremljen. Moramo pokusati da spasimo narod i vojsku, ako ce to biti moguće. Povlacenje treba da bude organizovano, a jedini nacin su ono sumski putevi kojim se ranije održavala veza. Plan izvlacenja, uz Tvoju saglasnost, treba da sacini komandant Palic. Treba predvidjeti vise grupa. Dio vojske treba da ostane na polozejima, a dio da prati kolonu. Zepljaci koji su jutros bili kod mene i koji ovo isto predlazu (dr. Heljic i dr.) smatraju da ce oko deset posto stanovnistva ostati, jer neće ili nemože da ide. Predlazu da sa njima ostavimo UNPROFOR-ce kao neku vrstu zastite. Sa ove nase strane (iz pravca Kladnja) trebala bi im poci vojska u susret u jacini jedne brigade - ako može Prva podrinjska. Potrebni su dobri vodici i sa jedne i sa druge strane. Ovdje spominju nekog Krluca Nunu i Cardakovic Secu na nasoj strani, a tamo Palic zna koga ce odrediti. Treba ih vise.

Po pismima izgleda da su u pitanju sati a ne dani, ukoliko nije psihologija u pitanju.

Javi mi hitno Tvoj stav.

Zepljaci (dr. Heljic i dr.) nude da dodju tamo da Ti u slucaju sprovođenja plana budu pri ruci. Misle da Ti mogu pomoci, posebno kod prihvata ljudi (radi se o 5-6.000).

Molim Boga da Zepu odbranimo a da ovaj plan ostane samo na papiru.

Sarajevo, 18. juli 1995.

Selam,

A. I.

0533-2956

Republika Bosna i Hercegovina
 A R M I J A R B I H
 285.IBlbr Zzepa

ODBRANA REPUBLIKE
 VOJNA TAJNA
 STROGO POVJERLJIVO

Str.pov.broj:08-22-560/95
 ZZepa, 27.07.'95.god.
 oper.vrij.: 07.00 h

>>URGENT<<

PREDSJEDNISITVA

PREDSJEDNIK

Izetbegovic

R BiH
 gospodin Alija

Gospodine Predsjednicce dobili smo oba Vassa pisma i sporazum koji ste nam poslali.Ja Vas pitam a to da bude samo za nassu upotrebu jeste li spremni zamjeniti nas zepljake kojih nas ima ukupno oko dvije i po hiljade sa ljudima koji su dossli iz Srebrenice za sve ccetnike?Samo da naglasimo da visse od pola ovog ljudstva nema oruzzja i da nemamo ssansi za proboj.Ovo nam odgovorite do jutros do 08.00 kako bi znali da se ponassamo jer se na Bokssanici i dalje nalazi zloccinac Mladich i nass predstavnik Hamdija Torlak.Joss jedno pitanje jeste li spremni da platite Vi trosskove helikoptera za nassu evakuaciju ako na to UNPROFOR na pristane?

KOMANDANT
 pukovnik
 Avdo Palich

AP/MS

Sarajevo: 13.07.95 Br. exp: DAFND7UA-TXT Vrijeme prijema: 10:30:34
 Naziv datoteka: DAFND7UA-TXT
 Republika Bosna i Hercegovina ODBRANA RFPURI TKF
 GENERALSTAB ARMIJE VOJNA TAJNA
 STROGO POVLJIVNO
 Broj: 1/825-1133
 Datum, 13.07.1995.g.
 Op.vr.: 10:28 sati

01854646

Komanda 1. Korpusa
 n/r brigadni general
 Mustafa Hajrulahović Talijan

Proslijediti:
 PREDsjedNIK PREDsjedništva
 RFPURI TKF BOSNE I HERCEGOVINE

Gospodine Predsjednice,

U 09:28 putem sredstava veze dobili smo informaciju da se narodi u Zzepi okupio i traži od Predsjednika Ratnog predsjedništva da ide na pregovore sa četnicima, da na tim pregovorima ništa ne prihvata, nego da se prolongira vrijeme, ne bi li se nešto na međunarodnom planu riješilo. Predsjednik Ratnog predsjedništva noli da mu se odobri odlazak na pregovore.

Prenijeli smo Vase stav da ne treba pregovarati i da će se Zzepi pokušati pomoći vojno i politički. Predsjednik Ratnog predsjedništva i dalje insistira da mu se odobri odlazak na pregovore.

Konsultovali smo premijera Silajdzicu i on je dao stav da treba ići na pregovore, da se sazna šta četnici žele, ali da se ne prihvataju nikakvi ultimatum.

Molim Vas da date Vase stav.

RSS/KR

KOMANDANT
 armijski general
 Rasim Delić

PRIMLJENO:	G.S.	13.07	10:30	M.Y.
	(svoje ime)	(datum)	(vrijeme)	(potpis)
(izj. naziv)	3526	(br. telegrama)	u	(broj)
OBRAĐENO:	13.07	10:30		
	(datum)	(vrijeme)		(potpis)
FREDATO:	13.07			
	(datum)	(vrijeme)		(potpis)

6D107

01854663

General Delić - zaštićeno

1. Upravo sam završio razgovor sa generalom Smitom. Možda bih mogao postići evakuaciju žena, djece i starijih osoba iz Žepe putem UNPROFOR-a. Da li bi to prihvatio?

2. Možda bi u ovom slučaju mogli onim šumskim stazama ubaciti jednu brigadu (ili bataljon) vojnika prema Žepi i uspješnije nastaviti borbu. Ovi Žepijaci tvrde da bi se moglo naći 500-1-000 dobrovoljaca (Muderis je Žepljak).

3. Treba ubacivati i grupe u Gorazde (kopnom). Bilo bi to veliko ohrabrenje. Ima zainteresovanih.

4. Ovdje je sačinjen i plan evakuacije stanovništva Žepe u slučaju da ne ide ni ovo pod tač. 1.

12. Šaljem Ti ga.

Očekujem Tvoje odgovore po tačkama.

Sarajevo, 18. juli 1995.

Selam,

A.I.

Ratko P. Škrbić

CV GENERALSTABA

KZ CENTAR

POSILATO

18. 07. 1995.

KAKAO : 12:16

Kozemir A.

AMBASADA BOSNE I HERCEGOVINE U
REPUBLICI HRVATSKOJ
VOJNO EKONOMSKO PREDSTAVNIŠTVO
BR.0503942-93
I A B R E B

POSLEDNJIJE AKT UREDA OKRUGA BIHAC

3.KORPUS ARMIIJE BIH
N/R KOMANDANTA

NASOM POSLEDNJIJE POSILJKOM UPUTILI SMO VAM:

- EK.....	3570 KOM.
- OSNOVNO PUNJENJE ZA 120.....	3.096 KOM.
- DK.....	31.000 KOM.
- DOPUNSKO PUNJENJE ZA 120.....	3.804 KOM.
- UPALJAC ZA 120 MM.....	487 KOM.
- METAK 7,62X39 MM.....	50.050 KOM.
- METAK 7,62X31.....	2.931 KOM.
- METAK 12,7 MM 100 KOM U REDENIKU.....	185 KOM.
- METAK 5,45.....	300 KOM.
- METAK 7,9.....	2.275 KOM.
- METAK ZA PISTOLJ 7,62.....	1.400 KOM.
- METAK CAL.45.....	343 KOM.
- METAK 38 SPECIJAL.....	50 KOM.
- METAK ZA PISTOLJ 7,65.....	100 KOM.
- METAK 76MM ZA ZIS.....	1 KOM.
- UPALJAC ZA METAK 76MM.....	3 KOM.
- UN-1.....	12 KOM.
- PLASTICNI EKSPLOZIV 5X500 GR.....	2,5 KG.
- UPALJAC VTMA-4.....	4 KOM.
- ROS SUZ.....	1 KOM.
- EXPLOZIV IDAO.....	8 KOM.
- TNT 92 KOM.X200 GRAMA.....	18.400 GRAMA
- SSD-2.....	325 KOM.
- UPALJACC ZA ROS.....	94 KOM.
- OPTICCKI NISAN ZA RB N-57.....	3 KOM.
- OPTICCKI NISAN ZA RBR 90 MM.....	3 KOM.
- NSB-3.....	2 KOM.
- TROMBLONSKI METKIC.....	12 KOM.
- PIJANI "USTASSA".....	45 KOM.
- DOBOSS ZA 7,9 MM.....	3 KOM.
- MUNICIJSKA KUTIJA ZA 7,9 MM.....	1 KOM.
- RAP ZA NSB-4A.....	1 KOM.
- METAK 7,9 MM SONIC.....	2.625 KOM.

MOLIMO POTVRDU PRIJEMA MTS I EVENTUALNE PROBLEME OKO PRIJEMA.

KAMION BRODJI LNHCR-10379

BREZA 13/7
BIDAN

VOJNO IZAGLAVSTVO REPUB.
BOSNE I HERCEGOVINE U
REPUBLICI HRVATSKOJ
PRIMLJENO -- PREJATO putani
TUP - BRY - RV - PACTOR - PAKET - SR.
Datum: 29.05.1993
Prihodo: *Karuz*

ZA VOJNOG ATASSEA
HAJRUDIN OSMANABIC

ORUŽANE SNAGE
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
5. KORPUS

Str. pov. broj 01/1-1690-2
Datum, 19.05.1993. godine

VOJNA TAJNA
STROGO PUVJERLJI

Logistički izvještaj
o prispjecu posiljke ub/s
preko UNHCR.-

AMBASADA R BiH u R H
VOJNO EKONOMSKO PRESTAVNIŠTVO
(n/r H. Osmanagica i I. Hadzica-Paj)

Vezano za Vas akt str. pov. br. 05-3858/93 od 18.05.1993. godine izvestavamo Vas da smo navedenu posiljku preuzeli dana 17.05.1993. godine sa nekim malim razlikama u odnosu na Vas spisak, a koji nisu bitne. Problema oko preuzimanja srestava nije bilo, međutim, ponovo upozoravamo na potrebu maksimalne konspirativnosti ovog kanala, angazujući najmanimalniji broj izvršioca ovih poslova.

Ujedno trazimo da preduzmete sve sto mozete da nam u slijedećoj posiljci, pored onog sto ste pripremili prioritatno dostavite slijedeće:

1. Metak 7,9 mm50.000 kom.
2. Metak 7,62 mm M-30 (za PM M-84).....20.000 kom.
3. Detonatorska kapičica br. 12 sa usporivacem za ROB
(pak. u kutiji 40x40x50 cm, 3 kut. cca 60 kg.).....12.000 kom.
4. Nitroglicerinski barut tip NGB-051.....100 kg
5. Dopunsko punjenje za minu 120 mm500 kpl
6. Nisanske sprave za MB-120 mm, tip NSB-46 kpl
7. Trotil-TNT.....1.000 kg
8. Heksogen-eksploziv.....50 kg
9. Raketno gorivo.....50 kg

Radi se o municiji koje uopšte nemamo i materijalima potrebnim u Namjenskoj industriji naoružanja i ub/s.

Z A S L O B O D N U R B I H !

SM/JR

KOMANDANT
5. KORPUSA
Ramiz DrekoVIC

Radeno u dva primjera
i dostavljeno:
1. a/a
2. VEP u R H

VOJNO IZASLANSTVO REPUBLIKE
BOSNE I HERCEGOVINE U
REPUBLICI HRVATSKOJ
PRIMLJENO — PREDATO putem:
TIF - RRV - RV - PACTOM - PAKET - SAT
Datum: _____ sat
Primo: *[Signature]*

5D14-0244

1D04-0368

CS
J. GOEVO

AMBASADA REPUBLIKE BIH U R H
VOJNO EKONOMSKO PREDSTAVNIŠTVO
ZAGREB, Savska c.62 E/V
pov.broj: 05-3819/93.
ZAGREB, 13.05.1993.g.

- KOMANDI 5.KORPUSA
- SKUPŠTINA OKRUGA BIHAC

PREDMET: Obavijest o upućivanju 70 tona goriva D-2.-

Ured okruga Bihać iz kontigenta goriva A RBiH uputio je 70 tona goriva D-2 za 5.Korpus.

Prevoznik je UNHCR.

Obavještavamo da je po primitku goriva D-2 vlasnik P.B -5.Korpusa i sva novčana sredstva od eventualne prodaje moraju biti uplaćene na liro račun 5.Korpusa.

Ukoliko UNHCR drugim institucijama podijeli naftu, kao humanitarnu pomoć, obzirom da isti nisu upoznati sa porieklom nafte, te institucije dužne su 5.Korpusu izdati određenu količinu nafte na osnovu potreba 5.Korpusa, a preostali dio naknaditi novčano u dogovoru sa K-dom 5.K. K-da 5.Korpusa po ovom pitanju dostavit će mi izvještaj.

ZA SLOBODNU BOSNU I HERCEGOVINU!

MG/SP

za VOJNO ATASEA
Hajrudin OSMANAGIĆ

POVJERENIK UREDA OKRUGA BIHAC
Ibrahim HADŽIĆ

VOJNO ZASLANSTVO REPUBLIKE
BOSNE I HERCEGOVINE U
REPUBLICI HRVATSKOJ
PRIMIJENO - PREDATO putem:
TLF - RVV - RV - FACTOR - PANET - SAT
Datum: 13.05.93. u 11:30 sat
Primio: [signature]

5D14-0250

1D04-0374